

TECA NAZ
o Emanuele II
KVI
F
16
POLI

XXVI. F. 16

MVSLADINI SADI
ROSARIVM
POLITIVM,

Sive

AMOENVM SORTIS HVMANÆ
THEATRVM,

De Perfico in Latinum versum, necessa-
riisque NOTIS illustratum

A

GEORGIO GENTIO.

AMSTELÆDAMI,
Ex Typographejo JOANNIS BLAEV.
c 1 2 1 2 c 1 1.

II Serenissimo & Potentissimo
PRINCIPI AC DOMINO,
DOMINO

IOHANNI
GEORGIO,
SAXONIÆ,
IVLIÆ,
CLIVIÆ
ET
MONTIVM
DVCI:

LANDGRAVIO THVRINGIÆ:
MARCHIONI MISNIÆ

AC
VTRIVSQVE LVSATIÆ:
COMITI DE MARCA
ET RAVENSBVRG:
DOMINO IN RAVENSTEIN.

&c.
-PRINCIPI ET DOMINO MEO
CLEMENTISSIMO.

AUGVSTISSIME

PRINCEPS.

 O S A R I V M nullis
rectius, quam Principi-
pibus convenit : quia
R O S A tum vere so-
lo & loco suo plan-
tata erit ; cum in celsa Principis
manu posita fuerit. Illa enim in-
ter flores ; Hic inter mortales Prin-
cipem locum tenet. Separati qui-
dem splendent ; juncti vero , ut
duo Naturæ Principes, fulgent, cer-

tan-

tante in mutuos honores Naturæ & conjunctionis vinculo. ROSA tum natalium splendorem & stirpem refert, cum læta ex Principis manu, perinde ac rutilans de Cœlo stella, emicat. Nec ipsa hercle Natura, cum splendidus Unio Unioni accesserit, perfectiorem unionem facere, nec fingere possit. Inferiorum in manibus servitutem subit; &, ut Sol nubeculâ obductus, vel Adamas æri immissus, non parum obscurari videtur. Præter spem & opinionem, cum patriis calamitatibus elapsus Orientem peterem, in ROSARIUM hoc incidi, cujus quidem deliciis delinitus patrias clades fortius sustinui. Sed cum inter ipsas ROSAS subinde oberrarem; ego illas, ut Solis splendorem: illæ vero me, ut Sol

Terræ obscuritatem , aspiciebant.
Videbar mihi æneus aliquis numus
inter aurea vasa forte illapsus : Imo
impar ipse , perinde ac macula Ro-
SARVM purpuram obscurabam, non
aliter ac infelix ille nigror, qui Lunæ
splendorem importuno suo confor-
tio non leviter obscuravit. Hoc
tam insperati confortii splendore
lætus pariter & sollicitus : quoties-
cunque enim ridentis purpuræ ma-
jestatem suspiciebam, lætus Deorum
munus venerabar , atque me ipsum
alieno splendore , perinde ac Lu-
nam Solis radiis relucentem mira-
bar. Cumque tam insolitus fulgor
& oculorum & mentis aciem per-
stringeret, fulgorem fugiens, umbræ
latebras quæsiui , non parum solici-
tus , quemnam, tantis deliciis parem
indu-

inducerem, & cujusnam in solo tam
jucundum ROSARIUM constituerem?
metuens; ne si forte imparem in-
duxissem, eundem, ut quondam il-
lum, qui supremum locum superbe
occupaverat, ad inferiorem non tan-
tum relegarent; sed ut nuptialem il-
lum hospitem, tanquam irreptitium
& male indutum aliquem focium,
protinus exturbarent. Post ancipi-
tem deliberationem; nulli loco re-
ctius convenire arbitrabar, quam
Germaniæ nostræ, cruentissimo tri-
ginta annorum bello exhaustæ. In
qua, nescio qui iniquissimi fuci la-
boriosis apibus, melle omni vel fero-
citer depasto, vel furtim ablato; ni-
hil, præter inane apiarium, fecere re-
liquum: Adeo, ut mœstissima ejus fa-
cies lætum aliquod desiderare videa-
tur

tur ROSARIUM. Meus vero in Nobilissimum SAXONIÆ Populum postulat amor, ut illi potissimum aliquid mœsti animi solatium conferam. Atque si verè dispexero, Tua AVGVSTISSIME PRINCEPS, incomparabilis virtus, antiquissimus stemmatis splendor; fulgida Tua & Majorum tuorum longa serie in fortissimam SAXONVM gentem potentia atque Majestas tacito jure & magnitudine sibi vindicare videtur; quod meus boni scilicet civis amor & obsequium vobis submisso animo offert. Nec sine causa, quando ad animum revocare soleo singularem populi SAXONICI felicitatem & gloriam, qui non sine Numine sub vestro fastigio feliciter adhuc floruit, semperque florebit. Cum quod prodigii
instar

instar est , & vix de ullo populo in
toto terrarum orbe dici possit , suos
nativos PRINCIPES, PATRIÆ PA-
TRES semper habuerit; nunquam sub
jugum missus : aut externarum gen-
tium ulceribus inquinatus. Quan-
tum hoc Deorum munus sit , non ci-
ves vestri ; sed alii rectius æstimave-
rint , qui dira quondam tempestate
vobis erepti , interque scopulos im-
pulsî, nunc gementes superba Domi-
nantium imperia ferunt. Quanta ve-
ro vestra in SAXONES , non tam ci-
ves , quam filios vestros sit æquitas
& amor , ipsi norunt , lætique te-
stantur cives ; nullo unquam rebel-
lionis vitio ; sed religioso in AVGVS-
TISSIMOS PRINCIPES obsequio
semper notabiles. Vt judicare non
possim , utrum majus sit vestrum in

cives amoris & clementiæ studium ;
an vero civium in suos SACRATIS-
SIMOS PATRES obsequium & re-
ligio. Adeo, ut minime mirum videat-
ur, si gloriosum populi SAXONICI
corpus floreat æternum : Cum ipsi
PRINCIPES, veluti AVGVSTA PO-
PULI ANIMA, laudatissimo amoris
& clementiæ vinculo SAXONES
suos nunquam deferere velint. Nec
laudatissimum populi corpus fla-
grantissima obsequii gloria ANIMAM
suam, ÆQVISSIMOS SAXONIÆ PRIN-
CIPES inquam, amittere possit. Una
vivere ; una quoque fortiter mori
malunt. Tu itaque AVGVSTISSIME
PRINCEPS, non tantum par ; sed
longe superior, amœnissimum hoc
ROSARIUM pro innata clementia
capere digneris, cum coruscantem
tuum

tuum fulgorem & antiquissimam Potentiae magnitudinem ipsum capere non possit. Tu orna ROSAS; cum ipsae virtutem ornare nequeant. Quae certe satis ornatae erunt, si eas benigno clementiae tuae complexu; latorem vero, civem tuum, veluti humilem herbam sub aequitatis tuae ROSARIO natam, usitata benevolentiae umbra fovere digneris. Cujus quidem benevolentiae umbra mihi aliorum splendore longe certe illustrior; imo merum lumen erit. Nec umbrae latebras unquam negabitis, cum avita quadam gloria Solis beneficentiam secuti, ipsam lucem plurimis liberalissime largiri soleatis. Quod ut diu & feliciter facere possis, TE AVGVSTISSIMVM PRINCIPEM ET POSTERITATEM TVAM respiciat & fervet magnus ille serva-

tor Deus, qui majores vestros in tanto rerum fastigio benignissime semper respexit. Vestrum in SAXONES gloriosissimum æquitatis & amoris regnum clementer promoveat. Civium vestrorum flagrantissimum in vos studium & religiosum obsequium augeat. Ut sic celeberrimus SAXONIÆ populus, vestræ clementiæ majestati, & obsequii sui religione subnixus, sub vestro fastigio, quod omnium virtutum ROSARIUM est, vobiscum æternum crescat, vigeat & floreat. Quo voto, felicissimo omine vestrum fastigium submisit veneratur æternum

AUGVSTISSIMI
PRINCIPIS

Humill. Cliens

GEORGIVS GENTIVS.

B E N E V O L E
L E C T O R.

Abes hic fortis humanæ Thea-
trum, SPECVLVM REGVM
ET PRINCIPVM, RELIGIO-
SORVM ET PAUPERVM MO-
RES, FACILEM IVVENTAM,
ATQVE DIFFICILEM SENECTAM:
IMO DVBIAM ET PERICVLOSAM VI-
TÆ TOTIVS GENERIS HVMANI ALE-
AM; EJVSQVE CERTAM ET SALVTA-
REM, INTER TOT PERDITOS ALEA-
TORES, BENE ET SAPIENTER RE-
GENDÆ ARTEM. Autor, qui id condi-
dit, vir longe gravissimus fuit; gente Perfa,
patriam Cyropolim habuit: eruditione se-
culi sui facile princeps: Variæ & longinquæ
peregrinationis gloria nulli secundus: longa
ætate & vere Nestorea illo ævo primus: il-
lustre ancipitis fortunæ exemplum. Ipse
hoc Rosarium suæ mortalitatis immortale
Monumentum posuit; in quo perenne
quoddam Rosarum genus omni posteritati
plantavit: quod nulla cœli & soli felicitas;

BENEVOLE LECTOR.

sed divina fœcundi ingenii protulit ubertas :
cæteris rosis per omnia dispar , fragrantia at-
que virtute longe nobilius. Hoc tamen hæ
Apollinares rosæ cum ipsis hortensibus com-
mune habent , quod frutice suo decerptæ
etiam quam maxime fragrent. Quo ipso
accensis possessorum animis , jucundissimo
commercio pretium sui magis commen-
dant : dolorem jacturæ , si qua forte incidat ,
exasperant. In aliis sui desiderium atque
amorem acrius inflammant : neglectum ve-
ro atque contemptum sui , negato suavissi-
marum deliciarum fructu , acerrime vindi-
cant. Tu itaque , si fragrantem desideraveris ;
ex hoc auctoris nostri Rosario eas avida ma-
nu decerpas : quas si manibus versando at-
triveris ; suavius spirant ; imo circumferen-
tem eas suavissime fragrantem reddunt. Assi-
duo enim attritu illis , tanquam rubentibus
victimis , succus & sanguis suus exhauri-
tur , quo ingenii nostri siccitas irrigari po-
test : Purpurascente harum colore formam
nostram commendamus : suavissimo odo-
re insipientiam emendamus. Tu Rosarium
hoc , dulcissimum animi delictum acci-
pe ,

BENEVOLE LECTOR.

pe, & mirare infandas Naturæ dotes, purpureum, verum, vivumque colorem, & suavissimum odorem, virtutibus suis pollentes. Æstima fecundum Autoris genium, dignum profecto, si viveret; qui fidelis operarius in Servatoris nostri vineam conduceretur. Me vero transplantatorem non habes, quem spectes, nisi forte benignius interpretari lubeat, me præter hortulanorum morem, Rosarium patens omnibus atque commune fecisse. Hoc si laudaveris; profecto non me, sed te ipsum laudaveris: Ego enim jam ab aliquot retro annis in ipso Rosario nativo versatus, veluti satur, hic tibi saltem per traducem transplantatum exhibui, cujus me primum florem decerpisse merito suspicari possis. Quin à te precibus contendere debeo, ut scilicet tenuem hunc nostrum transplantandi laborem & cultum non aspernari, & transplantatas nostras Rosas cum nativis, quas non plane omnes odorando absumimus, boni consulere digneris. A nobis quidem, ut decuit, allaboratum fuit; usus sum gravissimorum virorum in Oriente institutione; ex quorum disciplina ea hausi,

BENEVOLE LECTOR.

quæ huic auctori illustrando forent : qui cum non tantum in Perfide , patrio suo solo , sed in India, Arabia , & Turcia ubique longe sit celeberrimus & desideratissimus , ex quo omnis ætas variæ fortunæ exempla petere , & in omnem vitæ usum feliciter transferre solet : quo clarissimum hoc Persidis suæ Sidus, quod totum Orientem fulgore suo illustrat, tandem Occidenti nostro quoque affulgeret; discussis externi cœli nubeculis, veram ejus mentem tibi aperire, & sicubi non defungi interpretatione sola licet ; ad motis Illustrium virorum faculis , notulis inquam appositis , obscuriora illustrare placuit ; & quod boni ducis officium est , illustrationis facem vestigiis tuis præferre : ne scilicet , mentis pedem per tenebras forte impingendo, ruinam metuens, Rosario nondum viso, per nota vestigia retrocederes : vel offensus nimis in Rosario spinis , tenerrimam mentis aciem vulnerares , atque falebrarum tædio vel ipsas plane rosas contemneres atque rejiceres; satius omnino existimans, ipsis Rosarum deliciis carere , quam mentis aciem spinosis falebrarum obscuritatibus obtundere ,

&

BENEVOLE LECTOR.

& gravius vulnerare. Quam nostram opellam
figratam tibi fuisse intellexero, spes est fore,
ut hæ Perficæ Rosæ nostro consilio & curâ
breui quoque in Germanico & Gallico elo-
quentiæ horto pulcherrime efflorescant, alio-
quin periculum equidem est, ne externum il-
lud Rosarum genus, cum peculiarem genium
habeat, atque singularem quoque cultorem
requirat, alieno studio cultum, à nativo suo vi-
gore & stirpe multum degeneret, imo prorsus
pereat: Spes itidem est, ut tibi quoque au-
toris nostri AVREA POMA degustanda de-
mus. Scripsit enim ille duos libros, alterum
hoc ROSARIUM, quod tibi hic prodidimus:
Alterum POMARIUM, quod decem capita
complexum, merâ quoque sapientia, histo-
riis, & gravissimis, supra quam dici potest,
constat sententiis. PRIMVM agit de IVSTI-
TIA ET IVSTO MVNDI REGIMINE; quo-
modo populus à Principe sit fovendus, &
Numen divinum venerandum. ALTERVM
DE BENEFICENTIA ET LIBERALITATE,
ut quicunque dives illud intentâ curâ lege-
rit; Deum merito celebret. TERTIVM DE
AMORE, TEMPLENTIA ET INSANIA;
non

BENEVOLE LECTOR.

non tamen,qua agitati humana;sed Numine
quodam correpti divina spiramus,atque per-
sequimur. **QVARTVM DE H.VMILITATE.**
QVINTVM DE CONSTANTIA ET ANI-
MI TRANQVILLITATE, in Providentia
divina per omnia suavissime acquiescentis.
SEXTVM CONTINENTIÆ & illorum,
qui eam colunt, **LAVDES EFFATVR.** **SEPTI-**
MVM DISCIPLINAM, VIRTVTEM ET BO-
NOS MORES DOCET. **OCTAVVM LAV-**
DES PRO BENEFICIIS NVMINI DICIT.
NONVM DE POENITENTIA ET PIETA-
TIS STUDIO : **DECIMVM DE PRECI-**
BVS, & necessariis ad vitam humanam
DISSERIT. Hoc vero, **MI LECTOR,**
potissimum te ignorare nolim, ipsum auto-
rem plerisque, quæ dicit, præfuisse, aut in-
terfuisse. Sed cum evenerint nonnulla viris
minus illustribus, illorum nomina consulto
præteriisse. Neque vero ideo minoris fidei
habenda ea sunt,quam si obscurorum nomi-
na celebrasset. Illustrium certe virorum,
Regum, Principum, atque Sapientissimorum
nomina memoriâ prosequitur laudabili. Au-
toris utrumque opus per universum Orien-
tem

BENEVOLE LECTOR.

tem omnibus Regibus , Principibus atque Magnatibus est longe carissimum : quod certatim laudibus ad cœlum ferunt , & aureis plerumque literis , atque insignibus imaginibus ad luxum usque exornant. Ego id nactus fato feliciori, variorum & gravissimorum virorum commentariis illustratum , iisque manu mea vel descriptis , vel intenta cura collatis , hic tibi genuinas ejus Rosas exhibui, easque, ut majori earum fragrantia afficereris, in Latio campo ordine suo explicavi. Si rem gratam fecerimus, Rosarium ingredi, Rosas carpe, & bono cum Deo iis frui : mihi vero, qui Tui amore inductus, has tibi exhibeo , amoris & benevolentiae fragrantiam aspirare perge: Vale mi Lector, & fave.

تغرب عن الاوطان في طلب العلا
وسافر ففي الاسفار خمسة فوايد
تخرج غم واكتساب معيشة
وعلم واداب وصحبة
ماجد *

مقدمہ کلستان
شیخ مصلح الدین سعدی
شیرازی

P R Æ F A T I O
R O S A R I I
MVSLAHI EDDINI SADI
SCHIRASENSIS.

Nunc primum in lucem eruti
opera & studio

GEORGII GENTII.

بسم الله الرحمن الرحيم

منت خدایرا عز وجل که طاعتش موجب قربتست
و بشکر اندرش منزهت و نعمت هر نفسی که فرو میروند حمد
حیاتست و چون بر می آید مفرح ذات پس در هر نفسی
دو نعمت موجودست و بر هر نعمتی شکری واجب *

بیت از دست و زبان که بر آید *

کز عهده شکرش بدر آید *

اعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُورِ *

قطعه بنده همان به که از تقصیر خویش *

عذر بدرگاه خدای آورد *

ورنه سزاوار خدایندیش *

کس نتواند که بجای آورد *

باران رحمت بی حاش همه را رسیده *

و خوان نعمت بی دریغش همه جا کشیده *

پرده ناموس بندکان بکناه فاحش قدرد *

و وظیفه مروتی بخطای منکر نبرد *

قطعه ای کریمی که از خزانه غیب *

گبر و ترسا وظیفه خورداری *

دوستانرا لجا کنی محروم *

تو که یاد شمتان نظر داری *

IN NOMINE DEI

MISERICORDIS, MISERATORIS.

LAus Deo incomparabili & excelfo :
illi obsequi , causa est unionis (cum
eo ;) illum laudare , beneficium (in
nos) augere. Quivis Spiritus,* qui de-
scendit, vitam extendit ; cum ascen-
dit, corpus reficit. Geminum itaque in unoquo-
que spiritu beneficium ; & pro quoque beneficio
dicendæ sunt grates.

Distichon : Ex manu linguaq; cujusnam proveniat,
Vt debitas illi laudes exprimat ?

Colite & obsequium præstate, o posteri Davidis,
laudantes ; pauci enim sunt servi mei sedulo lau-
dantes.

Servo hoc satius est , ut sui defectus
Deprecationem ad aulam divinam ferat.
Alioquin dignas Numine laudes,
Nemo habere potest.

Imber misericordiæ illius infinitæ inundavit
universa. Epulum beneficentiæ illius profusæ appa-
ratum est ubique. Cortinam^b honoris fervorum ob
turpe flagitium non rumpit. Neque quotidianam
vitæ sustentationem ob nefarium crimen præcidit.

O benefice Deus, qui ex thesauro recondito,
Ignicolis & simulacrorum cultoribus vitæ
sustentationem præstas.

Amicos quinam destituas ,
Tu , qui hostium curam geris ?

باد صبا را کتفه تا فرش زمردین بکترد و دایه
 ابر بهار را فرموده تا بنات نبات را در مهد زمین
 پیرورد و درختان را بخلعت نور و نری قباي
 سبز و سرود بر کرده و اطفال شاخ را بقدوم مویش
 ربیع کلاه شکوفه بر سر نهاده و عصا را نایب
 بقدرتش شهد فایق شده و تخم خرما بتربیتش
 خل باسو کشته *

قطعه ابر و باد و مه و خورشید و فلک در کارند
 تا توفانی بکوا آری و بغلت خوری *

همه از بهر تو سرگشته و فرمان بردار
 شرط انصاف نباشد که تو فرمان نبری *
 در خبرست از سرور کائنات و خیر موجودات
 و رحمت عالمیان و صفوت آدمیان و تتمه دور زمان
 محمد مصطفی علیه الصلوٰه والسلام *

بیت شفیع مطاع نبي کریم
 قسیم جسیم بسیم و سیم *
 بیت چه غم دیوار امت را که باشد چون
 تو پشیمان *

چه باک از موج بحر انرا که باشد لوح کتیبان
 نظر بلغ العلی بکماله *
 کشف الدجی بجماله *

^d Stratori subfolano dixit, ut smaragdinum ^e lectum sterneret. Nutrici vernæ nubi ^f imperavit, ut herbas ^g filias (suas,) in terræ incunabulis educaret. Arbores æquinoctiali ^h habitu, viridi foliorum toga circumquaque amicivit. Et furculis ramorum verni temporis adventu, pileum ex floribus confectum super caput imposuit. Succus arundinis illius potentiâ saccharum factum est præstantissimum. Dactyli nucleus ipsius curâ procera palma evasit.

Nubes, ventus, luna, sol & cœlum occupantur;
Vt tu (ô homo) panem acquiras, eumque non ingratus comedas.

Omnia tui causâ perpetuo agitantur motu, & imperata faciunt.

Æquitatis itaque ratio minime fert, ut tu imperium excutias.

Habetur traditio creaturarum excellentissimi, rerum gemmæ, mortalium misericordiæ, humani generis perfectissimi, temporum cursus consummatoris, Muhammedis Mustaphæ, misericordia & pax fit super ipso.

Dist: Intercessoris, verendi, vatis, liberalis,
Distributoris, potētis, ridentis & signiferi. ⁱ

Dist: Quid mœstitiæ gentis muro, si tui instar columen habeat?

Quid pave scat maris undas ille, cujus nauclerus est Noachus?

Carmen. Perfectione sua summum penetravit.
Densissimas tenebras lumine suo discussit.

حسنت جمیع خصایله *

صلوا علیه وآله *

که هر که که یکی از بندگان کنه‌کار پریشان
روزگار دست انابت بامید اجابت بدرگاه حق
جل و علا بر دارد ایند تعالی در وی نظر نکند
بازش بخواند باز اعراض کند بازش بتضرع و زاری
بخواند حق سبحانه و تعالی گوید یا ملایکتی قد
استحییت من عبدی ولیس له رب غیری فقد
غفرت له دعوتش را اجابت کردم و حاجتش را
برآوردم که از بسیاری دعا و زاری بنده شرم
همی دارم *

بیت کرم بین و لطف خداوند کار *

کنه بنده کرد دست و او شرمسار *

عاکفان کعبه جلالتش بتقصیر عبادت معترفند
که ما عبدناک حق عبادتک و واصفان حلیه جمالش
بتحیر منسوب که ما عرفناک حق معرفتک *

قطعه کر کسی و صواویر من پرسد *

بی دل از بی نشان چه گوید باز *

عاشقان کشتگان معشوقند *

بر نیاید ز کشتگان اوان *

یکی

Omnibus dotibus pulcher fuit.
Vota pro ipso ipsiusque familia facite.

Quovis tempore, cum quis fervorum peccatorum, temporis (male transacti) pertæsus, conversionis manum susceptionis spe ad aulam Dei maximi & excelsi tulerit; Deus vero maximus ipsum (primo) non respexerit; denuo flagitet: si denuo (illum) Deus forte averfatus fuerit: tertio luctu & gemitu exclamet. (Tandem) Deum laudatum & excelsum dicturum: ô Angeli mei! pudet me equidem servi mei; sed præter me Dominum habet nullum. Crimina ipsi certo ignovi, precibusque susceptis, necessaria ipsi subministravi. Me enim pudet tantarum precum, tantorumque servi mei gemituum.

Dist: Contemplare benevolentiam & benignitatem Dei.

Crimina admisit servus, Deum vero pudet.

Affidui templi^k majestatis illius cultores egestatem cultus fatentur (dicentes:) Non coluimus te, ô Deus, cultu tuo vero. Describentes splendorem pulchritudinis illius attoniti queruntur: Non cognovimus te, ô Deus, vera cognitione tua.

Ver: Si quis me laudes rogaverit ipfius,
Quid excors de signi experte dixerit?
Amatores victimæ facti sunt rei amatæ.
Atqui à victimis vox redit nulla.

Cor-

يکي انر صاحب دلان سرچيب مراقبه فرو برد
 بود و در بحر مکاشفه مستغرق شده آنکاه که انران
 حالت بانر آمد يکي انرا احباب بطريق انبساط گفت
 انران بوستان که تو بودي مارا چه تخفۀ کرامت
 آوردي گفت بخاطر داشتم که چون بدرخت کل
 برسم دامني پر کنم هديۀ احباب را چون برسيدم
 بوي کلم چنان مست کرد که دامنم انر دست
 برفت *

قطعه اي سرخ صحر عشق نر پروانه بياموز *

کان سوخته را جان شد و آوانر نيامد *

اين مدعيان در طلبش بي خبرانند *

کان را که خبر شد خبري بانر نيامد *

ديکر اي بزرانر خيال و قياس و کمان و وهن *

ونر هر چه گفته اند شنيدۀ ايم و خواندۀ ايم *

مجلس تمام کشت و باخير رسيد عمر *

ما همچنان در اول وصف تو مماندۀ ايم *

محمد پادشاه اسلام خلد ملکه ذکر جميل سعدي که
 در افواه عوام افتاده است وصيت سخنش که در
 بسط نر مين مرفته و قصب الحبيب حديثش که
 همچو شکر ميخورند و رقعۀ منشا تش که چون
 کاغذ

Cordatorum quidam , divina contemplaturus capite in togam demisso, Oraculorum pelago¹ immerfus erat. Emergenti familiarium quidam jocabundus ait. Ex horto illo , in quo fuisti , nobis quid grati munéris tulisti ? Respondit , mihi quidem consilium erat , rosarum fruticem ^m cum contigero , sinum rosis implebo , munus , amicis : me ad fruticem delatum fragrantissimus rosarum odor adeo ebrium reddidit , ut sinus ex manu mea dilapsus fuerit.

O lucinia, verum amorem ex pyralide ^a discas. Hujus enim exustæ, quanquam anima discedat, vox tamen redit nulla.

Ostentatores^o isti, in fragrantissimo illius desiderio, sunt sine notitia :

Cui enim notitia facta fuit , ab eo notitia nulla redit.

Ali : O tu sublimior cogitatione, judicio, opinione & imaginatione !

Omnia majoribus dicta audivimus & legimus.

Confessus ^p est finitus, metam tetigit vita :

Atque res ita se habet , ut nos in descriptionis tui restiterimus limine.

Hæc est memoria virtutum regis Muhammedanorum, regnum illius sit æternum.

B. Ona equidem Saadi memoria consentiente gentium ore celebrata , bonaque dictorum illius fama , quæ totum terrarum orbem pervasit , quodque pergratum oraculorum illius calamus , sacchari ^q instar mortales in delitiis habent , char-

کاغذ نرس مبرند بر کمال فضل و بلاغت او حمل
 نتوان کرد بل که خداوند جهان و قطب دایره
 نرمان قایم مقام سلیمان ناصر اهل ایمان شاهنشاه
 معظم اتابک اعظم مظفر الدین ابوبکر بن سعد بن
 زنکی ظل الله في ارضه رب ارض عنه وارضه
 بعین عنایت نظر کرده است و تحسین بلیغ
 فرموده و ارادت صادق نموده لاجرم کافه انام از
 خواص و عوام بمحبت او گراییده اند که الناس علي
 دین ملوکهم *

رباعي: زان که که ترا بر مسکین نظرست *
 انکرم از افتاب مشهور ترست *
 گر خود همه عیبا بدین بنده درست *
 هر عیب که سلطان بپسندد هنرست *
 قطعه گلی خوشبوی در حمام مروی *
 رسید از دست محبوبی بدستم *
 بدو گفتم که مسکین یا عبیری *
 که از بوی دلاویر تو مستم *
 بگفتا من کل نا چیز بودم *
 ولیکن مدتی باکل نشستم *
 کمال همنشین در من اثر کرد *
 و خرنه من همان خاکم که هستم *

اللهم

que dictorum illius perinde ut aureas ^r literas circumferunt , non magnæ equidem illius scientiæ & facundiæ tribui potest : sed orbis terrarum domino, temporum cursus polo, ^r successori Salomonis, adjutori fidelium, regi regum maximo, curatori excelso , Musaffer Eddin Abubekero , filio Saadi, filii Sengi, umbræ (summi) Numinis in terra, Omagne Deus, benevolus illi esto, ipsumque benevolum reddito , ille enim (me Saadum) clementiæ oculo respexit, benevolentiam inusitatam cumulavit , verumque amorem demonstravit. Hinc populus universus, cum magnates, tum plebs in amorem ipsius flectuntur. Homines enim regum suorum moribus vitæque institutis adrepere solent.

Car : Ex illo tempore , quo tu me inopem respicis,

Monumenta mea ipso sole sunt clariora.

Quamvis omnia vitia in hoc sint servo.

Quodvis tamen vitium , quod regi placet ,
virtus est.

Aliquantum terræ ^r odoriferæ in balneo
quodam die,

Pertigit ex manu dilecti in manum meam.

Illi dixi, tu muscus, an Ambra ^r es ?

Ex tuo enim odore cor accendente sum-
ebrius.

Respondit : Ego terra sum vilis ;

Sed aliquandiu cum rosa consortium habui.

Virtusque fodalis in me penetravit.

Alioquin ego terra sum tantum , quod sum.

اللَّهُمَّ مَتِّعِ الْمُسْلِمِينَ بِطُولِ حَيَاتِهِ *
 وَضَاعِ ثَوَابَ جَمِيلِهِ وَحَسَنَاتِهِ *
 وَارْفَعْ دَرَجَةَ أَوْدَايَةِ وَوَلَاتِهِ *
 وَدَمِّرْ عَلَيَّ أَعْدَايَةَ وَشَنَاتِهِ *
 بِمَا تَلِي فِي الْقُرْآنِ مِنْ آيَاتِهِ *
 اللَّهُمَّ آمِنْ بِلَدِهِ وَاحْفَظْ وَلَدَهُ *
 نَظِمَ لَقَدْ سَعِدَ الدُّنْيَا بِهِ دَامَ سَعْدُهُ *
 وَابْدَأَ الْمُؤَلَّى بِالْوَيْةِ النَّصْرَ *
 كَذَلِكَ تَنْشَأُ لِينَةُ هُوَ عَرَقُهَا *

وَحَسَنَ نَبَاتِ الْأَرْضِ مِنْ كَرَمِ الْبَذْرِ *
 ائِزِدْ تَعَالَى وَتَقَدَّسْ خَطَّهُ پَاكِ شِيرَانِ مَرَا بَهِيَّتِ *
 حَاكِمَانِ عَادِلِ وَهَمَّتْ عَالِمَانِ عَامِلِ قَا نَرْمَانِ *
 قِيَامَتِ دَرِ اَمَانِ سَلَامَتِ نِكَاهِ دَامِدِ *
 قَطْعِهِ نَدَانِي كِهْ مِنْ دَرِ اَقَالِيمِ غَرِبَتِ *
 چَرَا رَوْنِ كَارِي بَكْرِدَمِ دَرَنَكِي *
 بَرُونِ رِقْتَمِ اَنَرِ نَنَكِ تَرَكَانِ كِهْ دِيدَمِ *
 جِهَانِ دَرْهَمِ اِفْتَادِ چُونِ مَوِي نَرَنَكِي *
 هَمِهْ آدَمِي نَرَادِ بُوْدَنَدِ لِيَكْنِ *
 چَوِ كَرَكَانِ بَخْوَالِ خَوَرِ كِي تَنِيَزِ چَنَكِي *
 دَرُونِ مَرْدَمِي چُونِ مَلِكِ نِيَكِ مَحْضَرِ *
 بَرُونِ لَشْكَرِي چُونِ هَزْ بَرَانِ جَنَكِي *
 چَوِ

Magne Deus, fideles bea vitæ ipsius longitudine:
Et gemina merita bonorum operum virtutisque
ipſius. (cumque.

Extolle magnitudinem amicorum ipſius judi-
Et proſterne hoſtes inimicoſque ipſius.

Audi nos, magne Deus, per illud, quod in Ko-
rano ſacrorum dictorum legitur.

O Deus noſter, ſecuram præſta illius regionem,
ſervâque prolem ipſius (Saadum.)

Car: Orbis certe beatus fuit ipſius beneficio.
Diuturna ſit ejus Majeſtas.

Eumque adjuvet Deus auxilii ſignis.

Adoleſcat eodem modo furculus illius, cu-
jus ipſe eſt radix.

Bonæ enim herbæ in terra ex ſeminis na-
ſcuntur præſtantia.

Altiffimus ſanctiffimusque ille Deus, pueros Schi-
raſi limites juſtorum judicum gravitate, ſapien-
tumque beneficorum diligentia ad extremum us-
que reſurrectionis diem in pace & tranquillitate
conſervatos præſtet.

An neſcis, in peregrino orbe,

Quare per aliquod tempus ſim moratus?

Diſceſſi propter iniquitatem Turcarum,* quia
vidi;

Orbem tumultibus implicitum, capillitii ⁊ Æ-
thiopum inſtar.

Omnes hominum erant progenies; verum lu-
porum inſtar cruenti.

Intra urbem cives erant, ut angeli moribus
optimi. (inſtar ferocium.

Extra vero erat (Turcarum) exercitus leonum

چو بانر امدم کشور اسوده دیدم *
 پلنکان مرها کرده خوي پلنکي *
 چنان بود در عهد اول که دیدم *
 جهان پر ز آشوب و تشویش و تنک *
 چنین شد در ایام سلطان عادل *
 اتابک ابوبکر سعد بن زنکي *
 قطعه اقلیم پارس را غم انر آسیب دهر نیست *
 قابر سرش بود چو تویی سایه خدا *
 امروز کس نشان ندهد در بسیط خاک *
 مانند استان درت مأمّن رضا *
 بر تست پاس خاطر بیچاره کان و شکر *
 بر ما و بر خدای جهان افرین جزا *
 یا مرتب نر باد فتنه نکه دامر خاک پارس *
 چند آنکه خاک را بود و باد را بقائي *
 سبب تالیف کتاب گلستان *

یکشب تامل ایام گذشته میکردم *
 و بر عمر تلو کرده تأسّف میخوردم *
 و سنک سراجۀ دل را بالماس آب دیده می بستم *
 و این بیتهاي مناسب حال خود میگفتم *
 مشنوي هر دم انر عمر میرود نفسي *
 چون

(Ex peregrino orbe) reversus, provinciam vidi liberatam,

Tigresque ^z tigrinos mores exuisse;
Talis erat primi temporis facies, quam vidi,
Orbis scilicet turbis, tumultibus, atque angustis obrutus erat.

Talis, felix scilicet, fuit tempore æquissimi regis,
Atabeci Abubekeri filii Saadi, filii regis Sengi.
Persarum regno nullum miseriarum est periculum:
Quamdiu tui instar, umbra Dei, in fastigio illius fuerit

Hoc quidem tempore nemo in toto terrarum orbe monstraverit,

Similem aulæ tuæ, benevolentiae tranquillitatisque portum.

Tuum, est inopum animos fovere; laudare
Nostrum; Dei vero conditoris universi, tibi ea reddere.

O Magne Deus, à motuum tempestate Persarum regnum defendas:

Quamdiu ipsa terra ventusque durabunt.

Causa conscribendi libri.

Quadam nocte præteriti temporis memoriam revocavi:

Vitæque male transactæ dispendium cum indignatione devoravi.

Saxumque ^a habitaculi cordis lacrymarum adamantem ^b perforavi.

Hosque versus conditioni meæ convenientes effudi.

Quovis momento unus vitæ abit spiritus.

Illud

چون نکه میکنم نماد بسی *
 ای که پنجاه رفت و در خوابی *
 مگر این پنج روزی دریایی *
 خجل آنکس که رفت و کار ساخت *
 کوس مرحلت زدند و بار ساخت *
 خواب نوشین بامداد *
 بانر دارد پیاده را *
 هر که آمد عمارتی نو ساخت *
 رفت منزل بدیگری پرداخت *
 وان دیگر بخت همچنین هوسی *
 و این عمارت بسر نبرد کسی *
 یار نا پیدار دوست مدار *
 دوستی را شاید این غدار *
 نیک و بد چون همی بباید مرد *
 خنک آنکسی که نام نیکی برد *
 برك عیشی بکور خویش فرست *
 کس نیارد نرپس نرپش فرست *
 عمر بر فرست و افتاب تموز *
 اندکی ماند و خواجه غره هنوز *
 ای تھی دست رفته در بار *
 ترسمت پر نیاوری دستار *

هر که

Illud dum inspicio, non multum restitit.

O te (socordem!) cujus jam quinquaginta
(ætatis annī) sunt elapfi, etiamnum somno
gravem!

Vtinam istos quinque supremos vitæ dies pro-
be intelligeres.

Pudor illi, qui abiit, opusque non perfecit,
Discessus tympanum^c percusserunt, farcinam
nec composuit.

Suavis Somnus in discessus aurora,

Retinet peditem ex itinere.

Quicunque venit, novam fabricam struxit:

Abiit ille, fabricamque alteri construxit.

Alter ille, similia huic vanitatis molimina agi-
tavit:

Illam vero fabricam ad finem perduxit nemo.

Sodalem instabilem amicum ne adscisce:

Amicitia indignus est fallacissimus hic mundus.

Cum bonis malisque pariter sit moriendum;

Beatus est ille, qui bonitatis palmam^d re-
portavit.

Viaticum vitæ (æternæ) in sepulchrum tuum
præmitte:

Mortuo enim tibi nemo feret: tu te ipse præ-
mitte.

Vita (ut) nix est, solque Augusti (æstuans)

Pauxillum reliquit; tibi tamen Domino etiam-
num socordia & inertia blanditur:

Heus tu, qui manu vacuâ forum adiisti;

Metuo, ut plenum referas^e strophium.

هر که شر مروع خود بخورد بخوید *

وقت خرمنش خوشه باید چید *

پند سعدی بکوش جان بشنو *

رو چنینست مرد باش و برو *

بعد از تأمل این معنی مصلحت آن دیدم که در نشیمن

عزالت نشینم و دامن از محبت فرا خود چینم

و دفتر از کفتهای پریشان بشویم و من بعد پریشان

نکونم *

بیت زبان بریده بکنجی نشسته صم و بکم *

به از کسی که زبانش نباشد اندر حکم *

تا یکی از دوستان که در کجاده انیس من بودی

و در حاجر جلیس برسم قدیم از در درآمد چند آنکه

نشاط و ملاعبت و بساط مراعبت کسترد جوابش

نکفتم و سر از زانوی تعبّد بر نکر فتم رنجیده فکه

کرد و کلت *

قطعه کنونت که امکان گفتار هست *

بگو ای برادر بلطوف و خوشی *

که فردا چو پیک اجل در رسد *

بحکم ضرورت زبان در کشی *

یکی از متعلقان منش بر حسب واقعه مطلع

کردانید که فلان عزم کرده است و نیت جرم

که

Quicumque fegetem suam comederit, dum adhuc in herba est; (gitur.

Messis tempore spicilegio contentus esse co-
 Consilium Saadi attentis animi auribus accipe:

Via ita se habet, tu te virum præsta, & vade.

Hoc probe considerato, ex re esse vidi; ut in loco solitario considerem, sinuque meo à mortalium consortio contracto, tabulas inanium dictorum delerem, posthacque nihil amplius male aut procaciter dicerem.

Ver: Elinguis in angulo aliquo desidens surdus
 atque mutus,

Præstat illi; cujus lingua est effrænis.

Solitudinem itaque colui, donec tandem quidam amicorum, qui sodalis in Meccano itinere mecum eodem vectus camelo, inque hospitio mihi contubernalis; antiquo & usitato more fores ingressus, quantis jocos facetiisque (blanditus) ipsum illecebrarum lectum constraverit, (frustra tamen confabulationem molitus:) nullum enim verbum respondi, ne caput quidem cultus divini gratiâ genibus^f innixum extuli: quo ille accensus me aspicit & ait;

Nunc dum dicendi datur copia;

Dicito ô frater favore & benevolentia:

Craftino enim die, cum fati satelles te
 accesserit,

Invitus linguam contrahes.

Quidam sodalium meorum illum, status mei recenter ita mutati, certiore fecit, inquires: hic homo consilium cepit singulare, vitamque solita-

که بقیه عمر در دنیا متعکف نشیند و خاموشی گزیند
اگر توانی سرخویش گیر و آه بجانب پیش گیر
گفتا بعزت عظیم و محبت قدیم که دم بر نیارم
و قدم بر ندارم مگر آنکه که سخن گفته شود
بر عادت مألوف و طریق معروف که از مردن دوستان
جهلش و کفارت بین سهلست *

خلا و راه صوابست و عکس رای اولی الباب *

ذو الفقار علی در نیام *

و نربان سعدی در کام *

قطعه نربان در دهان ای خردمند چیست *

کلید در کنج صاحب هنر *

چو در بسته باشد چه داند کسی *

که جوهر فروشت یا پیلور *

قطعه اگر چه پیش خردمند خاموشی ادبست *

بوقت مصلحت آن به که در سخن کوشی *

دو چیز طیر عقلست دم فرو بستن بوقت گفتن

و گفتن بوقت خاموشی *

فی الجمله نربان آن مکالمه او در کشیدن قوت

نداشتم و روی آن محاوره او کردانیدن مروت نداشتم

که یار موافق بود و محب صادق *

بیت چو

riam sibi proposuit, vitæ scilicet reliquias in hoc terrarum orbe, procul à mortalium consortio, Deum colendo exacturus, silentiumque culturus. Tu quoque si potes, animum collige, solitudinisque viam & instituta amplectere. Quo audito infir; Magnum testor Deum, nostrumque antiquum consortium & amicitiam, me non acquieturum, nec pedem hinc moturum, nisi more usitato consuetudineque ex solito verbum fecerit. Amicos enim offendere, mera est socordia. Sacramenti quoque, (si quod dixerit;) piaculum facile est.

Rectitudinis enim tramiti adversum, cordatorumque iudicio contrarium est,

Vt Ali^h ensis lateat in vagina (reconditus,)

Et (facunda) Saadi lingua palato hæreat affixa.

Lingua in ore, ô Cordate, quid est?

Clavis est portæ thesauri artificis.

Clausa si porta fuerit, quid sciverit alius,

Vtrum gemmarius, an vilium lapillorum mercator intus sit?

Et si coram cordato silentium (magna) sit virus;

Necessitatis tamen tempore, verbis certare præstat.

Duæ enim res (causam) turbandi & confunden- di animi præbent: Tacere tempore loquendi, & loqui tempore tacendi.

Vt rem paucis complectar, linguam ab illius colloquio (diutius) continere non potui; vul- tumque à confabulatione illius avertere, bene- volum haut duxi: facilis enim sodalis, verusque erat amicus.

بیت چو جنك اوري با کسي برستين *
 که انروي کرينت بود يا کرينر *
 بحکم ضرورت سخن گفتم و تفرج کنان بيرون
 رفتيم در فصل مريع که صولت برد اراميده بود
 و او ان دولت ورد رسیده *

بیت پيراهن برك بر درختان *
 چون جامه عید نيکبختان *
 قطعه اول اردبهشت ماه جلالي *
 بلبل کوينده بر منابر قصبان *
 بر کل سرخ انرم افتاده لای *
 همچو عرو بر عذار شاهد غضبان *
 شب را بيوستان يکي انر دوستان اتفاق مبتيت افتاد
 موضعي خوش و خرم و درختان دلکش در هم
 کفتي که خرده مينابر خاکش ريخته و عقد ثريا انر
 تارکش در اوخته *

قطعه مروصه مائنه ها سلسال *
 دوخته سجع طيرها مونزون *
 ان پيران لاله اي رنگارنگ *
 وين پيران ميوه هاي کوناگون *
 باد در سايه درختانش *
 کسترانیده فرش بوقلمون *
 بامداد

Ver: Quod si potens sive bellicosus es, contendas cum illo,

Cujus aut prorsus non indiges ope, aut quem effugere possis.

Invitus itaque locutus, animumque recreaturi foras prodiimus, tempore verno, cum fractâ jam hyberni frigoris vehementiâ, florescentium rosarum statio adesset.

Ver: Viridi foliorum indusio amictæ erant arbores;

Perinde ut festis diebus divitum habitus splendidus esse solet. (sis dies:

Primus erat Ardebehishti Schelalianiⁱ men-
Lucinia loquax celsis arborum ramis infidebat.

In purpurascentibus rosis ex rore cadentes
(guttæ) margaritarum instar splendebant;

Perinde ut sudor in malis formosi, æstuantis.

Eadem illa nocte in cujusdam amici horto præter spem & opinionem pernoctandum fuit. Hortus ille (bellis pratis) erat jucundus: Arboribusque, miris animi illecebris, densus. Tu equidem (florum varietate & splendore) dixisses, viridis vitri fragmentis solum illius stratum esse, Plejadumque nodulos sive tintinnabula^k ex arborum fastigiis suspensa, (tantâ fructuum copiâ arborum rami gravati erant.)

Hortus, cujus rivorum aqua saluberrima sive Nectar erat.

Pomarium, cujus avium concentus dulcissimam carminum modulationem æquabat.

Hortus omnium colorum floribus refertus.

Pomarium omnis generis fructibus plenum.

Ventus sub umbra arborum illius

Straverat lectum omnis coloris.

Postri-

بامداد که خاطر بانر آمدن برای نشستن غالب آمد دیدمش دامنی کل و ریجان و سنبل و ضمیران فراهم آورده و عزیمت شهر کرده گفتم کل بوستانرا چنانکه دانی بقایي نباشد و عهد کلستانرا وفایي نه و حکماً گفته اند هر چه نیاید دلبستگی را نشاید گفتا پس چیست گفتم برای نزهت ناظران و فسحت خاطران کتاب کلستان توانم تصنیف کردن که باد خزانرا بر ورو او دست تطاول نباشد و گردش زمان عیش ربیع را بطیش حریفو مبدل نکند *

در این

کتاب

در این

کتاب

مثنوی بچه کار ایدت ز کل طبقی *

انر کلستان من ببر و رفی *

کل همین پنج مروت و شش باشد *

وین کلستان همیشه خوش باشد *

حالی که من این سخن بگفتم انر دامن کل بریخت و در دامنم او یخت الکریم اذا وعد وفا فصلی دو دران چند مروت و اتفاق در بیاض افتاد در حسن معاشرت و اداب محاورت در لباسی که متکلمان را بکار اید و مترسلانرا بلاغت افزاید فی الجملة انر کل بوستان بقیتی موجود بود که کتاب کلستان تمام شد و تمام آنکه شود بحقیقت که پسندیده آمد

Postridie , cum revertendi propositum restandi opinionem superasset, vidi sodalem meum antiquum, qui finum rosis, myrto, hyacintho, ocymo impletum constrinxerat, sic urbem repetere constituerat. Ego illi dixi: Rosarum, quas fert hortus, ut nosti ea est ratio, ut non durent, neque ipsa florescentis Rosarii statio est diuturna. Sapientum vero hoc est oraculum; Rei instabili animum applicare turpe. Quo audito, infit ille, quid itaque agendum? respondi, ego potens quidem sum, ut studiosis, aliquod animi delitium; doctis variae eruditionis complementum; ROSARII scilicet librum conscribere possim: in cujus certe folia ne sævus quidem autumnus ventus funestam manum injecerit; neque temporum vices vernas illius delitias in sterilem hybernæque nuditatem mutaverint.

Quorsum & cui bono est tibi rosa explicata
& ampla? (lum.

Ex ROSARIO meo unum modo carpas folio-
Rosa enim quinque aut sex tantum durat eas:
Hoc vero ROSARIUM semper floridum pul-
chrumque erit.

Mox ubi hæc fui locutus, sinu Rosas effudit, sinumque meumprehendit inquires: Liberalis quicquid promittit, præstat. Vnum atque alterum caput per istos aliquot dies præter spem, in chartam conjecta fuerunt. Caput scilicet unum, de conversandi decoro & elegantia: (Alterum vero) de colloquendi modestia & civilitate; stylo oratoribus utili, qui & scriptorum elegantiam ornare possit. Ut rem paucis absolvam; rosarum etiamnum reliquæ extabant, cum liber noster Rosarium, ad finem perductus esset. Tum autem

D

vere

آمد در بارگاه شاه جهان پناه سایه کرد کار و پرتو
 لطف پروردگار دهر زمان کفو ایمان المود من
 الاسماء عضد الدولة القاهرة سراج الملة الباهرة
 جمال الانام مفخر الاسلام سعد بن اتابك الاعظم
 شاهنشاه المعظم مالك رقاب الامم مولی ملوك
 العرب والعجم سلطان البر والبحر وارث ملك
 سليمان مظفر الدين ادم الله تعالى اقبالهما
 وجعل كل خير مألها وبكرشمة لطف خداوندي
 مطالعه فرماید *

قطعه کر التفات خداوندیش بیاراید *

نکار خانه چینی و نقش اثر نکشت *

امید هست که روی مالال در نکشد *

انزین سبب که کلستان نه جای دلت نکشت *

علي الخصوص که دیباجه همایونش بنام سعد بن
 زنکیست *

ذکر امیر کبیر فخر الدین ابوبکر بن ابونصر *

دیگر عروس فکر من از پی جمالی سر بر نیارد *

ودیده یاش از پشت پای خجالت بر ندارد *

و در زمره صاحب جمالان متجلی نشود مکر
 آنکه که مجلی کرد بزیر قبول امیر کبیر
 عالم

vere perfectus erit, cum gratus acceptusque fuerit in aula regis ; qui in hoc orbe mortalium est refugium , conditoris umbra , benevolentiae divinae splendor & radius, temporis annona sive sustentamentum , religionis refugium , coelitus firmatus , victricis potentiae lacertus , gentis illustris lumen , hominum pulchritudo , religionis Muhammedanae delitium , Saadus filius Atabeci maximus : regis regum summi , gentium imperatoris , Arabicorum barbarorumque regum patroni , terrae marisque Domini , regni Salomonici haeredis , Musaffer Eddini , Deus optimus maximus utriusque potentiam semper conservet , extrema ipsorum bene vertat ; (Tum inquam vere perfectus erit ,) si obtutu benevolentiae magnatibus innatae , illum legere dignetur.

Quod si regia benevolentia illum exornaverit , Perinde ut domus picturarum¹ Chinenfis , effigiarumque liber^m Ersengi , celeberrimus erit.

Spes est , fore , ut frontem obrepente tædio nequaquam contrahat : (creans.

Quia Rosarium minime est locus angustiam Imprimis cum egregia illius praefatio nomine Saadi filii Sengi sit insignis.

Celebratio Magni Principis , religionis delitii , Abubekeri filii Abunasri.

PRæterea sponsa meditationis meae caput ob deformitatem non effert :

Vultumque spei omnis egenum , ob verecundiam in pedis superficiem defixum , nec tollit :

Neque in formosarum agmine formam & splendorem ostentare potest ; nisi tum temporis , cum amplexus ornamento eam exornaverit Princeps

عالم عادل مویده مظفر علی الاعدا ظهیر
 سریر سلطنت مشیر تدبیر مملکت کھو الفقرا
 ملاد الغر بامرتی الفضلا محب الاتقیا افتخار آل
 فارس یمین الملک ملک الخواص فخر الدولة
 والدین غائب الاسلام والمسلمین عمدة الملوك
 والسلاطین ابوبکر بن ابو نصر اطل الله عمر
 واجل قدر وشرح صدر وضاعو اجر که ممدوح
 اکابر افانست وجمع مکارم اخلاق *

بیت هر که در سایه عنایت اوست *

کنش طاعتش و دوشمن دوست *

بر هر یکی از سایر بندگان روحاشی خدمتی
 معیتش که اگر در ادای آن ترجی تهاون و تکاسل
 روا دارند هر آینه در معرض خطاب آیند و محل
 عتاب مکر نرین طایفه درویشان که سکر نعمت
 بزرگان بر ایشان و ذکر جمیل و دعاء خیر و ادای
 چنین خدمتی در عیقت اولینترشت که در حضور
 که این بتضع نردیگست و آن امر تکلؤ دور
 و باجابت مقرون *

قطعه
 پشته دو تایی فلک راست شد از حرمتی
 تا چو تو فرزند زاده ایام را *

حکمت

magnus, sapiens justus, cœlitus firmatus, hostium victor, solii regii columnen, dux administrandi regni prudentissimus, pauperum refugium, peregrinorum portus, sustentator æstimatorque doctorum, amator piorum, delitium gentis Persicæ, robur regni, princeps procerum, decus potentiaæ atque religionis, adjutor fidei Muhammedanæ & Muhammedanorum. fiducia regum atque principum Abubekerus filius Abu Nasri: Deus vitam illius proroget, potentiam illius extollat, animum illius illustret & præmia (vitæ) illius geminet: est enim per totum terrarum orbem divitum laudatissimus, atque virtutum omnium sive bonorum morum compendium.

Ver: Quicunque sub illius benevolentiaæ opisque est umbra;

Crimen illius obsequium est, hostisque illi amicus est.

Cæteris omnibus ministris servisque certa incumbunt ministeriorum onera: quod si illis præstandis, negligentiaæ atque ignavia blanditiis illecti defuerint, omnino reddenda officii rationi correptionibusque subjiciuntur, excepta religiosorum gente, cui (aulicæ-molis experti) incumbit, magnatum beneficia gratiis, bonis recordationibus, piisque votis precibusque prosequi: hocque officium rectius fit in oculo & absentia, quam in propatulo & præsentia: hoc enim adulationi & blanditiis est proximum, illud vero ab ostentatione & simulatione alienum, & certius exauditur.

Dorsum orbis cœlestis contortum, præ lætitia fuit erectum: (filius.

Quandotui instar temporum matri natus est

حکمت محض است اگر بطو جهان افزین *
 خاص کند بنده مصلحت عام را *
 دولت جاوید یافت هر که نکونام نریست *
 کز عقبش ذکر خیر نرزد کند نام را *
 وصو ترا کر کند ورن کند اهل فضل *
 حاجت مشاطه نیست مروی دلایم را *

عذر تقصیر خدمت و موجب اختیار عزت *
 تقصیر و تقاعدی که در مواظبت خدمت بابرگاه
 خداوندی می رود بنا بر آنست که طایفه حکما دهند
 در فضیلت بزرگچهر سخن می گفتند آخر جز این
 عیبش ندانستند که در سخن گفتن بطیست نعتی
 در ناک بسیار میکند مستمع بسی منتظر باید
 قافی تقریر سخن کند بزرگچهر بشنید و گفت
 اندیشه کردن که چه گویم به آنر پشیمانی خوردن
 چرا گفتم *

مثنوی سخندان پرورده پیر کهن *
 بیندیشد آنکه بگوید سخن *
 مزن بی تا مل بگفتار دم *
 نگو کوی و ردیر کوی چه غم *

بیندیش

Singulare Dei munus est , quando benevolentia
conditoris universi,

Singularem præfecerit servum communi mortali-
um rei.

Æternam sibi acquisivit gloriam, qui bonum sibi
fufcitavit nomen.

Illo enim defuncto, bona memoria nomen ipsius
immortale præstat.

Parum refert, te laudaverint, an non laudaverint
sapientes :

Vultus enim formosus non indiget ornatrice
(^a aut purpuriffo.)

Excusatio officii parcius præstiti,
causaque delectæ solitudinis.

QUod frequentandæ Magnatis aulæ officio de-
esse & solitudinis secessum præferre cœperim,
ratio in hoc est posita. Quod sapientes Indorum
magnæ Busurschumhuri ° virtuti objecerunt ; nul-
lum aliud in illo vitium damnantes , nisi quod ser-
mone tardus esset, sive multum cunctaretur, audi-
toremque diu attendere oporteret , ut verbo-
rum illius argumentum caperet. Busurschumhur
hoc audito ait: meditari, quid dicturus sim præstat,
quam ut postea pœnitentiæ , quare hoc dixerim ,
tædia concoquam?

Verborum momenta sciens expertusque senex,
Primum meditatur, deinde verbum loquitur.

Inconsiderate verbum ne effundito:

Bene dicito : etsi tarde dixeris, nihil refert.

Confi-

بیندیش وانکه بر اور نفس *

وزان پیش بس کن که کویند بس *

بنظو آدمی بهترست از دواب *

دواب از توبه کر نکوی صواب *

فکینو در نظر اعیان خداوندی غر نصره که مجمع

اهل دلست و مرکز علمای متبحر اگر در سیاحت

سخن دلیری کنم شوخی کرده باشم و بضاعت

مزجات بخیرت غریب آورده و شبته در بازار

جوهریان جوی نیارد و چراغ پیش آفتاب پرتوی

قدارد مناره بلند در دامن کوه الوند نماید پست *

مثنوی هر که کردن بدعوی افرازد *

دشمن از هر طرف بدو تازد *

خویشان را بکردن اندازد *

سعدی کافتاده است از آده *

کس نیاید بچنک افتاده *

اول اندیشه وانکههی گفتار *

پای پست امدست پس دیوار *

نخل بندم ولی نه در بوستان *

شاهددم من ولی نه در کنعان *

لثمان حکیم را گفتند حکمت از که اموختی

گفت

Considerato primum, dein dicito.

Sermonemque finias, antequam quisquam dicat, ohe jam satis est.

Oratione homo præstantior est mutis animalibus.

Animal præstantius est te, nisi bonum dixeris:

Præcipue vero in conspectu procerum principis, ad quem cordati frequentes confluent, cum sapientissimorum sit centrum. Quibus præsentibus, si sermone profuso me virum præstitero, procacitatis & impudentiæ crimen admiserò, levisque pretii merces^p Principi tulero; vilisque petra in gemmariorum foro, ne hordeaceum quidem valet granum. Faxque Soli splendenti apposita nihil luminis fundit, altissimaque turris Elvendi^a montis radici (adstructa,) humilis cernitur.

Quicumque caput ambitu ostentationeque ex tollit;

Hostis undequaque in illum imperum facit

Atque seipsum in proprium caput præcipientem dat.

Saadus autem qui jam cecidit, liber est,

Nemo enim cum illo, qui cecidit, bellum gerere velit.

Primum meditatio, postea verba:

Fundamentum enim muro præmittitur.

Ego flores quidem compono, sed non in horto.

Formosus quoque sum, sed non in Cananæ.^r

Sapientem rogarunt Locmannum,^f dicentes: sapien-

E

pien-

pientiam unde didicisti ? Respondit : A cœcis ,
qui nisi solum tactu exploraverint, pedem non po-
nunt. Primum de exitu, quam de ingressu cogitato.

Primum virum te esse probato, deinde uxorem
ducito.

Et si acer sit (cum gallo) in certamine gallus :
Quomodo tamen feriat accipitrem ferreis
uncis armatum.

Felis Leo est in capiendo mure.

Sed mus est in certamine tigris.

Amplis vero subnixus magnatum virtutibus ,
qui humilium vitia tegere solent, atque in rege-
dis minorum nævis nullum studium ponunt. pau-
cula quædam via breviori, ex rebus rarioribus me-
moriam dignis, gravibus sententiis, historiis, carmi-
nibus, priscorumque regum institutis, hoc libro
contraximus, aliquamque pretiosæ vitæ partem
huic infusimus. Causa componendi libri hujus
R O S A R I I hæc fuit, Deus vero maximus opem
ferat.

Multos annos restabit hic codex, hocque scri-
ptum,

Postquam (putrefacti) corporis nostri quivis
pulvisculus in locum suum fuerit missus.

Studium hoc est, ut nostri in hoc orbe aliquod
extet monumentum.

Hoc enim corpus nostrum perennare posse
minimè video.

Atque utinam quondam cordatus aliquis mise-
ricordiâ motus

Miserorum rem memoriamque piis precibus
bonisque ominibus prosequatur.

Exquisitum diligentia studium in componendo

ایچانر سخن مصلحت دید تا مر این مروضه و رعنا
و حدیقه غلبا چون بهشت بهشت باب اتفاو افتاد
انرین سبب که مختصر امد تا بملالت نینجامد *

باب اول در سیرت پادشاهان *

باب دوم در اخلاق درویشان *

باب سیوم در فضیلت قناعت *

باب چهارم در فواید خاموشی *

باب پنجم در عشق و جوانی *

باب ششم در ضعو و پیری *

باب هفتم در تاثیر تربیت *

باب هشتم در آداب محبت *

تاریخ کتاب

در آن مدت که مرا وقت خوش بود *

نزهت ششصد و پنجاه و شش بود *

مراد ما نصیحت بود گفتیم *

حوالت با خدا کردیم و رفتیم *

libro , limandisque illius capitibus ; styli brevitatem imprimis affectavit , adeo , ut Rosarium hoc splendidissimum, hortusque admirabilis, perinde ac paradyfus octo portis fuerit constitutus , solius brevitatis studio, ne studiosis obrepente tædio parum lubentibus perlegatur.

Caput Primum DE MORIBVS REGVM.

Caput Secundum DE MORIBVS RELIGIOSORVM.

Caput Tertium DE CONTINENTIÆ PRÆSTANTIA.

Caput Quartum DE SILENTII COMMODIS.

Caput Quintum DE AMORE ET IUVVENTUTE.

Caput Sextum DE IMBECILLITATE ET SENECTUTE.

Caput Septimum DE DISCIPLINARVM INSTITVTIONE.

Caput Octavum DE CONVERSANDI VIRTVTIBVS.

Tempus, quo conscriptum est ROSARIUM.

Illo tempore, quando mihi otium esset ,
A fuga vatis annus sexcentessimus quinquagesimus sextus erat.

Studium nostrum fuit bona consilia tradere ,
quæ diximus.

Te Deo commisimus, atque discessimus.

کَلِستان

باب اول

در سیرت ملوک

حکایت

دشاهی را شنیدم که بکشتن اسیری
 اشارت کرد بیچاره در آن حالت نومیدی
 بزیانی که داشت ملک را دشنام دادن
 کرت که گفته اند *

هر که دست از جان بشوید *

هر چه در دل دارد بگوید *

بیت اَدَا یُنَسِّ الْإِنْسَانُ طَالَ لِسَانُهُ *

کسَنُور مغلوب بصول علی الکلب *

بیت وقت ضرورت چو نماند کریر *

دست بگیرد سر شمشیر تیز *

ملک پرسید که چه مگوید یکی از وزرای نیک

محضر گفت ای خداوند میگوید که وَالْكَافِرِينَ الْغِظُ

وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

ملک را برو رحم آمد و از سر خوان او در گذشت

وزیر دیگر که صد او بود گفت ابنای جنس ما را

نشاید که در خدمت پادشاهان خیر برآستی سخن

گفتن

R O S A R I I ³¹

C A P V T P R I M V M

De Moribus Regum.

H I S T O R I A.

Regem quendam fuisse, audivi, qui captivum interficere, signum dederat; miser ille, salutis spe egenus, lingua, quam callebat, regem conviciis proscindere coepit: prout dici solet.

Quicumque manum ab anima eluit;

Quicquid in animo habet effundit.

Cum quis desperaverit, lingua illius tumescit:

Perinde ut felis superata canem infestat.

Duris temporibus, cum non reliquus fuerit
fugæ locus;

Manusprehendit aciem acuti acinacis.

Regi, quid ille dixisset, roganti, quidam purpuratorum ingenio comis atque benignus inquit.

O Rex, dixit miser ille. Paradyfus est illorum, qui iræ moderantur & mortalibus ignoscunt:

(Quibus verborum velis, tuum ô Rex miserationis portum magna liberationis spe adnavigat.) Rex

hoc audito, misericordiâ motus imperatam illi necem remisit. Purpuratus alius priori infensus inquit:

Nostri equidem generis viros non decet, præsentere rege, aliud, quam verum dicere. hic homo regem

foedissimo convicio proscidit. Quo dicto Rex mire accensus inquit: Mihi mendacium illius vero,

quod

quod tu dixisti, longe gratus fuit: ipsius enim studium fuit, ut beneficium faceret; tuum vero, ut exitium festinaret. Atque hæc sapientum est sententia: Mendacium beneficium faciens, melius est vero exitium parturiēti.

Si Rex (continuo) faciat, quicquid aliquis dicit;

Væ illi, si præter bonum aliud dixerit.

*Arcui æstivarii (regis) Feriduni^a ita
inscriptum fuit:*

Mundus, ô frater, restat nemini;

Animum in mundi conditore figas, fat est.

Ne innitaris opibus hujus mundi, iisque incumbas:

Multos enim tibi pares aluit atque peremit.

Cum anima studeat transire illibata,

Quid interest, moriaris in folio, an in solo?

Historia: Quidam ex regibus Chorasanae, ^b Regem Machmudem filium Sebuctegini, post excessum illius annis centum, hoc modo in somnis vidit: Consumpto toto corpore in pulveremque verso, oculos in loculis suis versando circumspiciebat. Sapientes universi, desperatâ somnii illius interpretatione, obticuerunt, excepto quodam religioso, qui id expedit, inquiens: Nunc demum contemplatur, regnum suum in aliorum manibus esse.

ماندند مگر درویشی که خدمت بجای آورد و گفت
هنوز نکرانست که ملکش بادیکرانست *

قطعه بس نامور که نریر زمین دفن کرده اند *

کز هستیش بروی زمین بر نشان نماند *

وان پیر لاشه را که سپردند نریر خاک *

خاکش چنان بخورد کز استخوان نماند *

زنده ایست نام قرخ نوشروان بخیر *

کرچه یسی گذشته که نوسیروان نماند *

خیری کن ای فلان و غنیمت شمار عمر *

زان بیشتر که بانک براید فلان نماند *

حکایت ملک غزاده را شنیدم که کوتاه بود و حقیر

و دیگر برادرانش بلند و خوب روی باری پدرش

بکراهیت و استخفاف در روی نظر کرد پسر بفرست

در یافت و گفت ای پدر کوتاه خردمند به اثر نادان

بلند نه هر چه بقامت مهتر بقیمت بهتر الشاة

نظیفه والغیل حیفه *

بیت اقل جبال الارض طور *

وانه لاعظم عند الله قدرا ومنزلا *

قطعه آن شنیدی که لاغر دانا *

گفت مروی بابل فریه *

O quantos & quam famosos humo condiderunt !

Quorum , quod in hoc orbe fuerint , nullum vestigium restitit.

Atque hoc decrepitum cadaver , quod terrâ condiderunt ,

Terra ita est depasta , ut ossa illius residua sint nulla.

Immortale est laudatum Nuschirvani ^c nomen ,
 Quanquam multum temporis sit elapsum , ex
 quo Nuschirvanus obiit.

Quisquis es , benefacito , vitamque usuram
 censeto ,

Antequam mœsta hæc oriatur vox : Ille non
 amplius superstes est.

Historia. Regis cujusdam , audiui , filium fuisse
 staturâ parvum , aspectu miserabilem , cæteris ipsius
 fratribus corpore proceris , formâque præstantibus.
 Aliquando pater vultu forte tetrico illum est intui-
 tus , filius ingenio sagax id animadvertens ait : O Pa-
 ter , homuncio ingenio præditus præstat incio gi-
 ganti. Neque mole grandius , pretio potius. Ovis
 munda est , elephas sordidus.

Minimus montium hujus orbis est Sion :
 Qui tamen maximus est apud Deum , poten-
 tiâ & dignitate.

Audivistine quid sapiens macilentus
 Quodam die rudi obeso dixerit ?

باب اول در سیرت ملوك

۴۴

اسب تاري اكر صعيق بود *

همچنان از طويله خربه *

پدر بخنديد و ارکان دولت پيسنديدند و برادران بجان
برنجيدند *

نظم تا مرد سخن نگفته باشد *

عيب و هنرش نهفته باشد *

هر بيشه گمان مبر که حاليست *

شايد که پلنگ خفته باشد *

شنيدم که آن مدت ملك را دشمني صعب مروي

نمود چون دو لشکر مروي بهم آوردند اول کسي که

اسب در ميدان جهانيده آن پسر بود و گفت *

قطعه آن نه من باشم که روز جنک بيني پشت من *

ان منم کندر ميان خاک و خون بيني سري *

کان که جنک آرد بخون خویش باري

ميکند *

روزي ميدان آنکه بگريزد بخون لشکري *

اين بگفت و بر سپاه دشمن زد چند از مردان

کار ديده بينداخت چون پيش پدر آمد زمين

حذمت بيوسيد و گفت *

قطعه اي که شخص منت حقير نمود *

تا

Equus Arabicus quamvis sit tenuis ,
Talis tamen est , ut asinorum cohorti præ-
stet.

Pater (verbis illius) arrisit , primores collauda-
runt , fratres vero acerrimo odio accensi sunt.

Quamdiu vir verbum non fecerit ;
Inertia virtusque illius sepulta sunt :
Quemvis saltum ne existimes vacuum :
Fieri potest, ut in eo tigris lateat.

Audivi sub idem tempus , acrem hostem in re-
gem insurrexisse , educto utrinque exercitu , qui
princeps, equum suum in campum egerit, filius ille
fuit , exclamans .

Ego minime is sum , cujus in certamine ter-
gum videas.

Is equidem sum , cujus caput pulvere cruore-
que respersum in solo videas.

Bellum quicumque movet , suo sanguine
ludit.

Atque qui certaminis die elabitur , exercitus
sanguine ludit.

Hoc dicto hostilem equitem invadit , confectis-
que aliquot viris fortibus, ad patrem reversus, ter-
ramque osculatus inquit.

Heus tu , cui corpus meum miserabile est
visum.

تا در شتی هنر نپنداری *

اسب لاغر میان بکار آید *

روزر میدان نه کاو پروا می *

آورده اند که سپاه دشمن بسیار بود و اینان اندک
طایفه اهنک کریر کردند پسر نعره برد و گفت ای
مردان بکوشید تا جامه زنان ننوشید سوارانرا بگفتی
او تهور زیادت کشت و بیکبار حمله کردند شنیدم
که در آن روز بر دشمن نظر یافتند ملک سر
و چشمش پیوسید و در کنارش گرفت و هر روز
نظر پیش کرد تا ولی عهد خویش برادران حسد
بردند و هر در طعامش کردند خواهرش اثر غرقه
بدید درچه برهم زد پسر دریافت و دست آن
طعام باثر کشید و گفت محالست که هنرمندان بمیرند
و بی هنران جایی ایشان گیرند *

بیت کس نیاید بزیر سایه بوم *

و همای آن جهان شود معدوم *

پدر را ازین حالت اکاهی دادند برادرانش را
بخواند و کوشمالی بواجبی داد پس هر یکی را از
اطراف بلاد حصه مرضی معین کرد تا فتنه بنشست
و نزاع برخاست و گفته اند ده درویش در کلیمی
بخسند

Ne in corporis mole sitam putes virtutem.
 Equus corpore tenuis, expeditus est
 In certamine, non vero bos pinguefactus.

Narrant : hostilem equitem numerosum , hos pauciores, jamque fugæ intentos fuisse, quos filius à flagitio retinuit , militarique voce his verbis ad prælium animavit: Me sequimini ô viri, & fortiter pugnate; ne muliebrem habitum gestare videamini. Accensi his verbis juvenum animi , uno imperu in hostem irruunt universi, fortiterque superant. Rex (victoris) filii caput vultumque osculatus, eumque amplexus , indies impensius amare coepit ; ita ut eum suo tempore , sibi regni curatorem adjunxerit. Accensi (novis ipsius honoribus) fratres venenum cibo miscuere ; soror autem dolo per fenestram perspecto , signum datura valvas concussit : filius ingenio sagax dolum (protinus) agnovit , cibo itaque abstinuit dicens : Fieri minimè debet, ut moriantur cordati , ignavique ipsorum locum occupent.

Nemo mortalium sub noctuæ patrocinium
 concesserit ,
 Et si^d aquila in orbe terrarum non extiterit.

Patri dolum scelusque fratrum indicarunt , qui accersitis aures probe obtorsit , flagitante severitatem scelerum flagitio ; singulisque per regnum quædam vivendi loca adscripsit, ut moreretur simultas, discordiaque vanesceret. Sapientum enim est sententia. Decem pauperes uni stragulo
 indo-

باب اول در سیرت ملوک

بخسند و دو پادشاه در اقلیمی در ننگجد *

قطعه نیم نانی کر خورد مرد خدای *

بذل درویشان کند نیم دگر *

ملك اقلیمی بگیرد پادشاه *

همچنان در بند اقلیمی دیگر *

حکایت طایفه دزدان عرب بر سر کوهی

نشسته بودند و منفذ کار و آن بسته و رعیت بلدان

از مکاید ایشان مرغوب و لشکر سلطان مغلوب

بحکم آنکه ملانی منیع از قلّه کوهی بدست

آورده بودند و ملجأ و ماوای ساخته مدبران ممالک

آن طرف در دفع مضرت ایشان مشورت کردند

اگر این طایفه یرین تسو و روزگاری مداومت نمایند

مقاومت ایشان ممتنع گردد *

مثنوی درختی که اکنون گرفتست پای *

بنیروی شحضي پراید نرجای *

ورش همچنان روزگاری هلی *

بگردنش از بیخ بر نکسلی *

سر چشمه شاید گرفتن بیل *

چوپر شد نشاید گذاشتن بیل *

سخن برین مقرر شد که یکی را بتجسس ایشان

برکها

indormiunt ; duos vero reges unum regnum capere nequit.

Dimidium panem si vir Dei comederit ,
Dimidiam illius partem pauperibus distribuit.
Rex vero integrum regnum si occupaverit ,
Alterius denuo occupandi consilia agit.

Historia: Arabicorum latronum cohors, in montis cujusdam jugo sede sibi conditâ, commeantium mercatorum transitum intercluserat. Incolis provinciarum fraude ipsorum territis, superatoque regis exercitu, eo rem provexerant, ut ex montis jugo certum paraverint refugium, imo præsidium, tutumque satis propugnaculum construxerint. Rectores provinciarum in tempore latrociniiis damnisque illorum occurrendum rati, consilium capiunt, dicentes: Hæc latronum pestis, si cœpto modo aliquandiu substiterit, sedibus istis postea moveri & pelli nequibit.

Arbor, quæ recens radicem egerit ,
Robore viri unius loco eruitur.
Si illam per aliquod temporis spatium ita reliqueris,
Ne curru quidem radicibus suis avulseris.
Fontis principium obstruitur operculo ;
Vndis vero cum intumuerit, ne elephante quidem transiri potest.

Concors hæc Rectorum fuit sententia, exploratorem mittendum, per quem irrumpendi oportuni

برگماشتند و فرصت نکاه داشتند تا وقتی که بر قومی
 برانده بودند و بقعه خالی مانده بقی چند امر مردان واقعه
 دیده و جنگ از فرموده را بغیر ستادند تا در شعب جبل
 پنهان شدند شبانگاه که در دژان بامر آمدند سفر کرده
 و شارت آورد و سلاح بکشادند و غنایم بنهادند
 نخستین دشمنی که بر سر ایشان تاخت خواب بود
 چندانکه پاسی امر شیب بکشدست
 بیت
 قرص خورشید در سیاهی رفت
 بونس اندر دهان ماهی رفت
 مردان دلاوران امر کمین بدر جستند و دست همه را
 یکان یکان بر کتوبستند بامدادان بدرگاه ملک حاضر
 آوردند همه را بکشتن اشارت فرمود اتفاقا در آن
 میان جوانی بود که میوه عنقوان شبابش نو رسیده
 و سبزه گلستان عذارش نو دمیده یکی امر و زرا پای
 تحت ملک بوسه داد و روی شفاعت بر زمین نهاد
 و گفت این پسر همچنان امر باغ نزد کانی بر نخورده
 و امر مریمان جوانی تمنع نیافته توقع بکرم و اخلاف
 خداوندی است که بخشیدن خون او بر بنده منت
 نهده ملک روی انرین سخن درهم کشید و موافق
 رای بلندش نیامد و گفت

بیت

tunitatem cognoscerent, quam ipsis quodam tempore dedere prædones, gentem quandam, speluncâ vacuâ relictâ, aggressi. Aliquot itaque viros fortitudine claros, militiam doctos misere, qui se per montis abrupta occulerent; (& ex insidiis properantes incautos opprimerent.) Prædones itinere fessi, spoliis graves, sub noctem reversi, arma prædamque posuerunt; hostium princeps, qui illos oppressit, somnus fuit: nocte enim concubia, (cum latrones altum sterterent,)

Et perinde ut Solis orbis tenebris obscuratus
vanescit;

Et Jonas immani piscis haustu quondam voratus abiit.

(Ipsi quoque ceu veterno quodam obruti abiissent.) Viri ecce fortes ex insidiis prorumpentes, manibus singulorum revinctis, proximo die universos ad regem traxerunt, qui cunctos interficiendi signum dedit. Forte inter prædones fuit juvenis quidam, qui primum juventæ suæ florem nuper ingressus, lacteam barbæ lanuginem jam modo emiserat. Purpuratorum quidam regium solium deosculatus, intercessionis vultu humi posito, inquit: puer iste, ut latrones ex vitæ humanæ vinea fructum nondum comedit, neque juventutis suæ primicias degustavit, spes mea, benevolentia virtuteque regis subnixa, hæc est, ut hunc puerum supplicio absolutum, huic servo tuo beneficii nomine præstare velis. Rex his verbis, sublimi suo judicio minimè probatis, accensus inquit.

بیت پرتو نیکان نکیرد هر که بنیادش بدست
 تربیت ما اهل را چون کردگان بر کندست
 نسل و تبار اینان منقطع کردن اولیترست و بیخ
 و بنیاد ایشان بر آوردن بهتر که آتش نشاندن
 و اخکار گذاشتن و انعی کشتن و بچه نگاه داشتن
 کار خردمندان نیست *

قطعه ابر اگر آب خزند کانی بارد
 هرگز از شاخ بید بر نخوری
 با فرومایه روبرو کار مبسر
 گزنی بی بویا شکر نخوری *

و ز بر این سخن بشنید طوعا و کرها بپسندید و بر
 حسن رأی ملک افرین خواند و گفت آنچه خداوند
 دام ملکه فرمود عین حقیقتست که اگر در سلك
 صحبت آن بدان تربیت یافتی یکی از ایشان شدی
 اما بنده امیدوارست که بصحبت صالحان تربیت
 پذیرد و خوی خردمندان گیرد که هنوز طفلست
 و سیرت بغی و عناد آن گروه در نهاد وی متمکن
 نشده است و در حدیثست که ما من مولود الا و قد
 یولد علی فطرة الاسلام ثم ابواه یهودانه و ینصرانه
 و یمجسانه *

قطعه

Documenta bonorum non admittit , quicunque stirpe est pravus.

Moribus vilem imbuere, nucem globo est imponere.

Horum stirpem atque familiam succidere, radicem atque originem evellere præstat. Ignem enim extinguere, scintillam relinquere: Serpentem trucidare, pullum vero servare, prudentum non est.

Nubes etsi vitæ aquam pluerint ;

Nunquam tamen ex salicis ramo fructum comederis.

Cum homine vili tempus ne absumferis ;

Ex arundine enim sylvestri saccharum nunquam comederis.

Purpuratus hanc regis sententiam audivit, invitus probavit, exquisitumque regis iudicium laudavit, dicens: illud, quod rex, cujus regnum sit diuturnum, in medium protulit, verissimum est: verum enimvero, si ex familiari, pravorum consortio, pravitatis scabiem contraxisset, unus illorum extitisset. At hic servus tuus spe alitur summâ, consortio piorum bonos mores imbibiturum, prudentumque virtutes amplexurum; adhuc enim puer est, pravaque prædandi consuetudo & turpissimum perviciæ vitium naturam ipsius nondum subegit. Præterea ex traditione patet: Neminem mortalium nasci, nisi in Muhammedanæ religionis vestigiis; parentes vero prolem postea Iudæorum, aut Christianorum, aut ignicolarum sacris imbuunt.

باب اول در سیرت ملوك

قطعه بابدان یار کشت همسر لوط *
 خاندان نبوتش کم شد *
 سك اصحاب كهو مروی چند *
 پی نیکان گرفت وادم شد *
 این بگفت و طایفه اثر ندمای ملک باو بشناخت
 یار شدند تا ملک اثر سر خون او درگذشت وگفت
 بخشیدم اگرچه مصلحت ندیدم *
 رباعي دانی که چه گفت زال بارستم کرد *
 دشمن نتوان حقیر و بیچاره شمرد *
 دیدیم بسی آب ز سر چشمه خرد *
 چون بیشتر آمد شتر و بار ببرد *
 في الجبله و زیر پسر را بخانه برد و بناز و نعمت
 پیرورد و استاد و ادیب بتربیتش نصب کرد تا حسن
 خطاب ورد جواب و سائر آداب ملوکش
 بیاموختند تا در نظر همکنان پسندیده آمد باری
 و زیر اثر شمایل و اخلاق او در حضرت ملک
 شمه میگفت که تربیت عاقلان در وی اثر کرده است
 و جهل قدیم اثر جبلت او بدر برده ملک را اثر
 این سخن تبسم آمد وگفت *

Improbiorum consortio arrepsit Lothi conjux;
Ideoque domesticum illius vaticinandi munus
periit.

Canis * Dormitatorum in spelunca, aliquot dies
Bonorum vestigia secutus, homo evasit.

Hæc purpurati dicta quidam regis amici preci-
bus ita adjuverunt, ut rex illi supplicium ex animo
remiserit, dicens: tibi quidem puerum concessi,
quamvis consultum minime duxerim.

Nostine, quid dixerit pater Salus Rustemo
athletæ?

Hostem (quemcunque) miserum atque in-
opem existimare haud decet.

Sæpe vidimus aquam, ex origine modici
fontis;

Intumescentem illico, camelum onere gra-
vem rapuisse.

Vt rem paucis complectar, purpuratus puerum
domum deducens, benevole & splendide educa-
vit, moderatorem doctrinâ bonisque moribus im-
buendo præfecit, qui decorum auditoris, respon-
sorisque promptitudinem, cæterasque virtutes, mi-
nisterio regio requisitas, ita docuit, ut inter cæte-
ros suos æquales delitio fuerit. Aliquando forte
purpuratus bonos ipsius mores, atque virtutes
nonnihil regi laudavit, inquiens: Sapientum docu-
menta in illo fructum protulerunt, pristinaque
naturæ illius socordia subacta est. Quo rex au-
dito, subridens inquit:

Tan-

بیت عاقبت كرك مراده كرك شود *

كرچه بالادمي بزرگ شود *

سالي دو برين برآمد طايفه او باش محله در او
 پيوستند وعقد مراقبت بستند تا بوقت فرصت
 وزير را بادو پسرش بگشت ونعمت بي قياس
 برداشت ودر مغاره دردان بجاي پدر بنشست
 وعاصي شد ملك را خبر كردند ملك دست تحير
 بدندان گرفت وكفت *

قطعه شمشير نيك از اهن بد چون كند كسي *

ناكس بتربيت نشود اي حكيم كس *

باران كه در لطافت طبعش خلاو نيست *

در باغ لاله مرويد ودر شوره بوم خس *

زمين شوره سنبل بر نيارد *

درو تخم عمل ضايع مگردان *

نكويي بابدان كردن چنانست *

كه بد كردن بجاي نيك مردان *

حكاييت سرهنك زاده را بر در سراي اخلاص
 ديدم كه عقل وكياستي وفهم و فراستي نرايد الوضو
 داشت هم از عهد خردي آثار بزرگي در ناصيه
 او پيدا *

بیت

Tandem lupi pullus lupus evadit ;
 Etſi inter homines fuerit educſtus.

Tracſto aliquot annorum ſpatio , ejuſdem loci miles juveni adreſſit , fide conjurationeque inter ſe factâ , oportunitatem captans, purpuratum cum duobus filiis trucidavit , incredibilemque prædam auferens, latronum ſpeluncam, patriam ſcilicet ſedem, repetiit, rebellisſque evaſit. Rex hoc audito,, attonitus manum dentibus rodens, inquit :

Bonum acinacem ex pravo ferro quomodo
 . quis fecerit ?

Nullus, ô Sapiens, per diſciplinam non fit ali-
 quis.

Pluvia, in cujus naturæ bonitate nullum eſt
 diſcrimen,

In vinea florem producit , in ſterili ſolo
 ſpinam.

Sterile ſolum hyacinthi florem haud edi-
 derit ;

In illo ne ſeminis , laborisſque impendia pro-
 digas.

Pravis benefacere, perinde ſe habet,
 Ac male facere viris bonis.

Hiſtoria : Prætoris cujuſdam in ^f Vglumiſchi aula vidi filium ; qui ætate puerili, ingenium, intel-
 lectum, judicium & prudentiam, laude monſtrabat majorem : illoque etiamnum puero, magnitudinis indicia in fronte ipſius relucebant.

باب اول در سیرت ملوک

بیت بالایی سرشن ترهوشمندی *
 می یافت ستاره بلندی *
 فی الجمله مقبول سلطان آمد که جمال صورت *
 و کمال معنی داشت و حکما گفته اند *
 توانگری بهرست نه مال *
 و نزرکی بعقلست نه بسال *
 انبای جنس او برو حسد بردند و بخیاثی متهم
 کردند و در کشتن او سعی بی فایده نمودند *
 مصراع دشمن چه کند چو مهر بان باشد دوست *
 ملک پرسید که موجب خصمی ایشان در حق تو چیست
 گفت در سایه دولت خداوندی همگانرا راضی
 کردم مگر حسود را که راضی نمیشود الا بزوال
 نعمت من دولت و اقبال خداوندی باد *
 قطعه توانم آن که ثیاب ارم اندرون کسی *
 حسود را چه کنم کو ترخود برنج درست *
 بپیر تا برهی ای حسود کین رنجیست *
 که اگر مشتت آن جز بمرک نتوان رست *
 قطعه شور بختان با رهرو خواهند *
 مقبلان را زوال نعمت و جاه *
 کر نبیند بر و ز شپیره چشم *

In capite illius, ob singulare ingenii acumen,
Splendebat magnitudinis astrum.

Tandem, ut breviter defungar, gratissimum regis evasit delitium, propter formæ pulchritudinem, præclaras virtutes & singularem prudentiam: perinde ut sapientum habet sententia:

Divitiæ in virtute, non auro consistunt:
Magnitudoque in ingenio, non in annorum numero.

Æquales hac ipsius fortunâ, non vercalibus stimulis acti, afflictis innoxio criminibus, magno quidem nisu; sed tamen frustra illi cædem moliti fuerunt.

Hostis quidnam effecerit? si amicus verus amicus fuerit.

Regi, quæ acerrimi odii causa foret, roganti, respondit: Sub umbra potentiæ regiæ, universos quidem mihi benevolos reddidi, exceptis æmulis, quorum non satiabitur livor, nisi dignitatis meæ interitu. Diuturna sit potentia & majestas regia.

Potens quidem sum, neminem mortalium offendere:

Invido autem quid faciam? qui ipse gravissimâ livoris peste vexatur.

Moritor, ô invide; ut livoris miseriam effugere possis. (potes.

Hanc enim pestem non, nisi obitu, expugnare Viles atque improbi anxiiis votis expetunt Adversa magnatum fata & interitum.

Sed si vespertilionis oculus non viderit,

H 2

Quid

چشمه افتاب را چه کناه *

راست خواهی هزار چشم چنان

کور بهتر که افتاب سیاه *

حکایت یکی را از ملوک عجم حکایت کنند که
دست تطاول بمال رعیت دراز کرده بود وجور
و اذیت اغاثر کرده خلق از مکاید ظلمش در جهان
برفتند و از گریب جورش راه غریب گرفتند
چون رعیت کم شد ارتفاع ولایت نقصان پذیرفت
و خزینه تهی ماند و دشمنان از هر طرف زور
آوردند *

قطعه هر که فریاد رسی روز مصیبت خواهد *

کو در آیام سلامت بجوان مردی کوش *

بند؛ حلقه بکوش از نوازی برود *

لظو کن لظو که بیکانه شود حلقه بکوش *

روزی در مجلس او کتاب شاهنامه همی خواندند
در نزال مملکت فحاک و عهد فریدون وزیر ملک را
پرسید که فریدون کج و ملک وحشم نداشت برو
پادشاهی چه گونه مقرر شد گفت انچنان که شنیدی
خلقی برو بتعصب کرد آمدند و تقویت کردند
پادشاهی یافت وزیر گفت چون کرد آمدن خلق
موجب

Quid criminis splendido corpori Solis ?

Verum si fatearis , mille ejusmodi oculos

Cæcos esse præstat, quam Solem obscurum.

Historia : Quendam Persarum regem ferunt , iniquitatis manum in subditorum bona extendisse, injuriis, omnisque generis vexationibus illos exagitate. Subditi iniquis illius artibus fessi, huc illuc dilapsi; atrocissimisque illius vexationibus & ludibriis agitati, desertis plane avitis sedibus, peregrinas sedes quærere coeperunt. Imminuto subditorum numero , imminutus regni census , ærarium inops & vacuum ; hostes vero acres undique eum adorti.

Quicumque auxiliatorem calamitoso tempore desiderat ,

Pacis tempore liberalitate & clementiâ certet.

Servum annulum aure gestantem, ni benigne tractaveris, elabitur.

Benevolentiam fac, benevolentiam, inquam ; ut tibi liber etiam servus existat.

Quodam die in consortio regis , in Thesauro Regum, historia illa legebatur. Quomodo scilicet regum potentissimus Suhacus regno dejectus ; Feridunus vero ad regni fastigium evectus fuerit. Purpuratus regem rogavit , inquiens : Feridunus neque ærarium , neque regnum, neque servos habuit ; quonam modo regno potitus ? Rex respondit : Perinde ut audivisti , populus obfirmato animo ad illum confluit, adeoque fortiter est conmissus, ut regnum obtinuerit. Purpuratus inquit : Cum populi concursus, regni causa sit ; tu itaque popu-

موجب پادشاهیست تو خلوت را چرا پریشان میکنی
مکر سر پادشاهی نداری *

بیت همان به که لشکر بجان پروری *
که سلطان بلشکر کند سروری *

کفت موجب کرد آمدن سپاه و رعیت چیست کفت
پادشاه را عدل باید تا برو کرد آیند و رحمت تا در سایه
دولتش ایمن نشینند و ترا این هر دو نیست *

مثنوی نکند جور پیشه سلطانی *

که نیاید ز کرک چوپانی *

پادشاهی که طرح ظلم افکند *

پای دیوار ملک خویش بکند *

ملک را پند و نیر ناصح موافق طبع نیامد بند فرمود

و نرندان فرستاد بسی بر نیامد که بنی عم سلطان

بمنازعت بر خاستند و بمقاومت لشکر اراستند

و ملک پدر خواستند * قومی که امر دست تجاوز

او بجان آمده بودند و پریشان شده برایشان کرد

آمدند و تقویت کردند تا ملک امر تصرفش بدر

رفت *

قطعه پادشاهی کو روا دارد شتم بر زیر دست *

دوستد امرش روز سختی دشمن ز روا ورست *

بار عیت

lum malis artibus quorsum fatigas & dissipas ? nisi fortassis regnandi studio careas.

Regem populum suum ipsâ animâ nutrire præstat :

Quia Rex populi beneficio regnat.

Tum rex rogat : Quænam causa est , militum subditorumque (ad Regem) concursus ? Purpuratus respondet : In Rege requiritur æquitas, ut mortales ad illum confluant : atque clementia, ut sub potentiæ illius umbra tranquilli securique agant. At vero in te desideratur utraque.

Iniquus regnare nequit ;

Perinde ac lupo oves pascere nescit.

Rex, qui iniquitatis instituta introduxerit ,

Ipse regni sui fundamentum prouit.

Regi purpurati optime monentis consilium ingratum fuit : hinc vinculis oneratum in carcerem præcipitavit. Non multo post patruales, in regem sumto bello insurgunt, pugnamque conferturi, militem colligunt , patriumque regnum repetunt. Quibus populus , iniquissimis (regis sui) artibus dudum fessus atque pertæsus , imo dilapsus , sese junxit , adeoque fortiter opem tulit ; ut regnum iniquitati illius ereptum fuerit.

Si quis Rex iniquitatem in subditos licitam duxerit ;

Amicus illius aduersis temporibus acerrimus hostis erit.

Cum

بامر عیّت صلح کن و ز خنك خصم ایمن نشین *
 نران که شاهنشاه عادل را مرعیت لشکر ست *
 حکایت پادشاهی با غلام عجمی در کشتی نشسته
 بود غلام دیگر دُریا ندیده بود و محنت کشتی نیافرموده
 کمریه و زاری اغائر کرده و لرزه بر اندامش افتاد
 چندان که ملاطفت کردند ابرام نکرقت ملک را
 عیش اثر او منغص شد چاره نمی دانستند حکیمی
 در آن کشتی بود گفت اگر فرمانی من او را خاموش
 کنم پادشاه گفت غایت لطف باشد حکیم فرمود تا
 غلام را بدریا انداختند باری چند غوطه خورد
 مویش بگرفتند و سوي کشتی آوردند بهر دو دست
 در دنبال کشتی او یخت چون برآمد بکوشه بنشست
 و قرار یافت ملک را پسندیده آمد گفت درین چه
 حکمتست گفت اول محنت غرق شدن نخشیده
 بود قدر سلامتی نمی دانست همچنین قدر عافیت
 کسی داند که بمصیبت گرفتار آید *

قطعه ای سیر ترا نان جوین خوش نماید *
 معشوق منست آن که بنزدیک تو زشته ست *
 حورمان بهشتی را دورخ بود اعراف *
 امر دورخیان پرس که اعراف بهشته ست *
 بیت

Cum subditis pacem colito , ab hostiumque bello securus esto :

Æquo enim regi subditus ipse miles est.

Historia : Rex quidam cum imperito puero navim conscenderat: puer mari nunquam viso, tempestatis, casuumque maris ignarus , plorare & vociferari coepit , omnibus membris horrido tremore perculsis. Trepidantis clamores ut sisterent , multum quidem , sed frustra blanditi sunt. Quo ipso regis animus mire turbatus ; nemo enim inconditis illius clamoribus silentium imponere poterat. Forte sapiens quidam eadem vehebatur navi, qui inquit : si imperaveris, ô Rex, ego hunc quidem silentem effecero. Respondet rex: Hoc maximum mihi futurum est officium. Sapiens haud cunctatus, puerum in mare præcipitem dari jubet, maris undis aliquoties obrutum, capillis prehensum, navim versus rapuere. Puer repente ambabus manibus in navis gubernaculum ruit , in navimque (alacriter) enisus, angulum quendam petiit, summumque (omnium cum admiratione,) silentium præstitit. Rex, cui hoc gratissimum erat officium, quodnam illud naturæ sit arcanum, rogat? Sapiens inquit: Primum, quid sit undis rapi & opprimi, non erat expertus ; adeoque salutis pretium nesciebat. Ille enim salutis pretium aestimaverit, qui miseriis jactatus fuerit.

O Satur, tibi hordeaceus panis non est gratus: Meum vero delitium est, quod tuum est fastidium.

Paradisi virginibus Purgatorium est Infernus; Contra infernales roga , utrum illis Purgatorium non sit Paradisus.

بیت فرقت میان آن که یارش در بر *
 با آن که دو چشم انتظارش بر در *
 حکایت * هنرمز تاجدار را گفتند اثر وزیران پدر را چه
 خطا دیدی که بند فرمودی گفت خطایی معلوم
 نکردم ولیکن دیدم که مهابت من در دل ایشان
 بی کرانست و بر عهد من اعتماد گلی ندارند
 ترسیدم که اثر بیم گزند خویش قصد هلاک من
 کنند پس قول حکما را کار بستم که گفته اند *
 قطعه اثر آن که اثر تو ترسد بترس ای حکیم *
 و کر با چو او صد برایی بچنگ *
 نبینی که چون کر به عاجز شود *
 بر آرد بچنگال چشم پلنگ *
 اثر آن مار بر پای راجی نرزد *
 که ترسد که سرش را بگوید بسنگ *
 حکایت * یکی اثر ملوك عرب رنجور بود در حالت
 پیری و امید اثر نرزد کانی قطع کرده ناکاه سواری اثر در
 درآمد و بشارت آورد که فلان قلعه را بدولت
 خداوندی کشادیم و دشمنان اسیر شدند و سپاه
 و رعیت آن طرف بجملگی مطیع فرمان گشتند
 چون این سخن بشنید نفسی سرد برآورد و گفت
 این

Discrimen est inter eum , qui delitium habet
in amplexu ;

Et inter eum , qui utroque oculo in foribus
circumspectans, illud expectat.

Historia : ^h Hormusum gestandæ coronæ auto-
rem rogarunt, quid criminis in patris tui purpura-
tisprehendisti, quod eos carceri inclusisti ? Re-
spondit , nullum quidem enorme in illis crimen
deprehendi ; nisi quod mei formidinem in animis
illorum viderim immensam, meisque verbis fidem
incorruptam atque fiduciam haud habere. Metui
itaque, ne perniciem ex me metuentes, mihi moli-
rentur exitium. Proinde rem ex sapientum egi
consilio, qui docent :

Illum time, qui te timet, ô sapiens :

Etsi cum ejusmodi centenis bellum gere-
re possis.

Nonne vides felem, cum desperaverit ;

Quomodo tigris oculum ungulis eruat ?

Serpens pastoris pedem ideo ferit ,

Quia metuit , ne sibi saxo caput con-
terat.

Historia. Quidam regum Arabicorum in extre-
ma senecta morbo conflictans , omnem jam vitæ
spem exuerat : Præter opinionem, ecce eques fo-
ribus ingressus , nunciat ; tale castellum potentiâ
regis subjecimus, hostes servitutem, equites, illius-
que loci incolæ omnes, imperii obsequia suscepe-
runt. Rex, audito hoc nuncio, altè ingemiscens ait:

این مژده مرا نیست دشمنانم راست یعنی واثان
مملکت *

قطعه درین امید بسر شد دریغ عمر غریز *

که آنچه در دلمست امر درم فراموش آید *

امید بسته برآمد ولی چه فایده مرانکه *

امید نیست که عمر گذشته باز آید *

قطعه کوس رحلت بکوفت دست اجل *

ای دو چشم وداع سر بکنید *

ای گو دست وساعد و بازو *

همه تودیع یکدیگر بکنید *

بر من اوفتاده مرگ دشمن کام *

آخر ای دوستان گذر بکنید *

روزگارم شد بنادانی *

من نکردم شما حذر بکنید *

حکایت سالی بر بالین تربت یحیی پیغمبر علیه

السلام معتکف بودم در جامع دمشق یکی از

ملوك عرب که به بی انصافی موصوف بود اتفاق

بر یارت آمد و نماز کرد و حاجت خواست *

بیت درویش و غنی بنده این خاک درند *

و آنان که غنی ترند محتاج ترند *

انکه

Hic nuncius equidem meus minime , sed hostium meorum est; regni scilicet hæredum.

Spe ampliandi regni, metam, ah ! attigit pretiosissima vita ;

Vtinam quod meum in corde est desiderium, foribus ingrederetur !

Spes (expugnandi castelli,) diu animo agitata, jam tandem successit ; sed cui bono ?

Cum spes superet nulla , vitam redire transactam.

Discessus tympanum ⁱ fati manus pulsavit :

O duo lumina mea, capiti vale dicite ,

O manus vola, ô cubite, ô lacerte ,

Singuli, singulis mutuum vale dicite.

Mihi jam quasi lapso, (fatum) hostium scilicet desiderium

Est certum. Vos, ô Amici, (tumulum meum) invisite.

Tempus mihi, blandiente socordiâ, est transactum:

Ego (alterius orbis supplicia) non cavi , sed cavete vos, (à me moniti.)

Historia: Quodam anno in templo Damasceno, ad caput sepulchri vatis Iohannis ^k, pax sit super illo, consedi. Quidam regum Arabicorum, divini humanique juris immemor , eoque nomine famosus , vatis forte tumulum visitaturus ingreditur , precibusque fufis necessaria flagitat.

Pauper & dives hujus terræ sunt servi :

Atque ditiores quo sunt , eo magis illâ egent.

آنکه روی بمن کرد و گفت ابر انجا که همت
 درویشانست و صدق معامله ایشان خاطری همراه
 من کنید که ابر دشمن صعب اندیشناکم گفتم بر
 رعیت صعیو رحمت کن تا ابر دشمن قوی زحمت
 نبینی *

نظم
 بیانروان توانا و قوت سر دست *
 خطاست پنجه مسکین ناتوان بشکست *
 بترسد آن که بر اقتادگان نبخشاید *
 که کر خرابی در آید کسش نگیرد دست *
 هر آن که تخم بدی کشت و چشم نیکی
 داشت

دماغ بیهده پخت و خیال باطل بست *
 زکوش بنبه برون آرد و داد خلوت بد *
 و کر تو می ندی داد روزدای هست *
 مثنوی بنی آدم اعضایی یکدیگرند *
 که در آفرینش غریک کوه رند *
 چو عضوی بدرد آورد روزگار *
 دگر عضوها را نماند قرار *
 تو کر محنت دیگران بی غمی *
 نشاید که نامت نهند آدمی *

حکایت

Inde vultu in me conuerso, inquit : Propter grande illud religioforum pietatis studium, verumque cum Deo commercium, tu bonis votis, omnibusque connitaris, mihi que adstas ; acerrimi enim hostis metu, inquires est animus. Respondi ego : Subdito debili te misericordem præstato, ne ab atroci hoste exagiteris.

Robusti lacertis, unguarumque vi,
Nefas est, manum miseri impotentis torquere.
Metuat ille, qui lapsis non ignoverit :
Pede si lapsus fuerit, nemo manum illius prehendet.

Quicumque corruptum prauitatis semen sperferit, bonosque fructus speraverit ;
Ingenium frustra vanis moliminibus concoquit, & inania consiliorum monstra captat.
Surdum fingere desine, populoque iustitiam administra :

Nisi enim iustitiam administraveris, iustitiæ, ecce, adest dies.

Posterius Adami, inter se sunt mutua membra ;
Quia, teste naturâ, ex una conditi sunt materia.

Si membrum unum calamitate pressum tempus traxerit ;

Reliqua neque membra acquiescere possunt.

Tu si aliorum malis non indolueris ;
Minime mereris, ut te hominem dixerint.

Historia:

حكایت * درویش مستجاب الدعوة در بغداد
پدید آمد حجاج یوسف بخواندش و گفت دعای
خیر بر من کن گفت خدایا جانم بستان گفت
از بهر خدا این چه دعاست گفت دعای خیرست
ترا و جمله مسلمانان را *

مشتوی ای نربردست نربردست انرا *
کرم تا کی بماند این بازر *
بچه کار آیدت جهان داری *
مردنت به که مردم انرا می *

حكایت * یکی از ملوك بی انصاف پارسایی را
پرسید که از عبادتها کدام فصلترست گفت ترا
خواب نیم روز تا در آن يك نفس خلق را
نیازم *

قطعه ظالمی را خفته دیدم نیم روز *
گفتم این فتنه است خوابش برده به *
آن که خوابش بهتر از بیداریست *
انچنان بد نرند کانی مرده به *

حكایت * یکی را از ملوك شنیدم که شبی
در عشرت روز کرده بود و در پایان مستی
میکفت *

Historia : Religiosus quidam Bagdado oriundus, precibus, votisque apud Deum mire potens, à ¹ Hoschaso Iosepho vocatus, itaque compellatus, fuit: O Religiose, pro me vota precesque fundito. Religiosus infit : O magne Deus, animam ipsius auferto. Iosephus inquit : O bone Deus! quænam hæc sunt, quæ pro me fecisti vota? Respondet Religiosus. Hæc bona sunt vota pro te, & omnibus Muhammedanis.

O tu potens, invalidos exagitans :

Quamdiu tandem tuum iniquitatis forum calidum erit?

Cuinam tibi bono illud rerum arbitrium, regimenque orbis?

Præstat tibi mori, quam mortales exagitare.

Historia : Quidam Regum, iniquitate famosus, religiosum quendam rogavit : Inter pietatis, cultusque divini officia, quodnam est præstantissimum? Respondit ille : Tibi somnus medio quidem die ; ut illo temporis spatiolo mortales non exagites.

Iniquum quendam ipso meridie vidi dormientem :

Dixi, ego : Iniquus iste humani generis pestis est; somno itaque oppressum esse fatius est.

Cujuscunque somnus vigiliis præstat ;

Illi pariter mori melius est, quam male vivere.

Historia : Regem quendam fuisse, audivi, qui integras noctes epulando, potando, cæterisque cuticulæ lenociniis traducebat, & in medio ebrietatis æstu ita accinere solebat :

K

Mihi

بیت ما را بجهان خوشتر ازین یکدم نیست *
 کز نیلک و بد اندیشه و از کس غم نیست *
 درویشی برهنه بیرون بسر ما خفته بود و گفت *
 بیت ای آن که باقبال تو در عالم نیست *
 کیرم که غمت نیست غم ما هم نیست *
 ملک را این گلام خوش آمد صرّه هزار دینار از *
 مرزبان بیرون داشت و گفت ای درویش دامن بدار *
 گفت دامن کجا ارم که جامه ندارم * پادشاه را بر *
 صغو حال او رحمت زیادت کشت خلعی بر آن *
 مزید کرد و بیرون فرستاد درویش آن نقد را *
 باندک مدت بخورد و تلو کرد و باز آمد *
 بیت قرار بر کو ازادگان نکیرد مال *
 نه صبر در دل عاشقانه آب در غریب *
 در حالتی که ملک را پروای او نبود حالش *
 بگفتند بهم برآمد و روی از روی درهم کشید و ازینجا *
 گفته اند اصحاب فطنت و خبرت که از حدّت *
 و سورت پادشاهان بر حذر باید بود که غالب *
 همت ایشان بر معضلات امور مهلت متعلق *
 باشد و تحمل از دحام عوام نکنند *
 مثنوی حرامش بود نعمت پادشاه *

Mihi in hoc terrarum orbe, hoc uno momento nihil est jucundius :

Neque de bono , neque de malo sollicitus ;
neque ullius rei dolore afficior.

Pauper quidam nudus , foris in horrido frigore jacens, audito hoc Regis carmine, infit :

O tu , qui potentiâ in hoc orbe non habes parem :

Ponamus, (te eo felicitatis evectum,) ut de te nihil sis sollicitus ; sed nonne de nobis miseris sollicitus eris ?

Regi hæc pauperis verba grata fuerunt , illique crumenam mille aureis plenam , è fenestra protendens, inquit : O Religiose, finum aperias. Respondet ille : finum quinam aperiam, cum vestem non habeam ? Rex misero hominis statu, majori dolore & misericordiâ affectus , præter aureos & togam addidit, miseroque (foris præstolanti) misit. Religiosus , illo auro per breve temporis spatium absumto, atque profuso, rediit.

Numi in religiosorum manu locum stabilem non habent ; (in cribro.

Nec patientia in animo amantis , neque aqua

Rediit autem tempore intempestivo , quando Regi illi vacare non licebat. Regi hominis statum indicarunt, qui vultu ad indignationem adseverato, ne hominem quidem est intuitus. Proinde viri, sapientiâ rerumque usu clari, dixerunt : Cavendum esse à vehementia & furore Regum. Plerumque enim animus illorum gravissimis regni distringitur negotiis, adeoque importunitatem vulgi tolerare nequeunt.

Illicitum sit illi beneficium Regis ;

که هنگام فرصت ندارد نگاه *
 مجال سخن تا ثبوتی نریش *
 به بیهوده گفتن مبر قدر خویش *
 گفت برانید این کدایی شوخ مبتدرا که چندین
 نعمت باندک مدت برانداخت نداند که خزینة
 بیت المال لقمه مساکینست نه طعمه اخوان
 شیاطین *

بیت ابلهی کو روز روشن شمع کافوری نهد *
 نرود بینی کش بشب مروغن نباشد در چراغ *
 یکی اثر و زاری فاصح گفت فی خداوند مصلحت
 آن می بینم که چنین کسانرا وجه کفاف بتفاریق
 مجری دارند تا در نفقه اسراف نکنند اما آنچه
 فرمودنی اثر و زجر و منع مناسب سیرت ارباب همت
 نیست یکی را بلطف امیدوار گردانیدن و باز بنومیدی
 حسته خاطر کردن *

بیت بروی خود در اطماع باز نتوان کرد *
 چو باز شد بدر شقی فرار نتوان کرد *
 قطعه کس نبیند که تشنگان حجام *
 بلب آب شور کرده آیند *
 هر کجا چشمه بود شیرین *

Qui oportunitatem ejus captare nescit.

Orationis oportunitatem nisi præsentem videris ,

Tu, inanibus nugis , ne te hordeateum oratorem præstes.

Rex itaque inquit : Ejicite impudentem prodigumque mendicum istum, qui tantum beneficium, tam modico temporis spatio , decoxit. An nescit ille, ^m Sacræ ædis ærarium, buccellam esse pauperibus ; non vero epulas Diaboli sodalibus ?

Si quis stolidus ipso meridie cereum accenderit ,

Illico videbis , obscura nocte lampadi ipsius defuturum oleum.

Quidam ex purpuratis Regis , qui consilio meliora docere solebat, inquit : Mihi, ô Rex, consultum esse videtur, simili hominum generi, vitæ necessaria, præscripto tempore, parcius subministrare ; ne suppeditata vitæ sustentandæ prodigant. Illud vero , quod miserum vexandum, foribusque extrudendum imperasti , magnatum virtuti reclamat : Hominem scilicet beneficiis liberalitateque ad bonam spem erigere: mox rursus spe omni succisâ, animi dolore afficere.

Liberalitatis portam aperire vix decet :

Cum vero aperta jam fuerit , illam severitate occludere dedecet.

Nemo viderit sitibundos Meccæ peregrinatores ,

Ad aquæ salis ripam confluere.

Vbicunque fons fuerit dulcis ;

مردم و مرغ و مور گرد آیند *

بیت مرغ جایی پرد که چینه بود *

نه بجایی مرود که چه نبود *

حکایت یکی از پادشاهان پیشین در رعایت

مملکت سستی کردی و لشکر بسختی داشتی چون

دشمن صعب روی نمود همه پشت بدارند *

بیت چو دارند کج از سپاهی دریغ *

دریغ آیدش دست بردن بتیغ *

یکی را از آنانکه عذر کردند بامتش دوستی بود

ملا متش کردم و گفتم دوندست و تا سپاس و سغله

و حق شناس که باندیک تغیر حال از محذورم قدیم

خود بر کرد و حقوق نعمت سالیان نوزدد گفت

اکر بگویم معذور داری شاید که اسبم بی جو بود

و غد زین در گرو و سلطان که بزر با سپاهی بخیلی

داد با او بجان جوانمردی نتوان کرد *

بیت ز رده مرد سپاهی را تا سر بنهد *

و کرش ز رندهی سر بنهد در عالم *

بیت ادا شبع الکمی یصول بطشا *

و خاوی البطن یبطش با لفرار *

حکایت یکی از وزرا معزول شد و جمله

درویشان

Homines, volucres & formicæ illuc concurrunt. (fuerit :

Avis in illum pervolat locum, ubi pabulum

Locum non petit, ubi pabulum deficit.

Historia: Quidam Regum priscorum, regni subditos negligebat; militem vero tenaciter atque penuriâ quâdam alebat. Cum vero accerrimus quidam hostis, contra Regem bellum fumeret, omnes fugâ dilapfi sunt.

Quicumque stipendia, ut rem (sibi) nimis caram, equiti subtrahit

Tum equiti, nimis carum videtur, (pro eo) manum ferro admove.

Quidam ex illis, qui officio suo defuerant, mecum amicitiam colebat: quem itaque, ut fugitivum, corripui, inquit: Contemptus, inglorius, vilis atque vecors est, qui ob leve momentum, à vetèri domino defecerit, fasque tot per annos beneficiorum, animo obliteraverit. Respondit ille: Si tibi (facti mei rationem) dixero, excusatum me habebis. Fas numquid est, ut equus meus sine hordeo contabescat, ephippiique stragulum in pignore putrescat? Quicumque Princeps stipendium equiti per avaritiam subtraxerit, pro ipso animæ liberalitatem ostendere non oportet.

Forti militi aurum dato, ut caput discrimini exponat (ierit.

Aurum nisi dederis, te deserto, ad alium trans-

Vir fortis si satur fuerit, generoso impetu (in hostem) irrumpit: (pessit.

Si vero inani fuerit ventre, fugam alacriter ca-

Historia: Purpuratorum quidam, munere suo dejectus,

در ویشانه در آمد و برکت صحبت ایشان در وی اثر
کرد و جمعیت خاطرش دست داد ملک بار دیگر
بر و دل خوش کرد و عمل فرمود قبول نکرد
و گفت معزولی به که مشعولی *

رباعي آنان که بکنج عافیت بنشستند *
دندان سگ و دهان مردم بستند *
کاغذ بدریدند و قلم بشکستند *
وز دست و زبان حرف گیران رستند *

ملك گفت هر اینه ما را خردمندی كافي بايد كه
قدیر مملکت را شاید گفت نشان خردمند كافي
انست كه چنین کارها تن در ندهد *

بیت همای بر همه مرغان اثر آن شرف دارد *
كه استخوان خورد و جانور نیازارد *

مثل * سیاه کوش را گفتند ترا ملازمت صحبت شیر
بچه وجه اختیار افتاد گفت تا فضله صیدش
میخورم و اثر شر دشمنان در پناه صولتش نرزد کافي
میکنم گفتند اکنون كه بطل حمایتش در آمدی
و بشکر نعمتش اعتراف کردی چرا نزدیکتر
نیایی تا بحلقه خاصانت در آورد و اثر بندگان مخلصنت
شمارد

dejectus , religioſorum conſortio ſeſe adjunxit : quorum laudatâ converſatione penitus occupatus fuit, illique (tot miſeriis, tantaque rerum mole feſſo,) gratum fuit animi otium. Poſt aliquod temporis ſpatium , Rex illi denuo propenſus , regimen mandat ; Sed ille hiſce verbis abnuir : Præſtat me dignitate motum (otio frui,) quam cuncta regendi onere diſtriſtum eſſe.

Quicumque vitato mortalium conſortio , ſolitariam vitam inſtituerint ;

Dentes canis , malignorumque hominum ora obſtruxerunt : (calamum fregerunt :

Procacia ſcripta lacerarunt , vituperandique Manum, linguamque Zoilorum effugerunt.

Rex inſit : Nobis, omni prorsus modo, vir quidam ſublîmi præditus ingenio,opus eſt: qui Regni molem feliciter ſuſtinere poſſit. Purpuratus reſpondit : Viri regimini paris , præclaroque iudicio præditi index eſt hic, quod ſe huic oneri ſubjicere nolit.

Aquila ° omnium avium ideo cenſetur præſtantiffima ; (tia non dilaniat.

Quoniam veſcitur oſſibus, cæteraque animan-

Parabola: ° Atram Auriculam rogarunt, te quidnam adeo delinivit , ut tibi leonis conſortium ſumſeris , illique , mirâ officiorum promittudine blandiaris ? Reſpondit : Vt prædæ illius reliquiis veſcar , ab hoſtiumque truculentia tuta ſub illius potentia umbra vitam tranſigam. Ad hæc dixerunt illi: Cum ſub patrociniî illius umbram concederis , beneficiaque illius extuleris, quid non pro-

L

pius

باب اول در سیرت ملوك

شمارد گفت همچنان اثر بطش او این نیست *

بیت اگر صد سال کبر آتش فروزند *

اگر یکدم در او افتد بسوزد *

افتد که ندیم حصرت سلطان زریباید و باشد که سر

برود و حکما گفته اند اثر تلون طبع پادشاهان بر

حذر باید بود که گاه بسلامتی بزنند و گاه بدشنامی

خلعت دهند و گفته اند ظرافت بسیار هنر

ندیمانست و عیب حکمان *

بیت تو بر سر قدر خویشان باش و وقار *

بازی و ظرافت بندیمان بگذار *

حکایت یکی اثر رفیقان شکایت روی کار نامساعد

پنزدیک من آورد که کفاف اندک دارم و عیال

بسیار و طاقت فاقه ندارم بارها در دلم آمد که

باقلیم دیگر مروم تا در هر صورت که زندگانی

کنم کسی را بر نیک و بد من اطلاع نباشد *

بیت بس کرسنه خفت و کس ندانست که

کیست *

بس جان بلب آمد که برو کس نگر نیست *

باز اثر شمایب اعدای اندیشم که بطعنه در

قفاي من بخندند و سعی مرا در حق عیال بر

عدم

pius leonem accedis ; ut te lectissimorum confortio inserat , teque ex præstantioribus ministris habeat ? Respondit (illa) : Hoc tuum si sequar consilium , propiusque accessero ; ne unum quidem momentum à furore illius secura ero.

Ignicola etsi centum annos ignem accenderit ;
Si unum momentum in ignem inciderit , ille
cultorem suum exurit.

Accidere solet , ut purpuratus Regis , aurum quandoque acquirat : fieri quoque solet , ut & caput quandoque perdat. Hinc sapientes dixere : Magna prudentiâ cavendum ab inconstanti Regum ingenio. Quandoque enim, dicta salute, ira accenduntur : quandoque vero contumeliis mire capiuntur , ut togam atque munera præstent. Sapientesque dixerunt : Multi lepores Purpuratis virtus ; sapientibus vitium est.

Tu (morum gravitate) authoritati & honori tuo studeas.

Iocos & facetias purpuratis relinquant.

Historia : Quidam sodalium adversa temporum fata mihi questus, inquit : Res mihi est tenuis, expensæ multæ ob numerosam familiam ; adeo, ut grave illud paupertatis onus sustinere nequeam. Animus aliam adire terram subinde, suadet , ut qualicumque modo vitam transigam, mortalibusque vitæ meæ genus, amplum, an miserum sit, ne innotescat.

(In orbe peregrino) multi obdormiverunt inedia vexati ; nemoque, qui fuerint, scivit.

Multi quoque, animam efflarunt, quos nemo luit.

Rursus tamen inimicorum ludibriis retineor , qui me absentem sint illusuri ; meque ob familiæ

باب اول در سیرت ملوک

عدم مروت حمل کنند و کینند *
 قطعه بین آن بی حیث را که هرگز *
 نخواهد دید روی نیک بختی *
 تن آسای کزیند خویشان را *
 زن و فرزند بگذارد بسختی *
 و در علم محاسبه چنان که معلومست چیزی
 دانم اگر بجای شما جهتی معین کرده که موجب
 جمعیت خاطر باشد بقیة عمر اثر عهده شکر آن
 نتوانم بیرون آمدن کفتم ای یار عمل پادشاه دو
 طرف دارد امید نان و بیم جان و خلاف رای
 خردمند است بدین امید در آن بیم افتادن *
 قطعه کس نیاید بخانه درویش *
 که خراج نرمین و باغ بده *
 یا بتشویش و غصه راضی شو *
 یا جگر بند پیش فراغ بنه *
 گفت این سخن موافق حال من نکفتی و جواب
 سوال من نیاوردی نشنیده که گفته اند هر که خیانت
 و فرزد دستش از حساب بلرزد *
 بیت راستی موجب رضای خداست *
 کس ندیدم که کم شد اثر مر راست *

و حکما

onera, five expensarum causa discedentem, inhumanum atque vecordem sint exagitaturi, dicentes :

Hem impudentem illum ! qui nunquam
Videbit felicitatis faciem.

Cuticulæ delirias legit sibi ;

Conjugem, prolemque paupertate pressos deserit.

Egoque scientiæ Arithmeticæ , prout constat , nonnihil peritus ; si itaque vestræ dignitatis studio , aliquod tenue munus mihi assignari possit , quo animum curis fessum colligere liceat ; quamdiu certe superstes ero , tantum beneficium laudibus satis evehere nequeam. Respondi ego : Mi Sodalis , Regis negotium , duos (contrarios) apices habet ; Panis spem, vitæque discrimen. Sapientum vero consilio renititur : Illâ panis spe illectum, vitam discrimini dare.

Nemo pauperis tugurium adit ,

Dicens ; soli vineæque censum dato.

Tuque aut miseriæ & paupertati fuescere , &
contentus (sorte tuâ) vivere discas ;

Aut gulam corvo exponas.

Sodalis respondit : Hæc, quæ tu dixisti, verba, conditioni atque petitioni meæ sunt adversa. Nonne audivisti, quod dicere solent ? Quicumque fraudes committere suevit, manus illius in reddenda ratione trepidat.

Rectitudo amorem divinum conciliat ;

Egoque vidi neminem, qui in rectitudinis viâ perierit.

و حکما گفته اند چهار کس از چهار کس بجان
برنجند حراي از سلطان و دزد از پاسبان و فاسق
از غمان و روسبي از محتسب و انرا که حساب
پاکست از محاسبه چه پاکست *

قطعه مکن فراخ روی در عمل اگر خواهی *

که وقت رفع تو باشد مجال دشمن تنك *

تو پاك باش و مداراي برادر از کس باك *

زنند جامه ناپاك کاترزان بر سنك *

گفتم حکایت آن مرواه مناسب حال تست که
دیدندش کریزان و افتان و حیزان کسی گفتش چه
افتست که موجب چندین مخالفتست گفت شنیدم
که شتر را بسخره می گیرند گفتند ای سفیه شتر را
با تو چه مناسبتست و ترا باو چه مشابَهت گفت
خاموش که اگر حسودان بغرض گویند که این
شترست و گرفتار ایم کرا غم تخلیض من باشد تا
تفتیش حال من کند و تا تریاق از عراق آورده
شود مار خریدم مرده شد و ترا همچنان فضلت
و دیانت اما حسودان در کمینند و مدعیان گوشه
نشین اگر آنچه حسن سیرت تست بخلاف آن
تقریر کنند و در معرض خطاب پادشاه آیی و محل
عتاب

Sapientesque dixere : Quatuor sunt mortalium genera, quæ contra quatuor acerrimo laceffuntur odio. Prædo contra regem : fur contra vigilem : luxuriosus contra cenforem : scortum contra prætorem. Illi vero, quibus constat rationum suarum probitas, quorsum rationem reddere trepidant?

In actionibus tuis gloriosus ne esto : si vis
Vt te munere moto, angustum hostis illuden-
di habeat campum.

Tu purus esto, ô Frater, neminemque paveas:
Lotores enim vestes impuras saxo allidere
solent.

Adhæc ego respondi : Ad conditionem tuam non incite alludere videtur illa vulpeculæ historia ; quam fugâ festinam, subinde lapsantem atque resurgentem viderunt : Quidam illam allocutus, rogavit : Quidnam sceleris tanti pavoris causa est? Vulpecula respondit : Audivi ego aucupes in agris capturos camelum, ad servilia officia cogendum. Ad quæ illi per ludibrium dicunt : O Insuper vulpecula : cameli enim tecum quænam comparatio? aut tua, cum illo, quænam similitudo? Vulpecula inquit : taceto, nam si de industria forte dixerint inimici, hæc (vulpecula) camelus est, illoque nomine capiar, quis de me liberanda sollicitus erit? ut scilicet in actionum mearum rationes & veritatem inquirant. Atque antequam Theriaca petatur Bagdado, homo serpente ictus, extinctus fuerit. Tua equidem, ut novi, mi sodalis, ea est virtus atque rectitudo, sed insidiatores in occulto latent, accusatoresque in angulo desident. Quamvis hæc morum tuorum sit integritas, illi tamen contrarium deferunt;

عتاب افي در ان حالت كرا مجال مقاتل باشد
 مصلحت ان هي بينم كه ملك قناعت را حراست
 كني وترك رياست گويي كه عاقلان گفته اند *
 بيت بدریا در منافع بي شمارست *
 اگر خواهي سلامت در كنارست *

رفيق اين سخن بشنيد بهم بر آمد و مروي درهم
 كشيد و سخنهاي رنجش امير گفتن گرفت كه اين
 چه عقل و كفايتست و فهم و درايت و قول حكما
 درست آمد كه گفته اند دوستان در زندان بكار
 ايند كه بر سفره همه دشمنان دوست نمايند *
 قطعه دوست مشماران كه در نعمت نرند *
 لاف ياري و برادر خواند كي *
 دوست ان دامن كه كيرد دست دوست *
 در پريشان حالي و درماند كي *

ديدم كه متغير ميشود و نصيحت من بتعرض
 ميشنود بنزد يك صاحب ديوان رفتم بسابقه معرفتي
 كه ميان ما بود صورت حالش بگفتم تا بكامري
 مختصرش نصب كردند چند روز برين برآمد لطف
 طبعش را بديدند و حسن قد پيرش پسنديدند
 كارش ازان در گذشت و بمرتبه برتر ازان
 متمكن

runt ; quorum (pertinacissimo nisu) tu correptioni Regis subjiceris, atque sic in regios stimulos ruis. Quisnam isto rerum tuarum articulo verbum facere ausit ? Proinde hoc mihi consultum esse videtur, ut continentiae thesaurum diligenter colas, istudque dominandi studium rejicias. Sapientes enim dixerunt :

In mari bona quidem sunt infinita ;

Sed tu salutem si desideraveris, eam in litore quæras.

Sodalis his verbis meis commotus, iraque plane accensus, aspera oratione, stimulisque plena, me hunc in modum, aggressus ait : Hoc quodnam est ingenium ? quale judicium ? quinam intellectus, atque prudentia ? Verissima Sapientum est sententia, cujus effatum hoc est : Amici carcere conclusis succurrunt ; sed in convictu atque epulis, inimici etiam omnes, amici esse videntur.

Amicum ne arbitrator illum, qui in epulis, felicique tempore,

Magnas sodalitii voces, fraternitatisque popismata jactat.

Amicum nosco illum, qui amici manum prehendat

Tempore infelici, desperatisque rebus.

Vidi ego sodalem, oratione mea turbatum, consilium meum, invitis auribus obmurmurantem audire. Proinde Proregem, tribunalis scilicet Principem, antiquæ, quæ inter nos intercesserat, familiaritatis obtentu accessi, sodalisque statum commendavi ; ut illum levi muneri præficerint. Quo per aliquot dies administrato ; ingenii illius

M comi-

متمکن گشت و همچنين نجم سعادتش در ترقی
بود تا باوج ارادت رسيد و مقرب حضرت سلطان
شد و مشار اليه بالبنان و معتمد عليه عند الاعيان
بر سلامت حالش شادمانی کردم و گفتم *

بيت زکار بسته مينديش و دل شکسته مدار *

که اب چشمه حيوان درون تاريکيست *

بيت الا لا تخزنن ابا البليت *

وللرحمان الطاف خفيه *

بيت منشين ترش اثر گردش ايام که صبر *

قلب نخست وليکن بر شیرين دارد *

در آن مدت مرا باجمع ياران اتفاق سفر مکه افتاد

چون اثر زيارت مکه باز امدم دو منزل استقبال

کرد ظاهر حالش را دیدم پريشان و در هيات

درويشان گفتم حال چيست گفت چنان که تو

گفتي طایفه حسد بردند و بخيانتم منسوب کردند

و ملک در کشور حقيقت ان استقصا فرمود و ياران

قدیم و دوستان رحيم اثر کلمه حق خاموش شدند

و صحبت ديرينه فراموش کردند *

قطعه ب صنع خدا چون کسی افتاد *

همه عالمش پای بر سر نهند *

comitatem perspexerunt , regiminis dexteritatem probarunt , indeque altiori munere ornatus fuit. Eoque modo astrum felicitatis illius magis inclarescere cœpit ; ut laudem, & summum, ex animi sententia, fastigium contigerit, regisque delitium evaserit: adeo, ut mortales digitis illum monstrarent, procereſque ſpem & fiduciam in illo ponerent. Egoque hac ſtatu illius proſperitate lætans, dixi:

Auspicia ſi rebus tuiſtati non annuerint; ne ſiſ ſollicituſ, animuſque curiſturbato:

Ipe enim vitæ ſonſi denſiſſimiſtate tenebriſ.

O tu miſeriæ frater, nequaquam triſtator;

Deuſ enim miſericorſ beneficia plurima recondita habet.

Ne iniquitate temporuſ mœſtuſ ſedeas:

Patientia enim, (ceſ edit.

Amara quamviſ ſit, fructuſ tamen dul-

Illo floreſcente, mihi forte cum aliquot Sodalibuſ Meccam adire contigit. Peraſtiſ Meccæ pietatiſ officiis, mihi redeunti duoruſ dieruſ itinere obviam venit. Triſtem video hominem, religioſoruſ habitu indutuſ. (Novitatiſ aviduſ) rogo, quæ iſta ſit reruſ facieſ? Reſpondet ille: Perinde ut tu pridem monueras, aulicuſ illud hominuſ genuſ, æmuluſ, mihiſque inſenſuſ, reſ novaſ me moliri criminati ſunt. Rex in cognoscenda rei veritate nulluſ inquirendi fecit ſtudiuſ; Sodaleſ antiqui, cæteriſque benignioreſ amici in vero dicendo ſilentiuſ fecêre, priſtinuſque amicitieſ vinculuſ, commerciuſque exuerunt.

Si quiſ fato, ſuo dignitatiſ faſtigio ceciderit,
Orbiſ univerſuſ pedem capiti illiuſ imponit.

چو بپنند کاقبال دستش گرفت *

ستایش کنان دست بر بر نهند *

في الجملة بانواع عقوبت گرفتار بودم تا درین هفته
که مرده سلامتی حجاج برسید از بند کرانم خلاص
کردند و ملک موروثم خاص گفتم این نوبت
اشارت من قبول نکردی که عمل پادشاه چون سفر
دریاست سودمند و خاطرناک یا کنج برگیری یا در
طلسم بهیروی *

بیت یا زهر بهر دو دست کند خواجه در کنار *

یا موج مروی افکندش مرده بر کنار *

مصلحت ندیدم ازین پیش ریش درویش
خراشیدن و نمک پاشیدن بدین دو بیت اختصار
کردم و گفتم *

قطعه ندانستی که بینی بند بر پای *

چو در گوشت نیامد پند مردم *

دگر مگر نداری طاقت نیش *

مکن انگشت در سوراخ کردم *

حکایت * بتی چند در محبت من بودند ظاهر
حال ایشان بصلاح اراسته یکی از بزرگان در
حق این طایفه حسن ظن بلیغ داشت واداری
معین

Si vero manum ejus potentiae, felicitatisque
culmen viderint amplexam;

Laudantes ^P manus pectori imponunt.

Vt rem paucis absolvam, vario cruciatuum genere exagitatum, hac tandem hebdomada, qua salvus Meccæ peregrinatorum nunciatus est reditus, gravissimis vinculis exolverunt; facultates vero meas hæreditatis jure à majoribus quoque acceptas, fisco adscripserunt. Ego illi respondi: Tum temporis, quando hæc ita eventura tibi, præmonui, consilium meum non admisisti: Regum scilicet negotia, perinde se habent, ut itinera maritima; quæ quæstus, discriminisque sunt plenissima: maximas aut divitias acquiris; aut inter maris tempestates; aulæve scenas & lenocinia peris.

Aut aurum utraque manu exportaverit (salvus) mercator in littus: (ejecerit.

Aut illum, uno die, unda mortuum in littus Consultum minime ratus, dicto ulterius animi ipsius vulnera exacerbare, salque aspergere; quin hisce duobus versibus rem omnem complexus, dixi:

Numquid ignoras te jam vidisse compedes
pedibus injectos,

Cum viri consilium auribus admittere nolueris?

Alia vice, si aculeum sustinere non poteris, (tas.

Nc Scorpionis foramini digitum immit-

Historia: Aliquot viri meo consortio sueti singularem pietatis habebant speciem: hinc primo-

معین کرده بود مگر یکی اثر ایشان حرکتی کرد
نامناسب حال درویشان ظن آن شخص فاسد شد
و بازاری اینان کاسد خواستم تا بطریقی کفاف یارانرا
مستخلص کنم اهنك خدمتش کردم دربانم رها
نکرد وجفا کرد معذورش داشتم بحکم آن که
گفته اند *

قطعه در میر و وزیر و سلطان را *

بی وسیلت مگرد پیرامن *

سك و دربان چو یاقند غریب *

این کریبانش گیرد آن دامن *

چندان که مقربان حضرت آن بزرگ بر حال

من واقف شدند باکرامم در آوردند و برتر مقامی

معین کردند اما بتواضع فروتر نشستیم و کتم *

بیت بگذار که بنده کمینم *

تا در صف بندگان نشینم *

فَتَّ اللَّهُ اللَّهَ چه جای این سخنست *

بیت کر بر سر و چشم من نشینی *

نازب بکشم که نازینی *

فی الجمله بنشستم و اثر هر دری سخن پیوستم تا

حدیث نزلت یاران در میان آمد کتم *

قطعه

rum quidam de illis optime sentiens, certam vivendi stipem adscripsit: forte quidam illorum facinus patravit minus religiosum, quo corrupta est bona magnatis sententia, solitumque ablatum est beneficium: Quod ego sodalibus quocunque modo recuperaturus, Magnatem ipsum adire constitui: janitor me aditu prohibens, contumeliis infestat; sed hominem facile excusatum habui, ob rationem, quam sapientes afferunt, dicentes:

Magnatis, Purpurati, Regisque fores
Sine duce (intrandi studio) ne frustra
oberres. (nerint;
Canis atque janitor, si externum inve-
Hic supremam thoracis oram, ille pallii
imam captat.

Illico ubi familiares Magnatis, me adesse resciverunt, me incredibili benevolentia introdixerunt, mihi que supremum locum assignarunt: ego vero humilitatis causa inferiori loco confedi, inquiens:

Sinas me, quia servus sum miser;
Vt in fervorum ordine confideam.

Magnas inquit: Vah, Vah! horum verborum quam est sententia?

Si tu in capite, oculoque meo confederis;
Lepores tuos lubens toleravero: tu enim es
vere lepidus.

Rem ut paucis complectar, confedi, omnisque generis sermones lepide sum exorsus; ut tandem historia lapsus sodalium in medium tractâ, ita (rem ipsorum promoveri) occœperim.

Quid

قطعه چه جرم دید خداوند سابق الانعام *
 که بنده در نظر خویش خوار میدارد *
 خدایراست مسلم بنزرواری و لطف *
 که جرم بیند و نان بر قرار میدارد *
 حاکم را این سخن پسندیده آمد و اسباب معاش
 یاران فرمود تا بر قاعده ماضی مهیا دارند و مؤنت
 ایام تعطیل وفا کنند شکر نعمت بگفتیم و زمین
 خدمت پیوسیدم و عذر جسارت بخواستم و در
 حالت بیرون آمدن این سخن بگفتم *
 قطعه چو کعبه قبله حاجت شد اثر دیار بعید *
 مروند خلق بدیدارش امر بسی فرسنگ *
 ترا تحمل امثال ما بیاید کرد *
 که هیچ کس نرند بر درخت بی بر سنگ *
 حکایت * ملک نژاده کج فراوان اثر پدر میراث
 یافت دست کرم بر کشاد و داد سخاوت بداد
 و نعمت بی قیاس بر سپاه و رعیت بر نخت *
 قطعه نیاساید مشام اثر طبله عود *
 بر آتش نه که چون عنبر پیوندد *
 بنزیر کی بایدت بخشنده کی کن *
 که دانه تا نیفشانی نروید *

Quid criminis vidit Dominus, qui tot beneficia contulit ;

Quod servum animo averſo contemnere cœperit ?

Soli Deo propria eſt majeſtas & munificentia:
Qui crimina cernit, victumque ex ſolito ſubministrat.

Præfecto grata hæc mea fuit oratio , juffitque , ut Sodalibus , more pridem ſolito , vitæ neceſſaria promptiſſime præſtarent , quamque per aliquot dies, abrupto ſtipendio, ſubierant anguſtiam, liberalitate penſarent. Ego gratiis benevolentiaẽ illius actis , ſolum humiliter oſculatus , importunitatis veniam petii , & ſub diſceſſum , hæc verba dixi :

Cum ^q templum Meccanum mortalium preces audiat, ideo ex remotis provinciis

Illud viſum adeunt per multa milliaria.

Te Magnatem decet , nobis pares ferre pauperes :

Nemo enim lapidem in arborem jactat ſterilem.

Hiſtoria : Regis cujuſdam Filius, immenſis hæreditate paternâ potitus eſt divitiis , apertâ munificentiaẽ manu , dona liberaliſſime dedit , infinita munera equiti, ſubditoque præſtitit.

Nil grati odoris ſpirat patina ligni Aloes plena :

Igni (Aloen) imponas ; ut Ambraẽ inſtar odorem, ſpiret.

Magnitudinem ſi ambiveris, munera dato :
Granum enim ni ſparſeris, minime creſcit.

N

Vecors

يكي از جلساي بي تدبير نصيحتش اغانى كرد كه
ملوك پيشين اين نعمت را بسعي اندوخته اند
وبراي مصلحت نهاده دست از اين حركت کوتاه
كن كه واقعا در پيشست و دشمنان در پس نبايد
كه در وقت حاجت درماني *

قطعه اگر كنجي كني بر عاميان بخش *

برسد هر كنجدي برنجي *

چرا نستاني از هر يك جوي سيم *

كه كرد ايد ترا هر روى كنج *

ملك زاده روي از اين سخن درهم كشيد كه موافق
رايش نيامد و گفت خدائي عز وجل مرا مالك
اين مملكت گردانیده است تا بخورم و ببخشم نه
پاسبانم كه نكه دارم *

بيت قارون هلاك شد كه چهل خانه

كنج داشت *

نوشين روان نمرد كه نام نكو گذاشت *

حكمايت آورد اند كه نوشين روان عادل را در

شكارگاهي صيدي كباب گردندي نمك نبود غلافي

بروشتا فرستادند تا نمك آورد نوشين كفت

نمك بليمت بستان تا رسمي نكرده و در خراب

نشود

Vecors imprudensque quidam purpuratus regem monere cœpit, inquit: Majores tui istas divitias magno labore acquisiverunt, usibusque sepouerunt necessariis. Proinde tu quoque manum à liberalitatis studio contineas: A fronte enim insperati casus, à tergo imminet hostes: turpeque fit, si necessitatis tempore inopiâ opprimaris.

Si universo populo thesaurum distribueris,

Cuivis patrifamilias vix teruncius cesserit.

Quidni à quovis hordeacei grani instar argentum accipis,

Vt singulis tibi diebus thesaurus nascatur?

Accensus his purpurati verbis Regis filius, qui, haud probato ipsius consilio, inquit: Æternus magnusque ille Deus, me hujus Regni regem constituit, ut comedam & distribuam: minime vero custos sum, qui æs defodiam atque conservem.

Carun interfectus est, quia quadraginta habuit domos ære plenas.

Nuschirvanus non obiit, quia bonum (munificentiae) nomen posteris reliquit.

Historia: Narrant historiae; justo Nuschirvano in venatus campo, prædam à suis assatam fuisse: deficiente forte sale, servum in proximam villam miserunt, qui sal afferret: Monenti Nuschirvano, ut sal pretio emeret, ne malus mos inde natus, (luxuriante iniquitate,) villam vastaret; in-

نشود گفتش اثرین قدر چه خلل نراید گفت بنیاد
ظلم در جهان اول اندک بود است و هر که آمد
برو ضرر کرد تا بدین غایت رسید *

قطعه اگر فراغ مرعیت ملک خورد سیبی *
بر اوزند غلامان او درخت اثر بیخ *
به پنج بیضه که سلطان ستم روا دارد *
زنند لشکر یانش هزار مرغ بسیخ *
بیت نماند ستمکار بد فروزگار *
بماند برو لعنت پایدار *

حکایت * عاملی را شنیدم که خانه مرعیت خراب
کردی تا خرینه سلطان آبادان کند بی خبر اثر قول
حکما که گفته اند هر که خدای تعالی را بیازارد
تا دل خلعتی بدست آورد خدای تعالی همان
خلو را بروی کمارد تا دمار اثر فروزگارش برآورد *
بیت آتش سوزان نکند باسپند *
آنچه کند دود دل مستمند *

لطیفه کویند سرور در جمله حیوانات شیرست
کمترین جانوران خر و باغاق خردمندان خر
باریر به اثر شیر مردم در *

مثنوی

quiunt ministri : Ex re adeo parvi momenti , quid damni surgere potest ? Nuschirvanus respondet : Iniquitatis initia in hoc orbe primum fuerunt exigua , quæ à posteris paulatim aucta , in tantum adolevere , (ut totum terrarum orbem oppresserint.)

Si Rex ex subditi horto unum pomum comederit ;

Servi ipsius arborem ipsam eruerint.

Si Rex quinque ovorum iniquitatem licitam duxerit ; (ru fixerint.

Continuo milites ejus mille gallinas ven- Non restat iniquus iniqui temporis autor :

Restat vero æternum super illo dirissima execratio.

Historia : Iniquum quendam fuisse audiui quæstorem , qui subditorum penates vertebat , ut ærarium regis expleret , ignarus hujus Sapientum sententiæ : Quicumque altissimum Deum offendit , ut unius hominis animum sibi devinciat ; Deus altissimus hominem illum contra istum accendit , & excitulat , ut illius stirpem ex temporum memoria deleat.

Grassantis incendii flamma non facit in ruta sylvestri ,

Quod fumus gemitusque animi oppressi.

Facete dicere solent : Omnium animalium Princeps est Leo , infimus est Asinus ; nihilominus concordi prudentium sententia , Asinus , qui onera bajulat , Leoni homines dilaceranti præstat.

باب اول در سیرت ملوک

مثنوی مسکین خر اگر چه بی تمیز است *
 چون بار همی کشد غریزست *
 کاوان و خران بار بردار به *
 نراد میان مردم ازار *
 ملک را طرفی از ذمایم اخلاق او معلوم شد
 بشکنجه کشیدش و بانواع عقوبت بکشت *
 قطعه حاصل نشود رضای سلطان *
 تا خاطر بندکان نجویی *
 خواهی که خدای بر تو بخشد *
 یا خلق خدای کن نکویی *
 یکی از ستم دیدگان برو بگذشت و گفت *
 قطعه نه هر که قوت بازو و منصبی دارد *
 بسطنت بخورد مال مردمان بکذاف *
 توان بخلق فرو بردن استخوان درشت *
 ولی شکم بدمد چون بگیرد اندر ناف *
 حکایت * مردم ازاری را حکایت کنند که سنگی
 بر سر صالحی زد درویش را مجال انتقام نبود
 سنکرا با خود نگاه میداشت تا وقتی که ملک بران
 لشکری خشم گرفت و در چاهش کرد درویش
 درآمد و آن سنکرا بر سرش اموخت گفت تو کیستی
 و این

Miser asinus, etsi quidem sit rudis ,
Propter tamen sarcinas , quas bajulat , certe
venerandus.

Boves asinique onera bajulantes,
Præstantiores sunt hominibus , qui mortales
misere divexant.

Regi illius scelera, detestandique mores ex parte
innotuerunt : ille itaque hominem in quæstionem
rapuit , varioque tormentorum genere extinxit.

Amor principis non conciliatur ,
Nisi subditorum animos devinxeris.
Si vis, ut Magnus ille Deus tui misereatur ,
Tu Dei creaturis benefacito.

Quidam illorum, qui præter fas dirissime ab illo
exagitatus erat, interfectum præteriens, inquit :

Non quivis , qui potens est, magistratumque
gerit ;

In Dominatione , mortaliū opes impune
vorat :

Fieri potest, ut quis gutture os grande deglutiat ;

Verum id ventrem dilacerat, cum circa umbilicum obstructum adhæserit.

Historia : Narrant historiæ , militem quendam
dirum humani generis vexatorem , religiosi cujusdam
caput saxo lacerasse. Religiosus cum injuriam
ulcisci nullo modo posset, saxum asservavit ; donec
Rex militi graviter infensus, vincula injecit : Tum
religiosus ingressus, militis caput eodem saxo percussit.
Militi roganti, quisnam tu? & isto saxo caput
meum quare percussisti? respondet : Ego religiosus

واین سنک بر سر من چرا زدی گفت من فلانم
واین سنک همان سنکست که در فلان تاریخ بر
سر من زدی گفت چندین مدت کجا بودی گفت
از جاهت اندیشه میکردم اکنون که در چاهت
دیدم فرصت غنیمت شمردم *

مثنوی ناسزایی را چو بینی بختیار *

عاقلان تسلیم کردند اختیار *

چون نداری ناخن درنده تیر *

بایدان آن به که کم گیری ستیز *

هر که با پولاد با نرو پنجه کرد *

ساعت سیمین خود را پنجه کرد *

باش تا دستش بیند روزگار *

پس بکام دوستان مغزش برابر *

حکایت * یکی را از ملوک مرضی هائل بود که

اعاده ذکر آن موجه نبود طایفه حکمای یونان متفق

شدند که مرین در دروازه نیست مگر زهره ادهی

که بچندین صفت موصوف بود ملک بفرمود طلب

کردند دهقان پسری یافتند بدان صفت که حکما

گفته اند ملک پدر و مادرش بخورد و بنعمت بی

کران خشنود کردانید و قاضی فتوی داد که چون

یکی

sus ille sum , illudque saxum illud est saxum , quo tali anno mihi caput lacerasti. Infit miles : sed tot per annos ubinam latuisti ? Respondet Religiosus : Dignitatis & potentiae tuæ metu retentus fui : jam vero, ubi te carceri vidi inclusum, occasione serviendum esse duxi.

Hominem indignum, potentem si videris ;
Sapientes illi adstipulandum esse consultum duxêre.

Nisi lacerantem ungulam habueris acutam ;
Improbiorum contentionibus abstinere, satius erit.

Quicumque cum chalybeo lacerto manum conseruerit ;

Argenteum suum brachium lædit.

Patiens esto , donec manum illius tempora ligaverint :

Tum ex amicorum lubitu , cerebrum ipsi extrahas.

Historia : Quidam Regum atrocissimo morbo conflictabatur, cuius certe morbi meminisse horridum parumque decorum. Sapientes Græcorum consentiente ore , dixerunt : Huic morbo remedium esse nullum, nisi fel hominis, qui certis indiciis insignis foret. Regis jussu quærunr, rusticique cujusdam filium illis sapientum indiciis insignem inveniunt. Rex accersitos pueri parentes auro, infinitisque muneribus ita corrumpit , ut lubenti animo , filii cædem concefferint. Sacer Ecclesiæ Iudex sententiam tulit : Per religionem , fas & licitum esse , conservandæ sanitati Principis , subditum cædere. Carnifex ecce, dum ictum minitatur;

O

filius,

یکی از رعیت ریختن برای سلامتی نفس پادشاه
 روا باشد جلاد قصد کشتنش کرد پسر روی بسوی
 آسمان کرد و بخندید ملک گفت که درین حالت چه
 جای خنده است پسر گفت ناز فرزندان بر پدر
 و مادر باشد و دعوی پیش قاضی برند و داد از
 پادشاهان خواهند اکنون پدر و مادر بعلت حطام
 دنیا مرا بخون در سپردند و قاضی بکشتم فتوی
 داد و سلطان تحت خویش در هلاک من بیند
 بجز خدای تعالی پناهی ندارم *

بیت پیش که بر او رم نردستت فریاد *

هم پیش تو از دست تو میخوهم داد *
 سلطان را دل ازین سخن بهم برآمد و اب در دیده
 بگردانید و گفت هلاک من اولیترست از خون
 بیکنای ریختن سر و چشمش ببوسید و در کنار
 گرفت و نعمت بیکران بخشید و آزاد کرد گویند
 که ملک هم در آن هفته شفا یافت *

قطعه همچنان در فکر آن بیت *

که گفت پیلبانی بر لب دریای نیل *

زیر پایت کردانی حال مور *

همچو حال تست زیر پای پیل *

حکایت *

filius, oculis in cœlum levatis, ridere cœpit. Quo viso, Rex rogat: Quænam tibi hoc in rerum articulo, est ridendi materies, locusve? Responder filius: Filii refugium, suetæque filiis mollitiei receptaculum sunt ipsi parentes. Causarum controversias ad (sacrum) Ecclesiæ judicem ferunt mortales. A regibus vero jus & fas requirunt. Res autem nunc mea eo devenit; ut pater & mater per avaritiam, mundi delinimentis illecti, (exuto omni humanitatis jure) me jugulandum tradiderint. Iudex cædem meam (servandæ valetudini Regis,) jure divino licitam esse, sententiâ pronunciaverit. Rex vero ipse, salutem suam in cæde mea viderit. Adeo, ut præter Altissimum Deum, nullum refugium habeam.

A quo factæ mihi à te injuriæ opem, solatium-
que petam?

Te iudice, factæ mihi à te injuriæ, à teipso justitiam flagito.

Rex motus his pueri verbis indoluit, oculisque lacrymarum flumine perfusis, inquit: Me mori præstat, quam innocentis sanguinem effundere. Hinc pueri caput, oculosque osculatus, eumque amplexus, muneribus infinitis cumulatum liberalissime dimisit. Narrant quoque: Regem illa ipsa hebdomada ab atrocissimo morbo convaluisse.

Recenti etiamnum memoria teneo illum ver-
sum, (dam) dixit.

Quem elephantis rector, in Nili ripa (quon-
Quod si nesciveris, quæ formicæ tuo sub
pede sit ratio: (phantis.

Eadem plane est, quæ tua sub pede ele-

حکایت * یکی امر بندگان عمرو و لیث کریمت بود
کسان در عقبش رفتند و بازر آوردند و بر سر را باوی
غرضی بود اشارت بکشتن او کرد تا دگر بندگان
چنین حرکت نکنند بنده پیش عمرو و سر بر
زمین نهاد و گفت *

بیت هر چه رود بر سرم چون تو پسندی
رواست *

بنده چه دعوی کند حکم خداوند راست *

اما بموجب آن که سرورده نعمت این خاندانم
خواهم که در قیامت بخون من گرفتار ایی اگر
این بنده بخواهی کشتن باری بتاویل شرع بکش تا در
قیامت مواخذ نباشی ملک گفت تاویل چه گونه
کنم گفت اجازت فرمائی تا من و وزیر را بکشم آنکه
بقصاص او مرا بفرمائی کشتن تا حق کشته باشی ملک
بخندید و وزیر را گفت چه مصلحتی بینی گفت ای
خداوند بصدقه کور بدرت این حرامزاده را ازار
کن تا مرا هم در بلا نیفتند کناه امر منست که قبول
حکما را معتبر نداشته ام که گفته اند *

قطعه چو گردی با کلوخ انداز پیکار *

سر خود را بنادانی شکستی *

چو

Historia : Quidam mancipiorum ' Omeri filii Leisi fuga elapsus ; ab infectantium manu correptus, denuoque reductus fuit. Prorex illi infensus, (Regem) signis in cædem illius concitavit ; ut scilicet cæteris mancipiis exemplo foret ; ne simile auderent flagitium. Mancipium, coram Omero capite humi posito, inquit :

Quicquid capiti meo acciderit, si tibi lubuerit, fas erit :

Mancipium enim quomodo contendere ; cum domini sit iudicium ?

Cum vero domesticus ædium harum sim altumnus ; nolim profecto, ut in extremo resurrectionis die, propter cruorem meum ad supplicium rapiaris. Si hunc servum tuum trucidare omnino volueris, tum saltem aliquâ sacri juris specie, nomineque interficias : ne in extremo iudicio supplicio afficiaris. Rex inquit : Quænam est illa juris species ? Respondet ille : Mihi permittas, primum interficiam Proregem, deinde vindictæ illius de me supplicium sumas, ut me jure interfecisse dicas. Rex ridens Proregi inquit : quid tibi videtur ? Prorex infit : ô Rex, per patris tui manes, hominem istum secleratum dimittas, ne me ipsum etiam suppliciis illaqueet : quippe, mei mali autor mihi sum ipse eo, quod consilium Sapientum nullo in pretio habui, qui docent :

Cum funditore si prælium commiseris,
Proprium caput vecordiâ vulneras.

چو تیر انداختی در روی دشمن *

حذر کن کاندرا و ماجش نشستی *

حکایت * ملک نروژ را خواجه بود کریم النفس
و نیک محضر که همگان را در مواجه خدمت
کردی و در غیبت نیکوی گفتی اتفاق اثری حرکی
در نظر ملک ناپسندیده آمد مصادره کرد و عقوبت
فرمود سرهنگان ملک بسواتو نعمت معترف
بودند و بشکر آن مرتبه پس در مدت توکیل او رفت
و ملاطفت کردند و نرجس و معاتبت مراد

نداشتند *

قطعه صلح بادشمن اگر خواهی هر که که ترا *

در قیام غیبت کند در نظرش تحسین کن *

سخن آخر بدهن میکنند موفیرا *

سخن تلخ خواهی دهش سیرین کن *

آنچه مضمون خطاب ملک بود از عهد بعضی

بیرون آمد و بیعتی در زندان نماید یکی از ملوک

آن نواحی در خنده میخامش فرستاد که ملوک

از طرف قدر چنان بر گزاری ندانسد و بی عزتی

گردند اگر خاطر عزیز فلان احسن الله عاقبه

بجانب ما التفات کند در رعایت خاطرش هر

چه

۳

Tu si sagittam in hostem miseris ;

Cave, sagittæ illius (postea) scopus existas.

Historia: Rex^{us} Susorum, scribarum præfectum habuit ingenio comem, virtutisque præclarum, qui præsentibus officiis, absentes bonis sermonibus, omnibusque colebat. Forte Rege præsentem aliquando (leviter) peccavit, qui illum proinde, bonis injuste ablatiis, tormentis subijci imperavit. Prætores Regis (custodiæ viri) additi, accepta florenti ipsi palam ferebant beneficia, seque pari reddendorum officiorum jure teneri, agnoscebant. Proinde benigne & humaniter habuerunt, ipsumque duriter tractare, injuriis afficere, nefas duxerunt.

Amicitiam cum inimico si volueris, tum quovis tempore, cum ille te,

Absentem injuriis laceraverit, præsentem laudibus extollas.

Contumelia certè ex maligni vituperatoris ore profluit:

Si verbum illius amarum nolueris ; os ejus dulcedine oblinas.

Æris autem, quod Rex ab illo flagitavit, partem dedit : ob reliquum, cum non solvendo esset, in carcere retentus fuit. Quidam vicinorum Principum, illi occultas sequentis argumenti misit literas : Loci tui Principes magnitudinis tuæ pretium nesciverunt, inhumaniterque te tractarunt. Quod si celsus iste animus, cujus extrema magnus ille Deus, tempora beet, huc concedendi munus fecerit ; in honorandis virtutibus illius, majori virtute certa-

چه تمامتر سعی کرده شود که اعیان این مملکت
 بدیدار او مفتخرند و جواب مکتوبرا منتظر
 خواجه برین وقوف یافت از خطر اندیشید جواب
 مختصر چنان که مصلحت دید بر ظهر ورق
 نوشت و روان کرد یکی از متعلقان ملک برین
 واقعه مطلع شد و ملک را اعلام کرد وقت فلانرا
 که حبس فرموده باملوك نواحی مراسلت دارد
 ملک بهم بر آمد و شنو این خبر فرمود قاصد را
 بگرفتند و رساله را بخواندند نوشته بود که حسن ظن
 بزرگان بیش از فضیلت بنده است و تشریف قبولی
 که فرموده اند بنده را امکان اجابت آن نیست
 بحکم آن که پرورده نعمت این خاندانم و باندك
 مایه تغیر خاطر باولی نعمت خود بیوفایی نتوان
 کرد که گفته اند *

بیت آن را که بجایی تست هر دم کرمی *

عذرش بنه از کند بعمری ستمی *

ملک را خوشناسی او پسند آمد نعمت و خلعت
 بخشید و عذر خواست که خطا کردم و ترا بی گناه
 بیاهرم گفت ای خداوند بنده درین حالت شما را
 گناهی نمی بیند بل که تقدیر خدای تعالی چنین بود
 که

certabitur. Quippe regni hujus Primores magno illius videndi studio flagrant, literarumque responsum avidissime expectant. Scribarum Præfectus, lectis literis, discrimen animo versans, brevè; quemadmodum consultum videbatur, responsum, literarum tergo inscripsit, (hominemque) dimisit. Quidam ex regiis ministris negotium resciscens, Regi indicat, inquires: Ille scribarum Præfectus, quem tu in carcerem conjecisti, cum vicinis Principibus literarum commercium habet. Quo Rex accensus, in rei veritatem inquiri jubet: Comprehenso itaque cursore, (qui cum literis missus erat) Regi (sequentis argumenti) literas recitârunt. Bona procerum opinio major est servi virtute, laudatamque illam operam, quam in suscipiendo me, obtulerunt, propter sequentem rationem accipere nequeo: Quia sum (antiquus) hujus aulæ alumnus; propterque leve momentum, ab alienato (infectoque) animo, in beneficentiæ suæ patronum, obsequii datæque fidei religionem violare, grande est nefas; prout (Sapientes) dixerunt:

Illi, qui tibi quovis momento nova beneficia præstat,

Ignoscas; si tibi per longum vitæ spatium semel injuriam fecerit.

Regi gratum fuit recte beneque censentis judicium; proin muneribus togaque præstitis; injuriæ illi factæ veniam petiit, inquires: Peccavi equidem, quod te innocentem indignis modis exagitavi. Respondet ille: ô Rex, hic servus tuus, (quicquid patratum fuerit,) in te nullum crimen videt; quin fato & summi Numinis voluntate factum id fuisse

P

video,

که مرین بنده را مکروهی برسد پس بدست
تواولیتیر که سوانق نعمت برین بنده داری
و ایادی منت *

مثنوی کر کردند رسد ترخلو مرنج *

که نه تراحت رسد ترخلو نه مرنج *

از خدا دان خلاف دشمن و دوست *

که دل هر دو در تصرف اوست *

کرچه تیر از کمان همی گذرد *

ازر کماندار بیند اهل خرد *

حکایت یکی از ملوک عرب متعلقان دیوان را
فرمود نه مرسوم فلانرا چندان که هست مضاعف
کنند که ملازم درگاهست و مترصد فرمان و سایر
خدمتکاران بلهو و لعب مشغولند و در ادای
خدمت متهاون صاحب دلی بشنید و گفت علو
درجات بندگان بدرگاه حق جل و علا همین مثال
دارد *

نظم دو بامداد اگر آید کسی بخد متب شاه *

سوم هر آینه دروی کند بلطو نگاه *

امید هست پرستندگان مخلص را *

که ناامید نکردند غراستان آله *

مثنوی

video, quod malis me percellere voluit: præstatque per te, (quam alios) mihi injuriam fieri: ut qui me multis à longo tempore affeceris beneficiis, exprobandique facultatem habeas.

Si populus tibi damnum fecerit, ne dolore afficiaris:

A populo enim nec beneficium, neque damnum nascitur.

A Deo esse scito, inimici aduersationem, atque amicum.

Vtriusque enim animus in illius est potestate. Sagitta, quamvis palam quidem ex arcu (emissa) procedat;

Sapientes tamen ejus autorem sagittarium spectant.

Historia: Regum Arabicorum quidam tribunalis ministris imperavit; cujusdam viri stipendium geminarent, ut diligentissimi aulæ ministri, ad omnia imperia attentissimi; cæteris, blandiente inertia, aleaque vecordibus, & in obeundo munere pigris. Cordatus quidam his Regis dictis auditis, inquit: Eodem modo se habent, alti illi gradus, cultorum Dei maximi, in palatio illo divino.

Si quis biduum regio ministerio invigilaverit, Tertio certe die (Rex) illum benigne respexerit.

Veri Dei cultores ea fruuntur spe; fore,
Vt non sine spe à Dei limine revertantur
(inanes.)

باب اول در سیرت ملوک

مثنوی مهتری در قبول فرمانست *
 ترک فرمان دلیل حرمانست *
 هر که سیمای راستان دارد *
 سر خدمت بر استان دارد *
 حکایت * ظالمی را حکایت کنند که هیزم درویشان
 خریدنی بجو و توانگران را دانی بطرح صاحب
 دلی بر او بگذشت و گفت *
 بیت ماری تو که هر کرا بینی بزنی *
 یا بوم که هر کجا نشینی بکفی *
 قطعه غرورت از پیش میرود باما *
 با خداوند خیب دان نرود *
 زورمندی مکن بر اهل زمین *
 تا دعایی بر آسمان نرود *
 ظالم ازین سخن برنجید و روی از او درهم کشید
 و برو التفاتی نکرد تا شبی که آتش از مطبخ در
 انبار هیزمش افتاد و سایر املاکش بسوخت و از
 پسر نرم بر خاکستر گرمش نشاند اتفاق همان
 صاحب دل برو بگذشت شنیدش که بایران همی
 گفت ندانم که این آتش از کجا در سرای من افتاد
 گفت از دود دل درویشان *

قطعه

Magnitudo in imperii obsequio consistit:
Imperii vero neglectus miseræ, pauper-
tatisque est index.

Quicumque bonorum virorum indicia habet,
Obsequii caput limini imponit.

Historia: Iniquum quendam referunt (divini hu-
manique juris immemorem,) qui pauperibus ligna
vili pretio auferebat; eaque ditioribus iniquo pre-
tio obtrudebat. Cordatus quidam illum præte-
riens, inquit:

Tu aut serpens es, quemcunque enim videris,
pungis;

Aut noctua, * ubicunque enim confederis,
omnia vertis.

Violentia tua etsi nos ulterius vexaverit;
Deum tamen occultarum rerum conscium ve-
xare nequit.

Vim ne facito terræ incolis;

Ne (oppressorum) suspiria cœlum penetrent.

Iniquus his ipsius verbis accensus, fronte con-
tracta, virum nullo humanitatis officio coluit. Tan-
dem nocte quadam, incendium (forte) in culina or-
tum, lignile invasit, omnia bona illius vastavit, illum-
que ex molli lecto in calidos cineres posuit. Tum
temporis cordatus forte iniquum præteriens, apud
amicos suam infelicitatem deplorantem, itaque di-
centem audivit: Nescio equidem, incendium illud
quo modo in ædibus meis ortum fuerit. Respon-
dit cordatus: Ex fumo miserorum ingemen-
tium.

باب اول در سیرت ملوك

قطعه خذر كن نردود درونهاي ريش *
 كه ريش درون عاقبت سر كند *
 بهم بر مكن تا تو است دلي *
 كه اهي بجهايي بهم بر كند *
 حكمت بر تاج شاه يكسوز و نوشته بود *
 قطعه چه سالهاي فراوان و عمرهاي دراز *
 كه خلق بر ما بر زمين بخواهد رفت *
 چنان كه دست بدست امدست ملك بما *
 بدستهاي دگر همچنين بخواهد رفت *
 حكايت * يكي در صنعت كشتي بسر امد بود
 سيصد و شصت بند فاخر درين علم دانستي و هر
 روز بنوعي كشتي كرفتي مكر كوشه خاطرش باجمال
 يكي از شاگردان ميلي داشت سيصد و پنجاه ونه
 بندش در اموخت مكر يك بند كه در تعليم ان
 دفع انداختي پسر در صنعت و قوت بسر امد
 و كسي را با او امكان مقاومت نبودي تا بجدي كه
 پيش سلطان گفت استاد را فضيلتي كه بر منست
 از مروي بزرگي و حق تربيتست و الا بقوت ازو
 كمتر نيستم و صنعت با او برابرم ملك را اين ترك
 ادب ازوي پسنديده نيامد بفرمود تا مضارعت
 كند

Caveas gemitus animorum vulneratorum :

Gemitus enim animi vulnerati , tandem certo penetrant, (teque evertunt.)

Dum potes , ne unius quidem animum dolore afficias :

Vnum enim oppressi suspirium orbem terrarum vertere potest.

Cosrois coronæ inscriptum fuit.

Quid multi anni, quid vita longa ?

Mortales enim in hoc terrarum orbe, vestigiis pedum capita nostra calcabunt.

Perinde ut Regnum ex longa regnantium serie ad nos pervenit ;

Ita etiam ex manu nostrâ in aliorum manus transire debet.

Historia : Quidam artis Athleticæ summum attingerat fastigium , præclaraque trecenta sexaginta artis illius exempla noverat , singulisque diebus novum artis genus ostendebat. Athleta cujusdam discipuli pulchritudine atque amore illectus , puerum illum trecenta quinquaginta novem artis docuit genera, uno sibi reservato. Puer ad summum artis fastigium, justumque corporis robur pervectus, neminem sibi parem habuit, qui cum illo in arenam descendere auderet. Proinde gloria fastuque superbus, Regem convenit, inquit : Magister meus me præstantior est ætate atque disciplina, cæterum ego robore ipso minime sum inferior , arteque omnino illi par. Regi hic juvenis fastus, morumque superbia ingrata fuit : proinde certamen (contentionis arbi-

کنند مقامی متشع معین کردند ارکان دولت و اعیان
حضرت حاضر شدند پسر چون پیل مست در
آمد بصدمتی که اگر کوه آهنین بودی از جای برکندی
استاد دانست که جوان اثر و بقوت برترست بدان
بند غریب که اثر و نهان داشته بود باوی در
او یخت جوان دفع آن ندانست استاد بدو دست اثر
زمین برداشت و بر بالای سر برد و بر زمین نزد
غریو اثر خلق برخاست ملک فرمود تا استاد را
خلعت و نعمت دادند و پسر را نرجس و ملامت
کرد که با پرورنده خویش دعوی مقاومت کردی
و سر بُردی گفت ای خداوند استاد برور و قوت
بر من دست نیافت بل که در علم کشتی دقیقه
مانده بود که اثر من دریغ همی داشت امر و زبده آن
دقیقه بر من دست یافت استاد گفت اثر بهر
چنین روز نکه می داشتم که حکما گفته اند دوستان
چندان قوت مد که اگر دشمنی کند بتواند *
نشنیده که چه گفت آن که اثر پرورنده خود جنا
دید *

قطعه یا وفا خود نبود در عالم *
یا مگر کس درین نرمانه نکرد *

کس

arbitrum) decernit. Stato igitur loco amplissimo, præsentibus Regni purpuratis, juvenis perinde ac gravis vino ² Elephas, singulari quodam fastu & robore superbus incessit, ut ferreum montem loco proruturus videretur. Magister haud ignarus, juvenem se robore esse corporis longe superiorem; ideoque ignoto illo artis genere, sibi soli reservato, juvenem invasit; quod juvenis celatum sibi, nullo prorsus modo eludere potuit. Juvenem itaque ambabus manibus humo levatum capiti imposuit, indeque solo allisit, magno conclamantis populi applausu. Rex magistrum togâ, & muneribus; juvenem vero injuria & contumeliis affecit: quod scilicet sese magistro suo, ut parem opposuerit, & nihil præstiterit. Respondit juvenis: ô Rex, magister non vi atque robore; sed uno illo artis Athleticæ genere, mihi semper (invidia quadam) celato, hodie me superavit. Magister ait: propter ejusmodi diem, mihi hoc servavi artis genus, sapientum consilio doctus; qui inquiunt: Amico, ne tantum roboris dederis, ut, si inimicus fiat, te superare possit.

Nonne audivisti, quid dixerit ille, qui in alumno suo ingratitudinem atque contumelias expertus fuit?

Aut promissorum fides in hoc terrarum
orbe nulla unquam fuit;
Aut nemo eam hoc tempore præstat.

Q

Nemo

باب اول در سیرت ملوك

كس نياموخت علم تير ارمين *
كه مرا عاقبت نشانه نكرد *

حكايه * درويشي مجرّد در كوشه حكرائي نشسته
بود پادشاهي برو بگذشت درويش از آنجا كه فراغ
ملك قناعتست سر بر نياورد والتفات نكرد
وپادشاه از آنجا كه سطوت سلطانت بهم بر آمد
وقت اين طايفه خرقه پوشان بر مثال حيوانند *
وغير گفت پادشاه روي زمين بر تو گذر كرد چرا
خدمت نكردي و شرط ادب بجاي نياوردي گفت
پكو ملك را توقع خدمت از كسي دارم كه توقع
نعمت از تو دارم و ديگر بدان كه ملوك از بهر
پاس رعايتند نه رعايا از بهر طاعت ملوك *

قطعه پادشاه پاسبان درويشت *

كرچه نعمت بغير دولت اوست *

كوسند از براي چوبان نيست *

بل كه چوبان براي خدمت اوست *

قطعه اخري يكي را امروزه كامران بيني *

دكريرا دل ارم مجاهده ريش *

روزي كه چند باش تا بخورد *

خاك مغر سر خيال انديش *

فرق

Nemo ex me sagittæ jaciendæ artem didicit ;

Quin me postremo sagittæ scopum fecerit.

Historia: Religiosus quidam contemptis mundi delinimentis , in campi cujusdam angulo defederat: forte Rex quidam illac transiit; Religiosus autem isto studio, quod continentia est, rebus mundanis abstinens, caput non extulit, Regemque nullo prorsus officiorum genere coluit. Rex autem, per usitatam regibus impotentiam, ira accensus, ait: Illud hominum genus, laceris pannosisque vestibus indutum, simile est bestiis. Prorex Religioso ait: Orbis terrarum Rex te præteriit; quidni coluisti eum officiis, bonorumque morum jus & fas exhibuisti? Religiosus inquit: Regi dicito; Officiorum spem ponas in illo, qui beneficii spem in te posuerit. Præterea scias quoque: Reges esse, ut subditos custodiant: non subditos, ut Regibus obediant.

Rex custos est pauperum ;

Etsi subditorum felicitas potentia illius la-
certo subsistat.

Grex non est propter pastorem:

Sed pastor est, ut seruiat gregi.

Hodie unum videris felicem atque potentem:

Alterum vero animi dolore, angustiisque vul-
neratum.

Tu paucos etiamnum dies patiens esto, ut
exedat

Terra medullam capitis meditabundi.

Q 2

Regis

فرق شاهي و بندكي برخاست *
 چون قضاي نوشته آمد پيش *
 اتر کسی خالك مرده باثر کند *
 نشناسد توانگر اتر درویش *
 ملك را گفتار درویش استوار آمد گفت اتر من
 چيزي بخواه گفت ان ميخواهم كه دكر زحمت من
 ندهي گفت مرا پندي بده گفت *
 بيت درياب كنون كه نعمتت هست بدست *
 كين دولت و ملك ميروود دست بدست *
 حكايه * يكي اتر وزرا پيش ذوالنون مصري رفت
 همت خواست كه روز و شب بخدمت سلطان
 مشغول و بخيرش اميدوار و عقوبتش ترسان ذو
 النون بگريست و گفت اكر من اتر خدايي تعالي چنين
 ترسيدهي كه تو اتر سلطان اتر جمله صديقان
 بودهي *
 قطعه *
 كر نبودي اميد راحت و رنج *
 پاي درویش بر فلك بودي *
 و روزگار اتر خدا پترسيدي *
 همچنان كه اتر ملك ملك بودي *
 حكايه * پا دشاھی بگشتن بي كناهي فرمان داد
 گفت

Regis subditique discrimen tollitur ;
 Cum fatum inevitabile irruerit.
 Si quis mortuorum sepulchra aperuerit ;
 Divitem à paupere haud discreverit.

Rex, cui hæc religiosi verba armata & penetrantia esse videbantur, inquit : A me aliquid petas. Respondit ille : Hoc à te peto , ne ultra mihi molestiam facias. Rex inquit : Igitur bonum aliquod mihi dato consilium. Religiosus ait :

Nunc dum opes in manu habes , sape ; & (felicitatem) tibi para (æternam.)
 Hæc enim potentia & opes ex manu in manus (præcipiti casu) ruunt.

Historia : Quidam purpuratorum * Suelnunum Ægyptium adiit , ipseque vota & bona omnia expetiit, inquit : Noctes diesque Regiis distringor negotiis. Bene quidem de Rege spero ; sed tamen supplicium metuo. Suelnusus lacrymis effusus, inquit : Si ego Deum altissimum adeo metuerem, ut tu Regem ; unus justorum forem.

Si beneficii & supplicii spes abesset ,
 Religiosorum pes in ipso cœlo foret.
 Atque si purpuratus Deum ita metueret ,
 Vt metuit Regem ; Angelus foret.

Historia : Rex quidam hominem innocentem
 Q₃ inter-

گفت اي ملك بموجب خشمي كه ترا بر منست
اقرار خود مجوي گفت چه كونه گفت اين عقوبت
بيك نفس بر من بر آيد و بنزد آن بر تو جاويد
بماند *

رهاي دوران بقا چو باد صحرای بگذشت *
تلخي و خوشي و مرشت و غریبا بگذشت *
پنداشت ستکار که ستم بر ما کرد *
در کردن او بماند و بر ما بگذشت *
ملك را اين نصيحت او سودمند آمد و امر سر خون
او درگذشت و عذر خواست *

حكایت * و زراي نوشيروان در مهمي اثر مصالح
مملكت اندیشه ميکردند و هر يكي بر وفق دانش
خود را يي ميزد ملك نيز همچنين اندیشه ميکرد
فرز جهر را براي ملك اختيار افتاد و غيران در سر
گفتندش را يي ملك را چه مزيت ديدي بر فكر
چندين حكيم گفت بموجب آن كه انجام كار معلوم
نيست و را يي همكان در مشيت است كه صواب
آيد يا خطا موافقت را يي ملك اوليت رست تا اگر
خلاف صواب آيد بعلت متابعت او اثر معائيت
او اين باشيم *

مثنوي

interficere imperaverit. Mifer inquit : ô Rex , illâ , qua in me flagras irâ , ne tibi ipsi injuriam feceris. Rogat Rex : Quo modo istuc ? Respondet alter : Supplicium illud uno mecum finit momento : illud vero flagitium tibi restat æternum.

Vitæ spatium , perinde ut (prætervolans) deferti ventus, transit :

Amarum, dulce, turpe pulchrumque præterit.
Opinatur iniquus, quod nobis injuriam fecerit :

Sed in cervice ipsius illa restat æterna ;
in nobis finit.

Regi hæc innocentis monitio perutilis est visa : proinde cædem illi ex animo remisit, & veniam petiit.

Historia : Purpurati Nuschirvani de gravi quodam Regni negotio consultabant ; quivis itaque pro ingenio & sapientia sua sententiam dicebat : ipse quoque Rex pariter, ut purpurati, suam promebat opinionem. Busurschumhurus in Regis ivit sententiam. Clam à purpuratis rogatus, quare Regis sententiam, ut præstantiorem, cæteris omnibus prætulerit ; Sapiens respondit : Ea de causa, quia incertus & anceps est rerum eventus : omniumque consilia in arbitrio divino sunt ; prospere, an secus sint eventura. Proinde sententiæ Regis subscribere tutius est : ut rebus improspere cedentibus, obsequii causa ab ira ipsius immunes simus.

In

- * مشوي خلاف راي سلطان راي جستن *
 * بخون خویش باشد دست شستن *
 * اگر خود روزرا کويد شبست این *
 * ببايد گفتن اینک ماه و پروین *

حکایت * شیادی کیسوان برتافت که من علوم
 و باقافله حجاز بشهر در آمد که از حج من ایم
 و قصیده پیش ملک برد که من گفته ام یکی از
 ندمای ملک در آن سال از سفر آمده بود گفت
 من او را عید اتحی در بصره دیدم حاجی چه گونه
 باشد و دیگر می گفت پدرش نصرانی بود در ملاطیبه
 علوی چه گونه باشد و شعرش در دیوان اثور
 یافتند ملک فرمود تا بنزدش ونفی کنند که چندین
 دروغ چرا گفتی گفت ای خداوند مروی زمین
 سخنی دیگر بگویم اگر راست نباشد بهر عقوبت
 که فرمایی سزاوارم گفت آن چیست گفت *
 * قطعه غریبی کرت ماست پیش آورد *
 * دو پیمانه ابست و یک چمچه دوغ *
 * کر از بنده لغوی شنیدی مرنج *
 * جهان دیده بسیار کويد دروغ *
 * ملک بخندید و گفت ازین راستر سخن در عمر
 خود

In diversam à Rege niti sententiam ,

Proprio cruore manus est polluere.

Si Rex ipso meridie forte dixerit, nox est;

Respondendum est : Imo, hem lunam !

hem plejades !

Historia : Impostor quidam crinès suos perinde ut ^b sacra Alis progenies ^c revinctos habebat, se sacrum mentiens. Atque in comitatu Meccam religionis causa visentium, urbem ingressus, se Meccâ, peractis pietatis officiis, reversum fingebat. Regi carmen obtulit, cujus etiam se autorem jactavit. Quidam ex purpuratis Regis, eodem anno facta expeditione reversus, inquit : Ego hominem istum, in victimarum festo ^d Basræ vidi, quonam modo Meccana veneratione insignis erit. Alius quidam ait : Pater ipsius ^e Melatiæ Christianus fuit, quomodo itaque sacræ stirpis decora acquisiverit ? Carmenque ipsius in libro ^f Divan Envari reperitur: quomodo iste illius autor erit ? Rex jussit, ut hominem pulsarent atque ejicerent, quorsum enim tot mendacia ? Respondit ille, ô Rex orbis terrarum, aliud dicam verbum, quod ni verum fuerit, quovis, quod imperaveris, supplicio dignus ero. Regi quodnam illud sit roganti. Respondit ille :

Peregrinus si (tibi) lac acidum attulerit ;

Duæ ejus mensuræ aqua sunt, una lactis.

Si ex servo inconditum quid audiveris, ne offendaris :

Orbem enim pererrans mendacia plurima dicit.

Rex in risum effusus, inquit: Hoc verbo per totum vitæ

R

spatium

خود نگفته بفرمود تا آنچه مأمول اوست مهیا
دارند *

حکایت * آورد مانند که یکی از ویران بر خریدستان
رحمت آوردی و صلاح همکنان جستی اتفاق ب خطاب
ملك گرفتار آمد همکنان در موجب استخلاص
اب سعی کردند و موکلان بزوی در معاقبتش
ملاطفت کردند و بزرگان دیگر در سیرت نيك
او بیاد شاه گفتند تا ملك از سر خطای او در
گذشت صاحب دلی برین حال اطلاع یافت
و کف *

قطعه تا بل دوستان بدست آری *

بوستان پدر فروخته به *

پختن ديك نیکخواهانرا *

هرچه رخت سراست سوخته به *

با بداندیش هم نیکویی کن *

دهن سك بلقمه دوخته به *

حکایت * یکی از پسران هارون الرشید پیش پدر آمد
خشمناك که فلان سرهنك زاده مرا دشنام داد
چادر هارون ارکان دولت را گفت جزای این چه
باشد یکی اشارت بکشتن کرد و دیگری بزبان بریدن
و دیگری

spatium nihil verius dixisti; ipſique, quæ petiit, præſtari juſſit.

Hiſtoria; Purpurarum quendam ſubditos ſummâ clementiâ tractaſſe, omniumque commodis ſtudiſſe ferunt: Qui Rege forte indignante graviter increpitus, in carcerem fuit conjeſtus; ſed univerſi in liberationem ejus (alacriter) conſiſi: adjuſti enim ipſi (cuſtodes) in ſuppliciis illum leniter tractarunt; cæteri vero proceres (inſignes) ipſius virtutes Regi laudarunt; adeo, ut Rex ipſi ex animo crimen remiſerit. Cordatus quidam rei geſtæ certior factus, inquit:

Ut amicorum animum tibi devincias,

Vel patris hortum ſ vendito.

Ut amicis cibum appares,

Vel omnia ædiûm utenſilia (accendendo
foco) comburito.

Tu inimico quoque benefacito:

Satius enim eſt, canis os buccellâ ob-
ſtructum eſſe.

Hiſtoria: Quidam filiorum ^a Haruni Reſchidis patrem ſuum acceſſit, acri bile accenſus, in-
quiens: Cujusdam prætoris filius calumnias in
matrem meam jaciendo, me injuriâ affecit. Ha-
runus, convocatis Regni proceribus, inſit: Quo-
nam juſtum hujus injuriæ ſupplicium (ſtarui-
tis?). Alius interficiendum eſſe, ſignum de-
dit: Alius elinguandum: Alius bonis ademtis

و دیگری بمصادره و نفی هارون گفت ای پسر کرم
 انست که عفو کنی و اگر نتوانی تو نیز دشنام مادرش
 ده نه چندان که انتقام امر حق گذرد انگاه ظلم از
 طرف ما باشد *

قطعه نه مرد دست از بنزدیک خردمند *

که باییل دمان پیکار جوید *

مرد انکمست امر روی تحقیق *

که چون خشم ایدش باطل نکوید *

مثنوی یکی را زشت خوی داد دشنام *

تحمّل کند و گفت ای نیک فرجام *

بتر ترانم که خواهی گفتن ای *

حکایت باطایفه بزرگان در کشتی بودم مروی در پای
 ما غرق شد و دو برادر در کردابی در افتادند یکی
 از بزرگان ملاح را گفت بگیر آن هر دو برادر را
 تا ترا صد دینار بدهم ملاح تا یکی را خلاص کرد
 دیگری هلاک شد کتم بقیت عمرش نمانده بود
 از آن سبب در گرفتن او تاخیر افتاد ملاح بخندید
 و گفت آنچه تو گفتی یقینست و دیگر خاطر من
 بر هانیدن این پیشتر بود بسبب آن که وقتی در بیابان
 مانده بودم این مرا بر اشتراک نشانده و از دست آن
 دیگر

in exilium ejiciendum. Harunus inquit : O fili mi, benignitatis est , ipsi ignoscere. Quod si facere nequis , tu itidem matrem ipsius contumeliâ afficias ; sed caveas , ne vindicandi studium , justitiæ limites transgrediatur ; alioquin nobis nefas merito attribuetur.

Non vir est ille, judice Sapiente ,
Qui cum furibundo elephante prælium com-
mittere possit.

Vir ille est ex vero ,
Qui accensus irâ vana non dixerit.
Quendam moribus inconditus injuriâ affecit:
Toleravit ille, & extrema tua fausta sint, dixit:
Pejor sum eo, quod (de me) vis dicere :
Certus equidem sum , te mea vitia me ipso
non rectius nosse.

Historia : Quondam cum magnatibus navim conscenderam, (nobisque navigantibus) à tergo forte navicula undis oppressa fuit; duoque germani in gurgitem lapsi, (in præsentissimo vitæ periculo versabantur.) Quidam magnatum nautæ ait : Eruas utrumque germanum , ut tibi centum denarios conferam. Nauta , alterum dum eripit ; alter haustus mari periit. Quo viso inquebam : Huic certe non supervivendum erat , ideoque fato ereptio ejus fuit postposita. Nauta ridens inquit : Istud dictum verosimile equidem esse videtur. Præterea mihi quoque hunc primo eripere animus erat ; ea de causa, quod ille quondam me in deserto itinere fessum atque relictum camelo illigaverit, (& in ho-

دیگر تازیانه خورده بودم در طفلی گفتم صدق الله
العظیم که من عمل صالحا فلنفسه ومن اساء
فعلیها *

قطعه تا توانی درون کس مخراش *

کاندترین راه خاها باشد *

کار درویش مستمند برار *

که ترا نیز کارها باشد *

حکایت * دو برادر بودند یکی خدمت سلطان
کردی او دیگری بسعی باخوانان خورده باری این
توانگر درویشرا گفت چرا خدمت سلطان نمیکنی
تا امر مشقت کار کردن برهی گفت تو چرا کار
نکنی تا امر مذلت خدمت برهایی بایی که حکما
گفته اند نان خود خوردن و نشستن به که کمر نگرین
بستن و بخدمت ایستادن *

بیت بدست اهک تفته کردن خمیر به *

از دست بر سینه پیش امیر *

قطعه عمر کرمانه درین صرو شد *

تا چه خورم صیفو چه پوشم شتا *

ای سگم خیز بنائی بساز *

تا نکنی پشت بخدمت دوتا *

حکایت *

spitium devexerit.) Ab altero vero infans quondam probe scutica pulsatus fui. Respondi ego: Iustus equidem est magnus ille Deus; qui enim bene egerit, sibi egerit: qui male fecerit, sibi fecerit.

Dum potes, nullius animum vulnera :
In hoc enim (mundi) itinere multæ sunt spinæ.
Miseri inopis malis obstetricator atque subvenito ,
Quia tibi etiam mala suboriri possunt.

Historia : Duo fuerunt fratres, alter Regi ministerium faciebat ; alter vero improbo manuum labore victum sibi quærebat. Aliquando forte dives pauperi ait : Quorsum tu non etiam Regi inservis, ut grave illud laborandi onus effugias ? Respondit alter : Sed tu quorsum non manibus potius laboras, ut illam servitutis vilitatem effugias ? Sapientes enim dixerunt : Proprio pane vesci & sedere melius est ; quam aureo cingulo accinctum, servitio adstare.

Manu ferventem subigere præstat calcem,
Quam eâ pectori impositâ, coram domino consistere.

Vita pretiosa his exeditur curis,
Quid comedam æstare, quid induam hyeme ?
O venter ignave uno pane contentus esto ;

Ne tergum in (aliorum) servitio incurves.

Historia :

حکایت * کسی پیش نوشیروان عادل مرده آورد
که خدای عز و جل فلان دشمنت برداشت گفت
هیچ شنیدی که مرا فرو گذاشت *

بیت مرا بمرک عدو جای شادمانی نیست *

که خردگانی ما نیز جاودانی نیست *

حکایت * گروهی اثر حکما در بارگاه کسری در
مصلحتی سخن میگفتند بزرگچهر خاموش بود
گفتند چرا درین بحث با ما سخن نکویی گفت
و زرا امثال بر مثال اطباءند و طبیب دارو ندهد
جزر سقیم را پس چون بینم که برای شما بر صوابست
مرا دران سخن گفتن حکمت نباشد *

قطعه چو کاری بی فضول من بر آید *

مرا دروئی سخن گفتن نشاید *

و گر بینم که نابینا و چاهست *

اگر خاموش بنشینم کناهست *

حکایت * هارون الرشید را چون ملک مصر مسلم
شد گفت بخلاف آن طایفی که بغرور ملک مصر
دعوی خدایی کرد بخشم این مملکت را مگر
بکمترین بندکان سیاهی داشت کودن نام او خصیئ
ملک مصر را بوی ازرائی داشت کوبند عقل و کفایت
او

Historia : Quidam Nuschirvano æquitate celeberrimo nuncium tulit, inquit : Deus optimus maximus, talem hostem tuum è medio sustulit. Nuschirvanus ait : numquid audivisti, Deum me relicturum superstitem ?

Mihi hostis obitus non est lætandi materies ;

Quia nostra etiam vita non est perpetua.

Historia : Sapientum nonnulli in Cosrois aula de quodam differebant negotio; silenti Busurschumhuro, dixerunt : Tu quidni in hac controversia tuam etiam dicis sententiam? Respondit ille: Consiliarii similes sunt Medicis, qui non nisi morbo conflictantibus medicamentum præbent. Atqui cum videam iudicium vestrum rectitudinis tramite subnixum; verba facere nulla sapientia fuerit.

Si res sine mea cesserit opera ;

Meum non est, verba ingerere.

Si vero cæcum, puteumque videro propinquos ,

Atque conticuero ; nefas erit.

Historia : Harunus Reschides Ægypti Regis potitus, ait: Propter illam nefandi criminis socordiam, quod Ægypti Rex per fastum se Deum venditaverit, nulli nisi mancipiorum vilissimo regnum hoc donabo. Habebat igitur Æthiopem quandam nomine Huseibum, quem Ægypti imperio dignum duxit. Narrant ingenio & iudicio adeo stolidum (& bardum) eum fuisse, ut Ægypti agricultoribus ita
S queren-

او بختي بود که طایفه خُراث مصر شکایت آوردند
که پنبه کاشته بودیم بر کنار نیل پاران بی وقت آمد
تلو شد گفت پشم بایستی کاشتن صاحب دلی بشنید
و گفت *

مثنوي اگر مروغی بدانش در فروغی *

ز نادان تنك مروغیتر نبودی *

خدا بنادانان چنان مروغی رساند *

که صد دانا در آن حیران بماند *

مثنوي بخت و دولت بکار دای نیست *

جز بتایید اسمائی نیست *

اوقات دست در جهان بسیار *

بی تمیز از چند و عاقل خوار *

کیمیای بغيضه مرد و مرغ *

ایله اندر خرابه یافته کنج *

حکایت * یکی را از ملوك کنیزك چینی آوردند

بودند خواست که حالت مستی باوی جمع آید

دختر ممانعت کرد ملک در خشم شد و مراور

از بندگان بسیاهی بخشید که لب زبرینش از بید

بینی بر گذشته بود و زبرینش بگریبان فرو هشته

هیگلی

querentibus ; circa Nili ripam gossypium semina-
vimus ; sed intempestivâ pluvia (vel Nilo intempe-
stive redundante) omne periit. Responderit : Se-
minanda erat lana , ne periret. Cordatus quidam
hoc audito, inquit :

Si divitiæ ex scientiæ ratione continge-
rent ;

Nemo homine infcio egenior foret.

Deus vero rudibus tantas divitias præ-
stat ; (scant.

Vt centum Sapientes ad illud obstupe-
Divitiæ & potentia non acquiruntur re-
rum peritiâ : (surgunt.

(Nulla certe arte ,) nisi divino Numine,

In hoc terrarum orbe hoc accidit fere,

Vt rudis honoretur ; Sapiens vero con-
temnatur :

Vt Chemicus (anxio studio aurum quæ-
rens,) mœrore & animi dolore in-
tereat ;

Rudis vero in deserto (præter spem &
opinionem) thesaurum inveniat.

Historia : Regi cuidam servam Sinensem at-
tulerant ; Rex ebrietate gravis, cum illa rem habe-
re voluit; sed renixa est filia. Quo ipso Rex accen-
sus , eam cuidam ex mancipiis natione Æthiopi
dedit ; cujus supremum labrum ultra nasum erat
retortum;inferius ad thoracis oram usque propen-
debat,

هيكلي بود كه صخر جتي اتر طلعتش برميدي
وعين القطر اتر بغلش بكنديدي *

بيت تو كويي قيامت زشت مرويي *

برو ختمست وبر يوسفو نكويي *

قطعه شخصي نه چنان كړيه منظر *

كر زشتي او خبر توان داد *

وانكر بعلش نغون بالله *

مردار بافتاب مرداد *

سياه را در آن مدت نفس طالب بود وشهوت غالب
مهرش بچنبید ومهرش برداشت بامدادان ملك
كنيزك را جست ونيافت ما چرا گفتند خشم
كرقت وبفرمود تا سياه را باكنيزك دست و پا استقرار
بيندند و اتر بام جوسو بخندد در اندازند يكي اتر
وزراي نيك مختصر مروي شفاعت بر زمين نهاد
وگفت سياه را درين خطايي نيست كه ساير
بندگان وخدومتكاران ببخشش وانعام خداوندي
معتادند گفت اكر در معاوضه او شي تاخير
كردي چه شدي گفت اي خداوند نشنیده كه
گفته اند *

قطعه تشنه سوخته در چشمه روشن چو رسيد *

تو

debat, vultu equidem adeo deformis, ut ipsa etiam
ⁱ Sachra (prodigiosa deformitate ipsis quoque fu-
 riis terribilis,) ad aspectum ipsius horresceret ;
 ipsiusque ^k axillæ perinde , ut infernalis ille picis
 fons foetebant.

Dixeris equidem , ad extremum usque judi-
 cium, hunc deformitatis ,

Perinde ut Iosephum pulchritudinis , exem-
 plum esse.

Homo erat aspectus adeo deformis ;

Vt deformitas ejus verbis describi nequeat.

Pixque axillarum ipsius , ô bone magneque
 Deus !

Ita foetebat, ut cādaver mense Augusto, (quan-
 do Sol maxime fervet.)

Æthiops eodem forte tempore , libidine actus
 stimulante lascivia, infanoque amore subactus, illi-
 batam puellam vitiavit. Postridie Rex puellam
 quæsit ; sed non invenit. Regi per ebrietatem
 gesta narrarunt : qui mire accensus Æthiopem
 puellamque, manibus pedibusque probe ligatos, ex
 castelli tecto in fossam præcipitari jussit. Quidam
 purpuratorum ingenio comis moribusque beni-
 gnus, vultu humi posito intercessit, inquit : Æ-
 thiops utique infons est ; cæteri enim ministri
 omnes muneribus beneficiisque Regis assueti, (ac-
 pta nunquam reddere solent.) Rex purpurato ait:
 Si niger per unam noctem societatis ipsius com-
 mercio abstinuisset, quid (peccatum) fuisset. Pur-
 puratus respondit : Nonne audivisti, ô Rex, illud
 quod dici solet ?

Siti ustus si clarum fontem invenerit ;

S 3

Noli

تو مپندار که از پیل دمان اندیشد *
 ملحد کرسنه در خانه خالی پر خوان *
 عقل باور نکند کر رمضان اندیشد *
 ملک را این لطیفه خوش آمد و گفت سیاه را بتو
 بخشیدم کنیزک را چه کنم گفت کنیزک را بسیاه
 بخش که نیم خورده او هم او را شاید *
 قطعه هر خر او را بدوستی میسند *
 که رود جایی ناپسندیده *
 تشنه را دل نخواهد آب غزال *
 نیم خورده دهان کندیده *
 قطعه دست سلطان دگر کجا بیند *
 چون بسرکین در اوقاتا ترنج *
 تشنه را دل کجا بخااهد آب *
 کوثر بگذشته بر دهان سلنج *
 حکایت * اسکندر رومی را گفتند که دیار مشرق
 و مغرب بچه گرفتی که ملوک پیشین را خراین و ملک
 و عمر و لشکر بیش ازین بود و چنین فتی میسر
 نشد گفت بعون خدای تعالی هر مملکتی که گرفتم
 رعیتش نیامردم و نام پادشاهان جز بیکویی
 نبردیم *

Noli opinari, illum de periculo ex furente elephanto sollicitum esse ,

¹ Hypocrita fame stimularus si solus fuerit domi, quæ omnium deliciarum sit plena.

Ratio minime admittit, ipsum jejunii religione (à comedendo) retentum iri.

Regi gratæ fuerunt purpurati facetiæ, proinde dixit: nigrum tibi dono dedi; sed de puella quid facturum sim, dubito. Purpuratus respondit: Eam nigro donato; quia mediam illius partem jam comedit: reliqua pars quoque illius merito esse debet.

Illum amicitia dignum minime duxeris,

Qui fordidum locum frequentaverit.

Sitibundi enim animus non expetit aquam dulcem;

Quam foetidum aliquod os inde hauriens reliquerit (infectam.) (deat

Quomodo itaque in Regis manum denuo remalum aureum, quod in fordes ceciderit?

Sitibundi enim animus quomodo desideraverit aquam

Ex urceo, ex quo os hauserit dira scabie fordidum atque erosum?

Historia: Alexandrum Magnum rogarunt: Orientem & Occidentem quomodo tu cepisti, cum prisca Reges ærariis, regnis, ætate, exercituque te longe superiores, eos subigere non potuerint? Respondit ille: Cujusvis Regni, quod ductu auspiciisque divinis occupavi, subditos minime offendi, Regumque nomina bona semper memoria colui.

Pru-

بیت
 بزرگش نخوانند اهل خرد *
 که نام اهل بزرگان بزرستی برد *
 قطعه
 این همه هیچست چون می بگذرد *
 بخت و تخت و امر نهی و کسر و دار *
 نام نیک رفتگان ضایع مکن *
 تا بماند نام نیکت پایدار *

گلستان

Prudentes illum minime magnum vocant,

Qui magnorum nomina contemptu fœdat.

Hæc omnia nihil sunt, cum prætereant;
Fortuna, regnum, imperium, vetitum
atque iustum.

Bonam defunctorum memoriam religiose colito;

Vt tui etiam bona memoria superet
ætterna.

T **ROSA.**

ای بزرگان پارسایی را گفت که چه گوئی
 در حق فلان عابد که دیگران در حق
 او بظننه سخنها گفته اند گفت در
 ظاهرش عیب نمی بینم و در باطنش عیب نمی
 دانم *

قطعه هر کرا جامه پارسا بینی *
 پارسا دان و نیک مرد انکار *
 ورنه دانی که در نهادش چیست *
 محتسب را درون خانه چه کار *
 حکایت درویشی را دیدم که سر بر استان کعبه
 نهاد مینالید و می گفت یا غفور و یارحیم تو دانی
 که امر ظلوم و جهول چه آید که ترا شاید *
 قطعه عذر تقصیر خدمت آوردم *
 که ندانم بطاعت استظهار *
 عاصیان امر کناه توبه کنند *

R O S A R I I

C A P V T S E C V N D V M

De Moribus Religiosorum.

H I S T O R I A.

DIvitem quispiam religiosum quandam rogavit, inquiring: Quid tu de religiosi istius statu dixeris, quem cæteri omnes certatim vituperant? Respondit ille: Quantum ad externum illius vitæ genus, scelus video nullum. Quantum ad internum; occultorum sum nescius.

Quemcunque in religioso habitu conspexeris,
Religiosum scito, bonumque virum censeto:
Si nesciveris, quid in animo ipsius reconditum
fuerit:

Cerealis, quidnam intra ædes negotii habet?

Historia: Quendam Meccæ vidi religiosum, qui capite in templi Meccani limine posito, ingemiscens dicebat: O Condonator maxime! O misericordissime! tu rectissime nosti, quid ab iniquissimo & stolidissimo homine, te dignum proficisci possit.

Deprecationem imperfecti cultus afferro;
Obsequio enim meo confidere nequeo.
Improbi à criminibus resipiscunt:

T 2

Deum

۱۱. ۱. علمایان اثر عبادت استغفار ۱۱

۱۲. عابدان جزای طاعت خواهند ۱۲

و بازرگانان بهای بصاعت
و من بنده امید آورده ام که طاعت

و بدترین بزرگوارم نه بتجارت ۱۳

اصنع بی ما انت اهل ۱۴

ولا تفعل بی ما انا اهل ۱۵

بیت کمر کشی و جرم بخشی روی و سر برآستانم

بنده را فرمان نباشد هر چه فرمای برانم ۱۶

قطع بر در کعبه سائلی دیدم ۱۷

که همی گفت و میگفتی خوش ۱۸

من گویم که طاعتم پندیر ۱۹

قلم غنوبر کنایم کش ۲۰

حکایت عبد القادر گیلانی در جرم کعبه روی

بر حصا نهاد همی گفت ای خداوند بکشی

و اگر مستوجب عفو دلم در قیامت مرا بانی

مرا نکیز تا در روی نیکان شرمسار نسوم ۲۱

قطع روی بر خال عجز میگویم ۲۲

هر سحر که باد می آید ۲۳

ای ۲۴

۲۵

۲۶

۲۷

۲۸

۲۹

۳۰

Deum noscentes imperfecti cultus veniam implorant:

Servi obsequii mercedem requirunt:

Mercatores mercium pretium:

Ego vero mancipium spem, non obsequium attuli;

Mendicusque, non mercator adveni.

Fac mihi itaque, quod dignum est te:

Noli mihi facere, quod dignum est me.

Sive me trucidaveris, sive crimina ignoveris: hem vultum caputque meum limini impositum:

Mihi enim mancipio nullū est imperium, tu quicquid imperaveris, id exequi habet.

In foribus templi Meccani quendam vidi pauperem. Qui acerbissime plorans dicebat: (perem,

Non dicam ego, meum suscipe obsequium, Sed remissionis calamo crimina mea dele.

Historia: * Abd Elkadir Chilanensis in templi Meccani vestibulo, vultu minutis lapidibus imposito, dicebat: O Magne Deus, mihi crimina mea ignoscas: Si vero supplicio dignus omnino fuero, me in resurrectionis die cæcum suscitato; ne me in conspectu piorum pudor subeat.

Mœsto vultu Solo imposito dicebam. Quavis aurora, cum flabat ventus:

باب دوم در اخلاق درویشان ۱۲۵

ای که هرگز فرامشت نکنم *

هیچت از بنده یاد می آید *

حکایت * دزدی در خانه پارسایی درآمد چندان
که طلب کرد چیزی نیافت دلتنگ شد پارسا را
خبر شد کلیمی که بران خفته بود در راه گذر در
انداخت تا محروم نکرد *

قطعه شنیدم که مردان راه خدا *

دل دشمنانرا نکردند تنگ *

ترا که میسر شود این مقام *

که بادوستانت خلافت و جنگ *

موقت اهل صفا چه در روی چه در قفا *

چنان که از پشت عیب گیرند و پیشت بهمیرند *

بیت در برابر چو کوسند سلیم *

در قفا همچو کرک مردم خوار *

بیت هر که عیب دگران پیش تو آورد و شمرد *

یکمان عیب تو پیش دگران خواهد برد *

حکایت * تنی چند از روندگان منقو سیاحت

بودند و شریک زنج و راحت خواستم که مرافقت

کنم موافقت نکردند * کفتم از کرم و اخلاق بزرگان

بدیع است ز روی از مصاحبت مسکینان تافتن و فایده

در ریغ

O Magne Deus, Tui nunquam obliviscor :
Numquid tu etiam servi (tui) memineris?

Historia: Fur quidam religiosi cujusdā ædiculam irrepsit, omnia accuratissime scrutatus, nihil invenit: hinc animi dolores contraxit: Religioso furem adesse suboluit, stragulum itaque cui incumbibat, in viam, qua furi transeundum erat, projecit: ne scilicet animo mœstus discederet.

Audivi ego, viros divina vestigia terentes, (gere.

Ne hostium quidem suorum animos affli-

Tibi vero, quando gradus iste contigerit,

Qui amicis tuis adversus, prælia moves?

Amor^b cordatorum in præsentia & absentia semper est idem. Non ita se habent illi, ut absentis crimina censeant: præsentis vero adulantes victima esse velint.

Sed (vecordes) coram in præsentia agnomansueto sunt similes:

Clam in absentia lupo homines voranti.

Quicumque aliorum crimina tibi defert
& enarrat, (studet.

Ille sine dubio crimina tua aliis deferre

Historia: Peregrinatores aliquot perigrinationem unanimi sententia susceperunt, paria miseriæ felicitatisque fatâ subituri: Ego me illorum consortio jungere volui, sed recusarunt illi. Ego dixi: A magnatum benevolentia virtutibusque alie-

دریغ داشتن که من در نفس خویش این قدر
قوت و قدرت می‌شناسم که در خدمت مردان یار
شاطر باشم نه بار خاطر *

بیت ان لم اکن رابک المواسی *

اسعی لکم حامل الفواسی *

یکی از آن میان کت از این سخن که شنیدی دل
تنک مدار که درین روزها دزدی بصورت درویشان
در آمد و خود را در سلك محبت ما منتظم کرد *

بیت چه دانند مردم که در جامه کیست *

نویسنده داند که در نامه چیست *

قطعه از آنجا که ملامت حال درویشانست *

کمان فضولش ببردند و بیاری قبولش کردند *

مثنوی ظاهر حال عارفان دلگست *

این قدر بس که زوی در خلقت *

در عمل کوش و هر چه خواهی پوش *

تاج بر سر نه و علم بر دوش *

مراهدی در یلاس پوشی نیست *

مراهد پاک باش و اطلس پوش *

ترك دنیا و شهوتست و هوس *

پارسایی نه ترك جامه و بس *

در

alienum est, vultum à pauperum consortio declinare, illisque beneficium negare. Ego equidem ipse hoc satis capio & perspicio: me alacrem focium viris servitio; non vero oneri esse oportere.

Si ipse equo quidem vectus non fuero;

Equorum tamen vestrorum stragula feram.

Quidam illorum inquit: illo quem audivisti, sermone animum cruciare atque affligere noli. Per hosce enim dies fur quidam religiosorum specie accedens, se nostro ingessit consortio.

Quid sciverint mortales, quis lateat in habitu?

Scriba enim novit solus, quid contineatur in literis.

Ex eo, quod religiosorum status ubique est.

Haud male de ipso opinati, cum itineris suscipere comitem.

Manifestus religiosorum status & habitus, est rude pallium:

Hocque sufficere debet, ut dignoscantur mor-

Bonis operibus certa, & quicquid lubuerit gesta.

Nihil interest capiti coronam imponas, an (pauper mendicitatis) * notam humero assuas.

Innocentia & pietas non consistit in veteri pannosaeque veste:

Vere innocens esto, bombycinamque gestato.

Pietas est, mundum, libidinem atque affectuum illecebras deferere: (rere.

Pietas illa non est, habitum tantum dese-

در کثرا غند مرد باید بود *
 بر مختل سلاح جنگ چه سود *
 في الجملة رومى تا بشب رفته بودیم و شبانکه
 بپای حصاری خفته دزد بی توفیق ابرقو رفیق
 برداشت که بظهارت میروم او خود بغارت
 میرفت *

بیت پارسا بین که خرقة در بر کرد *
 جامه کعبه را جل خیر کرد *
 چندان که از نظر درویشان غایب گشت یسری
 بر رفت و در جی بدزدید تا روم روشن شد آن
 تاریک دل مبلغی مرا رفته بود و رفیقان بی گناه
 خفته بامدادان همه را بقلعه بردند و برندان کردند
 از آن تاریک ترک صحبت گفتیم و طریق عزلت
 گرفتیم که السلامة في الوحدة *

قطعه چو از قوهی یکی بی دانشی کرد *
 نه که را منزلت ماند نه مه را *
 نمی بینی که کاوی در علو قرار *
 بیا لایه همه کاوان دهر را *
 گفتیم منت خدا را عز وجل که از نواید درویشان
 محروم نماندم اگر چه از صحبت ایشان وحید شدم
 و بدین

Armatura virum requirit fortem :

Ignavus enim cuinam bono arma gesserit ?

Paucis ut rem absolvam, quodam die ad noctem usque iter facientibus , sub urbis cujusdam muris pernoctare nobis contigit : tum perditissimus fur ille, sodalis gutturnium hoc obtentu accipit, vado ut fordes diluam ; sed furtum commissurus, abiit.

Ecce religiosum illum ! qui religiosi pallium gestabat ; (gmen fecerat.

Sacrum templi Meccani * velamen asino re-

Mox ubi se religiosorum conspectui subduxerat, urbis murum conscendens , arculam gemmarum abstulit. Illucescente die sceleratissimus ille magnam viæ partem emensus evaserat , insciis atque innoxiiis comitibus , altum etiamnum indormientibus. Matutino tempore (cives furti famâ commoti,) nos omnes in urbem deductos in carcerem conjiciunt ; ex illo tempore , aliorum confortium vitandum duximus , vitæque solitariae instituta amplexi sumus. Animi enim tranquillitas in solitudine consistit.

Si unus ex gente quadam scelus patra-
verit ;

Tum ejus gentis neque parvo neque
magno honos haberi solet.

Nonne vides, ut unus bos, quod alienam ave-
nam depascendo peccavit , (luant ?

Faciat , ut totius pagi boves vapulando id

Ad hæc respondi ego : Grates Deo incompara-
bili & maximo, quod religiosorum beneficiis non
sum destitutus, quamvis ipsorum exclusus sim con-

و بدین حکایت مستفید گشتم و امثال مرا در همه
عمر این نصیحت بکار آید *

مثنوی بیک نا تراشیده در مجلسی *

برنج دل هوشمندان بسی *

اگر بر که پر کنند امر کلاب *

سگی در روی افتد کند منجالب *

حکایت * زاهدی مهمان پادشاهی بود چون بر
سفر بنشستند کمتر از آن خورد که عادت او
بود چون یفاثر برخاستند پیشتر از آن کرد که
عادت او بود تا ظن صلاحیت در حق او زیادت
کنند *

بیت ترسم نرسی بکعبه ای اعرابی *

کین ره که تو میروی بترکستانست *

چون بمقام خویش باغرامد سفرخواست تا تناول کند
پسری داشت صاحب فراست گفت ای پدر در
دعوت سلطان چیزی نخور دی گفت در نظر ایشان
چیزی نخوردم که بکار آید گفت نماز را هم قضا
کن که چیزی نکردی که بکار آید *

قطعه ای هنرها نهاد بر کوف دست *

عیبها بر گرفته زیر بغل *

fortio, maximum tamen ex hac historia cepi fructum, mihiq; similibus per totum vitæ tempus documento & exemplo esse poterit.

Per unum hominem in consortio in-
ditum,

Offenduntur animi prudentum maxime.

Si cisterna rosarum aquâ fuerit plena,

Vnusque canis illapsus fuerit, eam sordi-
bus inficit.

Historia: Religiosus quidam à Rege epulo ex-
ceptus fuit. Cum mensæ accumberent, minus,
quam pro solitis ventriculi stimulis, comedit. Cum
vero precibus assurgerent, illas more suo fudit lon-
giores, ut scilicet mortales de se maximam pietatis
opinionem conciperent.

Vereor equidem, ô^d erro, ut ad Mecca-
num templum pertingas: (ciam ducit.

Hæc enim via, qua tu insistis, in Tur-

Religiosus domum reversus mensam, ut come-
dat, postulat: filium habebat ingenio præclarum,
qui inquit: Mi pater, in epulis Regiis numquid
comedisti? Respondit: Illis quidem præsentibus
nihil quicquam comedi, quod naturæ necessitati
sufficere possit: Quo audito filius ait: proinde &
preces iterato, quia nihil feceris, quod prodesse &
æstimari debeat.

O te ignavum, qui virtutes super manus
vola expositas; (palam omnibus
ostentas:)

Vitia vero sub axilla complexus (occul-

تا چه خواهی خریدن ای مغرور *
روز درم اندکی بسیم دغل *

حکایت * یاد دارم که در عهد طفولیت متعبد
بودم و شبخیز و مولع نرهد و پرهیز شبی در
خدمت پدر نشسته بودم و همه شب دیده بهم بسته
و مصحف عزیز در کنار گرفته و طایفه کرد ما
خفته پدر را گفتم ازینان یکی سر بر نمی دارند
که دوکانه بگذارند چنان خفته اند که کویی مردمانند
گفت جان پدر تو نیز اگر بختی به از آنکه در
پوستین خلواتی *

قطعه نبیند مدعی جز خویشتن را *

که دارد پرده پندار درش *

کرش چشم خدا بینی ببخشند *

نبیند هیچ کس عاجز تر از خویش *

حکایت * بزرگی را در محلی همی ستودند و در
اوصاف جمیلش مبالغه همی نمودند سر بر آورد
و گفت من انم که من دانم *

بیت کفایت انی یا من تعد محاسنی *

علائقی هذا ولم تدبر باطنی *

قطعه

Quid tandem mercaberis, ô superbe, (plusquam
nimis tuo pietatis colori confise,) (no?

In tremendo illo desperationis die ære adulteri-
Historia : Non immemor sum , me in puerili
ætate divino cultui deditum, noctu surrexisse , vi-
galias egisse , pietatem atque continentiam magno
ardore coluisse. Quadam forte nocte , præsentem
patre confedi, oculos dormiturus nunquam clausi,
sacrumque Coranum sinu complexus legebam, fa-
milia circum nos dormiente. Inter hæc patri meo
dixi : Horum ne unus quidem caput tollit, ut præ-
ces fundat ; ita equidem altum dormiunt , uti mor-
tuos merito dixeris. Ad hæc mihi Pater ita re-
spondit : O cara patris tui anima, longe satius
erat, te quoque dormire , quam mortalium
crimina perstringere.

Inanis pietatis ostentator præter se reli-
giosum videt neminem ;

Quia oculos magnæ de se opinionis te-
gmine captos habet. (concesserint ;

Si illi vero oculum Deum cernentem
Neminem seipso miserabiliorem viderit.

Historia : Magnatem quendam in fodalitio quo-
dam laudabant, virtutesque illius magnifice extol-
lebant. Ille vero (ad laudes sui) elevato capite ait :
Ego sum ille, quem novi ipse.

Satis me vituperasti, ô tu, qui virtutes meas
enarras. (sed intima mea non vidisti.

Status meus externus ita quidem habet ;
Corpus

قطعه شخصم پچشم عالمیان خوب منظرست *
 وز خبث باطنم سر خجالت قتاده پیش *
 طاوس را بنقش و نکاری که هست *
 خلق تحسین کنند و او خجل ز پای زرش
 خویش *

حکایت * یکی از صلحای جبل لبنان که مقامات او در دیار عرب مذکور بود و کرامات او مشهور بجامع دمشق در آمد و بر کنار برکه کلاشه طهارت میکرد پایش بلغزید و بجوض در افتاد و عشت بسیار از آنجا خلاص یافت چون از نماز پیرداختند یکی از اصحاب گفت مرا مشکلی هست شیخ گفت آن چیست گفت یاد دارم که بر روی دریای مغرب می رفتی وقتی که تر نمی شد و امروز درین یک قامت اب از هلاکت چنبری نمانده بود درین چه حکمتست سر جیب تفکر فرو برد و پس از تأمل بسیار سر برآورد و گفت شنیده که سید عالم محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم گفت لی مع الله وقت لا یسعی فیه ملک مقرب ولا نبی مرسل و نگفت علی الدوام * وقتی چنین که فرمود جبرائیل و میکائیل نپرداختی و دیگر

Corpus quidem meum in conspectu
mortalium esse videtur venustum ;
Sed ego ob internas sordes caput erige-
re nequeo.

Pavonem ob admirabilem formam & pul-
chritudinem, quam habet, (sed ipse
Mortales mirantur laudantque omnes ;
Subeunte pudore, ob pedum deformita-
tem seipsum despicit.

Historia : Quidam piorum montis Libani, cujus
celebre per Arabiam nomen , & miracula famosis-
sima erant, templum Damascenum (preces fufurus)
ingressus , in ora cisternæ Calceariæ , cum manus
pedesque ablueret, pede forte labascente in cister-
nam illapsus, ægerrime evasit. Precibus actis fami-
liarium quidam infit : mihi nata modo dubitatio
animum sollicitat. Venerandus senex illam promere
jubet. Alter inquit : Memini ego, te mari Africano
pedibus ne madefactis quidem inambulasse : hodie
vero in tam brevi aqua, cujus altitudo vix modum
staturæ humanæ æquaverit, parum abfuit, quin op-
pressus fueris : illud quodnam est arcanum ? Senex
meditabundus , caput in togam demittens , post
longas demum cogitationes, extulit, dicens : Non-
ne audivisti , Dominum universi , Muhammedem
Mustapham , Deus illi sit propitius, dixisse ? Mihi
cum Deo certum est tempus , quo neque Ange-
lum, Deo proximum , mihi adesse fas erit : neque
vatem aliquem mortalibus à Deo missum. Non
vero , sibi semper tempus illud esse, dixit : certum

و دیگر وقت با حصه و سنب در ساختی که مشاهده

الابرار بین التجلی والاستار می نماید و می نماید *

بیت دیدار می نمایی و پرهیز می کنی *

بازار خویش و آتش ما نیز می کنی *

بیت اشاهد من اهوی بغیر وسیلته *

فیلحقی شان اصل طریقا *

یوجیم نارا ثم یطغی برشه *

لذلك ترانی محرقا و غریقا *

حکایت منظومه * یکی پرسید اثر آن کم کرده فرزند *

که ای روشن کهرپیر خردمند *

ز مصرش بوی پراهن شنیدی *

چرا در جای کنعایش ندیدی *

بگفت احوال ما برق جهانست *

دهی پیدا و دیگر دهی نهانست *

کهی بر طایر اعلای نشینم *

کهی بر پشت پای خود بنینم *

اگر درویش بر حالی بماندی *

سر دست از دو عالم برفشاندی *

حکایت * در جامع بعلبک کلمه چند بر طریق

و عظمی گفتم با جماعتی افسرده دل مرده راه اثر عالم

صورت

illi fuit tempus , prout ipse imperat : quo ne Gabrielelem & Michaellem quidem convenisset : aliud vero , quod cum ^e Hafasa & ^f Sineba transigebat. Status piorum Deo fruientium in revelatione & occultatione consistit. Revelatur & occultatur.

Aspectum (dum) ostendis, denuoque recondis ; (auges.

Tui pretium , amoris nostri incendium
Intueor delictum meum sine ductu & alienis
auspiciis ;

Mihique status quidam contingit , ut viam
perdere soleam.

Ignem inflammat, denuoque aquam aspergens
extinguit :

Proinde me modo flammis ardentem , modo
undis submersum videris.

Quidam rogavit illum, qui filium amiserat :
O clara stirpe oriunde, ^g senex sapientissime ,
Ex Ægypto odorem indusii illius subodora-
tus es :

Quomodo in puteo Cananæo illum non vi-
disti?

Respondit ille : status noster est fulmen coru-
scans ;

Quod uno momento surgit, altero perit.

Quandoque in altissimo coelo confideo ;

Mox ne proprii quidem pedis faciem video.

Si religiosus in eodem semper statu persisteret;

Defiderium utriusque mundi præcideret.

Historia : In templo ^h Baalbeccano pro concio-
ne verba faciebam , in coetu animis perinde ut
glacies indurato , cordeque mortuo ; qui mundi

صورت بمعنی نبرده دیدم که نفسم در نمی گیرد
و آتش کرم من در هیزم تر ایشان اثر نمی کند
در ریغ امدم بتربیت ستوران و اینینه داری در محله
کوران ولیکن در معنی بار بود و سلسله سخن در اثر
در بیان این آیت که و نحن اقرب الیه من جبل
الورید * سخن بجایی رسانیده بودم که گفتم *

قطعه دوست نزدیکتر از من بمنست *

وین عجبت که من از وی دورم *

چه کنم با که توان گفت *

که او در کنار من و من مهجورم *

من از شراب این سخن مست *

و فضله قدح در دست *

که مروده اثر کنار مجلس گذر کرد و دور آخر درو
اثر کرد بعز چنان نزد که دیگران بموافقت او در
خروش امدند و خامان مجلس در جوش گفتم سبحان
الله دوران باخبر در حضور و نزدیکان بی بصر دور *

قطعه فهم سخن چون نکند مستمع *

قوت طبع از متکلم مجوی *

فسحت میدان ارادت بیار *

تا بزند مرد سخن کوی کوی *

* حکایت

imagine illecebrisque illectus, viam ad meliora ducentem nondum ingressus erat. Videbam verba mea nihil proficere, meumque pietatis ardorem in humidum ipforum lignum nihil penetrare. Obrepente itaque tædio captus ingemui; quod afinos meliora, frustra docerem. Speculumque cæcorum foro exponerem. Orationis proinde flumen sistere placuit; (sed tamen me continui:) cum orationem exorsus, verborum series atque catena longior esset; in hujus scilicet Oraculi expositione: Nos viciniore illi sumus, quam arteriæ. Tandem in oratione eo provectus, dicebam:

Amicus me ipso mihi est propior: (longinquus.
Hoc vero admirabilius est, quod ego ab illo sum
Sed quid agam, cuinam hoc dici potest;
Ipsum in amplexu meo, me vero ab illo longinquum esse?

Ego horum verborum Nectare ebrius

Poculi etiamnum reliquias manu mea tenebam:

Cum ecce viator quidam forte cœtum præteriens, quem ultima orationis mea verba inflammaverant, altissima voce lætans ita acclamat, ut ductu auspiciisque illius, cæteri quoque omnes in applausum strepitumque soluti fuerint, cœtusque infimi manibus adstrepuerint. Quo viso ita exclamo: O laudatissime Deus, illi qui longinqui sunt, Deum norunt, vereque sunt præsentēs: Præsentēs vero sine intellectu sunt, vereque longinqui.

Auditor, si dictorū mentem affecutus non fuerit;

Ne animi ingeniique vires ab oratore peras.

Campum desiderii tui amplum afferas;

Vt orator orationis pilam liberius vibrare possit.

حکایت * شبی در بیابان مکه از غایت بیخوابی
پای رفتم نماد سر بنهادم و شتر را کفتم دست از
من بدار *

قطعه پای مسکین پیاده چند رود *

کز تحمل ستوده شد بختی *

تا شود جسم فری بهی لاغر *

لاغری مرده باشد از سختی *

گفت ای برادر حرم در پیشست و حرامی در پس

اگر رفتی بر روی و اگر خفتی مردهی *

بیت خوشست زیر مغیلان برای پادیه خفت *

شب رحیل ولی ترک جان بیاید گفت *

حکایت * پارسایی را دیدم بر کنار دریا که زخم

پلنگ داشت و بهیج دارو به نمی شد و مدتها

در آن رنجور بود و دمیدم شکر خدای تعالی

همی گفت الحمد لله که بمصیبتی گرفتارم نه

بمعصیتی *

قطعه کرم را زار بکشتن دهد آن یار عزیز *

تا نکوبی که در آن دم غم جانم باشد *

گویم از بنده مسکین چه کناه صادر شد *

که دل از مرده شد از من غم انم باشد *

حکایت *

Historia : Nocte quadam in Meccano deserto
 nimiis fessus vigiliis , iter ulterius promovere non
 potui ; capite itaque humi posito , camelario , me
 missum facias, dixi.

Miseri peditis pes quantumnam ambulaverit?
 Cum robustus camelus itineris fatigetur mo-
 lestiis.

Corpus obesum attenuatum antequam fuerit;
 Attenuatus quidam molestiâ extinctus erit.

Camelarius respondit : ô frater : In conspectu
 est sanctus ille locus ; à tergo vero latrones. Si
 perrexeris, evadis : periisti, si obdormiveris.

Dulce quidem est sub ^k Megilana arbore
 in deserti itinere decumbere

Itineris nocte ; sed vita discrimini expo-
 nenda erit.

Historia : Ad maris litus quendam vidi religio-
 sum , à tigrì (adeo graviter) vulneratum , ut nullo
 medicamine sanari potuerit. Vulneris dolore etfi
 longo tempore fatigaretur ; singulis tamen mo-
 mentis Deum maximum laudibus efferebat, dicens:
 Grates maximo Deo, quod miseriâ; non ve-
 ro flagitiis laboro.

Si miserum me mactandum dederit Amicus
 ille carus;

Cave dixeris illo momento , animus mortem
 subire tristatur.

Quin dixero : quodnam misero servo scelus
 patratum fuerit ?

Quô ille per me animo offensus fuit; hic mihi
 mœror erit.

Historia :

حکایت * درویشی را صرورتی پیش آمد کلیمی از خانه یاری بدزدید حاکم فرمود که دستش ببرند صاحب کلیم شفاعت کرد که من او را بجل کردم حاکم گفت بشفاعت تو حد شرع فرو نگذارم گفت راست فرمودی اما هر که از مال و قوت چیزی بدزدد قطعش لازم نیاید که الغیر لا یملک شیئا ولا یملک هرچه درویشانراست و قوت محتاجانست حاکم دست از او برداشت و گفت جهان بر تو تنگ آمد، بود که دزدی نکردی الا از خانه چنین یاری گفت ای خداوند نشنیده که گفته اند خانه دوستان بروی و در دشمنان مکوب *

بیت چون فروماتی بسختی تن بعجز اندر مد، *
دشمنانرا پوست برکن دوستانرا پوستین *
حکایت * یکی از پادشاهان پارسایی را گفت هیچت از مایه می آید گفت بلی هر که که خدایرا فراموش میکنم *

بیت هر سو دود آن کسی ز در خویش براند *
و انرا که بخواند بدر کس ندواند *
حکایت * یکی از صالحان پادشاهی را بخواب دید بهشت

Historia : Religiosus quidam fortunæ, angustiiis pressus, ex amici cujusdam ædibus stragulum surripuit; iudex, illi manum præcidi iussit: straguli dominus intercessit, inquit; ego illi stragulum licitum pronunciavi. Iudex inquit: Tua quidem intercessione ego sacræ legis auctoritatem minime violavero. Respondit alter: Recte quidem dicis; verum quicumque ex sacratis paupertati bonis aliquid surripuerit, ipsi haud necesse est, manum præcidere: Pauper enim religiosus nihil ipse tenet, neque ipse ulla re tenetur. Præterea religiosi quidquid habent, id levamentum est egenis. Iudex puniendi consilium omittens, (ad furem conversus) inquit: numquid hic vastus terrarum orbis fuit tibi angustus, quod furtum in domo tam cari amici commiseris? Respondit alter: Nonne audivisti, domine mi, quod dicere solent, adagium? Domum amicorum everras; fores vero inimicorum ne pulses.

Egestate cum fueris pressus, ne rebus desperatis corpus (curis) absumas:

Quin hostibus cuticulam; amicis vero pelliceam vestem detrahas.

Historia : Quidam Regum religioso ait: numquid te memoria mei quandoque laceffere solet? Religiosus, imo inquit: sed tum temporis, cum Dei obliviscor.

Vbique oberrat ipse, quem Deus limine suo dimovit:

Illum vero, quem ipse invitat, nullius ad limen adreptare facit.

Historia : Quidam piorum, in somnis Regem quendam vidit, in Paradiso; religiosum vero in Inferno;

بهشت و پارسایی را در دوزخ پرسید که موجب درجات آن چیست و سبب درکات این چه که ما بخلاف این پنداشتیم گفتند آن پادشاه بحجت درویشان در بهشتست و این پارسا بتقریب پادشاهان در دوزخ *

قطعه دلقت بچه کار اید و مسحی و مرغم *
خود را از عملهای نکوهیده بری دار *
حاجت بکلاه برکی داشتنت نیست *
درویش صفت باش و کلاه تتری دار *
حکایت * پیاده سر و پا برهنه با کاروان حجاز از
کوفه بدر آمد و همراه ما شد خرامان همی رفت
و میگفت *

نظم نه بر اشتر بسوارم نه چو اشتر زیر بارم *
نه خداوند رعیت نه غلام شهریارم *
غم موجود و پریشانی معدوم ندارم *
نفسی میزنم اسوده و عمری بسر ارم *
اشتر سواری کنتش ای درویش کجا میروی باز
کرد که بسختی بمیری نشنید و قدم در بیابان نهاد
و رفت چون بنخله محمود رسیدیم توانکر را اجل
فرا رسید و مرد درویش بیالینش بیامد
و گفت

ferno ; rogavit itaque, quæ causa sit, hujus in Paradiso ita elevati splendoris ; illius vero in Inferno fortis adeo depressæ, nobis contrarium plane opinatis ? Responderunt : Rex iste religiosorum amore in Paradiso est : religiosus vero ob amorem & consortium Regum in Inferno agit.

Tuæ rei quid confert pauperum penula, laceræ vestes, palliumque pannosum ?

Quin improbis actionibus abstineto : (ovilla ; Haud opus est, ut ¹ mitram gestes ex pelle Animo, virtuteque religiosus esto, mitramque regiam gestato.

Historia : Pedes quidam capite pedibusque in-
tectis, cum (Meccam religionis causa peregrinan-
tium) comitatu ex urbe ^m Cufa prodiit, nobisque
itineris socius, lætus atque exultans iter faciebat,
inquiens :

Camelo nec vehor ; nec muli instar onere pre-
mor :

Subditi neque sum dominus ; neque Regis ser-
vus :

Nec divitiarum curam, nec egestatis mœro-
rem habeo :

Spiritum liber traho, ficque vitam (beatus)
tranfigo.

Quidam camelo vectus illi ait : O religiose, quo
tendis ? revertitor, miseriam enim peribis : ille nihil
auscultans, pedem in desertum posuit, itaque per-
rexit. Quando ⁿ Mahmudis Palmam contigimus,
dives ille (præter omnem spem & opinionem) fato
concessit ; religiosus morientis pulvinari forte adsi-

و گفت ما بسختی نمرديم و تو بر بختي بمردي *
 بيت شخضي همه شب بر سر بيمار كريست *
 چون روز شد او بمرد و بيمار بزرست *
 قطعه اي بسا اسب تيزرو كه بماند *
 كه خرنك جان بمنزل برد *
 بس كه در خاك تندرستانرا *
 دفن كردند و زخم خورده نمرد *
 حكايست * عابدي را پادشاهي طلب كرد عابد
 انديشيد كه دارويي بخورم تا صغيو شوم مگر اعتقاد
 در حق من نرياد كند آورد اند كه دارويي قائل
 بخورد و بمرد *
 قطعه ان كه چون پسته ديدمش همه مغر *
 پوست بر پوست بود همچو پيانر *
 پارسايان روي در مخلوق *
 پشت بر قبله ميكنند غائر *
 بيت چون بنده خدائي خویش خواند *
 بايد كه بجز خدا نداند *
 حكايست * كارواني را در زمين يونان بردند و نعمت
 بي قياس بردند بازرگانان كرده و زارمي كردند و خدا
 و رسول شفيع آوردند فايده نداد *

بيت

stens ait; Nos miseria & egestate non extincti sumus: tu vero camelo molliter vectus obiisti.

Quidam totam noctem ægrotum deflevit;
 Illucescente die ille obiit, ægrotus vero evasit.
 O Sodalis, multi celeres extinguuntur equi:
 Claudicans vero asinus hospitium salvus contingit.

Sæpe accidere solet, ut sanos humo condant;
 Vulneribus vero affecti (feliciter) evadant.

Historia: Regum quidam Religiosum accersivit. Religiosus medicamentum sumere animo statuit, ut fractis medicamine corporis viribus, meliorem pietatis suæ apud Regem & opinionem & famam contraheret. Tradunt, ipsum forte venenum hausisse, & extinctum fuisse.

Illum, quem pineæ nucis instar totum opinabar medullam,
 Inanibus tantum folliculis constare vidi, perinde ut cæpam.
 Religiosi, qui vultum in creaturis figunt,
 Tergo Orienti obverso preces fundunt.
 Servum, qui Deum sibi vindicaverit,
 Decet, ut præter Deum noverit neminem.

Historia: In Cilicia prædones mercatorum commitatum aggressi, bona infinita abstulerunt: mercatores in ploratum fletumque soluti, Deum Vatemque testati, ut prædones erepta sibi bona restituerent; sed frustra, cum precibus nihil promoverent.

بیت چو پرویز شد دزد تیر و روان *
 چه غم دارد از کریم کاروان *
 لقمان حکیم در آن میان بود یکی از کاروانیان
 گفت کلمه چند از حکمت و موعظت بالینان
 بگویی باشد که طرفی از مال ما دست بدارند که
 دریغ باشد که چندین نعمت ضایع گردد لقمان
 گفت دریغ باشد کلمه حکمت بالیشان گفتن *
 قطعه اهني را که موریانه بخورد *
 نتوان برد ازو بصیقل نزنک *
 باسیه دل چه سود گفتن وعظ *
 فروز میخ آهنین در سنک *
 قطعه بر وزیر کار سلامت شکستگان دریاب *
 که جبر خاطر مسکین بلا بگرداند *
 چو سائل از تو بزاری طلب کند چیزی *
 بده و کر نه ستمگر بر تو بستاند *
 حکایت * چندان که مرا شیخ شمس الدین ابو
 الفرج بن جوزی بترك سماع فرمودي و بخلوت
 و عزلت اشارت کردني عنقوان شبام غالب امدي
 وهوا وهوس طالب ناجار بخلاف برای مرئي
 برفتمی و از سماع و مخالطت حظي بر گرفتمی
 چون

Prædo conscientia ater si modo superaverit,
Nihil mercatorum fletus curaverit.

Sapientissimus in eodem comitatu fuit Locmannus ; quidam comitum illi ait : Tu hos sapientiæ dictis & bonis documentis meliora doceas ; fortassis meliora docti , à facultatum nostrarum parte abstinerint : miserandum equidem , tantas divitias amittere. Locmannus respondet ; miserandum profecto, in illos (nebulones vel unum) Sapientiæ verbum effundere.

Ferrum quod ferrugine corrosus fuerit ;
A ferrugine nulla lima expurgari potest.
Hominem conscientia atrum monere quid refert?

Ferreus enim clavus in saxa nequaquam penetrat.

Tempore felici miseros invise :
Pauperis enim animum demulcere
Et benevole tractare, mala avertit.
Si mendicus à te cum fletu aliquid petierit ;
Dato : alioquin iniquus ferociter tibi eripit.

Historia : Quamvis me infinitum venerandus ille senex ° Schemes Eddin Abu Elferetsch filius Schusi hortatus sit , ut rejectis Musicæ illecebris, vitæ solitariæ instituta amplecterer , & in abdito viverem ; prævalescente tamen juventutis flore, tumescentibusque libidinis undis miser, rejecto præceptoris consilio , in contrarium raptus , Musicæ, cantilenarumque lenociniis , mortaliumque confortio

چون نصیحت شیخم یاد آمدی گفتی *
 بیت قاضی ار با ما نشید برفشاند دسترا *
 محتسب کرهی خورده معدور دارد مسترا *
 تاشبی بجمع قومی برسیدم و در آن میان مطربی
 دیدم *

بیت کویی رک جان میکسلد نرجه سانش *
 نا خوشتر اثر اواز مرک پدر اوازش *
 کاهی انکشت حریفان از و در کوش و کاهی بر لب
 که خاموش *

بهاج الی صوت الاغانی لطیه *
 وایت مقن آن سکت تطیب *
 بیت نبیند کسی در سماعت خوشی *
 مگر وقت رفتن که دم درکشی *
 مثنوی چون در اواز آمد آن بربط سرای
 که خدا را گفتیم اثر بهر خدای *
 نریبم در کوش کن تا تشنوم *
 یا درم بکشای تا بیرون روم *
 فی الجمله پاس خاطر یارانرا موافقت کردم و شبنی
 چندین مجاهد، بروزر آوردم *
 قطعه

fortio deliniri coepi : & quotiescunque senis memor eram consilii, dicere mecum solebam :

Iudex si nobiscum manus comploserit (modulando ;)

Atque Censor si ipse vinum hauserit ; ebris facile ignoverit.

Donec tandem nocte quadam in gentis cujusdam consortium incidi, inter illosque quendam vidi Cantorem :

Dixeris equidem animæ vena ex incondito plectri illius sono rumperetur.

Longe ingrator sonus ille erat , quam si quis feralem istum nuncium tulerit : Pater tuus mortuus est.

Auditores modo aures digitis obstruebant, modo labio impositis silentium innuebant.

Expetitur quidem vox cantorum cum dulcis est :

Tu vero talis es Cantor , si obticueris ; bene feceris.

Nemo mortalium tuo quidem afficitur cantu. Quin si abieris , silentio facto (lætabuntur omnes.)

Cum ille cantum ordiretur fidibus canens , Patrifamilias diximus : per Deum (immortalē !)

Argentum vivum auribus meis indas ; ne audiam :

Aut fores aperias, ut hinc foras profugiam.

Vt rem paucis complectar , amicorum gratia , quibus me accomodavi , noctem illam tædiorum plenam ad lucem usque protraxi.

نوعه مودن بانك بی هنگام برداشت *

نمی تواند که چند از شب که بشتست *

در لای شب از شرکان من پرس *

که نکند خواب در چشم نکشتست *

بامدادان بحکم تبرك دستار از سر و دینار از کمر *

بکشادم ویش مغنی نهادم و در کنارش گرفتم و بسی *

شکر گفتم یاران ارادت من در حق او بر خلاف *

عادت دیدند و بر حقت عقل من تحمل کردند *

و نهفته میخندیدند یکی از ایشان زبان تعرض دراز *

کرد و ملاطبت کردن اعجاز که این حرکت مناسب حال *

خردمندان نکردی خرقه مشایخ چندین مطربانی *

دانی که در همه عمرش در می در کن نبود است *

و قراضه در دفت *

مثنوی مطربی دور ازین خجسته سرای *

کسی دو بارش ندیده در يك جاهی *

راست چون بانکش از دهن برخاست *

خلوترا موی بر بدن برخاست *

مرغ ایوان زهول او پیرید *

مغر ما برد و خلق خود بدرید *

گفتم مصلحت آنست که زبان تعرض کوتاه کنی که *

مرا

Sacer^p præco intempestive exclamavit ,
 Nescius, quantum noctis elapsum esset.
 Noctis longitudinem palpebras meas rogato:
 Ne unum quidem momentum oculi mei dor-
 miverunt.

Illucescente die grates acturus , pileum capiti
 detractum, aureumque cingulo exemptum coram
 Cantore deposui, ipsumque amplexus magnis gra-
 tibus cumulavi. Sodales meam hanc in cantorem
 benevolentiam, solito meo mori viderunt Contra-
 riam, mihiq; tributa ingenii levitate , occulte il-
 ludere cœperunt. Quidam illorum linguæ proca-
 citatem ostentans, me corripere cœpit , inquires:
 Factum istud tuum à prudentum foro alienum est:
 quod scilicet augustum illud seniorum pallium
 ejusmodi Musico dedisti, qui per totum vitæ tem-
 pus ne assem quidem in manu sua habuerit, neque
 teruncium * tympano suo exceperit.

Talis erat Musicus : Deus illum ab hac beata
 aula procul dimoveat!

Nemo illum bis in uno loco lubens viderit.

Profecto quando vox ejus ex ore prodibat ;

Mortalibus pili in corpore horrescebant.

Ipsa^a avis æstivario imposita vocem illius in-
 conditam horrens avolabat :

Nostrium nobis auferebat ingenium , sibi que
 gulam laniabat.

Respondi ego illi : Satius est , ut convitiantis
 linguæ procacitatem temperes : mihi enim ejus rei

مرا کرامت او ظاهر شد گفت مرا بر کیفیت ان
مطلع کردن تا همگان تقرب نمایم و بر مطایفه
که رفت استغفار کنیم گفتیم بحکم ان که مرا شیخ
بارها بترك سماع فرموده بود و موعظهای بلیغ گفته
و در سمع قبول من نیامد امشب مرا طالع میمون
و بخت همایون بدین بقعه رهبری کرد تا بدست این
مطرب توبه کردم که دگر بار کرد سماع و مخالطت
نکردم *

قطعه او از خوش انر کام و دهان و لب شیرین *
کر نغمه کند و نر نکند دل بغریب *
و پرده عشاق و صفاهان و حجازست *
انر خنجر مطرب مکر و نرید *
حکایت لقمان را گفته اند ادب انر که اموختی گفت
انر بی ادبان هر چه انریشان در نظرم نا پسند آمد انر
فعل ان پرهیز کردم *

قطعه نکونید انر سر بانرجه حرفی *
کران پندی نکیرد صاحب هوش *
و کر صد باب حکمت پیش نادان
بخوانند آیدش بانرجه در گوش *
حکایت عابدی را حکایت کنند که شبی ده
من

arcanum (& facti mei ratio probe) constant. Infit
 focus: tu ejus momentum (nobis) indices, ut pariter
 nos omnes illi studia nostra demonstremus, nostra-
 que ludibria poenitentiâ eluamus. Dixi ego: iisdem
 certe auspiciis, quibus Venerabilis ille senex, ista
 cantilenarum lenocinia deferenda mihi aliquoties
 præscripsit; acriter seduloque, sed frustra, monuit:
 hesternâ nocte fausta fors, benigniorque fortuna in
 hoc hospitio, viam mihi monstravit, ut, hujus can-
 toris scilicet beneficio, posthac Musicæ, consortii-
 que humani delinimentis abstinere proposuerim.

Suavis vox ex palato, ore, labioque dulci (pro-
 fecta,) (demulcet.

Sive Musica arte temperetur, five non, animum
 Si vero cantica seu soni ' Vschak, Safahan, at-
 que Haschas,

Ex absurda cantatoris gula profluxerint; in-
 grata erunt.

Historia: Sapientem rogarunt Locmannum,
 virtutem unde hausisti? Respondit ille, ex vitiosis:
 Quicquid enim in ipforum actionibus displicebat
 ingenio meo, illud vitavi.

Ne inter facetias & ludicra unum quidem di-
 xerint verbum:

Quin prudens inde sibi virtutis exemplum
 sumat.

Rudi vero si centum sapientiæ capita præle-
 gerint;

In auribus ejus jocus & lusus erunt.

Historia: Religiosum quendam fuisse tradunt,
 qui per noctem decem librarum pondo cibum

من طعام خوردي و تا سحر ختي در نماز كردي
 صاحب دلي بشنيد و گفت اگر نيم نالي بخوردي
 و خفتي بسيار فاضلتر از آن بودي *
 قطعه اندرون از طعام خالي دار *
 تا درو نور معرفت بيني *
 تهی از حكمتي بعلت آن *
 كه پري از طعام تا بيني *

حكایت * بخشایش الهی كم شده را در مناهي چراغ
 توفیق فرا راه داشت تا بخلقه اهل تحقیق در آمد
 پهن صحبت درویشان و صدق نفس ایشان ذمائم
 اخلاقتش بحمايه مبدل كشت و دست را از هوا
 و هوس کوتاه كرد و زبان طاعنان در حق او دراز كه
 همچنان بر قاعده اولست و زهد و صلاحش نا
 معول *

بیت بعد از توبه توان رستن از عذاب خدای *
 وليك هي فتوان از زبان مردم رست *
 طاقت جور زبانها نياورد و شكایت پيش پير
 طريقت برد شيخ بكر است و گفت شكر اين
 نعمت چه كونه گذاري كه بهتر از اني كه
 پندارند *

assumebat, Coranumque totum ad auroram usque orando finiebat. Cordatus quidam id audiens, inquit : Si dimidium comederet panem & obdormiret ; longe præstantior esset.

Ventrem cibo vacuum habeas ;
 Ut ejus beneficio Sapientiæ lumen cernas.
 Vacuus Sapientiâ ea es de causa ;
 Quia cibo ad nasum usque es oppletus.

Historia : Benignitas divina homini cuidam in scelerum aviis perduto illustrationis facem prætulit, adeo, ut in vere piorum circulum ductus, beato religiosorum consortio, illorumque suspiriorum veritate, pravi ipsius mores in virtutes versi sint, manum à libidine & mundi delinimentis contraxerit, perstringentium vero procacitatem adauxerit : qui hominem, ut olim, ex pravo usitato vitæ genere æstimabant, nullam plane integritati & pietatis illius studio fidem habentes.

Pœnitentiæ beneficio divinum subterfugitur supplicium :
 Convitiantium vero procacitas subterfugi nequit.

Perstringentium probroꝝ contumeliarumque impatiens, ordinis sui senioꝝ accedens, queritur. Senior in lacrymas ruens, inquit : Quibusnam hanc benignitatem Dei laudibus æquaveris, quod scilicet mortalium de te opinione es melior ?

Quo-

باب دوم در اخلاق درویشان ۱۸۴

قطعه چند گویی که بد اندیش و حسود *

عین جوان من مسکینند *

گر بخون ریختنت بر خیزند *

و بید خواستنت بنشینند *

نیک باشی و بدت گوید خلق *

به که بد باشی و نیکت بینند *

ولیکن مرا بین که حسن ظن همکنان *

در حق من یکمالست و من در عین

نقصان *

گر آنها که میکنند میگردی *

نگو سیرت و پارسا مگردی *

انی مستتر عین جیرانی *

والله يعلم اسرارنی و اعلائی *

قطعه در بسته بروی خود نمردم *

تا غیب نکسترند ما را *

در بسته چه سود عالم الغیب *

دانی نهان و آشکارا *

حکایت کله کردم پیش یکی از مشایخ که فلان

در حق من کواهی داده است بفساد گفت بصلاحش

خجل کن *

نظم

Quotiesnam dixeris ? Hostes, æmulique
 Vitia mihi misero falso affingunt.
 Sive in cædem tuam surrexerint ;
 Sive tibi male ominantes confederint ;
 Tu bonus esto , malumque te dixerint
 mortales ;

Præstat : quam si malus sis, & te bonum
 opinati fuerint.

Me vero inspicias , quem opinantur
 omnes

Perfectum ; ego autem revera sum im-
 perfectio ipsa.

Si illa, quæ dico, præstarem ;
 Virtutibus splenderem , religiosusque
 forem.

Ego certe vicinis meis sum occultus :
 Magnus vero Deus arcana manifesta que mea
 novit.

Fores quidem occlusi mortalium oculis,
 Ne vitia mea (cernentes) divulgent :
 Sed fores claudere , quid refert ? cum Omni-
 scius ille

Et occulta & manifesta sciat.

Historia : Venerabili cuidam seniori lamenta-
 tus dixi : Ejusmodi homo de me lasciviæ testimo-
 nium dedit. Respondit ille : Tu virtute & mo-
 rum innocentia illum pudore afficias.

نظم تو نیکو بروش باش تا بد سگال *

بنقص تو گفتن نیابد مجال *

چو اهنك بر ربط بود مستقیم *

که از دست مطرب خورد گوشمال *

حکایت * یکی را از مشایخ شام پرسیدند که

حقیقت تصوف چیست گفت پیش ازین طایفه

بودند در جهان پراکنده بصورت و بمعنی جمع

و امروز قومی اند بظاهر جمع و بباطن پریشان *

قطعه چو هر ساعت از تو بجایی گردد دل *

بتنهایی اندر صفای نبینی *

کرت مال و جاهست و زرع و تجارت *

چو دل با خداست خلوت نشینی *

حکایت * یاد دارم که شبی در کاروانی همه شب

رفته بودیم و سحر در کنار بیشه خفته شوریده که

در آن سفر همراه ما بود نعره بزد و راه بیابان

گرفت و یکنفس آرام نیافت چون روز شد گفتش این

چه حالتست گفت بلبانرا دیدم که بنالش در

آمد بودند از درخت و بکان از کوه و غوگان از آب

و بهایم از بیشه اندیشه کردم که مروت نباشد همه

در تسبیح رفته و من بغفلت خفته *

قطعه

Tu alacer in bona recto tramite contendas ;
ne malevoli

Vllius in te vitii deprehendant materiam.

Si aptus panduræ fuerit sonus ; (bitur ?

Quorsum à cantore (discipuli) auris intorque-

Historia : Quendam ex Damascenis rogarunt senioribus ; Quid est Deum nosse vereque religiosum esse ? Respondit ille : Olim in hoc terrarum orbe quædam fuit gens, specie habituque dissoluta, animo vero virtutibusque composita & exquisita. Nunc temporis vero gens est, specie habituque externo, ut paret, pia & religiosa ; sed interna sunt dissoluta & misera.

Cum quovis momento animus tuus (mundi illecebris inquires,) hinc inde oberret :

Solus etsi confederis ; otium tamen nullum habes. (bueris :

Sive opes , dignitatem , agros , mercesve ha-

Animus si in Deo fixus fuerit ; otium habes.

Historia : Non immemor sum , nos quondam cum viatoribus totam noctem iter facientes , matutino tempore juxta sylvam aliquam recubuisse. Nobis decumbentibus ecce quidam amore captus, itineris nostri comes, alta voce exclamans, deserta petiit ; & ne unum quidem momentum requievit. Illucescente die, reduci dico : Quæ hæc est rerum ruarum facies ? Respondit ille : Lucinias in arboribus vidi concinentes : perdices in montibus : ranas in aquis : feras in sylvis : Inhumanum itaque ratus, omnibus Dei laudes celebrantibus, me ignaviæ somno sepultum esse.

قطعه دوش مرغی بصبح مینالید *
 عقل و صبرم ببرد و طاقت و هوش *
 یکی اثر دوستان مخلص را *
 مکر او از من رسید بکوش *
 گفت باور نداشتم که ترا *
 بانک مرغی چنین کند مدهوش *
 گفتم این شرط آدمیت نیست *
 مرغ تسبیخ خوان و من خاموش *

حکایت * وقتی در سفر حجاز طائفه جوانان
 صاحب دل همدم من بودند و همقدم وقتها زمزمه
 کردند و بیستی محققانه بگفتندی و عابدی در سبیل
 منکر حال درویشان بود بیخبر از درد ایشان تا
 برسیدیم بنخیل بنی هلال کودکی سیاه اثر حتی عرب
 بدر آمد و او از بی بر آورد که مرغ از هوا در اوزدی
 اشتر عابد را دیدم که برقش در آمد و عابد را
 بینداخت و راه بیابان گرفت گفتم ای شیخ
 در حیوانی اثر کرد و ترا اثر نمی کند *
 نظم دانی چه گفت مرا از بلبل سحری *
 تو خود چه ادبی کر عشق بیخبری *

اشتر

Hesternâ nocte avis quædam ad auroram
usque canebat ;

Quæ mihi ingenium, patientiam, moderatio-
nem & judicium eripuit.

Cujusdam integerrimi amici

Vox mea aurem forte contigerat ,

Qui inquit : Minime fide capior illa ,

Te avium cantu adeo delinitum fuisse.

Respondi ego : Indignum (hercle) est hu-
mana forte ;

Vt avis Numini dicat laudes : ego vero
(homo) fileam.

Historia : Quodam tempore in Meccano itine-
re , aliquot cordatos juvenes itineris socios comi-
tesque habui ; quandoque alta voce cantabant, ver-
sibusque unum illum Deum celebrabant. Forte in
itinere vir quidam devotus fuit ; qui ordinem reli-
giosorum paupertatem subeuntium detestabatur ;
ignarus equidem horum anxii in Deum studii. Tan-
dem ita ad ¹ familiam Jachiaë filii filiorum Helalis
pervecti sumus , cum ecce puer quidam niger ex
Arabum gente prodiit, itaque cantare occæpit ; ut
ipfas ex aëre aves alliceret : vidi & ego devoti illius
camelum gaudio effusum, qui devoto (humi) de-
jecto avia petiit. Quo viso , devoto dixi : Suavis
vox ipsa penetrat & permovet animantia ;
numquid & te quoque permovebit ?

Noštine , quid mihi dixerit illa matutina
lucinia ? (ris es expers ?

Tu cujus generis homo es ; quod amo-

اشتر بشعر عرب در حالتست و طرب *
 کر ذوق نیست ترا کج طبع جانوری *
 بیت شتر را چو شور و طرب در سرست *
 اگر آدھی را نباشد خرسست *

بیت وعند هبوب النشرات على الحمي *
 تمیل غصون البان لآل حجر الصلد *
 مثنوی بذکرش هر چه بینی در خر و شست *
 دلی داند درین معنی که گوشتست *
 نه بلبل بر کلش تسبیخ خوانیست *
 که هر خاری بتسبیخش نرانیست *

حکایت * یکی را از ملوک مدت عمر سپری
 شد و قایم مقامی نداشت وصیت کرد که بامدادان
 نخستین کسی که از در شهر در آید تاج پادشاهی
 بر سر وی نهید و تفویض مملکت بدو کنید اتفاقاً
 اول کسی که از در شهر در آمد کدایی بود که در
 همه عمر لقمه لقمه اندوختی و خرقة بر خرقة
 دوختی ارکان دولت و اعیان حضرت وصیت ملک را
 بجای آوردند و ملک و خزاین بدو ارزانی داشتند
 درویش مدتی مملکت راند تا بعضی از امرای
 دولت

Camelus¹ Arabis carmine , gaudio læti-
tiaque (oberrat:) (bestia eris.

Tu si gaudio carueris , perversæ naturæ
Camelus cum amore fit captus , lætitia-
que subsultet : (tus² asinus erit.

Quod si homo ejus expers fuerit , peni-
flantibus enim per prata ventis ,

Moventur arboris rami, non duræ petræ.

Quicquid in hoc universo vides , magni

Dei laudes ovans atq; gestiens accinit:

Sed animus ille hanc capit mentem, qui
aurés habet. (decantat :

Non lucinia in rosis illius tantum laudes

Quin spina quævis, in dicendis laudibus
ejus, linguæ officium præstat.

Historia: Quidam Regum suprema vitæ tempo-
ra agens, cum nullum haberet successorem ; velut
testamento hanc ultimam voluntatem voce pro-
ceribus suis ita expressit : Me defuncto, qui se-
quenti die primus urbem ingressus fuerit ,
illi regium diadema imponite , regnumque
tradite. Accidit forte, ut, qui princeps urbem in-
grederetur, mendicus esset; qui totum vitæ tempus
mendicando hinc inde buccellas collegerat, ex in-
veteratisque pannis vestes sibi consuerat. Regni
proceres atque purpurati Regis , ultimam ipsius
voluntatem executuri , illi regnum ærariaque jure
attribuerunt. Pauper aliquandiu arbiter rerum, re-
gio

دولت کردن از طاعت او بیچاییدند و ملوک
دیار از هر طرف بمنارعت برخاستند و بمقاومت
لشکر اراستند فی الجمله سپاه و رعیت بهم بر
آمدند و برخی از بلاد از قبضه تصرف او بدر رفت
درویش ازین واقعه خاسته خاطر همی بود
تا یکی از دوستان قدیمش که در حالت درویشی
قرین او بود از سفر بازر آمد و او را در چنان مرتبه
دید و گفت منت خدایرا عز وجل که بخت
بلندت یاور می کرد و اقبال رهبری تا کلب از
خار و خار ت از پانی بر آمد و بدین پایه رسیدی
ان مع العسر يسرا *

بیت شکوفه گاه شکفتست و گاه خوشیده *

درخت وقت برهنست و گاه پوشیده *

وقت ای برادر تعزیتم کن که جای تهنیت نیست
آنکه که تو دیدی غم نانی داشتم و امروز تشویش
جهانی *

مثنوی اگر دنیا نباشد درد مندیم *

و گر باشد بمهرش پای بندیم *

بلایی ترین جهان اشوبتر نیست *

که رنج خاطرست از هست و نیست *

قطعه

gio jure nomineque fuit, donec tandem aliqui procerum imperium ipsius excusserunt, vicinique Reges in bellum surrexerunt, atque conferendæ pugnæ aciem instruxerunt. Paucis ut rem absolvam: Miles civisque rebus novis ita fuit turbatus, ut regni pars imperii illius arbitrio erepta fuerit. Pauper hac tempestate mire perculsus, (inter spem & metum anceps fluctuabat;) donec tandem veterum sodalium quidam, paupertatis illi olim socius, ex itinere revertitur; qui huic in fastigio regni viso, inquit: Grates Deo incomparabili & maximo, qui præclaræ fortunæ tuæ præsidium, magnæque potentiae dux & autor fuit; cujus auspiciis rosa tua spinis, spinaque pedi tuo exempta est, cum scilicet celsum illud regni fastigium (feliciter) conscendisti. Quippe post fortunæ angustias, læta quies.

Flos modo amplissime floret, modo marcescit:

Arbor modo nuda, modo foliis vestita apparet.

Respondit ille: O frater, tu me solatio ad patientiam (ut lugentes potius) erigas: hic enim locus minime beatus est; ut adeo magnifice mihi gratuleris. Tum temporis, quando tu me vidisti, unius panis sollicitudine; nunc vero totius orbis curis exedor.

Facultates si non habuerimus, miseri sumus;

Si habuerimus, illarum amore curisve exedimur. (supplicium esse potest;

Nullum hujus mundi gravius atrociusque

Quam quod mortalium animi acerbitatibus dilacerantur, opes si habuerint, si iis caruerint.

قطعه مطلب که توانگری خواهی *
 چرخ قناعت که دولت‌یست هفتی *
 کر غنی زمر بدامن آفشانند *
 تا نظر در ثواب او نکنی *
 کر بزرگان شنیده‌ام بسیار *
 صبر درویش به که بذل غنی *
 بیت اگر بریان کند بهرام گوری *
 نه چون پای ملخ باشد زموری *
 حکایت * یکی را دوستی بود که عمل دیوان کردی
 مدتی اتفاق دیدنش نیفتاد کسی گفت که فلانرا
 دیر شد که ندیدی گفت من او را نمی‌خواهم که
 بینم قضا را اثر کسان او یکی حاضر بود گفت
 چه خطا کرده است که اثر دیدن او معلولی گفت
 خطای نیست ولی دوست دیوانی را وقتی توان دید
 که معزول باشد *

قطعه در بزرگی و دار و گیر عمل *
 خراشایان فراغی دارند *
 روز در ماندگی و معزولی *
 درد دل پیش دوستان آرند *
 حکایت * ابو هریره هر روز بخند مت مصطفی
 صلی

Si magna expetiveris, nihil expetere velis
Præter continentiam, quæ potentia est
insuperabilis.

Dives etsi aurum (largo) sinu effuderit ;
Ipsius meritum nimium suspicere noli.

Ex magnis enim viris audiui sæpius :

Pauperis patientiam, divitis liberalitati
præstare.

Si * Bihramus unum onagrum affaverit, pau-
peribusque (totum) distribuerit ;

Ne unum quidem locustæ pedem, quem * for-
mica tulit, æquaverit.

Historia : Quidam amicum quendam habebat,
ministeriis tribunalis operam dantem: cum per ali-
quod forte temporis spatium illum videre haud
contigisset; quidam inquit: Istum virum ex longo
non vidisti tempore? Respondit alter: Ipsum vi-
dere nolo. Forte quidam ex familiaribus illius præ-
sens rogat: Quidnam patravit ille, quod eum vi-
dere fastidias? Respondit alter: Nihil equidem ad-
misit; sed tribunalis amicum tempore quodam vi-
dere licet, cum munere dejectus fuerit.

Ad dignitatem evecti, cum sunt arbitri re-
Familiarium notitiam exuere solent. (rum;
Tempore vero infelici, munereque dejecti,
Animi dolores amicis (cum gemitu) expo-
nunt.

Historia :^y Abu Hurura quotidie invisere per
officium solebat * Mustapham, cui Deus propitius
esse velit. Mustapha quodam die illi dixit: O Abu

صلي الله عليه وسلم امدي گفت يا ابا هريره زيرني
غبا ترزدن چبا يعني هر روز ميا تا محبت زياده
کردن *

لطيفه صاحب دلي را گفتند بدین خوبی که
اقتابست نشنیده ایم که کسی او را دوست گرفته باشد
گفت از برای آن که هر روزش می توان دید
مگر در زمستان که محجوبست و محبوب *

قطعه بدیدار مردم شدن عیب نیست *

ولیکن نه چندان که گویند بس *

اگر حوشتن را ملامت کنی *

لامت نباید شنیدن ترکس *

حکایت * از صحبت یاران دمشق مالاتی پدید
آمده بود سر در بیابان قدس نهادم و با حیوانات
انس گرفتم تا وقتی که اسیر قید فرنگ شدم در
خندق طرابلس با جهودانم بکار کل داشتند تا
یکی از روسا حلب که سابقه معرفتی میان ما بود
گذر کرد و مرا بشناخت و گفت این چه حالتست
و چه گونه کناری گفتم *

قطعه همی گریختم از مردمان بگو و بدشت *

که از خدای نبودم بدیکری پرداخت *

قیاس

Hurura , me raro invisas , ut amor augeſcat :
 Quotidie ſcilicet ne venias ; ut amoris noſtri vin-
 culum arctius coeat.

Facete cordato cuidam dixere : ejus pulchritu-
 dinis , qua pollet Sol , nunquam aliquem amore
 captum audivimus. Reſpondit ille : Cauſa hæc eſt :
 Quia quotidie illum videre licet ; niſi hyberno for-
 taſſis tempore , ubi nubibus tectus mortalibus in
 delitiis eſſe ſolet.

Hominem inviſere, vitium quidem non eſt ;
 Sed tamen non tantum, ut, ſufficit ; dicant.

Quod ſi te correxeris ipſum ;

Aliorum correctionem & correptionem
 audire haud opus erit.

Hiſtoria : Ex conſortio amici Damasceni natus
 mihi eſt animi dolor, & perturbatio ; proinde Hi-
 roſolymitana petens deſerta, cum feris ſocietatem
 contraxi ; donec tandem in * Francorum vincula
 incidens, in Tripolitana foſſa humum cum Hebræis
 aggerere coactus fui. In faciendo portandoque
 luto hæſi , uſque dum quidam primorum Halep-
 penſium, qui cum olim quædam mihi interceſſerat
 familiaritas, illac tranſiens, me agnitum ita eſt allo-
 cutus : Quænam hæc , ô Muſlah Eddine , rerum
 tuarum eſt facies ? & quonam vitam modo tranſi-
 giſ ? Reſpondi ego :

Mortalium conſortium fugiens montana
 campeſtriaque petii ;

Vt , præterquam Dei , nullius commer-
 cium haberem.

قیاس کن که چه حال بود درین ساعت *
 که در طویلۀ نامردم بیاید ساخت *
 بیت پای در نرجس پیش دوستان *
 به بایکانکان در بوستان *

بر حالت من رحم آورد و بد، دینار از قید فرنگم
 خلاص کرد و با خود بجلب برد دختری داشت
 در عقد نکاح من آورد بکابین صد دینار چون
 مدتی بر آمد دختر بد خوی بود و ستیز روی و نا
 فرمان زبان درازی کردن گرفت و عیش مرا منقض
 داشتن چنان که گفته اند *

مثنوی زن بد در سرای مرد نکو *

هم درین عالمست دوزخ او *

زینهار از قرین بد زینهار *

و قنارینا عذاب النار *

باری زبان تعنت دراز کرده همی گفت تو آن نیستی
 که پدر من ترا از قید فرنگ بد، دینار باز خرید
 گفتم بلی بد، دینار باز خرید و صد دینار بدست
 تو گرفتار کرد *

مثنوی شنیدم کوسفندی را ز کرکی *

زهایید از دهان و دست کرکی *

Tu æstimato, quænam hoc momento rerum mearum facies esse possit ;
 Dum inter cohortem non hominum vivere & lutum aggerere oportet.
 Cum amicis vinculis oneratum esse ,
 Præstat ; quam cum externis in horto (liberum versari.)

Miserus infelicitatis meæ, decem aureis me ex Francorum vinculis in libertatem asseruit, secumque Haleppum duxit. Dives ille filiam, quam (forte) unicam habebat, mihi matrimonio junxit, dote centum aureorum addita. Temporis tractu filia pravis moribus tincta, animo pertinax, imperii intolerans, linguæ procacitatem exerere, vitæque meæ dulcedinem exasperare cœpit, prout ajunt:

Mulier prava in ædibus viri boni,
 In hoc quidem mundo illi Tartarus est :
 Caveas à mala conjuge, caveas.
 Serva nos, ô Domine, ab (istius) ignis infernalis supplicio.

Aliquando linguæ proterviam in exprobranda mihi pauperie ostentabat, inquiens : Nonne tu ille es, quem pater meus decem aureis Francorum vinculis exemit ? Respondi ego : Imo, decem aureis me servitute liberavit : * centum vero aureis me tibi mancipium vendidit.

Audiavi ego, quendam divitem ovem
 Liberasse ex faucibus unguibusque lupi :

Eadem

باب دوم در اخلاق درویشان

شبانکه کارد بر حلقش پمالید *

روان کوسغند از روی بنالید *

که از چنگال کریم در مریودی *

چو دیدم عاقبت کریم تو بودی *

حکایت * یکی از پادشاهان عابدی را پرسید که

اوقات عزیزت چه گونه میکنند گفت همه شب

در مناجات و سحر در دعا و حاجات و همه روز

در بند اخراجات ملک فرمود تا وجه کفاف او

معین دارند تا بار عیال از دل او بر خیزد *

مثنوی ای گرفتار پاینده عیال *

دگر ازاد کی مبنده خیال *

غم فروزند و نان و جامه و قوت *

بازت آرد نرسیر در ملکوت *

همه روز اتفاق میسازم *

که بشب باخدای پردانم *

شب چو عقد نماز می بندم *

چه خورد بامداد فرزندم *

حکایت * یکی از متعبدان شام در بیشه سالها

عبادت کردی و برك درختان خوردی پادشاه آن

طرف بحکم نریارت بنزدیک او رفت و گفت

اگر

Eadem vero nocte cultrum in gulam illius
adegit;

Oviculæ autem anima ex illo ita ingemuit :

Mè quidem tu lupi ungulis eripuisti ;

Sed, prout video, tu mihi ipse tandem lu-
pus factus es.

Historia : Regum quidam quendam rogavit re-
ligiosum. Augusta tibi quomodo transiguntur tem-
pora? Respondit ille: Noctem integram petitioni-
bus; auroram votis precibusque; diem vero totum
impensarum curis absumo. Rex imperavit, ut illi,
adscriptis vitæ redditibus, grave illud nutriendæ fa-
miliæ onus, adimerent.

O tu, quî familiæ vinculis es oneratus,

Noli posthac libertatis opinionem capere.

Cura prolis, panis, vestitus, & opum,

Te retinet ab Angelici mundi contempla-
tione.

Toto quidem die hoc magno studio mihi pro-
pono,

Vt tempore nocturno cultui divino invigilem:

Nocturno tempore cum preces exordior,

Hæc me cura vellicat : Crastino die proles
mea quid comedet ?

Historia : Quidam ex Damascenis, singularem
severioris vitæ sanctimoniam professus, multos
per annos cultui divino in sylva invigilabat, arbo-
rumque folia comedebat. Ejus loci Rex homi-
nem visendi causa accedit, visoque ait : Si tibi

اگر مصلحت بینی در شهر اثر برای تو مقای
 سازیم که فراغت عبادت ازین به میسر شود
 و دیگران بمرکات انفس شما مستفید شوند و بر
 اعمال صالح شما اقتدا کنند * نراهد این سخن
 قبول نکرد ارکان دولت گفتند پاس خاطر ملک را
 مصلحت انست که چند روزی بشهر در آیی
 و کیفیت مقام معلوم کنی پس اگر صفای وقت
 عزیزان اثر صحبت اغیار کنورتی پذیرد اختیار
 باقیست آوردند که عابد بشهر درآمد بستان سرای
 خاص ملک را اثر برای او پرداختند مقای دلکشای
 و روان اسای *

مثنوی کل سرخش چو عارض خوبان *

سنبلس همچو نرلو محبوبان *

همچنان اثر نهیب برد عجز *

شیر ناخورد طفل دایه هنور *

بیت و افانین علیها جلنار *

علقت بالشجر الاخضر نار *

ملک در حال کنیزکی خوب روی پیشش فرستاد *

نظم ازین مهیار عابد فریبی *

ملایک صورتی طاوس نریبی *

consultum videtur , tui causa in urbe locum aliquem apparabimus , ut ingens illud religionis studium tibi facilius cedat, alique ex beato tuo commercio fructum capiant, tuoque exemplo ad bona opera accendantur. Religioso Regis dicto haud annuente, primores inquiunt: Conservandæ Regis gratiæ consultum hoc est , ut per aliquot dies in urbem commigres, locumque experiaris; postea si forte pretiosa tibi tempora commercio hominum instituti à te diversi fuerint turbata, huc redire integrum erit. Narrant: Religiosum in urbem commigrasse, Regemque hortum, in quo præcipuum habebat palatium, religiosi causa apparasse; locum equidem, qui animum trahebat, spiritumque reficiebat.

Rubescabant rosæ hortensis illius palatii, perinde ut formosorum genæ ;

Atque ipsius flores, perinde ut delicatulorum cincinnati.

Memoratæ rosæ ex bacchanalis metu frigoris, Similes erant infantibus recens natis, nutricis lacte nondum relictis :

Arborum rami floribus ornati purpureis ;

Perinde ac si fixus in viridi arbore rutilus ignis reluxisset.

Rex religioso misit puellam virginem , forma præstantem :

Erat vultu, perinde ut lunæ corpus, splendida, religiosi laqueus :

Angelicâ formâ, ornatu pavonis ,

که بعد از دیدنش صورتش نبندد *

وجود پارسایانرا شکیبی *

همچنان در عقبش غلامی *

بدیع الجبال لطیف الاعتدال *

قطعه هلك الناس حوله عطشا *

وهو ساقی یرری ولا یستی *

دید، از دیدنش نکشتی سیر *

همچنان کز فرات مستستی *

عابد لقمه لذیذ خوردن گرفت و کسوه لطیف پوشیدن

و از فواکه و مشوم حلاوت و تمتع یافتن و در

جمال غلام و کنیزك نظر کردن و خردمندان

گفته اند نزلو خوبان زنجیر پای عقلست و دام مرغ

زبرك *

بیت در سرکار تو کردم دل و دین با همه

دانش *

مرغ زبرك بحقیقت منم امروز تو دای *

فی الجمله دولت وقت مجموعش بنروال آمد چنان

که گفته اند *

قطعه هر که هست از فقیه و پیر و مرید *

ز نریان اوران پاك نفس *

چون

Qua equidem conspecta, ad nullum modera-
men redigi poterat ,

Religiosorum corpus, patientiæ habenis.

Eodem modo post virginem misit servum ,

Forma incomparabilem, facetiis exquisitum.

Exanimabantur mortales circa ipsum sitibun-
di.

Ipse erat pincerna, poculum monstrabat ; sed
potum non præbebat.

Oculi aspectantium ipsius non satiabantur in-
tuitu :

Perinde ut aquâ Euphratis non satiatur, inter-
cute laborans.

Religiosus suavibus buccellis vesci , splendidis
vestibus indui , recentium fructuum , odorifero-
rumque delitiis & illecebris capi, pueri puellæque
formam intueri , iisque deliniri cœpit : ex oraculi
fide , quod ediderunt Sapientes : (Cincinnus
formosorum , ingenii est compes , (dolosus-
que) alacerrimæ avis laqueus.

Tui quidem amore animum , religionem ,
omnemque prodegi scientiam :

Ego vere avis sum alacris ; tu vero (dolosus)
mihi hodiè laqueus.

Vt paucis rem complectar; omnis denique tem-
poris & beatæ tranquillitatis ipsius gloria turpissi-
me periit, perinde ut (Sapientes) dicere solent :

Quisquis fuerit jurisperitorum , docto-
rum, religiosorum ,

Concionatorumque mire facundorum :

چون بدنیای دوز فرود آمد *

بعسل در بماند پای مکس *

باری ملک بدیدن او رغبت کرد عابد را دید
 اثر هیات نخستین بگردیده و سرخ و سفید
 کشته و فربه شده و بر بالش دیبا تکیه زده
 و غلام پری پیکر باصروحه طوسی بالای
 سرش ایستاده بر سلامت حالش شادمانی
 کرد و اثر هر دري سخن گفتند تا ملک
 بانجام سخن گفت من این دو طائفه را در
 جهان دوست میدارم علما و زهاد را و زیری
 فیلسوف جهان دیده حاضر بود گفت ای ملک
 شرط دوستی انست که با هر دو طائفه نیکوی
 کنی علما را زمر بده تا دیگر بخوانند و زهاد را
 چیزی مده تا زاهد بمانند *

بیت نه زاهد را درم باید نه دینار *

چو بستند زاهدی دیگر بدستاری *

قطعه انرا که سیرت خوش و سریست باخدای *

بی نان و قو و لقمه در یوزه زاهدست *

انگشت خوب روی و بناکواش دلفریب *

بی کوشوار و خاتم فیروزه شاهدست *

قطعه

Si vilissimo huic mundo animum applicuerit ; (mundo affixus hæret.

Perinde ut muscæ pes melli , semper

Quodam forte tempore Rex religiosum videre voluit, atque vidit, exuta pristina forma, aliam rerum speciem induisse, rubescentem, atque nitentem, corpore obesum, sericoque pulvinari innixum, puerumque Angelica quadam pulchritudine, flabello ex pavonis plumis confecto, capiti ipsius adstantem, (auram impellere.) Rex prosperis religiosi rebus lætus, omnis generis sermones miscuit, donec hæc tandem verba protulerit: Ego in hoc terrarum orbe hanc utramque gentem amo unice; Sapientes & religiosos. Sapiens quidam purpuratus, rerum usu per orbem exercitus, tum forte præsens inquit: Amicitiaæ fas, ô Rex, hoc est, ut utrique genti benefacias: Sapientibus aurum dato, ut studio Sapientiaæ (alacrius) incumbant: religiosi vero nihil dato, ut religiosi permaneant.

Religioso non convenit argentum, nec aurum: (sum quæras.

Quod si acceperit, tu alium tibi religio- Ille, qui veris pollet virtutibus, unicum in Deo posuit studium;

Sine sacro illo pane, buccellisque collectis religiosus est. (tis animum capiens,

Digitus formosæ, atque ima auricula aspiciens Sine inauribus, annuloque ex * erano pulchra sunt.

Reli-

قطعه درویش نیک سیرت فرخنده رای را *
 نان ریاط ولقمه در یوزره کو مباحش *
 خاتون خوب صورت و پاکیزه روی را *
 نقش و نگار و خاتم فیروزه کو مباحش *
 بیت تا مرا هست و دیگرم باید *
 کر نخوانند زراهدم شاید *

حکایت * مطابق این سخن پادشاهی را مهمتی
 پیش آمد گفت اگر انجام این حالت بر مراد من
 باشد چندین درم زراهدانرا بدهم چون حاجتش
 بر آمد و قای ندرش بموجب شرط لانرم آمد یکی را
 از بندگان خاص بیست درم داد که بزراهدان تفرقه
 کند گویند غلام عاقل و هشیار بود همه روز بگردید
 و شبانکه بانر آمد و درمهارا بوسه داد و پیش ملک
 نهاد و گفت زراهدانرا نیافتم گفت این چه
 حکایتست آنچه من دانم درین شهر چهار صد
 زراهدند گفت ای خداوند جهان ان که زراهدست نمی
 ستاند وان که میستاند زراهد نیست ملک بخندید
 و ندیمانرا گفت چندان که مرا در حق این طائفه
 خدا پرستان امرادتست و اقرار این شوخ دیده را
 عداوتست و انکار و حق بجانب اوست *

بیت

Religioso bonis moribus felicique judicio
dicas :

Ne panem illum sacrum buccellasque mendi-
catas admittat.

Virgini forma præclaræ, vultuque nitenti

Dicas : ne pigmenta, fucos, annulumque ex
erario adhibeat.

Rem aliquam dum habeo, illamque tamen ex-
peto ,

Si me religiosum non dixerint ; fas equidem
erit.

Historia: Narratæ hæc præsens alludit historia:
Rex quidam gravi & inopino casu perculsus , in-
fit : Si res ex voto successerit meo ; tantum aureo-
rum religiosis dilargiar. Rebus ex animi sententia
cedentibus , voti fides ex promissi religione libe-
randa erat. Præcipuorum itaque ministrorum cui-
dam loculum aureis plenum tradit, religiosis dilar-
giendum. Narrant : juvenem animo ingenioque
præstantem, post totius diei errores , sub noctem
reversum, aureosque deosculatum, coram Rege de-
posuisse, dicentem: Religiosos inveni nullos. Rex
infit : Hæc quænam est fabula ? ego enim certus
sum, in hac urbe vel quadringentos esse religiosos.
Minister respondit : O Rex orbis terrarum , qui
religiosus est , aurum non accipit : qui vero
accipit , religiosus non est. Rex ad hæc sub-
ridens , amicis ait : Ego quantum huic religioso
mortalium generi, Deum colenti bene cupio & ad-
stipulor : tantum impudens ille, inimicitiae stimu-
lis illud infestat & detestatur ; & jure quidem :

D d

Reli-

باب دوم در اخلاق درویشان

بیت نראה که درم گرفت و دینار *

نראה تر از و کسی بدست از *

حکایت * یکی از علمای راسخ را پرسیدند که چه کوی در نان و قو گفت اگر از بهر جمعیت خاطر و فراغ عبادت می ستانند حلاست و اگر مجموع از بهر نان نشینند حرام *

بیت نان از برای کج عبادت گرفته اند

صاحب دلان نه کج عبادت برای نان *

حکایت * درویشی بمقاهی رسید که صاحب بقعه کریم النفس بود طایفه فضل و بلاغت در صحبت او هر یکی بذله و لطیفه چنان که رسم ظریفان باشد همی گفتند درویش را بیابان قطع کرده بود و مانده شد و چیزی نخورده یکی از آن میان بطریق انبساط گفت ترا هم چیزی بیايد گفت درویش گفت که مرا چون دیگران فضل و بلاغت نیست و چیزی نخوانده ام بیک بیت از من قناعت کنيد همکنان بر غبت گفتند بکوی گفت *

من کرسنه در برابرم سفره نان *

همچون عزیزم بر در تمام زمان *

همه پسندیدند و سفره پیش آوردند صاحب دعوت گفت

Religioso enim, qui argentum aurumque
acceperit,

Illo tibi religiosiorem quæras.

Historia : Quendam sapientem rogarunt præstantissimum, dicentes: Quid tibi videretur de sacramento religiosi pane? Respondit ille: Si illum comederint, ut animo composito alacrius tanto, divino cultui invigilare possint; licitus est: Si vero in cohortes sese redegerint panis gratia, (ut eum strenue comedant,) illicitus est.

Panem, ut in abdito vivant, Deumque colant, accipiunt

Cordati: non vero in abdito vivunt, Deumque colunt, ut panem comedant.

Historia : Religiosus quidam in locum quendam pervenerat, ubi hospes ingenio comis, doctiores facundioresque in suo habebat consortio: quivis illorum, more facietis ingeniis recepto, lepidum jocosumque quid dicebat. Religioso iter per desertam emenso, itinere inediaque fesso, quidam illorum haud illepidè inquit: Tuum quoque est, aliquid in medium proferre. Religiosus inquit: Mea, ut aliorum, non est scientia neque facundia: præterea neque literis operam dedi: proinde uno versu mecum contenti estote. Avidi hortantur omnes, proferret. Ille vero ita inquit:

Ego fame stimulatus, in mensæ conspectu
(perinde me habeo,) (feminarum.

Vt (vegetus & cupidus) juvenis in porta balnei
Arrientibus universis, mensam illi apposue-

D d 2

runt,

گفت ای یار زمانی توقف کن که پرستارم کوفته
بریان میسازند درویش سر بر آورد و گفت *
بیت کوفته در سفره من کو مباش *
کوفته را نان تهی کوفته است *

حکایت * مریدی گفت پیر را چه کنم که اثر خلاق
فرجت اندرم از بسیاری که بنیایم همی آیند
و اوقات عزیز مرا از تردد ایشان تشویش حاصل
می شود گفت هر چه درویشانند ایشان را واهی
پده و هر چه توانگراند از ایشان چیزی بخواه که
دیگر کرد تو نکردند *

بیت کردا پیشرو لشکر اسلام بود *
کافر از بیم توقع برود در چین *
حکایت * فقیهی پدر را گفت هیچ اثرین
سخنان دلاوین متکلمان در من اثر نمی کند
بعلت آن که نمی بینم ایشانرا کرداری موافق
گفتار *

مثنوی ترک دنیا مردم آموزند *
خویشان سیم و غله اندوزند *
عالمی را که گفت باشد و بس *
چون بگوید نکیر اندر کس *

runt, hospes inſit : O Amice pauliſper expectato; ſervi enim minutal frixum apparant. Religioſus levato capite, inquit :

Ferculum minutim conciſum frixumque , ne mihi apponatur, dicit;

Mihi enim itinere & inedia fracto ſiccus panis caro frixa eſt.

Hiſtoria : Benevolus quidam amicus ſenecionem quendam conſulit, inquiens : Quid agendum mihi, mortalium crebro acceſſu quam maxime feſſo; pretioſiſſima quippe mihi acceſſu ſuo turbant, eripiuntque tempora? Reſpondit ſenecio : Paupe-ribus, qui te acceſſerint, mutuum dato : à di- tioribus vero aliquid petito.

Si mendicus Muhammedani exercitus dux fuerit ;

Infidelis mendicantium metu in Sinas proſu-

Hiſtoria : Iureconſultus quidam patri ſuo ait : In me nihil quidquam penetrant animum delinien- tia Sacerdotum verba & præcepta : cauſa eſt hæc ; quia haud video in illis actiones dictis ipſorum convenientes.

Mundum mortalibus deferendum præſcribunt :

Ipiſi vero argentum & frumenti acervos accumulant.

Sapiens, qui nihil, niſi hordeacea fecerit verba ;

Verba etſi pro concione fecerit , in ne- minem tamen penetrant.

باب دوم در اخلاق درویشان

عالم ان کس بود که بد نکند *

نه بگوید بخلو و خود نکند *

بیت عالم که کامرانی و تن پروری کند *

او خویشتن کمشت کرا رهبری کند *

پدر گفت ای پسر بجزرد این خیال باطل

نشاید روی اثر تربیت ناصحان بر تافتن و راه

بطالت گرفتن و علمارا بضاللتی منسوب کردن

و در طلب عالم معصوم اثر نواید علم محروم

ماندن مثل همچو ان نا بینایی که شبی در

و حل افتاد و گفت ای مسلمانان چراغی فرا

راه من دارید زنی فاجر بشنید و گفت تو که

چراغ نبینی چراغ چه بینی همچنین مجلس و عطا

کلیه بزرگوار است اینجا تا نقدی ندهی بصاعتی نستانی

و اینجا تا ایرادتی نیاری سعادتت نبی *

قطعه گفت عالم بکوش جان بشنو *

و ر نماند بگفتنش کردار *

باطلست ان که مدعی گوید *

خفته را خفته کی کند بیدار *

مرد باید که گیرد اندر کوش *

و ر نوشتست پند بر دیوار *

حکایت *

Sapiens est ille, qui non fecerit malum :
Non ille , qui populum multa bona do-
cet; ipse vero non facit.

Sapiens, qui animi libidinem cuticulam-
que curat, (verit ?

Ipse jam periit ; viam cuinam monstra-

Respondit pater : O fili, non decet propter va-
nam aliquam tantum opinionem, à bona Sacerdo-
tum disciplina & doctrina in pravitatis præcipitia
ruere ; Sapientesque perditos censere : innocentis-
que vitæ Sapientem quærendo, sapientiæ fructibus
destitui. Tu mihi similis esse videris cæco illi, qui
nocte quadam in lutum prolapsus , exclamavit :
O Muhammedani , facem meis præferre vestigiis :
Vulgatæ femina pudicitia, clamoribus auditis, inquit :
Tu, qui ipsam non vides facem, face prælucente quid
te visurum putas ? Sacerdotum concio, (O fili,)
perinde se habet , ut officina mercatorum ;
hic nisi æs dederis , merces non acceperis :
illuc vero, nisi benevolentiaæ studium tuleris,
Sapientiæ decus & felicitatem non retuleris.

Verba Sapientis animi auribus accipito :

Etsi facta ipsius dictis non fuerint consona.

Futile est illud , quod Sapientiæ ostentator
dicit : (fecerit ?

Dormientem dormiens quandonam experge-

Virum benignis auribus admittere oportet, (exemplum.

Etsi muro fuerit inscriptum , virtutis
Historia:

حکایت * صاحب دلی بمدرسه آمد نرختانگاه *
 بشکست عهد صحتب اهل طریقورا *

گفتم میان عالم وعابد چه فرق بود *
 تا اختیار کردی از ان این فریورا *
 کلفت ان کلیم خویش بدر میبرد نر موج *
 وین سعی میکند که بگیرد غریورا *

حکایت * یکی بر سر راهی مست خفته بود وزمام *
 اختیار از دست رفته عابدی بر سر او گذر کرد *
 ودر حالت مستعجب او نظر کرد جوان سر بر آورد *
 وگفت وادا مژوا باللغو مژوا کراما *

نظم اذا رایت اثیما *

کن ساترا وحلیما *

یا من تقبّ لغوی *

لم لا تمر کریم *

قطعه متاب ای پارسا روی از کناهکار *

پخشایند کی دروی نظر کن *

اگر من ناجوانمردم بگردار *

تو بر من چون جوانمردان گذر کن *

حکایت * طایفه زردان بانکار درویشی بدر آمدند *
 وسخنان ناسزا گفتند و برنجانیدند شکایت پیش *

پسر

Historia : Cordatus quidam, deserto religiosorum consortio, ex monasterio in Academiam venit; fidemque, quam religiosorum consortio dederat, fregit, (eos deferendo.)

Ego illi dixi : Inter Sapientem religiosumque quodnam est discrimen, (prætuleris?

Quod religiosus desertis, hoc sapientum genus

Respondit : Religiosus, vix proprium corpus undis eripere potest :

Sapiens vero operam dat, ut alios quoque undis oppressos, discrimini eripiat.

Historia : Quidam in prima via ebrius obdormiverat, excussis per ebrietatem sanæ mentis habenis. Forte religiosus illac præteriens, fœdum illius statum (detestatus) aspexit : Juvenis levato capite, ait : Si peccatorem (religiosi & boni) prætereant, benevole prætereunt.

Si videris peccatorem,

Obtegas crimina, benignusque esto.

Heus tu! qui vecordiam meam vituperas,

Quid ni benevolus me præteris?

Vultum tuum, ô religiose, à lapso ne avertas; (spicias.

Crimen ignoscendo, ipsum benigne re-

Si ego in actionibus meis non fuero civilis;

Tu tamen me, ut civiles solent, prætereas:

Historia : Perditorum gens religiosi cujusdam pietatem inficiari, probrosis sermonibus exagitare,

پیر طریقت برد و گفت چنین حالتی رفت گفت
ای فرزند خرقه درویشان جامه مضاست هر که
درین کسوه تحمل نامرادی نکند مدعیست و خرقه
بروی حرام *

بیت دریای فراوان نشود تیره بسنگ *

عارف که برنجد تنک ابست هنوز *

قطعه کر کزندات رسد تحمل کن *

که بعفو از کناه پاک شوی *

ای برادر چو عاقبت خاکست *

خاک شو پیش اتران که خاک شوی *

حکایت * این حکایت شنو که در بغداد ()

رایت و پرده را خلاف افتاد *

رایت از گرد راه ورنج مرکاب *

گفت با پرده از طریق عتاب *

من و تو هم دو خواجه ناشانیم *

بنده بارگاه سلطانیم *

من تر خدمت دهی نیاسودم *

گاه و بیکاه در سفر بودم *

تو نه رنج ارموده نه حصار *

نه بیابان و باد کرد و بھار *

irreligiosiusque vexare cœperunt. Religiosus ordinis senioreni conveniens, ejusmodi sibi injuriam factam esse, queritur. Senex inquit : O fili mi, religiosorum toga & benevolentiae & patientiae est habitus. Quicumque in hoc vestitu injurias non toleraverit ; ordinis sui religionem mentitur ; togaque illi est illicita.

Vastum profundumque mare unius saxi projectu turbatur minime :

Sapiens, qui injuria accenditur, vadosa etiamnum est aqua.

Si tibi damnum acciderit, tolerato :

Quia crimina (aliis) ignoscendo, crimina eluis tua. (verti debeas ;

O frater, postremo cum in pulverem

Antea pulvis esto, quam in pulverem vertaris.

Apologus : Hanc audias historiam ; * Bagdadi

Inter vexillum & tapetum, natum est jurgium.

Vexillum itineris pulvere stapedisque mole-

Tapeto quasi indignans ait : (stia fessum,

Ego & tu, uterque unius domini ministri ;

Servi sumus unius regiae aulae.

Ego à servitio ne unum quidem respiro momentum ; (in itinere.

Tempore enim opportuno, importuno ve sum

Tu ne molestiam quidem expertus, nec urbium oppugnationes ; (rem.

Neque desertum, nec turbinem, neque pulve-

باب دوم در اخلاق درویشان

قدم من بسعي پيشتريست *
 پس چرا عزت تو پيشتريست *
 تو بر بندگان مه رويي *
 با كنيزان ياسمن بويي *
 من فتاده بدست شاگردان *
 بسفر پاي بند و سر گردان *
 كفت من سر بر استان دارم *
 نه چو تو سر بر اسمان دارم *
 هر كه بيهوده كردن افرازد *
 خويشتن را بگردن اندازد *

حكايت * يكي از صاحب دلان زمر ازمايي را
 ديد كه بهم بر آمده و در خشم شده و كو بر
 دهان او رده گفت اين را چه حالتست كسي
 گفت فلان دشنام داده است گفت اين فرومايه
 هزار من سبك بر مي دارد و طاقت سخني نمي
 ارد *

قطعه لاف سر پنجكي و دعوي مردهي بگذار *
 عاجز نفس فرومايه چه مردي چه زني *
 كرت از دست بريد دهني شيرين كن *
 مردي ان نيست كه مشتي بزني بر دهني *
 قطعه

Pes meus in expeditione est princeps;
 Quorsum tu itaque mihi splendore & honore
 præstas?

Tu versaris inter pueros, Lunæ instar vultu
 formosos:

Interque puellas lasmini instar fragrantés:
 Ego vero in serviles ministrorum incidi ma-
 nus;

In itinere vinculis oneror, perpetuisque ven-
 torum flabris agitor.

Respondit taperum: Ego caput meum li-
 mini impono;

Haud tuo exemplo caput ad astra levo.

Quicumque enim vana gloria caput effert;
 Capiti suo præcipitium exitiumque fastu fe-
 stinat.

Historia: Cordatus quidam athletam vidit ro-
 bore singularem, animo turbidum, lymphatum,
 oreque spumantem; proinde rogavit: quæ ista sit
 hominis species? Quidam respondit: iste homo N.
 N. illum injuria affecit. Cordatus hoc audito inquit:
 O perditissimum vilissimumque hominem,
 qui mille librarum pondo saxum sustinuerit,
 unumque verbulum sustinere nequit.

Fortitudinis gloriam, virtutisque ostentatio-
 nem linquas,

O ignava vecorsque anima; inter (te) virum fe-
 minamve discrimen quodnam?

Dum potes, alterius os tibi demulceas;
 Virtus illa & fortitudo haudquaquam est, quod
 alterius ori pugnum infligas.

- قطعه اگر خود بر درد بیشانی پیل *
- نه مردست آن که دروی مردی نیست *
- بنی ادم سرشت از خاك دارد *
- اگر خاکی نباشد ادبی نیست *
- حکایت * بزرگی را پرسیدند از سیرت اخوان
صفا گفت کمینه آن که مراد خاطر یاران بر
مصالح خود مقدم دارد و حکما گفته اند برادر که
در بند خویشست نه برادرست و نه خویشست *
- بیت همراه اگر شتاب کند همراه تو نیست *
- دل در کسی مبنده که دلبسته تو نیست *
- بیت چون نبود خویش را دیانت و تقوی *
- قطع رحم بهتر از مودت قریبی *
- یاد دارم که مدعی درین بیت بر قول اعتراض
کرد و گفت حق جل و علا در کتاب مجید از قطع
رحم نهی کرده است و بمودت ذوی القربی فرموده
و آنچه تو گفتی مناقض آنست گفتم غلط کردی موافق
قرآنست قال الله تعالی وان جاهدك علی ان تشرك
بی ما لیس لك به علم فلا تطعهما *
- بیت هزار خویش که بیکانه از خدا باشد *
- فدای يك تن بیکانه کاشنا باشد *
- حکایت *

Etsi quis cum elephante frontem conferere possit ; (buerit.

Vir tamen est nullus, nisi humanitatem ha-
Mortalium fabrica constat ex humo:

Si quis humanus haud fuerit, nec homo erit.

Historia : Virum quendam magnum de vere amicorum consuluerunt virtutibus. Respondit : Minimus est ille , qui amici desiderium suis prætulerit negotiis. Sapientes enim dixere : Frater, qui sua quærit commoda, neque frater, neque propinquus est.

Itineris comes, qui festinat , tibi minime est comes ; (in te animum fixerit.

Proinde animum in nemine figas, nisi qui
In propinquo si religio & pietas non fuerit ;

Cum illo amicitiam incidere , quam propinquitatis jus colere, præstat.

Haud immemor sum ; quendam Sapientiæ ostentatorem, dicti versus argumento obnifum, dixisse : Maximus, Altissimusque Deus in Corano amicitiam rumpere vetat ; propinquorumque amicitiam & caritatem commendat : tibi vero dicta oraculo huic prorsus reclamant. Respondi ego : Erras : quinimo oraculo maxime suffragantur ; Altissimus enim Deus ita ait : Si tibi (parentes tui) institerint, ut mihi * focium adjungas, quem tu nescis ; ne illis obtemperaveris.

Mille propinqui, qui à Deo alieni fuerint ,
Victima sunt uni externo ; qui Deo propinquus fuerit.

Historia:

حکایت منظومه * پیر مردی لطیف در بغداد *
 دخترش را بکفش دوزی داد *
 مردك سنگدل چنان بگزید *
 لب دختر که خون آترو بچکید *
 بامدادان پدر چنان دیدش *
 پیش داماد رفت و پرسیدش *
 کای فرومایه این چه دندانست *
 چند خای لبش نه انبانست *
 بمزاحش نگفتم این گفتار *
 هنرل بکنار و جد آترو بردار *
 خوی بد در طبیعتی که نشست *
 فرود جز بر روز مرگ از دست *
 حکایت فقیهی دختری داشت بغایت زشت روی *
 و بجای زنان رسیده باوجود چهار و نعمت کسی *
 هناکت او رعیت نمی نمود *
 بیت زشت باشد دیقی و دیبا *
 که بود بر عروس نازیبا *
 فی الجمله حکم ضرورت باصریری عقد نکاحش *
 آوردند که در آن تاریخ حکمی از سرندیف برسد *
 که دیده نایبایان روشن کردی فقیه را گفتند *
 چرا

Historia : Vir quidam decrepitus , ingenio com-
mis Bagdadi ,

Filiam suam cuidam calceario uxorem dedit.

Homuncio ille faxeo corde illam ita mo-
mordit ,

Vt filia labra (largo) manarent sanguine.

Proximo die pater illam ita vidit laceratam ;

Generum itaque adit & rogat :

O Homuncio è sterquilinio orte ! qua-
lisnam est dens ille ?

Quorsum labra illius dilaceras, non enim
est corium ?

Per ludibrium hæc quidem non dixi verba :

Tu lepores linquas , tibi que solida & vera
legas.

Pravi mores, si naturam obsederint ;

Non nisi fato expelli possunt.

Historia : Iurisconsultus quidam filiam habuit
maxime deformem : quanquam proposita essent ,
magnus nuptialium apparatus , dosque præclara ;
nemo tamen matrimonium ejus ambiit.

Fœdi sunt panni auro intertexti argen-
toque distincti ;

Si sponsa deformis iis vestita fuerit.

Rem ut paucis absolvam , necessitate urgente ,
eam cæco cuidam matrimonio sociarunt. Scripto-
res tradunt : eodem anno ex Insula Serendib * Me-
dicum quendam venisse , qui cæcis visum resti-

F f

tuebat.

tuebat. Iurisconsultum rogarunt: Quidni genero tuo oculorum usum quoque reddis? Respondit ille: Metuo, ne videns filiam meam repudiet.

Maritum conjugis deformis cæcum esse præstat.

Historia: Quidam Regum pauperem religiosorum gentem vultu tristi aspiciebat. Vnus illorum ingenio sagax, id sentiens, inquit: O Rex, nos in hoc terrarum orbe milite tibi sumus inferiores, vitæ jucunditate superiores, morte pares, resurrectione meliores.

Etsi Rex regna expugnans omnia ex arbitrio agat;

Pauper vero panis penuria laboret:

Illo tamen momento, cum moriendum est huic, & illi;

Nihil præter ferales fascias ex hoc mundo efferre possunt.

Si sarcinas colligere, ex hoc mundoque discedere studes;

Tum magis tibi expedit mendicandi fors, quam regnandi onus.

Externæ religiosi facies, est tunica ex veteribus pannis confuta, rudeque pallium;

Vera autem hæc est: ut Spiritu sit vivus, affectibus mortuus.

Nequaquam illa; ut à mortalium consortio seclusus, se religiosum jactet;

Qui, si forte contra animi ipsius sententiam aliquid fecerint, in bellum ruat.

اگر نرکوه فرو غلطد اسیا سنکی *

نه عارفست که اثر راه سنک برخیزد *

طریق درویشان ذکرست و شکر و خدمت و طاعت
و ایثار و قناعت و توحید و توکل و تسلیم و تحمل هر
که بدین صفتها موصوفست بحقیقت درویشست
اگرچه در قیاست اما هرزه کوی بی نماز و هوا
پرست هوس بانر که روزها شب ارد در بند شهوت
و شبها بر روز کند در خواب غفلت بخورد هر چه
در میان آید و بگوید هر چه بر زبان آید رندست
اگرچه در عباسست *

قطعه ای در وقت برهنه اثر تقوی *

وزیر و نجامه ریا داری *

پرد هفت رنگ در مکنار *

تو که در خانه بوریا داری *

حکایت دیدم کل تانر چند دسته *

بر کنبدی اثر کیا بسته *

کفتم چه بود کیا تاجیر *

تا در صنو کل نشنید او نیز *

بگریست کیا و وقت خاموش *

صحت نکند کرم فراموش *

کی

Si ex monte deorsum volvatur saxum molare;
 Sciens ille minime est, qui de via faxo ruenti
 cesserit.

Instituta religiosorum hæc sunt: Deum invocare, grates agere, colere, obtemperare, liberalem, paucis contentum esse, Deum unum statuere, confidere, illi rem omnem remittere, patientemque esse. Quicumque hisce virtutibus polluerit, vere religiosus est: etsi magnifica (divitum) toga indutus (incedat.) Vaniloquus autem sine precibus, Veneris mancipium, illecebrarum sectator, qui dies ad noctem usque luxu libidineque, noctes vero ad diem usque ignaviæ somno transegerit; qui comederit, quicquid in buccam venerit; perditus est, etsi rude (religiosorum) pallium, pietatis insigne, gestaverit.

O te (excordem,) cujus anima pietatis
 est vacua: (pietatem simulat.

Corpus vero religioso habitu ornatum
 Velamen * septem coloribus distinctum foribus
 tuis ne obtendas (tenes.

Tu, qui intra ædes storeas, seu vilia stragula
 Historia: Vidi ego aliquot fictilia recentibus
 rosis plena,

Super tecto quodam, gramine alligata.

Dixi ego: Quodnam est istud vile gramen,
 Quod in rosarum ordinem etiam concesserit?

Gramen lacrymis fufis, mihi, taceto, dixit:

Sodalitium benevolentiae non oblivisci
 solet,

کر نیست جمال ورنک و بویم *
 آخر نه کلاه باغ اویم *
 من بنده حضرت کریمم *
 پرورده نعمت قدیم *
 کر بی هنرم و کر هنرمند *
 لطفست امیدم از خداوند *
 بان که بصاعتی ندارم *
 سرمایه طاعتی ندارم *
 او چاره کار بنده داند *
 چون هیچ وسیلتش نماند *
 رسمست که مالکان تحریر *
 ازاد کنند بنده پیر *
 ای بار خدای کیتی ارای *
 بر بنده پیر خود بخشای *
 سعدی ره کعبه رضا گیر *
 ای مرد خدا ره خدا گیر *
 بد بخت کسی که سر بتابد *
 زین در که در دگر نیابد *

حکایت * حکیمی را پرسیدند از شجاعت
 و سخاوت کدام بهترست گفت از
 سخاوت

Et si ego quidem non ea sim pulchritudine,
colore, atque odore ;

Nonne sum tamen ex eodem , quo rosa est ,
horto ?

Ego sum servus Domini illius munificentissimi ,

Antiqua ipsius benevolentia enutritus.

Sive ego sim iners, sive artifex ,

Benevolentiam à Domino spero ;

Quamvis etiam, non afferam merces ,

Neque obsequii opes habeam.

Ipse enim desperatis servi rebus remedium
novit ;

Dum nemo mortalium illis mederi potest.

Moris est , ut domini , qui mancipiis libertatem
reddunt ;

† Senioribus (ex iis) libertatem præstent.

O Domine , qui hunc orbem creaturis exornasti ;

Tu quoque huic seni tuo mancipio libertatem
præsta.

O Saade , templi benevolentiae viam ingreditor :

O Vir Dei, viam Dei ingreditor.

Infelix est ille , qui caput suum deflexerit

* Ab his foribus ; alias enim fores non
invenerit.

بِسْمِ اللَّهِ

Historia : Sapientem quendam rogarunt, utram
nam (virtutum harum) fortitudo, an liberalitas, præ-
stet?

سخاوت هست بشجاعت حاجت نیست *
 بیت نوشتست بر کور بهرام کور *
 که دست کرم به نریانروی نرور *
 قطعه نماد خاتم طای ولیک تا باید *
 بماند نام بلندش بنیکوی مشهور *
 ترکو مال پدر کن که فضله زهر را *
 چو باغبان پیرد بیشتر دهد انکور *

کلیستان

stet? Respondit ille: Qui liberalitatem habuerit, fortitudine minime eget.

Inscriptum fuit tumulo * Bahrami Curi:
Manus liberalis robusto lacerto præstat.
Non restitit † Chatemtajus, verum in
æternum

Restabit magnum illius nomen, beneyo-
lencia & liberalitate famosum.

Divitiarum quinquagesimas dato: nam
luxuriantes vitis ramos,
Vinitor si succiderit; plures uvas reddit.

G g

ROSA.

کَلَسْتَان

باب سوم

در فضیلت قناعت

حکایت

هند مغربی در صو بزازان حلب

میگفت ای خداوندان نعمت اگر شما را

انصاف بودی و ما را قناعت رسم سوال

از جهان برخاستی

قطعه ای قناعت توان کرم کردان

که و رای تو هیچ نعمت نیست

کج صبر اختیار لقمانست

هر کرا صبر نیست حکمت نیست

حکایت دو امیر نزاده در مصر بودند یکی علم

اموخت و دیگری مال اندوخت آن علامه عصر شد

و این عزیز مصر کشت پس این توانگر چشم حقارت

در فقیه نظر کردی و کفّی من بسلطنت رسیدم و تو

همچنان در مسکنت بماندی گفت ای برادر شکر

نعمت باری تعالی بر منست که میراث پغمبران یافتم

یعنی علم و تو میراث فرعون و هامان یعنی ملک مصر

مثنوی

R O S A R I I

CAPVT TERTIVM

De Continentiæ Præstantia.

H I S T O R I A.

MEndicus quidam Africanus inter Hal-
leppenses mercatores confidens, inquit:
O (benevoli &) divites Domini, si
apud vos locum haberet æquitas,
apud nos continentia; jam pridem
mendicandi mōs ex hoc orbe exularet.

O continentia, tu me divitem redde:

Præter te enim opes sunt nullæ.

Patientiæ angulus à Locmanno fuit electus:

Quicumque patientia caret, etiam Sapientiam
nullam habet.

Historia: In Ægypto duo fuere principis filii,
alter Sapientiæ; divitiarum alter studio intentus;
ille sui ævi lumen, hic Ægypti princeps evasit:
Princeps opibus dives, doctum superciliosis oculis
per contemptum intuitus, inquit: Ego regnandi fasti-
gium conscendi; tu vero etiamnum in pristina pau-
perie hæres? Respondit alter: O frater, meum
est, Creatoris maximi benevolentiam lau-
dibus cumulare; quia hæreditatem vatū
inveni, id est, Sapientiam: tu vero Pharaonis
& Hamanis, id est, regnum Ægypti.

G g 2

Ego

باب سیوم در فضیلت قناعت

- * مثوی من آن مورم که در پایم بمالند *
 * نه نهنوم که اثر نیشم بنالند *
 * کجا خود شکن این جمعیت کنارم *
 * که زور مردم ازاری ندارم *
 * حکایت * درویشی را شنیدم که در آتش فاقه
 * میسوخت و خرقة بر خرقة میدوخت و تسلی خاطر
 * خود بدین بیت میکرد *
 * بنان خشک قناعت کنیم و جمه دلق *
 * که بار محنت به که بار منت خلوق *
 * کسی گفتش چه نشینی که فلان در این شهر طبع
 * کریم دارد و کرم عمیم میان بخدمت افراد کان بسته
 * و بر در دلهای نشسته اگر بر صورت حال تو
 * مطلع گردد پاس خاطر عزیزان منت دارد
 * گفت خاموش که در نیستی مردن به که حاجت
 * پیش کسی بردن که گفته اند *
 * قطعه هم رقعہ دوختن به والنزام کنج صبر *
 * کر بهر جامه رقعہ بر خواجکان
 * نوشت *
 * حقا که باعث وقت دوزخ برابست *
 * رفتن بیای مردی همسایه در بهست *
 * حکایت *

Ego illa sum formica, quam pedibus conculcant;

Non sum apis, cujus aculeo mortales ingemiscant.

Quomodonam (justas Deo) pro hac benevolentia reddam grates,

Quod scilicet robur mortales laceffens non habeo?

Historia: Quendam audiui religiosum, fortunæ angustias pressum; qui veteres pannos consuebat, suumque animum hoc carmine placabat:

Sicco pane contenti sumus, vestituque vili;

Onus enim propriæ miseriæ præstat, exprobrationi mortalium.

Quidam illi ait: Quid desides? In ista enim urbe vir quidam est natura benignus, qui universis promiscue beneficia præstat, lumbos enim ad servitium piorum accinxit, desideriisque animorum promptissimus adest: quod si egestatis conscius fuerit tuæ, piorum benevolentiam demereri, sibi muneri magni loco ducet. Pauper inquit: Taceto; Egestate mori præstat, quam necessitatem ulli exponere; perinde ut ajunt:

Inveteratos pannos præstat consuere, & patientiæ angulum colere;

Quam vestitus causa ditibus libellum supplicem scribere.

Idem profecto est ac Tartari cruciatus subire,

Vicini ope Paradisum irreptare.

حکایت * یکی از ملوک عجم طیبی حاذق
بخدمت مصطفی علیه السلام فرستاد سالی چند
در دیار عرب بود کسی بتجربتی پیش او نیامد
ومعالجتی از وی در خواست روزی پیش سید
الانبیا علیه السلام آمد و کله کرد که مرا برای
معالجت اصحاب فرستاده اند و در این مدت
هیچ کس بمن التفات نکرد تا خدمتی که بر این
بند معینست بجای ارم رسول علیه السلام
فرمود که این طایفه مرا طریقت که تا اشتها
غالب نشود چیزی نخورند و هنوز که اشتها باقی
باشد دست از طعام باز دارند حکیم گفت
اینست موجب تندرستی پس زمین خدمت
پیوسید و برقت *

مثنوی سخن آنکه کند حکیم اعان *

یا سر انگشت سوی لقمه دراز *

که نزا گفتنش خلل نراند *

یا نزا خوردنش بجان آید *

لاجرم حکمتش بود گفتار *

خوردنش تندرستی آرد بار *

حکایت * یکی قوه بسیار کردی و باز بشکستی تا
یکی

Historia: Quidam Regum Persarum exquisitissimum Mustaphæ, pax sit super ipso; ministerio misit medicum, qui transacto aliquot annorum in Arabia spatio, nemine operam suam implorante, medicamenta que quærente, quodam die vatium adiit dominum, querens: Me certe huc medicandi causa miserunt primores, atque ad hæc usque tempora operam meam nemo æstimavit, ut scilicet munus mihi servo incumbens exequi potuerim. Vates ait: Hæc huic genti vivendi est ratio; non, nisi stomacho latrante, comedunt; atque etiamnum pruriente, manum à cibo retrahunt. Medicus inquit: Hæc est unica bonæ valetudinis causa; proin solum osculatus, discessit.

Sapiens tum temporis verba facere,
Cibove manum admovere cœpat;
Cum ex silentio damnum,
Ex abstinentia mors imminuerit.

Proin dubio procul verba ejus Sapia
erunt,

Ipsiusque comedere sanitatis fructum
feret.

Historia: Quidam sapiissime resipiscebat, mox
novis vitæ criminibus, vitis que poenitentiam pro-
fligabat:

یکی از مشایخ بدو گفت چنین میدانم که بسیار خوردن عادت داری و قیه نفس از موی باریکتر است یعنی توبه و نفس را چنین که تو می پروزی فرجیر بکسایند و آید روزی که ترا بدرد *

بیت یکی بچه کرک پروید *

چو پرویده شد خوجه را بدید *

حکایت * در سیرت اردشیر بابکان آمده است که حکیم عرب را پرسید که روزی چه مایه طعام باید خورد گفت صد درهم سنک کفایت میکند گفت این قدر چه قوت دهد گفت هذا المقدار يحملک وما زاد علی ذلك فانت حامله * یعنی این قدر ترا بر پای همی دارد و هر چه بر این زیاده کنی تو حمال انی *

بیت خوردن برای نریستن و ذکر کردنست *

تو معتقد که نریستن از بهر خوردنست *

حکایت * دو درویش خراسانی ملازم صحبت یکدیگر سیاحت کردند یکی صعیق بود که بهر دو شب افطار کردی و آن ذکر قوی که روزی سه بار خوردی قضا را بر در شهری بتهمت جاسوسی گرفتار آمدند و هر دو را بخانه کردند و درش بکل

fligabat : ut tandem venerandus quidam senex illum ita affatus, dixerit : Novi equidem, multum comedendi consuetudinem apud te invaluisse, animæ vero vinculum, pœnitentia scilicet, capillo est tenuius ; atque prout tu saginas affectus, vel catenam ruperint, accidetque, ut te aliquando evertant & perdant.

Quidam lupi enutriebat catulum :

Enutritus ipsum dominum dilaniavit.

Historia : In annalibus * Ardeschiri Babegani memoriæ proditum est, illum rogasse medicum Arabem, quantum cibi capiendum sit uno die ? Medicum respondisse : Centum drachmas sufficere. Cui ille oblocutus, ait : Tantillum quid roboris homini præstare potest ? Medicus reddit : Illa cibi quantitas te satis bajulabit : si vero illam excefferis ; tu cibi bajulus eris.

Car : Comedendum est, ut vivamus, summoque Numini laudes dicamus :

Tu vero arbitraris, nos ideo vivere, ut comedamus.

Historia : Duo religiosi Horasanenses contracto inter se societatis commercio (ad utramque fortunam parati,) peregrinationem suscipiebant ; unus corpore debilis, alternis diebus cibum semel capiebat : alter robustus, quotidie ter comedebat. Fato ad urbis alicujus portam pervenerunt, ubi afflicto miseris tentatæ proditiōis crimine, capti uterque in carcerem conjiciuntur, foribus calce oblitis. Post

H h

duarum

بکل بر آوردند بعد از دو هفته معلوم شد که بی
کناهند در بکشادند قوی را دیدند مرده و صغیف
جان بسلامت برده درین عجب همانند حکیمی
گفت خلاف این عجب بودی که آن یکی بسیار
خوار بود طاقت بی نوایی نداشت هلاک شد و آن
دیگر خویشان دار بود بر عادت خود صبر کرد
و بسلامت همانند *

قطعه چو کم خوردن طبیعت شد کسی را *

چو سختی پیشش آید سهل گیرد *

و کرتن پرورست اندر فراخ *

چو تنگی بیند از سختی میرد *

حکایت * یکی از حکما پسرش را نهی کرد از
بسیار خوردن که سیری مرد را رنجور دارد گفت ای
پدر کرسنگی بکشد نشنیده که طریفان گفته اند
بسیری مردن به که کرسنگی بردن گفت انداز
نکه دار که قال الله تعالی کلاوا واشربوا ولا تسرفوا *

بیت نه چندان بخور که دهانت برآید *

نه چندان که از صغو جانت بر آید *

قطعه با آن که در وجود طعامست حظ نفس *

رنج آورد طعام که پیش از قدر بود *

کر

duarum hebdomadarum spatium, ipsos criminis infantes fuisse cognoscitur; foribus apertis robustum extinctum, debilem vero superstitem deprehendunt. Hinc nata mortalibus admirandi materies, quam sapiens quidam discussit, inquires: Si res è contrario accidisset, admirandi materiem præstitisset. Ille, quia maximus fuit helluo, inediæ impar occubuit: hic vero ex solito abstinens, inediam sustinuit, feliciterque evasit.

Cum modicum comedere cuiquam institutum fuerit, (feret:

Si inedia eum forte prefferit; facilius

Si vero cuticulam curaverit profuse &

Rebus angustis inedia perit. (laute;

Historia: Sapiens quidam filium suum ab ingluvie cohibuit, inquires: Multum comedere mortalibus morbos adfert. Respondet filius: Inedia ô pater, perimit; nonne audivisti, quod facetioribus dici solet? Satietate mori satius esse, quam inediam sufferre. Pater inquit: Tu mediam infistas viam, Deus enim imperavit maximus: Comedite & bibite, sed non profundite.

Ne comedas tantum, ut vomitu cibum denuo rejicias:

Neque etiam tantillum, ut corpore inedia fracto, anima discedat.

Quamvis in corporea hac mole cibus sit delitium, (parit.

Modum si tamen excefferit; molestiam

H h 2

Saccha-

کر کلشکر خوری بتکلنو نریان کند *
 و ر نان خشک دیر خوری کلشکر بود *
 حکایت * زنجیر را گفتند دلت چه می خواهد گفت
 آنچه دلم هیچ نخواهد *
 بیت معده چو پر کشت و شکم درد خاست *
 سود ندارد همه اسباب راست *

حکایت * قصابی را در شهر واسط بر صوفیان
 درمی چند کرد آمده بود هر روز مطالبت کردی
 و سخنهاى باحشونت گفتی اصحاب اثر تعنت او خسته
 خاطر بودند و جز اثر تحمل جان نبود صاحب دلی
 از آن میان گفت نفس را وعده دادن بطعام
 اسانت ترست که قصاب را بدرم *

قطعه ترك احسان خواجه اولیتر *
 کاحتمال جفای بوابان *
 بتمنای گوشت مردن به *
 که تقاضای زشت قصابان *

حکایت * جوامر دمی را در جنگ تانار جراحی
 هول رسید کس گفتش فلان بزرگان نوش دارو
 دارد اگر خواهی شاید که قدری بدهد و گویند آن
 بانهرگان بخل معروف بود *

بیت
 ۱۱۸

Saccharum rosatum, si nimium comedere-
ris; noxam adfert:

Si vero siccum parce comederis panem;
saccharum rosatum erit.

Historia: Quendam morbo affectum rogarunt:
Quid animus expetit tuus? Respondit ille: Illud
expetit, ut animus meus nihil expetat.

Stomacho oppleto ventreque nascitur morbus,
Cui nec præsentissima profunt remedia.

Historia: Apud Ianionem quendam in urbe
Wafita religiosi aliquantum æris alieni contraxe-
rant; Ianio suum quotidie flagitans, miseros acri-
bus indignisque verbis laniabat. Religiosi probris
illius graviter vexati, (de solvendo maxime solliciti
erant; sed in præsens). nihil, nisi (injurias fortiter)
tolerare poterant. Hinc cordatus quidam ex illis
infit: Facilius erat, spe cibi affectus; quam
Ianionem spe pecuniæ nutrire.

Magnatum beneficia relinquere satius est;
Quam janitorum injurias devorare.

In desiderio carnis occumbere præstat;

Quam iniquas Ianionum exactiones tole-
rare.

Historia: Viro cuidam liberali in Tatarico cer-
tamine graviter vulnerato, quidam infit: Est mer-
cator quidam, qui unguentum habet præsentissi-
mum; fieri potest, ut fortasse tibi flagitanti non-
nihil largiatur. Narrant: mercatorem illum avari-
tia fuisse famosissimum.

بیت کر بجای نانش اندر سفره بود افتاب *
تا قیامت روز روشن کس ندیدی در جهان *

جوانمرد گفت اگر نوش دارو خواهم دهد یا ندهد
و اگر دهد منفعت نداند یا نکند بهر حال آنرا خواستن
نرهر قاتلست *

بیت هر چه از دوان بخت خواستی *
در تن افروزی و از جان کاستی *
و حکیمان گفته اند اگر آب حیات فی المثل باب مروی
فروشد دانا نخرد که مردن بعزت به از نرندگانی
بذلت *

بیت اگر حنظل خوری از دست خوشخوی *
به از شیرینی از دست ترش روی *
حکایت یکی از علما خورنده بسیار داشت
و کفاف اندک با یکی از بزرگان که حسن ظن بلیع
در حق او داشت بگفت مروی از توقع وی درهم
کشید و تعرض سوال از اهل ادب در نظرش نا
پسند آمد *

قطعه نر بخت مروی ترش کرده پیش یار عزیز *
مرو که عیش برو نیز تلخ کردانی *

Ita ut, si panis loco in mensa habuisset Solem;
Nemo ad extremum usque judicium clarum
in hoc mundo vidisset diem.

Vir liberalis inquit : Si unguentum illud expetivero ; dederit, aut negaverit : Si dederit ; profuerit, aut non profuerit. Quovis modo ab ejusmodi viro aliquid petiisse venenum sit acerrimum.

Quicquid precibus à vilibus impetraveris ,

Corpore quidem auctus, animo vero imminutus eris.

Sapientes enim dixerunt : ponamus, vitæ aquam vendi oculorum lacrymis, id est, honoris prostitutione ; sapiens eam haudquaquam comparaverit. Præstat enim gloriose interire ; quam vitam misere trahere.

Colocyntidem * ex manu viri probi & benevoli si comederis ,

Præstat ; quam si dulce (sive saccharum) ex manu viri virulenti & vultu torvo.

Historia : Sapiens quidam numerosam habebat familiam , redditus paucos : rerum angustiiis actus, divitum cuidam, de quo optime sentiebat, rem exposuit ; qui petitione illius offensus , mendicandi prostitutionem in viro honesto turpissimam ducebat.

Novercante fortuna , tristis flebilique vultu carum amicum

Ne adeas ; quia ipsius etiam voluptatem exacerbas.

Necessi-

بحاجتی که روی تانم روی و خندان مرو *

فرو نبندد کار کشاده پیشانی *

آورد اند که اندکی در وظیفه او زیادت کرد و بسیاری
از ادات کم پس از چند روز چون محبت معهود
بر قرار ندید گفت *

بیت بیس المطاعم حین الدل تکسبها *

القدر منتصب والقدر مخفوض *

بیت نانم افزود و اب رویم کاست *

بی نوایی به اثر مذلت خواست *

حکایت * درویشی را ضرورتی پیش آمد
کسی گفتش فلان نعمت بی قیاس دارد اگر
بر حاجت تو واقف کرده همانا در قضای آن
توقف مروا ندارد گفت من او را ندانم گفت
منت رهبری کنم دستش بگرفت تا بمنزل
انکس در آورد درویش یکی را دید لب فرو
هسته و تند نشسته سخن نکفت و باز کشت
گفتش چه کردی گفت عطای او بلقاي او
بخشیدم *

قطعه مبر حاجت بنزدیک ترش روی *

که از خوی بدش فرسوده کردی *

اگر

Necessitatem alicui expositurus, læto ridentique vultu adeas :

Nequaquam enim male succedit negotium viri, qui est lætæ frontis.

Narrant : Divitem reditus ejus nonnihil adauxisse ; honoris vero, quo ipsum prosequi solebat, plurimum detraxisse. Post dierum itaque aliquot spatium, cum solitum non experiretur amorem, inquit :

Malus est ille cibus, quem necessitatis tempore acquiris :

Olla quidem bullit ; sed honor decoquitur. (nuitur :

Panis meus augetur ; honor meus minuitur. Præstat omnino egenum esse, quam mendicandi vilitatem tolerare.

Historia : Religioso fortunæ angustiiis presso aliquis inquit : Vir quidam est longe ditissimus, si egestatis tuæ certior factus fuerit ; spes equidem est, fore, ut ille in explenda egestate tua minime cunctetur. Respondet alter : Ego non novi hominem. Cui inquit ille : Ego tibi dux ero. Prehensa itaque illius manu, religiosum in ædes ipsius perduxit. Religiosus hominem vidit, labiis demissis, vultu tristem, altumque silentem. Visa hominis specie, retrocedit : dux retrocedentem, quid agis, rogat ? Respondet alter : Ego donum ipsius, tristi illius vultui donavi.

Necessitatem viro vultu tristi ne exponas :

A pravo enim ingenio illius dolore afficeris.

اگر کوی غم دل باکسی کوی *
 که از رویش بنقد آسوده کردی *
 حکایت * خشک سالی در اسکندریه پدید آمد
 چنان که عنان طاقب خلق از دست رفته بود
 و درهای آسمان بر زمین بسته و فریاد اهل زمین
 با آسمان پیوسته *

قطعه نماید جانور از وحش و طیر و ماهی و مور *
 که بر فلک نشد از بنی نوایی افغانش *
 عجب که دود دل خلق جمع می نشود *
 که آبر کردن و سیلاب دیده بارانش *
 در چنین سالی مخنثی دور از دوستان که سخن
 در وصف او ترک ادبست خاصه در حضرت بزرگان
 و بطریق اهل مال از سران در گذشتن هم نشاید که
 طایفه بر عجز گوینده حمل کنند پس بدین دو بیت
 اختصار کنیم که اندکی دلیل بسیاری بود و مشت
 گونه خرواری *

قطعه کر تتر بکشد از محنت را *
 تتر را دگر نباید کشت *
 چند باشد چو جسر بغدادش *
 آب در زیر وادی بر پشت *

Si animi curas atque dolorem cuiquam exponere lubet ; (neficiū sentias.

Exponas tali, à cuius læto ingenio mox be-

Historia : Alexandriae annus admodum extitit fœdus, ut patientiæ habēnis ex mortalium arbitrio elapsis, obstructisque cœli foribus creaturarum clamores ob annonam ad æthera usque ferrentur.

Non reliquum fuit animal, non fera, avis, piscis, nec formica ;

Cujus clamor propter inēdiam æthera non subiecit.

Mirum equidem, fumum suspiriaque animorum clamantium, non coaluisse

In nubem ; lacrymasque oculis fluentes, non versas in imbrem.

Anno illo ita calamitoso, homo quispiam nequissimus erat, flagitiis & sceleribus coopertus, (Deus ab amicis istum longe dimoveat,) ut qui in describendo eo verbum fecerit, bonorum morum limites transgredi videatur, præsertim præsentibus magnatibus. Illum vero per ignaviam prorsus omittere, fas haud erit ; ne aliqui scriptoris inopi id tribuant ingenio, proinde rem duobus complexus sum versibus, ut scilicet brevis dictio rem magnam complectatur, unusque manipulus maximæ molis sit indicium.

Scythia, si monstrum hoc hominis interemerit ;
Scytham vicissim ad supplicium rapere, nefas erit. (densis,

Quamdiunam fuerit perinde ut pons Bagda-
Sub quo aqua, super quo homines ruunt ?

چنین شخصی که طرفی از نعت او شنیدی در آن سال نعمت بی کران داشت تنک دستا را سیم و زر دادی و مسافرا را سفره نهادهی گروهی درویشان از جور فاقه بجان آمده بودند اهنک دعوت او کردند و مشورت بمن آوردند سر از موقت باز نردم و گفتم *

قطعه نخورد شیر نیم خورده سنک *

ور بسختی بمیرد اندر غار *

تن به بیچارگی و کرسنگی بنه *

و دست پیش سعله مدار *

کر فریدون شود بنعمت و مال *

بی هنر را بهیچ کس مشمار *

پرنیان و نسیم بر نا اهل *

لاچورد و طلاست بر دیوار *

حکایت * خاتم طایی را گفتند از خود بزرگتر

همت در جهان دیده یا شنیده گفت روزی چهل

شتر قریان کرد بودم و با امرای عرب بکوشه لحر

میرون رفتم خار کنی را دیدم که پشته خار فراهم

آورد و گفتم بمهمانی خاتم چرا نروی که خلعتی بر

سماط او کرد آمده اند گفت *

Ita quidem homo erat, cujus ex parte descriptionem audivisti, longe ditissimus; qui pauperibus argentum aurumque subministrabat, peregrinisque mensam apparabat. Nonnulli religionis, paupertate inediaque fessi, epulas illius ambiabant; mecum vero super ea re consultantibus, prorsus reclamavi, inquires:

Non comedit leo canis reliquias;
 Et si inedia intra speluncam intereundum sit.
 Corpus inediæ inopiæque (porius) committas;
 Quam manum, abjectum hominem stipem poscendo porrigas.
 Et si quis facultatibus opibusque fuerit Peridunus;
 Tu tamen, si sine virtute fuerit, illum minime virum censeo.
 Pannum variis coloribus distinctum, vestemque sericam inerti imponere
 Est Cyaneum colorem & aurum obryzum parietis inducere.

Historia: Chatemtajum rogarunt: Numquid in hoc terrarum orbe te aliquem vidisti, aut audivisti animo nobiliorem? Respondit ille: Quodam die quadraginta camelos victimas dedi. Egoque cum primoribus Arabibus in campestre aliquem locum prodii, hominem quendam vidi spinas colloquentem, qui spinarum cumulum coacervaverat, cui dixi; Tu quare non properas ad Chatemtaji aedes, universus enim populus ad epulas illius confluxit? Ille respondit mihi;

بیت هر که نان از عمل خویش خورد *
 منت خاتم طایی نبرد *
 من او را بهمت و جوانمردی برتر از خود دیدم *
 حکایت * موسای پیغمبر علیه السلام درویشی را
 دید که از برهنگی بربك اندر نهان شده بود گفت
 یا موسای دعایی بکن تا خدای تعالی مرا کفاف دهد
 که از بی طاقتی بجان امدم موسای علیه السلام دعا کرد
 تا حق تعالی او را دستگاهی داد پس از چند روزی
 که از مناجات باز آمد دیدش گرفتار و خلعتی البو
 پرو کرد آمده گفت این را چه حالتست گفتند خمر
 خورده و عریذ کرده و یکی را کشته اکنون قصاص
 میکنند *

بیت کریمه مسکین اگر پر داشتی *
 تخم کنجشك از جهان برداشتی *
 عاجز باشد که دست قدرت یابد *
 برخیزد و دست عاجزان برتابد *
 موسای علیه السلام بحکمت جهان افرین اقرار
 کرد و از تجاسر خویش استغفار و ایت
 ولو بسط الله الرزق لعباده لبغوا فی الارض بر
 خواند *

Quicumque panem labore suo acqui-
situm commederit ;

Chatemtaji exprobrationes non tulerit.

Ego hominem illum me ipso cordatiorem & li-
beraliorem vidi.

Historia : Vates Moses, super quo pax fit, quen-
dam vidit pauperem, qui propter nuditatem cor-
poris seipsum in arena condiderat. Pauper Mosem
affatus, ait : O Moses, tu ora mihi altissimum
Deum, ut ille mihi vitæ necessaria subministrare
velit : egestate enim extinguo. Moses pro homine
oravit, ut Deus illi facultates dederit. Moses post
aliquot dies à cultu divino reversus, hominem vi-
dit captum, magna populi frequentia cinctum ;
rogavit proinde, quid rei sit ? Responderunt illi : vi-
num hausisse, rixas movisse, hominem interemis-
se, jamque ad fumendum de ipso supplicium turbam
confluxisse.

Inops felis si alas haberet ;

Passeris genus ex orbe tolleret.

Fieri solet, ut miser atque contemptus, si
potens evaserit ;

Surgat, miserorumque manus obtor-
queat.

Moses, super quo pax fit, sapientiam Condito-
ris universi agnovit, temeritatisque suæ veniam im-
ploravit, hocque oraculum est effatus : Si Deus
amplas divitias servis suis dedisset ; alter
alteri in hoc orbe insultaret.

O tu-

بیت ما ذا اخاضك يا مغرور في الخطر
 حتي هلكك فليت النمل لم يطير
 سفله چو جاء آمد وسیم و زرش
 سیلی خواهد بضرو رب سرش
 این مثل آخر نه حکیمی نردست
 مور همان به که نباشد پرش
 حکمت پدر را عسل بسیارست
 ولیکن پسر خرمی دادرست
 بیت ان کس که توانکرت نمی کرداند
 او مصلحت تو از تو بهتر داند
 حکایت اعرابی را دیدم در حلقه جوهریان بصره
 حکایت همی کرد که وقتی در بیابان راه کم کرد
 بودم و از تراد معنی بامن چیزی نمانده بود
 و دل بر هلاک نهاد بودم که ناگه کیسه یافتیم
 پر از مروارید هرگز آن فوق و شادی
 فراموش نکنم که پنداشتم که گندم برپاشست
 و باز آن تلخی و ناامیدی که معلوم کردم که
 مرواریدست
 قطعه در بیابان خشک وریک روان
 تشنه را در دهان چه در چه صدف

O tumide , quidnam te in discrimen præcipitavit ,

Vt interieris ? Vtinam formica , non subvolaret !

Abiectus , si dignitatem , argentum , aurumque obtinuerit ;

Caput ejus colaphum omnino ambit.

Istud adagium nonne sapientum quidam protulit ?

Longe satius esse formicæ , si alis destituta fuerit.

Pater ille (Deus) multum quidem mellis habet ;

Sed filius per se satis calore fervet.

Ille , qui te potentem non fecit ,

Te ipso res tuas rectius novit.

Historia : Quendam ex Arabibus , qui per avia incertis sedibus vagantur , in circulo gemmario-
rum^d Basræ ita narrantem audiui : Mihi quondam in deserto viâ aberranti , penuria victus fuit gravissima : proinde inedia fessus animum paravi morti : Sed præter spem & opinionem sacculum inveni , margaritis plenum : immemor nunquam ero lætitiæ , gaudiique recentissimè nati ; opinatus quippe , tostum esse triticum. Sed mox , margaritas esse comperto , pristinus animi dolor , primus mortis horror denuo subortus fuit.

In deserto arido , solitudinisque arena

Sitibundi in ore , quid juvat gemma ? quid juvat conchâ margaritifera ?

K k

Vir

مرده بی توشه کاو قناد از پای *
 در کمر بند او چه زر چه خرب *
 حکایت * یکی از عرب از غایت تشنگی همی
 گفت *

نظم
 یالیت قبل میتی *
 یوما افور بمنیتی *
 نهر تالطم مرکبتی *
 فاضل املا قربتی *

حکایت * همچنین در قاع بسیط مسافری کم
 شده بود وقوت و قوتش نمانده و درمی چند بر میان
 داشت بسیار بگردید راه بجای نبرد و بسختی
 هلاک شد طایفه برسیدند درمها پیش مرویش
 نهاد دیدند و بر خاك نبشته *

قطعه
 کر همه زر جعفری دارد *
 مزد بی توشه بر نکیرد کام *
 در بیابان هتیر سوخته را *
 شلغم پخته به که نقره خام *

حکایت * هر کر از دور زمان ننالید بودم
 و روی از گردش آسمان درهم نکشید مگر وقتی
 که پایم برهنه بود و استطاعت پای پوشی نداشتم
 بجامع

Vir sine commeatu , si inedia fuerit fractus ;

In cingulo aurum , an testam habeat ,
quid refert ?

Historia : Arabs quidam in deserto nimia siti accensus ita agebat :

Vtinam ante obitum meum ,

Vno die desiderii mei compos fiam !

Desiderium meum est fluuius , cuius undæ genua mea pulsant :

Vt ingrediens utrem meum impleam.

Historia : Eodem modo in vastissimo deserto viator quidam via erravit , corporis viribus , viaticoque deficientibus , æs quidem in cingulo , sed frustra tenebat : Miser multum oberravit , viam vero in salutis portum non inueniens , inedia extinctus fuit. Homines quidam fato in illum inciderunt ; æs ante faciem illius positum , hæcque verba solo inscripta viderunt :

Aurum , quod tenet , etsi totum fuerit obryzum ,

Vir sine viatico ; animi desiderium haud expleverit.

In deserto pauperi Solis calore adusto

Coctum rapum argento non signato præstat.

Historia : Nunquam iniquis temporum fatis ingemueram , neque ex cælorum cursu vultum contraxeram ; nisi quodam forte tempore , cum nudis pedibus incederem , neque tantum æris haberem , ut

بجامع کوفه در آمدن دلتك يکي را دیدم که پای
نداشتید بیاس و شکر نعمت حق بجای آوردم
و بر بی کشتی صبر کردم *

قطعه مرغ بریان بچشم مردم سیر *

کمتر از برك ترو بر خوانست *

و آن که را دستگاه و قدر نیست *

شلم پخته مرغ بزیانست *

حکایت * یکی از ملوک باقی چند از خاصان در

شکارگاهی بزمستان از عمارت دور افتاد شب در

آمد خانه دهقانی دیدند ملک گفت شب اینجا برویم

تا زحمت سر ما نباشد یکی از وزیران گفت لایق قدر

پادشاهان نباشد التجا خانه دهقانی مرکب بردن

اینجا خمه زنیم و آتش افروزیم * دهقانرا خبر شد

ما حضری از طعام قریب کرد و پیش سلطان برد

وزمین اخلاصت بنویسد و کتب قدر را بلند سلطان

بدین قدر تا روز قشعی ولیکن نخواستند که قدر

دهقان بلند شود ملک را سخن گفتن او مطبوع آمد

شبانگاه منزل او نقل کردند بامدادان خلعت

و نعمتش بخشیدند که در مرکب ملک قدری

چند میرفت و میگفت *

قطعه

calceos emerem : Cufense templum animo tristis
ingressus ; quendam vidi sine pedibus ; quo viso
laudes gratesque divinæ dixi benevolentiaë , & pe-
dum meorum nuditatem æquò animo sustinui.

Gallina affa in conspectu viri saturi
Vilior est * cartami folio in prandio ;
Pauperi vero & inopi , qui facultates
non habet,
Coctum rapum gallina affa est.

Historia : Quidam Regum cum aliquot præci-
puiis ministris suis , in venandi campo , hyberno
tempore ab aula cultisque locis longius forte re-
cesserat , invesperascente die , alicujus rustici con-
spexerunt tuguriolum. Rex inquit : Illuc conceda-
mus , ne frigus nos male urat. Purpuratorum qui-
dam ait : Fastigio regio indignum est , in pauperis
rustici tuguriolo umbram querere , quin hic figa-
mus tentorium , ignemque accendamus. Rusticus
rei gestæ certior factus , parata fercula adornans ,
Regi detulit , solumque deosculatus , inquit : Maje-
stas regia , in casulam meam concedendo , imminuta
haudquaquam fuisset ; Sed noluerunt , ut rustici
status celsior evaderet. Regi hæc tam opportuna
rustici verba grata fuere , eademque nocte in calam
ipsum concesserunt. Postridie Rex illorum toga
aliisque muneribus donavit. Audivi rusticum , pre-
hensò Regis stapede , aliquot passus secutum , ita
dixisse :

قطعه نرقد در وشوکت سلطان نکشت چیزی کم *
 نرالتفات بمهمان سرای دهقانی *
 کلاه گوشه دهقان بافتاب رسید *
 که سایه بر سرش افکند چون تو سلطانی *
 حکایت * کدای هول را حکایت کند که نعمت
 وافر داشت یکی از ملوک گفت می نماید که مال
 بیکران داری و ما را مهمتی هست اگر برخی اتران
 دستگیری کنی بحکم عاریت چون ارتفاع ولایت
 رسد وفا کرده شود گفت لایق قدر بلند خداوند
 جهان نباشد دست همت بمال چون من کدای
 الودن که جو جو فراهم آوردم گفت غم نیست
 که بتاتار میدهم که الخیشات للخبیشین *
 بیت قالوا عجین الکلس لیس بطاهر *
 قلنا نسد به شقوق المبرر *
 بیت کر اب چاه نصرانی نه پاکست *
 جهود مرد میشویم چه پاکست *
 شنیدم که سر از فرمان ملک باز نزد و حجت آوردن
 گرفت و شوخ چشمی کردن ملک فرمود تا
 مضمون خطاب اثر بزجر و توبیح مستخلص
 کردند *

Potentia splendorque Regis nihil quidquam imminuta sunt.

Eo, quod benigne respexit hospitium casulæ rusticanae.

Rustici autem pilei apex Solem attigisse videtur;

Postquam tu Rex umbram in caput illius effudisti.

Historia : Horribilem quendam narrant mendicum, amplas satis divitias tenuisse. Quidam vero Regum illi dixit : Tu immensis divitiis locuples esse videris, meque grave negotium premit ; si me opum tuarum parte sustentaveris, mutuo scilicet data ; cum Regni vectigalia allata fuerint, tibi restituetur. Respondit ille : Indignum majestate fuerit tua, qui orbis terrarum es dominus, potentiae tuæ manum meis mendici opibus foedare, quas ego granatim congeffi. Respondit Rex : Noli tu sollicitus esse ; ego enim æs illud daturus sum Scythiis : Atqui foeda foedis conveniunt.

Dicentibus, calcem subactam esse impuram, Respondimus : nos (hiantes) latrinæ rimas eâ oblituros.

Quamvis aqua putei hominis Christiani sit impura :

Si eluturi mortuum sumus Iudæum ; quid refert ?

Audivi mendicum Regis imperio acriter obniscum, argumentis rem suam propugnare, & impudentius agere cœpisse. Quo Rex accensus jussit, ut imperatam æris summam vi & vexatione extorquerent.

Res

مثنوی بلطافت چو بر نیاید کار *
 سربه بی حرمتی کشد ناچار *
 هر که بر خویشان نبخشاید *
 کر لبخند برو کسی شاید *

حکایت * بازرگانی را دیدم که صد و پنجاه شتر
 بار داشت و چهل بند و خدمتکار شبی در
 جزیره کیش مرا بجزیره خویش برد و همه شب
 نیاورمید از سخنهای پریشان گفتن که فلان انبارم
 بترکستانست و فلان بضاعت به هندستان و این کاغذ
 قبالة فلان زمینست و فلان چیزی را فلان زمین
 کا، گفتی که خاطر اسکندریه دارم که هوای خوشست
 و کا، گفتی نه که دریای مغرب مشوشست سعدیه
 سفری دیگر در پیشست اگر آن کرد، شود بقیه
 عمر خود بکوشه بنشینم و ترک تجارت کنم گفتم
 آن کدام سفرست گفت کوکرد پارسی بچین خواهیم
 بردن شنیدم آنجا که عظیم قیمت دارد و آنرا آنجا کاسه
 چینی بروم و دیبای رومی بهند و پولاد هندی بجلب
 و ابکینه حلبی یمن و برد یمانی بیارس و آنرا آن
 پس ترک تجارت کنم و بدکانی بنشینم چندین
 ازین مالتولیا فرو خواند که پیش طاقت گفتنش
 نماند

Res si benevolentia & comitate non successe-
rit ;

Tandem in crudelitatem vertatur (benevo-
lencia,) necesse est.

Qui sui non miseretur ipse ;

Alii ejus ne misereantur, æquum erit.

Historia : Quendam vidi mercatorem, qui cen-
tum quinquaginta camelos mercibus onustos,
quadraginta servos, ministrosque habebat : Qua-
dam nocte in Insula * Kisch me in hospitium suum
deductum, totam per noctem stolidis sermonibus
fatigavit, inquires : Illum in Turcia mercibus ad-
ministrandis habeo socium. Hanc auri vim in In-
dia. Istud est syngraphum, quo illius loci debitor
mihi debitum proficitur. Atque hujus rei vir iste
sponsor est. Modo dicebat : Animus Alexandriam
cogitat, propter cœli clementiam. Modo, mutato
rursus animo, subiciebat : Alexandriam non pro-
pero, ob maris mediterranei discrimina : Hinc,
ô Sade aliud præterea iter meditor, quo peracto,
vitæ reliquias in angulo aliquo tranquillus exigam,
relicta prorsus mercatorum tessera. Ego, quodnam
illud esset rogavi iter ? Respondit ille : Parthicum
sulphur deferam in Sinas ; illic enim immensi pre-
tii esse comperi : Fictilia Sinensia in Græciam : Ex
Græcia pannum auro distinctum in Indiam : Chaly-
bem Indicum Haleppum : Haleppensia vitra in Ara-
biam Felicem : Varii coloris telas ex Arabia Felici
in Persidem : Post hæc relictis negotiandi oneribus
in officina quadam desidebo ; tot stolida effutiebat

نماید گفت ای سعدی تو نیز سخنی بگویی از آنها
که دیده و شنیده گفتم *

نظم ان شنیدستی که در صحرای غور *

بار سالاری بیفتاد از ستور *

گفت چشم تنک دنیا دارا *

یا قناعت پر کند یا خاک کور *

حکایت * مالداریرا شنیدم که بخل چنان
مشهور بود که خاتم طائی بسخا ظاهر حالش
بنعمت اراسته و خست نفس جبلی در نهادش
همچنان متمکن که نانی بجائی از دست ندادی
و کریمه ابی هریر را بلقمه فناختی و سگ
اصحاب کهن را استخوانی نینداختی فی الجمله
خانه او را کسی ندیدی در کشاد و سفر او را
سر کشاد *

بیت درویش بجز بوی طعامش نشنیدی *

مزرع از پس نان خوردن او مریزه نچیدی *

شنیدم که دریای مغرب راه مصر بر گرفته بود
و خیالی فرعون در سر قوله تعالی حتی اذا ادرك
الغرق ناکاه باد مخالف کرد کشتی برآمد چنان که
گفته اند *

بیت

consilia ut tandem ipse muliebri garrulitate fessus,
me ita fit affatus: Tu quoque, Sade, audita vifaque
tibi nobis enarra. Ego respondi:

Hocne audivisti in campo¹ Gurenfi
Viatorum ducem, camelo delapsum
Dixisse? Angustum avarumque mundani
hominis oculum
Aut continentia, aut sepulchri humus
opplet.

Historia: Quendam opulentum fuisse audivi,
avaritia, perinde ut Chatemtajus liberalitate, famo-
sum, qui divitiis quidem affluebat; sed avaritiæ vi-
tium ingenium ipsius adeo fœde subegerat, ut ne
unum quidem panem liberandæ animæ impendisset:
ipsam Abu Huriræ felem ne buccella quidem
placasset: neque cani dormitorum in spelunca
os projecisset: Vt rem absolvam paucis: Nemo
unquam ædes ipsius viderat apertas, mensamve
apparatam.

Pauperes præter cibi illius odorem nihil quic-
quam percipiebant:

Neque (propriæ) gallinæ, nisi pranso ipso, mi-
cas sublegebant.

Audivi ipsum mari mediterraneo Ægyptum pe-
tiisse, animo, ut Pharaonem (quondam) inflatum,
donec tandem testibus sacris literis maris undæ
ipsum hauserint. Mox enim suborta tempestate
avis agitari cœpit, (ipseque horrescere,) perinde ut
verum est illud verbum:

بیت باطبع ملولت چه کند دل که نسازد *
 شرطه همه وقتی نبود لایق کشتی
 دست دعا بر آورد و فریاد بی فایده کردن گرفت
 قال الله تعالی فاذا ركبوا في الفلك دعوا الله *
 بیت دست تضرع چه سود بنده محتاج را *
 وقت دعا بر خدا وقت کرم در بغل *
 قطعه از زر و سیم راحت برسان *
 خویشتن هم تمتعی بر گیر *
 دان که این خانه از تو خواهد ماند *
 خشتی از سیم و خشتی از زر گیر *
 آورده اند که در مصر اقارب درویش داشت بقیّت
 مال او توانگر شدند و جامه های کهن بمرک او بدریدند
 و خرد میاطی بپردیدند هم در آن هفته یکی را
 دیدم از ایشان بر باد پای مروان و غلامی پزی بیکر
 در پای او دوان باخود گفتم *
 قطعه و که کر مرده باز کردیدی *
 میان قبیله و پیوند *
 رد میراث سخت بودی *
 و اثر آنرا از مرک خویشاوند *
 یسابقه معرفتی که میان ما بود استینش بکشیدم و گفتم *
 بیت

Tristi naturæ tuæ, quid agat animus, ut non ex
scelerum conscientia poenam metuat?

Aquilo non quovis tempore navi aspirat.

Supplices manus ad cœlum tendere, magnos-
que, sed inutiles clamores edere cœpit, prout dixit
Deus altissimus: Et cum veherentur navi, præca-
bantur Deum. &c.

Servo necessitate perculso, quid refert,
supplices manus

Tendere ad Deum pietatis causa, benefa-
ciendi vero tempore eas * finu condere?

Auro argentoque (inopibus) benefacito,
Tibi ipsi quoque beneficia inde carpito.

Scito has ædes te defuncto superaturas;

Sive laterem ex auro, sive laterem ex ar-
gento statuas.

Tradunt scriptores, divitem illum in Ægypto
propinquos habuisse pauperes, qui residuo divitia-
rum illius ditati sunt. (Auditaque clade & calami-
tate) vestes dilacerarunt, novas vero ex præstanti
serico lana intertexto † & Pelusiaco varii coloris
panno pararunt: Ego eadem hebdomada quendam
illorum vidi velocissimo equo incedentem, quem
puer forma præstanti sequebatur, quo viso, mecum
ita cogitare cœpi:

Ah! si defunctus denuo reverteretur

Ad propinquos familiamque suam;

Reddere hæreditatem acerbius esset

Hæredibus, quam mortem propinqui ferre.

Propter amicitiam olim cum ipso contractam,
manicam ipsius prehendi, & dixi:

بیت بخور ای نیک سیرت سر مرد *
 کان نگون بخت ژرد کرد و نخورد *
 حکایت * صیاد صعیف را ماهی قوی در دام افتاد
 طاقت صیاد آن نداشت ماهی برو غالب آمد و دام
 از دستش در ربود و برفت *
 قطعه شد غلامی که آب جوی ارد *
 آب جوی آمد و غلام ببرد *
 دام هر بار ماهی او ردی *
 ماهی این بار رفت و دام ببرد *
 دیگر صیاد آن دریغ خوردند و ملامتش کردند
 که چنین صیدی در دامت افتاد و نتوانستی نگاه
 داشتن گفت ای برادران چه توان کرد که مرا
 روزی نبود و ماهی را همچنان روزی مانده
 بود *
 حکمت صیاد بی روزی در دجله ماهی نگیرد *
 و ماهی بی اجل بر خشکی نمیرد *
 حکایت * دست و پا بریده هزار پای را بگشت
 صاحب دلی برو بگذشت و گفت سبحان الله
 پا هزار پای که داشت چون اجلش فرا رسید از
 بی دست و پای نتوانست کرخت *
 مشنوی

Fruere, ô bonis prædite moribus, vir bone ;
 Vilissimus enim ille opes congeffit , nec iis
 frui sustinuit.

Historia : Corpore debili piscatori immensæ
 molis piscis in hamum inciderat , cumque piscem
 extrahere non posset , piscis piscatorem viribus
 superans, hamo erepto, evasit.

Abiit puer, ut aquam fluvialem afferret ;
 Aqua fluvialis intumuit , puerumque abstulit.
 Hamus semper piscem afferre solebat ,
 Nunc piscis evasit, hamumque abstulit.

Reliqui piscatores hominis sortem miserati, ve-
 cordiam illi exprobrarunt , dicentes : Ejusmodi
 piscis in hamum tuum incidit , tu vero illum reti-
 nere non potuisti. Respondit piscator : O fratres,
 quid agam ? piscis mihi quippe prædæ non fuit ,
 quia fatalis illi dies nondum adfuit.

Piscator recalcitrante fortuna in ipso fluvio
 Tigri non ceperit piscem :
 Atque piscis sine fato, ne in sicco quidem mo-
 ritur.

Historia : Quidam sine manibus pedibusque
 millepedam interfecit; cordatus quidam illac forte
 præteriens inquit : Laudatissime Deus, mille quidem
 pedibus, quos tenebat, imminens fatum, ab homi-
 ne manibus pedibusque truncato, evitare non po-
 tuit.

Si

مثنوی چو آید ز پیری دشمن جان ستان *
 ببندد اجل پای مرد دوان *
 در آن دم که دشمن پیایی رسید *
 کمان کیانی نشاید کشید *
 حکایت * ابلهی را دیدم سمین و خلعتی در بر
 ثمین و مرکب تازی در زیر و قصب مصری بر سر
 کسی گفت ای سعدی چه گونه می بینی این دیبای
 معلم بر این حیوان لا یعلم گفتم خطی زشتست
 که باب زمر نوشتست *
 بیت . قد شبه بالوری حمار *
 عجلًا جسدًا له خوار *
 قطعه بادمی نتوان گفت ماند این حیوان *
 مکر دراعه و دستار و نقش بیرونش *
 بکرد در همه اسباب و ملک هستی او *
 که هیچ چیز نیابی حلال جز خورش *
 قطعه شریف اگر متصوّف شود خیال مبر *
 که پایگاه بلندش صعیف خواهد شد *
 و ر استانه سیمین پیخ زمر دوزخ *
 کمان مبر که یهودی شریف خواهد شد *
 حکایت * دزدی کدای را گفت شرم نداشتی
 که

Si à tergo irruerit hostis animum aufe-
rens ;

Fatum ligat pedem hominis currentis.

Illo momento cum hostis ingruerit densus ,

Arcus ^f Cianeus tendi nequit.

Historia : Stolidum quendam vidi obesum, to-
ga indutum pretiosa , equo Arabico infidentem ,
Ægyptiacis fasciis capite reuinctum. Quidam inquit:
O Sade , quomodo videtur tibi pannus iste au-
reus, insignibus notabilis, huic stupido animali im-
positus ? Respondi ego : Similis est sordidæ scri-
pturæ, aureis literis exarata.

Similis equidem est mortalibus asinus ille ;

(Vt ^g) vitulus ille corpore , voceque bovina
præditus.

Homini simile esse hoc animal dici nequit :

Nisi vestitu, pileo & externa hominis specie ;

Perspice omnes ipsius vestes , res & fa-
cultates (nisi sanguinem ejus.

Nihil equidem licitum esse inveneris ,

Nobilis etsi fortassis pauper fuerit ; noli
tamen ideo opinari,

Celsum ipsius gradum pauperem, immi-
nutumque esse.

Etsi argenteum limen aureis clavis affi-
xerit

Iudæus, noli opinari, nobilem cordatum-
que fore.

Historia : Prædo quidam dixit mendico : Nonne

M m

pudet

که از برای جوی سیم دست پیش هر لیم دراز
میکنی گفت *

بیت دست دراز تر پی یک جبهه سیم
به که بنزد بدانگی ونیم *

حکایت * مشت زنی را حکایت کند که از دهر
مخالو بجان آمده بود و از حلقو فراخ و دست تنگی
بفغان شکایت پیش پدر برد و اجازت خواست
که عزم سفر دارم تا مگر بقوت بانو دامن گاهی
بگو ارم *

بیت فضل و هنر ضایعست تا نمایند *

عود بر آتش نهند و مسک بسایند *

پدر گفت ای پسر خیال محال از سر بدر کن و پای
قناعت در دامن سلامت کش که بررکان گفته اند
دولت نه بگوشیدنست چاره کم جوشیدنست *

بیت کس نتواند گرفت دامن دولت بزور *

کوشش بی فایده است و سیه بر ابروی کور *

بیت اگر بهر سر مویت هنر دو صد باشد *

هنر بکار نیاید چو بخت بد باشد *

بیت چه کند زورمند و ابرون بخت *

بانروی بخت به که بانروی سخت *

پسر

pudet te, propter tantillum, grani instar, argenti, manum cuivis vecordi præbere porrectam? Respondit ille:

Manum præbere porrectam propter argenti granum,

Præstat; quam ut eam propter assem semissemque præcidant.

Historia: Athletam quendam iniquis temporum fatis, edacis gulæ amplitudine, fortunæque angustiis fessum ferunt; qui patri proinde miseriam exposuit, itinerisque suscipiendi veniam petiit, inquit: Iter mihi proposui, lacertorum robore desiderii finum fortassis explevero.

Præstantia & ars inania sunt vocabula; nisi in forum producantur:

Aloen igni imponunt, muscumque terunt.

Respondit pater: vanum atque impotentem conatum istum, ô fili, animo expellas, continentiaque pedem intra finum contrahas; magni enim viri dixerunt: Amplitudo & divitiæ non acquiruntur annitendo: Inanis honorum via est, luctari.

Nemo amplitudinis finum vi arripere potest:

Nisus inanis est, perinde ut collyrium cæci oculis illitum.

Si in cuiusque capilli apice ducentas habueris artes: (erit.

Ars equidem frustra fuerit, si fors iniqua

Robustus novercante fortuna quidnam fecerit?

Fortunæ vis corporis robori præstat.

پسر گفت ای پدر فواید سفر بسیارست از نزهت
خاطر و جذب فوائد و دیدن عجایب و شنیدن
غرایب و تفریح بلدان و محاورت خلدان و تحصیل جاه
و ادب و مزید مال و مکسب و معرفت یاران و تجربت
روزگاران چنانکه سالکان طریقت گفته اند *

قطعه تا بدگان و خانه در کروی *

هر کز ای خام ادبی نشوی *

برواندر جهان تفریح کن *

پیش از آن روز کز جهان بروی *

پدر گفت ای پسر منافع سفر برین نمط که گفتی
بسیارست ولیکن پنج طائفه را مسلمست اول بازرگانی
که باوجود نعمت و مکننت و غلامان و کنیزکان دلاویر
و شاکردان چایک دارد هر روز بشهری و هر شب
بمقامی و هر دم بتفرجگاهی از نعیم دنیا متمتع
شود *

قطعه منعم بکوه و دشت و بیابان غریب نیست *

هر جا که رفت خیمه زد و خوابگاه ساخت *

و انرا که بر مراد جهان نیست دسترس *

در زاده و بوم خویش غریبست و ناشناخت *

دوم عالمی که بمنطق شیرین و قوت فصاحت
و مایه

Filius inquit : Mi pater, peregrinationis commoda sunt quamplurima : Animus recreatur : multa utilia hauriuntur : admiranda cernuntur : stupenda audiuntur : urbes, regionesque spectantur : cum amicis colloquia habentur : honores & mores acquiruntur : divitiæ quæstusque augentur : sodales cognoscuntur; temporumque vices probantur; perinde ut dixerunt religiosi :

Quamdiu in officina Penatibusque hæseris;

Nunquam, ô insipiens, vir evaseris.

Mundum obeas atque perlustres (erit.

Prius, quam tibi ex hoc mundo migrandum

Pater inquit : O fili, eo, quo dixisti modo, peregrinationis commoda sunt quamplurima: Sed quinque mortalium generibus peregrinari concessum est. Primo, Mercatori; qui ære facultatibusque instructus, pueros, & puellas forma præclaras, ministrosque expeditos habeat, ut quovis die, in nova urbe; quavis nocte, in novo loco; quovisque momento in luxuriantibus campis, ex mundanis opibus animi desiderium expleat.

Dives nec in monte, nec campo, neque deserto peregrinus est;

Quocunque iverit, tentorium figit, lectumque sternit.

Ille vero, qui desiderium mundanum, (opes scilicet) consequi nequit;

Etiam domi & in patria peregrinus est, atque ignotus.

Deinde, Sapienti; quem propter sermonis sua-

و مایه بلاغت هر جا که رود بخدمتش اقدام نمایند
و اکرام کنند *

قطعه وجود مردم دانا مثال زهر طلاست *
که هر کجا که رود قدر و قیمتش دانند *
بزرگ نراده نادان بشهر و ماند *
که در دیار غریبش بهیچ نستانند *

سیوم خوب روی که درون صاحب دلان بمخالطت
او میل کنند و صحبتش را غنیمت شناسند و خدمتش
منت دانند که گفته اند اندکی جمال به اثر بسیاری
مال روی نریا مرهم دلهاي خسته است و کلید
درهاي بسته *

قطعه شاهد آنجا که رود عزت و حرمت بیند *
ور برانند بقهرش پدر و مادر خویش *
پر طاوس در اوراق مصاحف دیدم *
گفتم این منزلت از قدر تو هي بینم بیش *
گفت خاموش که هر کس که جمالي دارد *
هر کجا پای نهاده دست ندارندش پیش *

نظم چون در پسر موافقت و دلبري بود *
اندیشه نیست که پدر انروي بري بود *
او

vitatem, eloquentiæ vim, elegantiaque momentum, quocunque iverit, omni officiorum genere colunt.

Corpus viri Sapientis, perinde ut aurum obryzum est;

Quocunque iverit, momentum pretiumque ejus norunt.

Rudis vero divitis filius similis est * coriaceæ Regis monetæ;

Quæ in alienâ provincia nihil valet.

Tertio, Formoso; ut cordatorum animi, in consortium illius tracti, colloquia ipsius sibi lucro ducant, ipsique servire munus putent; viri enim magni dixerunt: Pauxillum pulchritudinis multo auro præstat. Vultusque formosus unguentum est animis ægritudine faucibus, clavisque foribus occlusis.

Formosus quocunque iverit, honorem & benevolentiam experitur;

Etsi pater materque ipsum irati domo exturbaverint.

Pennam[†] pavonis inter Corani videns folia,

Dixi: Dignitas hæc gradu tuo altior est.

Respondit illa mihi: Quicunque formosus fuerit;

Quocunque pedem posuerit, nemo illi obstitit.

In filio si obsequium pulchritudoque fuerint;

Nihil metuendum est, etsi pater ejus fuerit pertæsus.

Ipse

او کوه‌رست کو صدفش در میان مباحث *
 در یتیم را همه مشتری بود *
 چهارم خوش اوانری که آب از جریان و مرغ از
 طیران باز دارد پس بوسیلت این فضیلت دل
 مردمان صید کند و از باب معنی بمنادمت او رغبت
 نماید *

بیت سمعی الی حسن اغانی *
 من ذا الذی جس المثنی *
 قطعه چه خوش باشد اوانر نرم و خریں *
 بکوش حریفان مست صبح *
 به از روی خوست اوانر خوش *
 که ان حظ نفست و این قوت روح *
 پنجم بیشه‌وری که یسعی بازو کفافی حاصل کند
 تا آب روی از بهر نان ریخته نشود چنان که
 خردمندان گفته‌اند *

قطعه کر بغزیبی رود از شهر خویش *
 سختی و محنت نبرد پینه‌دوز *
 و ز بخرابی فتد از مملکت *
 کرسنه خسبد ملک نیم روز *
 چنین صفتها که بیان کردم در سفر موجب جمعیت
 خاطرست

Ipse unio est, dicas, ne intra concham lateat ;
 Vnio enim singularis quemlibet emtorem habet.

Quarto, Suavi cantori ; qui cantus suauitate
 ruentium aquarum cursum , aviumque volatum
 sistere possit: hujus enim virtutis munere mortalium
 animos aucupatur ; cordatioresque consortium il-
 lius ambiunt.

Auditus meus suavi deditus est sono ;

Quisnam ille est, qui duarum chordarum pan-
 duram tangat ?

O quantum blanditur vox mollis atque acuta
 Auribus virorum, sub auroram vinum potan-
 tium.

Vox suavis vultui formoso præstat ;

Forma enim delitium est corporis , vox
 vero robur spiritus.

Quinto , Artifici ; qui lacertorum virtute vi-
 ctum amictumque acquirat , ne honorem panis
 causa profligare cogatur ; perinde ut dixere pru-
 dentes :

Si in peregrinum orbem ex patria disces-
 ferit ;

Inopiam miseriamque non videt cerdo ;

Si vero in peregrina loca inciderit ex
 Regno suo,

Famelicus jacet, ^h Nimrusi Rex.

Hæ, quas descripsi virtutes, in peregrinatione ,
 animum quietum , vitam vero facilem, commo-

N n

dam-

خاطرست وداعیه طیب عیش اما آن که ازین جمله
بی بهره است بخيال باطل در جهان برود و دیگر
کس نام نشان نشود *

قطعه هر آن که کردش کیتی بکین او برخاسته *
بغیر مصلحتش رهبری کند ایام *
کبوتری که دگر اشیان نخوهد دید *
قضا همی بردش تا بسوی دانه و دام *

پسر گنت ای پدر قول حکما را چه گونه مخالفت
کنم که گفته اند رزق اگرچه مقسومست باسباب
حصول آن تعلقو شرطست و بلا اگرچه مقتدرست
از ابواب دخول آن احتراز واجب *

رزق اگرچه بی کمان برسد *
شرط عقلست جستن اثر درها *
کرچه کس بی اجل نخواهد مرد *
تو مرو در دهان اثر درها *

درین صورت که منم باییل دامن بزنم و باشیر ثریان
پنجه در افکنم مصلحت انست که سفر کنم که
ازین پیش طاقت بی نوای ندارم *

قطعه چون مرد در فتاد نرجای و مقام خویش *
دیگر چه غم خورد همه آفای جای اوست *
شب

damque reddunt. Cui vero ex his omnibus nulla pars contigerit, inani captus opinione, in peregrinum orbem discedit: (mortuusque si fuerit;) nemo memoriam vestigiaque ipsius commemorat.

In quemcunque iratus cœlorum cursus insurgit;

In contrarium, quam nititur, illi omnia tempora vertunt.

Columbum, qui nidum suum denuo videre non debet;

Fata in escam, laqueumque trahunt.

Respondit filius: Mi pater, quomodo sapientum refragabor sententiæ, qui ajunt? Opes etsi divino munere mortalibus sint distributæ; causæ tamen acquirendarum tractandæ sunt: malaque etsi sint destinata; irruentium tamen tempestates & occasiones sunt declinandæ.

Opes etsi sine dubio contingant;

Ingenium tamen docet, illas à magnatibus quærere.

Etsi sine fato moriatur nemo;

Tu tamen viperæ os accedere noli.

Illo enim, quo corporis robore polleo, cum horrendo elephante congredi; cumque ferocissimo leone pugnam conferere possim. Consultum equidem est, ut iter suscipiam, quia posthac paupertatis onus ultra tolerare nequeo.

Vir fortis si ex patriis Penatibus discesserit;

Quid tristabitur? quivis enim locus illi patria erit.

شب هر توانگری بسرای همی رود *
 درویش هر کجا که شب آید سرای
 اوست *

این بگفت و همت خواست و پدر را وداع کرد و روان
 شد و در هنگام رفتن شنیدندش که میگفت *

بیت هنرور که بختش نباشد بکام *
 بجایی رود کش ندانند نام *

تا برسد بکنار آبی که سنک از صلابت او بر سنک
 همی آمد و او ازش بفرسنک همی رفت *

بیت سهمکین آب که مرغ آبی درو این نبود *
 کمترین موج آسیاسنک از کنارش در
 ربودی *

کروهی مردمان را دید که هر يك بقراضه در معبر
 نشسته و ریخت سفر بسته جوانرا دست عطا بسته
 بود زبان ثنا بر کشود چندان که زاری کرد یاری
 نکردند و گفتند *

بیت بی زرتوانی که کئی بر کس نرور *
 و ز نرور داری نرور محتاج نه *

ملاح بی مرور از تو بچند بر کردید و گفت *

بیت

Quivis locuples noctu suam repetit aulam ;

Pauper vero ubi à nocte oppressus fuerit, ibi aulam suam invenit.

Hæc dixit, atque faustum omen desideravit, patrique valedicens, discessit ; sub discessum hæc illum dixisse audiverunt :

Artifex, si fortuna illi ex voto non blanda fuerit ;

Abeat in locum quendam , ubi nomen ipsius nesciunt.

Donec tandem ad aquæ cujusdam ripam pervenit, quæ rapidissimo cursu continua faxa volvebat, strepitumque ad * milliare usque edebat.

Formidabilis adeo aqua, ut anates in illa non fuerint tutæ ;

Minima ejus unda molarem ex ripa rapiens volvebat.

Vbi aliquam hominum vidit frequentiam, quorum quivis dato unius aureoli naulo pontonem conscenderat, itinerisque sarcinas colligatas habebat : juvenis cum naulo non esset solvendo, (nautas) laudabat, atque obtestabatur, adeo, ut tandem lacrymas etiam fundere cœperit ; Sed illi nullum humanitatis officium præstantes, inquirunt :

Sine auro neminem cogere potes ;

Si vero aurum habueris, nulla vi opus erit.

Nauta humani juris immemor, ridens inde aversus, inquit :

بیت زهر ننداری نتوان رفت بزورِ اثرِ دریا *
 زورِ ده مرده چه باشد زهرِ یکِ مرده بیار *
 جوانرا ازین طعنه دل بهم بر آمد خواست که ازو
 انتقام کشد کشتی رفته بود او از داد که اگر بدین
 جامه که پوشیده ام قانع شوی دریغ نیست ملاح
 طمع کرد کشتی را با تر کردانید *
 بیت بد و زرد شره دیده هوشمند *

در ارد طمع مرغ و ماهی ببند *
 چندان که دست جوان بریش و کریبان ملاح
 رسید او را بخود در کشید و بی محابا فرو کوفت
 یارش از کشتی بدر آمد که پستی کند همچنان
 درشتی دید پشت بگردانید مصلحت ان دیدند
 که با او مصلحت کنند و با جرت کشتی مساحت
 نمایند *

مثنوی چو پر خاش بینی تحمل بیار *
 که سهلی ببندد در کار زار *
 لطافت کن انجا که بینی ستیز *
 نبرد قر نرم را تیغ تیز *
 بشیرین زبانی و لطف و خوشی *
 توانی که پیلی بوی کشتی *

بعدی

Aurum si non habueris ; robore mare transire
nequis.

Decem hominum robur si (hic) habueris; quid
refert? unius hominis aurum tantum adfer.

Juvenis ignominia hac acriter accensus, vindi-
ctæ avidissimus injuriam istam ulcisci studet. Cum
navis jam soluta esset, alta voce (ita) exclamat : Si
hoc, quem gesto, habitu, contentus fueris ; illum
tibi dare haud poenitebit. Nauta lucri avidus, na-
vim mox retro vertit.

Avaritia Sapientis occæcat oculum ;

Ipsaque habendi libido avem, piscemque
in laqueum trahit.

Mox ubi juvenis manus nautæ barbam atque
collare prehendere potuit, illum (intrepidus) navi
extractum, ferociter prostravit. Nautæ socius è
navi, opem laturus, advolat ; sed mox, ubi juvenis
robur atque atrocitatem vidit, fugam capeffit :
consultum itaque rati cum illo pacisci, ipsi naulum
liberaliter remiserunt.

Si pugnæ tempestatem videris, modera-
tus esto : (claudit.

Animi enim facilitas certaminis portam
Facilem te præsta, ubicunque pertina-
ciam videris ; (secat.

Ensis enim acutus molle sericum non
Linguæ suavitate, gratia, & benevolentia,
Ipsum elephantem uno pilo ducere po-
tes.

Com-

بعد از ماضی بقدمش افتادند و بوسه چند بنفاق
 بر سر و رویش دادند و بکشتی در آوردند و روان
 شدند تا برسیدند بستونی که از عمارت یونان
 در آب ایستاده بود ملاح گفت کشتی را خللی
 هست یکی از شما که دلاورترست و مردانه تر
 و زورمندتر باید که برین ستون برود و ریسمان
 کشتی بگیرد تا عمارت کنیم جوان بغرور دلاوری
 که در سر داشت از خصم دل از رده نیندیشید
 و قول حکما را کار نفرمود که گفته اند هر که را
 رنجی بدل رسانیدی اگر در عقب آن صد راحت
 برسانی از پاداش آن یک رنج ایمان مباح
 که پیکان از جراحت بدر آید و از بار در دل
 ماند *

قطعه چه خوش گفت بکتابش باخیلتاش *

چو دشمن خراشیدی ایمن مباح *

مشو ایمن که تنک دل کردی *

چو ز دستت دلی بتنک آید *

سنگ بر بار حصار مزن *

که بود گر حصار سنگ آید *

چندان که ملود کشتی بر ساعد بچید و بر بالای
 ستون

Commiffa crimina ut expiarent; feſe ante pedes
 ejus proſtraverunt, ſimulatâque conſcientiâ ali-
 quot oſcula capiti, vultuique ipſius impreſſerunt,
 juveneque in navim deducto, diſceſſerunt: donec
 tandem in columnam quandam inciderunt, quæ
 ex Græcorum ædificiis, in aqua reſtiterat, tum
 nauta inſit: Navis in ſummo verſatur discrimine,
 quidam veſtrum, qui ætatis flore, animi magnitu-
 dine, corporiſque robore cæteris præſtat, in hanc
 columnam eniti debet, qui navis reſtim teneat, ut
 nos navim reparemus. Juvenis juvenili animi magni-
 tudine, qua tumebat, offenſi animi ſimultatem ni-
 hil veritus, Sapientumque ſententiam haud ſecutus
 eſt, qui docent: Cujuscunque animum offen-
 deris ſemel, etſi poſtea centum illi beneficia
 contuleris, à vindicta unius illius injuriæ ſe-
 curus eſſe nolito. Sagitta quidem eximitur
 vulneri; ſed acceptæ injuriæ memoria in
 animo altiffime reſidet.

Quam bene monuit * Bechtaschus Chil-
 taſchum! (eſto.

Si hoſtem exacerbaveris; ſecurus ne
 Securus eſſe nolito, in animi dolores in-
 cides, (fuerit.

Si te autore animus alicujus offenſus
 Lapidem in arcis murum ne projicias;

Fieri quippe poteſt, ut ex arce lapis
 quoque ruat.

Interea temporis, dum hic navis reſtim bra-
 chio

ستون رفت ملاح زمام از کفش در کسلانید
 و کشتی براند بیچاره در آنجا حیران بماند روزی
 دو بلا و محنت دید و سختی کشید سیوم روزی
 خوابش گریبان گرفت و باب انداخت بعد از
 شبان روزی بکنار افتاد از حیاتش رمقی مانده
 بود برک درختان خوردن گرفت و بیخ گیاهان بر
 آوردن تا اندکی قوت یافت سر در بیابان نهاد و برفت
 تا تشنه و کرسنه و بی طاقت بر سر چاهی رسید
 قوی را دید بر او کرد آمده بودند و شریقی آب
 پیشیزی می‌اشامیدند جوان را پیشین نبود آب طلب
 کرد ابا کردند دست تعدی دراز کرد میسر نشد
 تنی چند را فرو کوفت مردان غلبه کردند و بی محابا
 بزدند و مجروح کردند *

قطعه پشه چو پر شد بزد پیل را *

باهمه تندي و صلابت که اوست *

مورچکانرا چو بود اتفاق *

شیر ثریانرا بدرانند پوست *

چکم ضرورت خسته و مجروح در پی کامروان
 افتاد و برقت شبانگاه بر رسیدند بمقامی که از دزدان
 در خطر بود کامروانیان را دید لرزه بر اندام
 افتاد

chio suo implicat, columnamque conscendit; nauta restim & manu illius (ferociter) eripit, navimque impellit. Miser ille, veluti fulmine aliquo perculsus, in columna (destitutus) hæsit: per biduum grave supplicium, miseriam sustinuit, inediaque toleravit. Tertio die juvenis à somno oppressus, præceps in aquam ruit. Post noctem diemque ripam (natando) contigit, (ita confectus,) ut supremum jamjam reddere videretur spiritum, arborum folia vorare, herbarum radices eruere cœpit; quibus nondihil refectus, per avia oberravit; ut tandem sitibundus, famelicus, & moribundus ad puteum quendam pervenerit. Gentem circa puteum vidit collectam, quæ aquæ haustum teruncio bibebat; juvenis teruncio destitutus, aquam expetebat, negabant. Violentam itaque manum protendens, bibere institit, (obnitentibus vero hominibus) non potuit, hinc aliquot illorum ferocissime prostravit, illi vero numero superiores, juvenem crudeliter pulsarunt & vulnerarunt.

Culices, si plures fuerint, * elephantem
pungunt;

Quamvis animal sit ferocissimum & violentissimum.

Parvæ formicæ si consenserint;

Ferocissimi leonis † cutem lacerant.

Necessitate itaque ægritudine & vulnere fessus viatorum comitatum assecutus, cum illis perrexit. Sub noctem inciderunt in locum quendam prædonibus infestum, trepidos comitum vidit animos,

افتاده و دل بر هلاک نهاده گفت اندیشه مدارید
 که یکی منم درین میان که پنجاه مرد را جواب
 دهم و دیگر جوانان هم یاری دهند مردمان را بالای
 او دل قوی شد و بصحبت او شادمان گشتند و نژاد
 و ابش دستگیری کردند جوان را آتش معده بالا
 گرفته بود لقمه چند از سر اشتها تناول کرد و دهی
 چند آب اشامید تا دیو درونش بیارامید و خوابش
 در مرید و بخت پیر مریدی پخته و جهان دیده در
 کاروان بود گفت ای یاران من ازین بدرقه شما
 اندیشناکم نه چنان که از دزدان چنان که حکایت
 کنند که عربی را درمی چند کرد آمده بود شب از
 تشویش لوریان در خانه تنها خوابش نبرد یکی را
 از دوستان بنزد خود برد تا وحشت تنهایی بدیدار
 او منصرف گرداند شبی چند در صحبت او بود
 چندان که بر درمهاش وقوف یافت ببرد و سفر
 کرد بامدادان عرب را دیدند عریان و کریان گفتند
 حال چیست مگر آن درمهای ترا دزد ببرد گفت
 لا والله بدرقه برد *

قطعه هر کز این نرمار نشستم *
 تا بدانستم آنچه خصلت اوست *

pavore tremoreque jamjam moribundos. Quos proinde ita est affatus: Nolite metuere, in medio enim vestrum ego sum, qui unus viris quinquaginta satis resistere possum, cæteri quoque juvenes suppetias ferant. His gloriosis ipsius verbis erecti comitum animi, mireque consortio illius hilares, ipsum cibo potuque refecerunt. juvenis stomachus, (longa inedia) inflammatus pruriebat, proinde ex incredibili stomachi pruritu aliquot buccellas comedit, aliquotque aquæ haustus potavit, quibus malignus stomachi illius spiritus placatus, juvenisque somno sopitus, obdormivit. Eodem in comitatu forte senex quidam vitæ subactæ, mundumque expertus, inquit: O Socii, ego hunc custodem vestrum multum equidem vereor, imo magis, quam prædones ipsos, documento illius historiæ, quam referunt: Arabem quendam fuisse, qui cum aliquantum æris accumulasset, noctu Luanorum metu, solus in ædibus suis somnum non capiebat. Quendam itaque amicorum sibi adjunxit, ut scilicet solitudinis formidinem aspectu ipsius exueret. Ille per aliquot noctes in consortio ipsius fuit, donec conscius æris, id ipsum abstulit, atque discessit. Postridie Arabem viderunt spoliatum, lacrymantem, quid rei sit, rogarunt? Numquid latro tibi fortassis furripuit pecuniam? Respondit ille: Nequaquam latro, sed ipse custos abstulit.

Nunquam à serpente confedi securus,

Ex quo scivi pravam illius morem.

زخم دندان دشمنی بترست *
 که نماید چشم مردم دوست *
 چه دانید ای یاران من که این جوان هم از جمله
 دزدان باشد و بعیاری در میان ما تعبیه شد تا
 بوقت فرصت یاران را خبر کند پس مصلحت آن
 هی بینم که مرد را خفته بگذاریم و برانیم جوانان را
 قدبیر پیر استوار آمد و مهابتی از مشتزن در دل
 گرفتند رخت برداشتند و جوان را خفته بکذاشتند
 آنکاه خبر یافت که افتاب بر کنش تافت سر بر
 آورد و کاروان را رفته دید بسی بگردید و راه بجایی نبرد
 تشنه و بی نوا روی بر خاک و دل بر هلاک نهاد
 میگفت *

بیت من ذایحی ورم العیس *
 ما للغریب سوی الغریب انیس *
 بیت درشتی کند باغریبان کسی *
 که نا بوده باشد بغریب بسی *

او درین سخن بود که پادشاه در پی صیدی از لشکریان
 دور افتاده بود و بالای سرش ایستاده این سخن شنید
 و در هیاتش نظر کرد صورت ظاهرش پاکیزه دید
 و حالش پریشان پرسیدش که از کجای و بدین
 جای که

(Serpentis veneno) pejus est venenum
dentis inimici; (paret.

Qui in mortalium conspectu amicus ap-
Quid scitis, ô focii mei? Annon juvenis ille sit
ex latronum numero, qui per astutiam comitatum
nostrum irrepserit, ut opportunitate captata, so-
cios suos certiores faciat? Consultum equidem
video, ut hominem relinquamus dormientem, &
discedamus. Hoc senis consilium gratum fuit ju-
venibus, athletamque pavescere cœperunt. Sar-
cinis itaque collectis, juvenem reliquerunt dor-
mientem, qui tûm demum se solum esse animad-
vertit, cum Sol humeros ipsius perfringeret. Ca-
pite levato viatores discessisse videns, multum equi-
dem oberravit: sed viam in salutis portum perdu-
cere haud potuit, sitibundus itaque, & famelicus,
vultu humi posito, animoque ad mortem parato,
dixit:

Quis ille est, qui mecum confabuletur,
dum flavescentes habenis impositis
discessere cameli? (focius erit.

Peregrino quippe nemo, nisi peregrinus
Peregrinos exagitaverit ille;

Qui ipse peregrinus parum fuerit.

Hæc dum loquitur; Regis ecce filius feræ ve-
stigia secutus, à comitatu suo longius recessit, ca-
piti ipsius adfistens, hæc verba audivit. Hominis
formam intuitus eam nitidam quidem, sed statum
ejus miserum deprehendit, rogavit prœinde: Tu
cujas es? Et in hunc locum, quo fato delatus es?

Non-

جایکه چه کونه افتادی برخی از آن چه بر سرش
گذشته بود اعادت کرد ملک زاده را برو رحم آمد
خلعت و نعمت داد و معتمدی همراه او کرد تا
بشهر خویش باز آمد پدرش بدیدن او شادمان
شد و بر سلامت حالش شکر گفت شبانکه از آنچه
بر سر او رفته بود از حالت کشتی و جور ملاح
و روستاییان و عذر کاروانیان با پدر میگفت پدر
گفت ای پسر نگفتمت در وقت رفتن که تهی دستانرا
دست دلیری بسته است و پنجه شیری شکسته
بیت چه خوش گفت آن تهی دست سلحشور *

جوی زربهر از پنجاه من زور *

پسر گفت ای پدر هر اینه تا رنج نبری کنج بر
نداری و تا جان در خاطر نهی بر دشمن ظفر
قیابی و تا دانه پریشان نکنی خرمن بر نداری نبینی
که باندک مایه رنجی که بر دم چه مایه کنج آوردم
و نیش که خوردم چه مایه نوش حاصل کردم *

بیت گرچه بیرون ز رزق نتوان خورد *

در طلب کاهلی نشاید کرد *

بیت غواص اگر اندیشه کند کام نهنگ *

هرگز نکند در گرانایه بچنگ *

حکمت

Nonnihil eorum, quæ miser passus, exposuit. Regis filius misericordia motus, toga beneficiisque collatis, fidum illi ducem adjunxit; quo duce, in patriam urbem reversus est. Pater, viso filio, lætus pro incolumitate ejus grates (Deo) agit. Eadem (forte) nocte, quæ passus erat in navi, injuriam scilicet, à nauta, rusticisque factam, comitatus inhumanitatem patri enarravit. Ad quæ pater: O fili, nonne te abiturientem monui: Fortem inopum manum esse ligatam, leoninasque ungulas fractas?

Quam bene dixit inops gladiator ille!

Vnum auri granum, virium quinquaginta libris pondo præstat.

Filius inquit: Nisi, ô pater, molestiam equidem subieris; opes non acquisiveris: Atque animam nisi discrimini dederis; hostem non superaveris: Granum nisi in incertum sparseris; messem non messueris. Nonne vides tantillo malorum, quod sustinui, quantas opes retulerim? per illosque apum punctus, quorum tædia devoravi, quantum mellis reportaverim?

Quamvis præter bona à Deo concessa, nemo quid comedere possit;

Non tamen in illis acquirendis pigritiam monstrare decet.

Vrinator si crocodili rictum veritus fuerit;

Pretiosam margaritam nunquam acquisiverit.

P p

Inferior

حکمت اسیا سنک زیرین متحرک نیست *

لاجرم تحمل بار کران میکند *

قطعه چه خورد شیر شرزه درین غار *

باز افتاده را چه قوت بود *

کر تو در خانه صید خواهی کرد *

دست و پایت چو عنکبوت بود *

پدر گفت ای پسر درین نوبت فلک ترا یاورى کرد

واقبال مرهبرى تا کلت از خار و خارز از پای بدر

آمد و صاحب دولتی بتو رسید و بر تو بخشید و ترحم

کرد و کسر حال ترا بتفقدی جبر کرد و چنین اتفاق

فادر افتد و بر فادر حکم نتوان کرد *

بیت صیاد نه هر بار شغالی ببرد *

افتد که یکی روزی پلنکش بدرد *

چنان که یکی از ملوک پارس نکین کرمانیه در

انگشتري داشت باری بحکم تفرج باتنی چند از

خاصات بمضامین شیراز بیرون رفت و فرمود تا انگشتري را

بر کنبه عضد نصب کردند تا هر که تیر از حلقه

انگشتري بگذراند خاتم او را باشد اتفاق چهار صد

حکم انداز که در خدمت او بودند بینداختند جمله

خطا کردند مگر کودکی که بر بام رباط ببازچه

از

Inferior molæ lapis * immotus (& iners)
jacet ,

Atque ideogravissimam molem sustinet.
In speluncæ fundo (deses) quid comederit ferocissimus leo ?

Accipiterque decrepitus vires unde acquisiverit ?

Tu si intra domum tuam prædam habere voveris ;

Manus pedesque tui araneæ instar sint.

Respondit pater : Fili mi, hac quidem vice fata benigniora tibi suppetias tulerunt , virtuteque viam monstrante, rosa tua ex spina, spinaque tua ex pede protracta fuit. Quia opibus potens in te incidit, qui tui misertus hæc tibi dono dedit, miseramque fortunam tuam, cum esset expiscatus, beatior eam reddidit. Hoc autem raro contingere solet, atque de raro judicium formari nequit: (id est, rem raram nemo sibi certo spondere potest.)

Venator vulpem non semper (ex venatu) affert:
Accidere enim solet, ut aliquando tigris illum dilaniet.

Perinde ut quidam Regum Persarum pretiosam in annulo sculpturam habens, aliquando forte reficiendi animi causa, cum aliquot carioribus ministris, in jucundum Cyropolis campum prodiit, & imperavit, ut annulum globo famosi cujusdam conditorii affigerent, quique sagittam per annuli foramen trajiceret; annulum præmium haberet. Tum temporis quadringenti periti forte aderant sagittarii, Regis ministri, qui sagittam miserunt; sed illorum tetigit nemo. Quidam forte puer ex

از هر طرف تیر انداختی باد صبا تیر او را از
 خلقه انکشتی بگذرانید انکشتی را بوی ارزانی
 داشتند و نعمت بی قیاس دادندش پس بعد ازین
 تیر و کمان را بسوخت گفتند چرا چنین کردی گفت
 تا مروت اولین بر جای بماند *

قطعه که بود کر حکیم روشن رای *

بر نیاید درست تدبیری *

گاه باشد که کودک نادان *

بغلط بر هدف نزد تیری *

حکایت * درویشی را دیدم در غاری نشسته و در
 بروی خود از جهان بسته و ملوک و سلاطین را در
 چشم همت او شوکت نمانده *

قطعه هر که بر خود در سوال کشود *

تا بمیرد نیازمند بود *

از بگذار و پادشاهی کن *

کردن بی طمع بلند بود *

یکی از ملوک آن طرف اشارت کرد که توقع بکرم
 اخلاق عزیزان آنست که بانان و نمک با ما موافقت
 کنند شیخ رضا داد که اجابت دعوت سنتست دیگر
 روز ملک بعد از خدمتش رفت عابد برخاست
 و ملک را

diverforii tecto, in omnia promiscue loca per ludum sagittas temere mittens, (benigniori usus fortuna) subfolano ictum dirigente, per annulum sagittam trajecit: unde illi annulum jure adjudicarunt, infinitaque præterea munera contulerunt. Puer exinde sagittam, arcumque igni exussit: rogatus, quare idipsum faceret, respondit? ut prima ista (artis) gloria semper vivat.

Quandoque accidere solet, ut viri etiam prudentissimi

Salubre non succedat consilium.

Quandoque fieri solet, ut & nescius puer,

Haud intentus sagittâ scopum feriat.

Historia: Religiosum quendam vidi, qui in speculunca sedem sibi fixerat, foresque à mortalium consortio sibi præcluserat, neque Reges, neque principes hili æstimabat.

Quicumque sibi mendicandi portam aparuerit; Ad mortem usque semper indigus erit.

Avaritiam desere, atque regnato:

Cervix enim avaritiæ expers, altissime surgit.

Quidam Regum istius loci ad illum ministros misit, qui dicerent: Spem in benevolis Venerandi viri virtutibus posuimus, ut panem salemque in nostro convictu comedere velit. Venerandus annuit, quandoquidem vates exemplo suo docuit; non spernere convictum. Proximo die Rex præstitum officium excusaturus, religiosum adiit: re-

و ملك را در كنار گرفت و قتلطو كرد چون ملك
غایب شد یكی از اصحاب شیخ را پرسید كه چندین
ملاطفه با پادشاه خلا و عادت بود درین چه حكمتست
گفت نشنیده كه گفته اند *

- بیت هر كرا بر سباط بنشستی *
- واجب آید بخدمتش بر خاست *
- مثنوی كوش تواند كه همه عمر وی *
- نشنود او از دق و چنك و نی *
- دیده شكیبد نرماشای باغ *
- بی كل و نسرین بسر ارد دماغ *
- كر نبود بالش اكند پز *
- خواب توان كرد حجر زیر سر *
- ور نبود دلبر همجوابه پیش *
- دست توان كرد در اغوش خویش *
- وین شكم بی هنر پچ پچ *
- صبر ندارد كه بسازد بهیج *

ligiosus assurgens, & Regem amplexus, quæsitis officiis coluit. Post discessum Regis, quidam amicorum rogat religiosum, inquires: Tantus in Regem officiorum cultus præter morem tuum est, quid itaque arcani in eo? Respondit ille: Nonne audivisti, quod dicere solent?

In cujuscunque convictu fueris,
Necessum est, ut in illius servitium assurgas.

Auris esse potest, ut per totum vitæ spatium,
Tympani, cymbali, tibiæque sonum non audiat.

Vifus durat, etsi hortus non varias ediderit
delitias:

Sine rosa, floreque Nasiræo viget olfactus.

Atque pulvinar etsi plumis non fuerit repletum;

Somnus tamen capitur, supposito capiti faxy.

Sique defuerit amica tecum cubans;

Tua te manus amplecti potest.

Sed venter iste ignavus tot intestinorum voluminibus intortus,

(Vacuus) ringitur, & nihilo placari nescit.

ROSA-

كلستان
باب چهارم
در فواید خاموشي
حكايت

بيلي را از دوستان گفتم امتناع سخن گفتنم
بعثت ان اختيار افتاده است كه در
غالب اوقات در سخن نيك وبد اتفاق
افتد و دیده دشمنان جز بر بد نمي ايد گفت اي
برادر دشمن ان به كه نيكي نبيند *
بيت هنر بچشم عداوت بزرگتر عيبت *
كلست سعدي و در چشم دشمنان
خارست *

بيت واخو العداوة لا يمر بصالح *
الا ويلمنه بكذاب اشر *
بيت نور كيقي فروز چشمه هور *
نرشت باشد بچشم موشك كور *

حكايت * باتركاني را هزار دينار خسارت افتاد
پسرش را گفت نبايد كه اين سخن را باكسي در ميان
تحيي گفت اي پدر فرمان تراست نگويم وليكن مرا
بر

R O S A R I I

CAPVT QVARTVM

De Taciturnitatis Commodis.

H I S T O R I A:

Vidam amicorum dixi: Taciturnitas hac de causa apud me pretium locumque invenit, quia ut plurimum in sermone & bona & mala differuntur, inimicorumque studium non nisi mala captat. Respondit ille mihi: O frater, inimico satius est, ne bonum videat.

Virtus in inimicitiae oculo maximum est vitium:

Rosa quidem est Sadus; verum inimicorum oculo spina est.

Inimicus non præterierit virum pium,

Quin ipsi tanquam mendacissimo & improbissimo illudat.

Lux orbem terrarum illustrans, Sol rotundus,

Fœdus est in oculo cæci vespertilionis.

Historia: Quidam mercator, damno mille denariorum facto, filio suo inquit: Hanc jacturam ulli dicere caveas. Filius respondit: Mi pater, recte equidem imperas, egoque id nemini dicam; verum

Q q

hujus

بر فائده اين مطلع كردان كه مصلحت در نهان داشتن چيست گفت تا مصيبت دو نشود يكي نقصان مايه و ديگر شهادت همسايه *
 بيت مكوي انده خویش با دشمنان *
 كه لا حول كويند شادي كنان *

حكايت * جواني خردمند كه از فنون فضائل حظي وافر داشت و طبعي نادر چندان كه در محافل دانشمندان نشستي هيچ سخن نكفتي باري پدرش گفت اي پسر تو نيز از آنچه داني چرا نكويي گفت ترسم كه پرسندم از آنچه ندانم و شرمساري برم *

قطعه ان شنيدني كه سوفي ميكوفت *
 ترير نعلين خویش ميخي چند *
 استينش گرفت سرهنكي *
 كه بيا نعل بر ستورم بند *
 بيت نكفته ندارد كسي باتو كار *
 وليكن چو كفتي دليلش بيار *

حكايت * يكي را از علماي معتبر مناظره افتاد بايكي از ملاحده و باو بجهت بر نيامد سپر بينداخت و بر كشت كسي گفتش تو باچندين علم

hujus silentii utilitatem mihi exponas velim, ut sciam, quid sit negotia celare. Pater inquit: Ne miseria nostra sit gemina: Prima scilicet, æris jactura; altera vero inimicorum illusio.

Inimicis propriam ne dixeris miseriam:

Illi enim, (quasi commiserantes,) Deus avertat malum, verbis precantur; interea (clam secum) factum gaudent.

Historia: Præclari ingenii juvenis in studiis atque virtutibus egregie profecerat, naturaque præditus erat adeo rarâ, ut quodam forte tempore inter studiosos confidens, ne unum quidem verbum mutiret. Pater inquit: Fili mi, tu quoque eorum, quæ nosti, quidni aliquid in medium profers? Respondit ille: Metuo, ne postea me rogaverint, quæ nescio, meque pudor subeat.

Hocne audivisti, quendam religiosum applicuisse

Ferramentis * calcei sui aliquot clavos?

Sinumejusprehenditquidam prætor,(dicens:)

Veni, muloque meo ferramenta applicato.

Tibi nihil locuto nemo negotium facessit:

Si vero locutus fueris; dicta probes (neceffe est.)

Historia: Cuidam magni nominis erudito cum homine profano controversia incidit: eruditus hominem argumentis nondum aggressus, clypeo projecto, quod ajunt, fugam capeffit: Quidam illi inquit: Tu ea, qua præstas scientia, virtute, præstantia

علم و ادب و فضل و حکمت بابي ديني بر نيامندي
گفت علم من قرانست و حديث و گفتار مشايخ و او
بدينها معتقد نيست و نمي شنود و مرا شنيدن کفر
او بچه کار ايد *

بيت ان کس که بقران و خبر زو نرهي * (دالو)
انست جوابش که جوابش ندهي *

حكايت * جالينوس ابلهي را ديد که دست در
کريبان دانشمندي زده و بي حرمتي کرده بگفت اگر
اين دانا بودي کار او با نادان بدین حايقه
فرسيدي *

مثنوي دو عاقل را نباشد کين و پيکار *

نه داناي ستيزد با سبکسار *

اگر نادان بوحشت سخت کويد *

خردمندش بنرم دل بجويد *

دو صاحب دل تکه دارند مويي *

هميدون سرکشي و از نرم جويي *

و کر اثر هر دو جانب جاهلانند *

اگر نرنجیر باشد بکسلانند *

مثنوي يکي را زشت خويي داد دشنام *

تحمّل کرد و گفت اي نيك فرجام *

پتر زانم

& sapientia, quare non istis telis profanum petiisti?
Respondit ille: Scientia mea Coranus est, traditiones, graviaque patrum dicta, iste vero his fidem habet nullam, neque mihi auscultat; ego autem cui bono falsæ & impiæ ipsius religioni aures præbeam?

Quemcunque Corano, atque traditionibus superare non poteris;

Illi non respondendo, satis responsum erit.

Historia: Galenus rudi quodam homine viso, qui manu sapientis collari injecta, sapientem indignissime tractabat, ait: Hic si sapiens foret, res ejus cum insipiente non eo pervenisset.

Inter duos sapientes neque simulas, neque certamen oritur;

Neque sapiens homini vili atque (socrudi) obnititur.

Insipiens si aspera dixerit;

Sapiens dulcedine singulari animum ejus placat.

Duo sapientes ne capillum quidem dirumpunt:

Atque eodem modo res se habet inter pertinacem & mitem.

Si vera uterque fuerit insipiens; (punit:

Et ferream catenam habeant; eam tamen rum-

Quidam moribus inconditus alium ignominia affecit,

Patienter sustinuit alter, inquiens: ò tu, cujus felicia sint extrema!

بترانم که خواهی گفتن اني *
 که دانم عیب من چون من نداني *
 حکایت * سبحان و ایل را در فصاحت بی نظیر
 نهاداند سالی بر سر جمعی سخن گفتی و لفظی را
 مکرر نکردی و اگر همان معنی اتفاق افتادی
 بعبارت دیگر گفتی و از جمله آداب ندمای ملوک
 یکی اینست *

مثنوی سخن کرچه دلبنده و شیرین بود *
 سزاوار تصدیق و تحسین بود *
 چو یکبار گفتی مگو باز پس *
 که حلوا چو یکبار خوردند بس *
 حکایت * یکی را از حکما شنیدم که میگفت هر
 کس کسی چهل خود اقرار نکند مگر آن کس که
 چون دیگری در سخن باشد هنوز تمام ناکرده او
 سخن اغیار کند *

مثنوی سخن را سرست ای خردمند و بن *
 میاور سخن را در میان سخن *
 خداوند فرهنک و تدبیر و هوش *
 نکوید سخن تا نبیند خموش *
 حکایت * تنی چند از پندکان سلطان محمود
 حسن

Pejor fane sum eo, quod tu vis dicere:
 Illud equidem scio, te non perinde ut
 me, mea vitia nosse.

Historia: ^a Sahbanum Wajelum eloquentia dixerunt incomparabilem: qui etsi per annum integrum pro concione verba faceret; verbum nullum bis dicebat: Sed si res ipsa eadem forte postularer verba, alia oratione circuibat: hæcque una est virtus, quæ ad virtutes familiarium Regi pertinet.

Verbum etsi animum devinciat, dulceque fit,
 Mereaturque, ut certitudinis splendorisque
 loco dicatur:

Si semel tamen dixeris; dictum ne repetas.
 Dulcia enim semel comedisse, fatis est.

Historia: Sapientem quendam audiui ita dicentem: Nemo propriam fatetur socordiam, nisi qui, alio loquente, orationeque nondum finita, orationem orditur.

Oratio suos habet fines, ô Sapiens:
 Tu orationem alienæ orationi ne misceas.

Virtute, judicio, ingenioque præditus,
 Verbum non fecerit, nisi silentium viderit.

Historia: Nonnulli fervorum Regis Mahmudis rogarunt Hufinum ^b Meimendinum, dicentes: Hodie,

حسن میمندیرا گفتند که سلطان امروزر ترا چه
گفت در فلان مصلحت گفت بر شاهم پوشیده
نماند گفتند تو دستور مملکتی آنچه با تو گوید بامثال
ما گفتن روا ندارد گفت با اعتماد آن که داند که بکس
نگویم پس چرا می پرسید *

بیت نه هر سخن که بداند بگوید اهل
شناخت *

بسر شاه سر خویشتن نشاید باخت *

حکایت * در عقد بیع سرای متردد بودم جهودی
گفت من از کدخدایان قدیم این محلتم و صنو این
خانه چنان که هست از من پیرس بخر که هیچ
عیب ندارد گفتم بخر آن که تو همسایه اوی *

قطعه خانه را که چون تو همسایش *

ده درم سیم کم عیار اززد *

لیکن امیدوار باید بود *

که پس از مرگ تو هزار اززد *

حکایت * یکی از شعرا پیش امیر دزدان رفت
و ثنا گفت فرمود تا جامه اش بستند و از ده
بدر کردند سگان در قفای او افتادند خواست تا
سنگی بردارد زمین یخ بسته بود عاجز شد گفت
این

die, quid tibi Rex de hoc dixit negotio? Dixit alter: inter vos res nulla occulta manet. Responderunt illi: Tu regni prorex es, atque tibi quod dixerit, nobis haud dicere solet, neque consultum ducit: Alter inquit: Ea nempe fiducia, qua me nulli quicquam dicere novit: vos itaque quorum rogatis?

Non quævis dixerit sapiens, quæ sciverit;

Neque decet eliminando Regis arcana
de proprio capite ludere.

Historia: In emendis aliquibus ædibus ancipitis eram consilii; quidam Iudæus inquit: Ego ex vetustis hujus vici sum incolis, harum ædium, quales ipsæ sint, descriptionem à me petas, tu emere eas ne dubito, vitium equidem habent nullum: Respondi ego, Imo hercle, præter te vicinum.

Ædes, quæ tui instar habent vicinum,
Decem drachmas argenti adulterini valent.

At ista spe animus est erigendus;

Te quondam defuncto mille drachmis eas
æstimatum iri.

Historia: Quidam Poetarum latronum adiit principem, laudibusque eum celebravit. Sed iussit ille, ut poetam vestibus spoliatum villa extruderent: canes poetam à tergo laceffunt, ille saxum humo tollere nititur; sed terram glacie indurata de-

R r

pre-

این چه حرامزاده مردمانند که سک را کشاد اند
وسنگ را بسته امیر از غرقه بشنید و بخندید و گفت
ای حکیم از من چیزی بخوار گفت جامه خود می
خواهم اگر انعام فرمایی *

بیت امیدوار بود ادبی بخیر کسان *

مرا بخیر تو امید نیست شر مرسان *

مصراع مرضینا من نوالک بالرحیل *

سالار دندان را برو رحمت آمد جامه اش بفرمود

وقبا پوستینی برو مزید کرد و در پی چند بداد *

حکایت * متجملی بخانه خود در آمد مرد بیگانه را

دید بازن او بهم تشسته دشنام داد و سقط گفت فتنه

واشوب برخاست صاحب دلی برین واقف شد و گفت *

بیت تو بر اوج فلک چه دانی چیست *

چون ندانی که در سرای تو کیست *

حکایت * خطیبی کریمه الصوت خود را خوش آواز

پنداشتی و فریاد بی فایده برداشتی گفتی نعیب غراب

البین در پرده الحان اوست یا ایت انکر الاصوات

لصوت الحیر در شان او *

بیت ادا نهو الخطیب ابو الفوارس *

له صوت یهد اصطخر فارس *

مردمان

prehendit. Fessus itaque miseria, inquit: O vafferrimos hujus loci homines! canes solverunt; saxa vero ligarunt. Latronum princeps his salibus de fenestra auditis, inquit: O Sapiens, aliquid à me postula. Respondit ille: Propriam vestem postulo; si benefacere lubet.

Homo ab homine beneficia sperare solet:
Mihi vero in te nulla boni est spes, modo
& malum mihi non feceris.

Gratus nobis erit à tua benevolentia discessus. Latronum princeps hominis misertus, vestem illi restitui, & pelliceam togam addi jubet, ipseque aliquot argenti drachmas (munificenter) dedit.

Historia: Astrologus quidam domum suam ingressus hominem peregrinum cum uxore sua sedentem deprehendit, ignominiarum flammis vomere, calumnias jacere coepit, adeo ut jurgia & contentiones natæ fuerint. Cordatus quidam rei gestæ certior factus, inquit:

Tu, quinam sciveris, quæ sunt in orbe cœlesti;
Cum domi tuæ, quis sit, ignores?

Historia: Præco quidam gravi & incondita voce, seipsum mira vocis dulcedine præditum opinabatur, adeoque intenta voce inutiliter declamabat. Tu si declamantem audivisses; dixisses equidem, picæ vocem vocis ipsius cantum fuisse: vel hoc oraculum, vocum absurdissima est vox asini, ipsius nomine descendisse.

Quando præco ille asinorum pater rudebat,
Vocem edebat, quæ munitissimam
Persarum arcem Istechar destruebat.

مردمان ده بعثت جاهی که داشت بلیتش
 میکشیدند وادیتش مصلحت نمی دیدند تا یکی از
 خطبای آن اقلیم که باوی عداوت نهانی داشت باری
 پرسیدن او آمده بود گفت ترا خوابی دیده ام خیر باد
 گفت چه دیده گفتم چنان دیدم که ترا او از خوش
 بود و مردمان از نفست در راحت بودند خطیب
 اندرین لختی بیندیشید وگفت چه مبارک خوابست
 که دیدی که مرا بر عیب خویش مطلع گردانیدی
 معلوم شد که او از ناخوش دارم وخلق از نفسم در
 رنجند توبه کردم ازین پس که نخوانم مکر با هستگی *

قطعه از صحبت دوستان برنجم *

کاخلاق بدم حسن نمایند *

عیب هنر وکمال بینند *

خارم کل ویا سمن نمایند *

کو دشمن شوخ چشم چالاک *

تا عیب مرا بمن نمایند *

حکایت یکی در مسجد سنجاریه بتطوع بانک غمار
 گشتی باو ازی که مستقیمانرا ازو نفرت بودی و صاحب
 مسجد امیری بود عادل و نیکو سیرت خواستش که
 دل ازود کرد و گفت ای جوانمرد این مسجد را موفنان
 قدیند

Vici incolæ, dignitatis causâ, quam sustinebat, molestiam ejus tolerabant, ipsumque offendere haud consultum arbitrabantur. Donec quidam præconum loci illius, occultis inimiciæ stimulis ipsi insensus, eum visum iuit & dixit: In somnis te vidi, Deus bene vertat. Alter quid viderit rogat? Respondit ille: Vidi te mira vocis suavitate præditum, mortalesque cantu tuo delinitos. Præco parumper cunctatus, ait: O quam salutare hoc est, quod vidisti, somnium! me enim meæ admonuisti inertiae, constat quippe vocem meam esse ingratam, cantumque meum hominibus gravem. Finem igitur feci, ne posthac amplius, nisi voce submissa, declamem.

Grave mihi est consortium amicorum,
Qui pravos mihi mores, virtutem esse
prædicant:

Qui vitia mea virtutis & perfectionis nomine
cernunt, (atque commendant;)

Spinamque meam, rosam & Iasminum
monstrant.

Hostis enim ille est impudens atque frontis
perfrictæ;

Quamdiu mea mihi non ostenderit vitia.

Historia: Quidam in sacrario^d Sincheriano gratis alta voce preces præibat, voce inquam, quæ insuavitate sua auditorum aures raderet: eoque nomine hominem fastidirent. Sacrarii que dominus erat princeps æquitate bonisque moribus insignis, hominis animum haud turbaturus, inquit: Bone vir, hujus sacrarii vetustiores sunt præcones,

قدیمند که هر یکی را پنج دینار ادرارست و ترا ده دینار میدهم تا بجای دیگر مروی برین اتفاق افتاد و برقت بعد از مدتی پیش امیر بان آمد و گفت ای خداوند بر من حیو کردی که بده دینارم ازین بقعه مروان کردی اینجا که رفته ام بیست دینارم میدهند که جای دیگر موم قبل نمی کنم امیر بخندید و گفت زینهار که به پنجاه دینار هم راضی شوند *

بیت به تیشه کس نخرشد ز روی خارا کلن *
چنان که بانك درشت تو میخراشد دل *
حکایت * ناخوش او ازین ببانك بلند قران همی خواند صاحب دلی برو بگذشت و گفت ترا مشاهره چندست گفت هیچ گفت پس این زخمت بخود چرا میدهی گفت از بهر خدا میخوانم گفت از بهر خدا مخوان *

بیت کر تو قران بدین نمط خوانی *
پیری مروتو مسلمانانی *

quorum quivis quinque denariorum mercedem habet: tibi vero decem denarios dabo, ut in alium locum commigres. Consensit ille, & abiit. Post aliquod temporis spatium ad principem reversus, ait: O Domine, tu equidem rebus meis male consulisti, qui me ex hoc loco decem denariis abegeris. Illo in loco, quo secessi, viginti denarios offerunt, ut alium in locum concedam; sed conditionem non accipio. Princeps arridens, inquit: viginti denarios accipere caveas; ipsi quippe quinquaginta denarios tibi lubentes dabunt.

Nemo ligone tam gravi stridore ex marmore raserit pulverem,

Quam sonus vocis tuæ admodum ingratae radit mortalium animos.

Historia: Quidam voce admodum ingrata præditus Coranum alta voce recitabat: cordatus quidam illac præteriens, inquit: Tu quot mensibus quantum mercedis habes? Respondit ille: Mercedis quidem nihil. Instat alter: Quorsum itaque te tantis molestiis fatigas? Dixit, Dei causa. Alter ait: Dei causa ne adeo (operose) recitato.

Si tu hoc modo Coranum legeris;

Voluptatem Muhammedanorum extinxeris.

کَلِستان

باب پنجم

در عشق و جوانی

حکایت

حسن میفدیرا گفتند سلطان محمود چندین
 بنده صاحب جمال دارد که هر یکی بدیع
 جهان و ممتاز ترمانند چه گونه است که
 با هیچ یک از ایشان میلی و محبتی ندارد چنان که
 بایان که او را زیاد حسنی نیست گفت هر چه
 در دل فرو داید در دیده نگو نماید
 مثنوی هر که سلطان مرید او باشد
 کر همه بد کند نگو باشد
 وان که را پادشاه بیند از در
 کش از خیل خانه ننوازد
 قطعه کسی بدیده انکار اگر نگاه کند
 نشان صورت یوسو دهد بناخوبی
 وگر بچشم ارادت نکه کند در دیو
 فرشته اش نماید بچشم کروی
 حکایت گویند خواجه را بنده نادر الحسن بود و با
 او

R O S A R I I

CAPVT QVINTVM

De Amore & Iuuentute.

H I S T O R I A:

Proregem Hasanum Meimendinum rogarunt (inquentes:) Rex Mahmudus tot præstantissimæ formæ pueros habet, ut quivis naturæ miraculum & sæculi delitium esse videatur: qui igitur fit, ut neminem illorum tanto studio & amore prosequatur, quanto Ajasum, forma non adeo insignem? Respondit ille: Quicquid in animum penetraverit, oculis pulchrum esse videtur.

Ver: Cuicumque Rex fautor fuerit benignus,
 Et si omnia mala patraverit; tamen placebit.
 Illum vero, quem Rex ipse rejecerit,
 Nemo ex tota aula amice tractaverit.
 Si quis enim infesto vultu (aliquem) aspexerit;
 Tum vel ipsa pulchritudo Iosephi deformis
 erit.
 Sin benigno obtutu aspexerit cacodæmonem;
 Tum ut Angelus Deo carissimus apparebit.

Historia: Narrant, quendam magnatem habuisse mancipium forma præclarum, quod ille a-

S f

more

او بر سبیل مودت و دیانت نظری داشت بایکی از
دوستان گفت در یغ اکراین بنده با چنین حسن
و شمایل که دارد زبان دراز و بی ادب نبودی
گفت ای برادر چون اقرار دوستی کردی توقع
خدمت مدار که چون غا شقی و معشوقی در میان
آمد مالکی و مملوکی بر خاست *

قطعه خواجه باینده پری رخسار *

چون دراید بیازنی و خنده *

چه عجب کر چو خواجه ناز کند *

وین کشد ناز ناز چون بنده *

بیت غلام ابکش باید و خشت نرن *

بود بنده نازنین مشت نرن *

حکایت * پارسایرا دیدم بحببت شخصی گرفتار

و رازش از پرده بر ملا افتاده چندان که ملامت

دیدي و غرامت کشیدی ترک نصابی نکردي و گفتي *

قطعه کوه نکنم ز دامن دست *

و کر خود بزنی بتبع تیزم *

بعد از تو ملاذ و ملجاء نیست *

هم در تو کریم از کریم *

باری

more honesto prosequeretur : Cuidam forte amicorum aliquando dixit : O si mancipium hoc tanta pulchritudine & præstantia formæ, procacis linguæ & malorum morum vitio non laboraret ! Respondit alter : O frater, Amicitiam dum fateris, servitii spem exuas : Amantis enim & amati beneficio, Domini & servi nomen tollitur.

Dominus cum mancipio forma præstanti ,
Si lusum & risum instituerit ;
Ne mirum videatur, si perinde ac Dominus se
molle & tenerum (præstiterit ;)
Dominus vero mancipii instar ejus molliem
rulerit.

Ver: Mancipium aquam ferat , & cespitem faciat :

Mancipium enim mollius habitum (dominum) verberat.

Historia : Quendam vidi religiosum alicujus hominis amore delinitum; occulti vero ipsius amores tandem in apertum & publicum eruperunt. adeo , ut miras exagitationes experiretur & animi dolorem contraheret ; nec tamen amorem intermitteret, quin ita diceret :

Manum à tuo sinu (O amice) non contraho ;
Etsi me acuto acinace (frustillatim) concideris :

Præter te enim nullum habeo refugium atque præsidium :

Atque ad te , si confugiendum est ; refugio.

S f 2

Ali-

باری ملامتش کردم و گفتم عقل نفیست را چه
شد که نفس خسیس برو غالب آمد زمانی
بفکرت فرو رفت و گفت *

قطعه هر کجا سلطان عشق آمد نماید

قوت بازوی تقوی را محل *

پاک دامن چون نرید بیچاره *

اوفتاده تا کریبان در وحل *

حکایت * یکی را دل از دست رفته بود و ترک
جان گفته مطمح نظرش جای خطرناک و ورطه
هلاک نه لقمه که متصور شدی که بکام آید و نه مرغی
که بدام افتد *

بیت چو در چشم شاهد نیاید نرفت *

نر و خاک یکسان نماید برت *

یاران بنصیحتش گفتند که ازین خیال محال تجنب
کن که خلعتی هم بدین هوس که تو داری اسیرند
و پای در زنجیر بنالید و گفت *

قطعه دوستان کو نصیحتم مکنید *

که مرا دیده بر ارادت اوست *

جنک

Aliquando hominem corripui, inquit: Tuo præclaro ingenio quid accidit, quod fœdissima libido illud superavit? Aliquandiu ille meditatus, tandem ita respondit:

Quocunque amoris Rex pertigerit;
 Illi ingens severæ pietatis robur resistere nequit.

Incorruptus quomodonam vixerit miser,
 Qui ad collum usque in (viti)orum) lutum est prolapsus?

Historia: Quidam alicujus amore ita captus fuit, ut iudicio perduto mortem subire paratus esset: sed celsus desiderii illius locus periculosus erat, imo præsentissimi vitæ naufragii quædam charybdis: Minime buccella, quæ ipsius palato apparatus ulla ratione esset: nec avicula, quæ in ipsius laqueum incidere posset.

Si in oculo delitii (tui) tuum non æstimeretur aurum;

Tum aurum, an humum habeas, tua nil quidem refert.

Amici eum admonuerunt, dicentes: Hoc tuo vano consilio, quod nunquam bene succedere potest, abstine: quia multi alii hujus vani, quod tu agitas, consilii mancipia sunt, & vinculis in eadem servitute detenti tabescunt. Ille ad hæc alte ingemiscens, ait:

Amicis dicito: Me ne monetote;
 Quia res mea omnis ipsius remissa est arbitrio.

باب پنجم در عشق و جوانی

جنگ جوان بنرور پنجه و کتو *
 دشمنان را کشند خوبان دوست *
 شرط مودت نباشد باندیشه جان *
 دل از مهر جانان بر گرفتن *

مشغولی تو که در بند خویشتن باشی *
 عشق با تری دروغ نزن باشی *
 گر نشاید بدوست ره بردن *
 شرط یاریست در طلب مردن *

رباعی خیزم چو غمناک پیش ازین تدبیرم *
 خصم از همه شمشیرزند یا تیرم *
 گردست رسد که استینش گیرم *
 ورنه بروم بر استانش میرم *

متعلقانش را که نظر در کاروی بودند و شفقت
 بر روزگار او بردند پندش دادند و بندش نهادند
 سودی نداشت *

بیت * دردا که طیب صبر میفرماید *
 وین نفس حریص را شکر می باید *
 شعر آن شنیدی که شاهدی بنهفت *

Viri fortes robore & virtute

Hostes interficiunt; formosi vero amicos.

Amoris lex hoc minime fert, ut mortis metu
animum à formosi amore deflectas.

Tu, qui vitæ tuæ amore, amore mori nolis;

Vanos & mendaces amores jactas.

Si amico potiri fata negent;

Tum amicitiae lex in desiderio ipsius mortem
subire jubet.

Surgam, quandoquidem præter hoc unum
consilium nullum superat aliud:

Inimici omnes sive me gladio, sive me sagitta
perant.

Si per fatum licet, manicam ejus prehen-
dam;

Sin minus, abibo & super limine ejus expi-
rabo.

Amici ipsius, quibus illius status curæ erat;
magna ipsius infeliciissimi fati miseratione & do-
lore tangebantur; eum sedulo monebant: (ob-
nitenti) quoque vincula, sed frustra injicie-
bant.

O infandam miseriam! cum Medicus aloen
præscripserit;

Ipse vero cupidus affectus saccharum ex-
petat.

An audivisti, quod amatus quidam clam

Aman-

۱۱ بادل از دست رفته را می گفت *

تا ترا قدر خویشتن باشد *

پیش چشمت چه قدر من باشد *

پادشاه زاده را که مطمئن او بود خبر کردند که

جوانی بر سر این میدان مداومت مینماید خوش

طبع و شیرین زبان سخنهای لطیف و نکتههای غریب

انرو میشنویم چنین معلوم میشود که شوری در

سر و سوزی در دل دارد که شیدا صفت مینماید

پسر دانست که دل او یخته اوست و این کرد بلا

انگیخته او مرکب بجانب او براند جوان چون دید که

شاهزاده بنزدیک او حرم آمدن دارد بگریست و گفت *

بیت انکس که مرا بکشت باز آمد پیش *

مانا که دلش بسوخت بر کشته خویش *

چندان که ملاطفت کرد و پرسید که از کجایی و چه

نام داری و چه صنعت دانی جوان در قعر بحر

مودت و عشق چنان غریق بود که مجال دم نردن

اصلا نداشت *

شعر اخر خود هفت شعب از بر بخوانی *

چو اشقی النوباتا ندانی *

گفت چرا با من سخن نگویی که از حلقه درویشانم

بلکه

Impotentius amanti dixerit ?

Quamdiu tui ipse rationem habueris ;

Apud te mei, quanam ratio esse possit ?

Regis filio , qui celsum aspectus ipse desiderium erat, in hunc modum narrant : Iuvenis aliquis in campi huius fronte frequens cernitur, elegantis ingenii, linguæ suavis, egregios sermones & (perquam) admiranda plane dicta ex illo audimus. Prout res docet & colligere licet: cerebrum ipse amoris curis; cor vero Veneris incendio laborat; quia amore correptus esse videtur. Filius cognovit, illum sui amore captum, istumque miseriæ pulverem se autore commotum esse; equum igitur juvenem versus impellit: Iuvenis cum videret, Regis filium ad se equum dirigere, profusis lacrymis, infit :

Ille, qui me trucidaverat, denuo tandem ad me venit :

Apparet sane, animum ejus trucidati sui miseratione tactum fuisse.

Quamvis eum (Regis filius) inusitata comitate alloqueretur & rogaret: Cujas es ? Et quodnam tibi nomen ? Et quam calles artem ? Iuvenis tamen amoris pelago demersus, imo amoris impetu impotens sui, ne unum quidem verbulum proferre potuit.

Etsi tu septem Corani partes memoria recensere possis :

Amore si fueris captus, ne Alphabetum quidem noveris.

Institit Regis filius : Quare non mecum colloqueris, cum & ego sim ex religiosorum ordine,

T t

imo

بلکه حلقه بکوش ایشانم آنکه بقوت استیناس
 محبوب از میان نلاطم امواج محبت سر بر آورد و گفت *
 بیت عجبست باوجودت که وجود من بماند *
 تو بگفتن اندر ای و مرا سخن بماند *
 این بگفت و نعره بزد و جان بجو تسلیم کرد *
 بیت عجب از کشته نباشد بدر خیمه دوست *
 عجب از زنده که چون جان بدر آورد سلیم *
 حکایت * یکی از متعلمان کمال بهجتی داشت
 و معلم را از آنجا که حس بشریتست باحسن بشره او
 میلی بود تا بمثابقی که غالب اوقاتش درین سخن
 بودی *

قطعه نه انچنان بتو مشغولم ای بهشتی روی *
 که یاد خویشتم در ضمیر می آید *
 نریدنت نتوانم که دیده بردوزم *
 و کر مقابله بینم که تیری می آید *

باری پسر گفت انچنان که در آداب درسم اجتهاد
 میکنی در آداب نفسم هم نظری فرمائی که اگر در
 اخلاقم ناپسندی می بینی که مرا آن پسندیده نماید
 برافم مطلع گردان تا بتبدیل آن مشغول شوم
 گفت

imo religiosorum mancipium. Tandem virtute oblatae per amatum conversandi & colloquendi copiae, ipse ex mediis amoris fluctibus ipsum stimulantibus caput exerit, inquit:

Prodigium est, data tua praesentia, meam praesentiam existere posse.

Teque loquente mihi verbum superare posse.

Hæc dixit, atque lætus alta voce exclamans, animam Deo reddidit.

Nemirum videatur aliquem in foribus tentorii amici extinctum esse:

Quin admirationem moveat vivus, quomodo inde animam salvus eripere possit.

Historia: Discipulus quidam singulari corporis pulchritudine pollebat; adeo, ut præceptor stimulante affectu, & impotentia humana pulchritudine ipsius delinitus fuerit; & quidem adeo, ut frequenter hæc verba usurparet:

Adeo tibi operam do, ô divina pulchritudine prædite!

Vt ne mei ipsius quidem memoria mihi in mentem veniat.

A tuo aspectu non possum oculum dimovere;

Et si ex adverso videam sagittam me petentem.

Aliquando filius inquit: Quantum tu quidem meo Moralium studio & lectioni gnaviter allaboras, velim, ut meos quoque affectus morales diligenter observes: si quid fortassis in moribus meis ingratum videris; quod mihi vel (per ætatem) maxime placeat, id mihi indices, ut emendationi ejus operam dare possim. Respondit Magister: Hoc, ô fili,

گفت ای پسر این از دیگری پرس که آن نظر که
 مرا با تست جز هنر نمی بینم *
 قطعه چشم بد اندیش که برکنده باد *
 عیب نماید هنرش در نظر *
 و ر هنری داری و هفتاد عیب *
 دوست نبیند بجز آن یک هنر *
 حکایت * شبی یاد دارم که یار عزیزم از در درآمد
 چنان بی اختیار از جای برآمدم که چراغم باستین
 کشته شد *

بیت سري طيفو من يجلو بطلعته الدجی *
 شکفت آمد از بختم که این دولت از کجا *
 بنشست و عتاب امان کرد که چرا در حال که مرا
 دیدی چراغ را بکشتی گفتم کمان بردم که افتاب بر
 آمد و نیز ظریفان گفته اند *
 قطعه کر کرانی به پیش شمع آید *
 خیزش اندر میان جمع بکش *
 و ر شکر خنده ایست شیرین لب *
 استینش بگیر و شمع بکش *
 حکایت * یکی دوستی را مدت ها ندیده بود گفت کجایی
 که مشتاقیم گفت مشتاقی به که ملولی *

بیت

alium quempiam rogato; illo enim intuitu, quo te ego respicio, nihil, nisi virtutem, video.

Inimici oculo, qui utinam sit effossus!

Virtus vitium esse videtur.

Si vero unam habueris virtutem, & vitia septuaginta;

Amicus, non, nisi unam illam videt virtutem.

Historia: Memor sum, quadam nocte, carum meum amicum fores meas ingressum; quo viso, impotens mei, loco (impetu tanto) profilui, ut manica fax mea fuerit extincta.

Noctu venit quasi in somnis illa imago, quæ vultu suo nocturnas tenebras illustrat:

Mirum mihi hoc fortunæ meæ munus esse videtur, undenam mihi tanta oriatur felicitas?

Confedit ille, atque me perstringere cœpit, inquiens: Quare tu, me viso, facem tuam extinxisi? Respondi ego: Quia visus est mihi venisse Sol. Atque faceti dicere solent:

Si vir aliquis infusus candelæ lucem obfuset;

Surgas, illumque in medio confessu trucidas:

Si vero sacchari instar dulce ridens, suave fuerit labium;

Ejus manicam prehendas, candelamque extinguas.

Historia: Quidam amicum suum per longum temporis spatium non viderat; viso ait: Vbinam es, tanto tui tenemur desiderio? Respondit ille: Desiderium præstat fastidio.

باب پنجم در عشق و جوانی

بیت دیر آمدی ای نکار سر مست *
 نرودت ندهیم دامن از دست *
 شعر معشوق که دیر دیر بیند *
 آخر کم از آنکه سیر بیند *
 حکمت شاهد که بار فیکان آید بجفا کردن آمدست
 بحکم آنکه از غیرت اغیار و مضادت خالی
 نباشد *

بیت اذا جئتنی فی رفقة لتزورنی *
 وان جئت فی صلح فانت محارب *
 قطعه بیک نفس که بر امیخت یار باغیار *
 بسی نماید که غیرت وجود من بکشد *
 بخندد گفت که من شمع جمعم ای
 سعدی *

مرا از آن چه که پروانه خویشتن بکشد *
 حکایت * یاد دارم که در ایام پیشین من و دوستی
 چو دو مغز بادام در پوستی صحبت داشتیم ناکاه
 اتفاق سفر افتاد پس از مدتی که باز آمدیم عتاب
 اغاثر کرد که درین مدت قاصدی نفرستادی فتم
 دریغ امدم که دیده قاصد بجمال تو روشن کرد
 و من محروم باشم *

قطعه

Tarda advenisti, ô vaga imago;
Neque statim finum tuum ex manu dimit-
timus.

Delitium, quod per intervalla viderint raro ;
Non minus munus erit, quam si illud ad fatie-
tatem sæpe viderint.

Delitium, quod cum sodalibus venerit ,
afflictum venit : quia sine sodalium invidia &
adverso iis studio, accessus ille fieri nequit.

Dum venis cum sodalibus, ut me invisas ;
Etsi quidem veneris in pace (amicus,) hostis ta-
men ad bellum movendum venis.

Si quando amicus cum sodalibus commercium
instituerit ;

Parum aberit, quin me æmulandi studium in-
teremerit.

Ridens ille respondit : Ego , ô Sade , fodalitii
sum candela :

Quid mea refert , si pyrausta seipsam ambu-
stam peremerit

Historia : Memor sum, me aliquando olim cum
amico perinde ut duo amygdala in uno cortice con-
fortium habuisse ; præter spem omnem iter mihi
fufcipiendum incidit. Aliquanto post reversum me
corripere cœpit , inquires : Tanto temporis spa-
tio quare non misisti cursorem ? Respondi ego:
Calamitosum mihi videbatur , cursoris animum
& oculus tuo aspectu & pulchritudine refici; me
vero illo destitui.

قطعه یار دیرینه مرا کو بنیان توبه مده *
 که مرا توبه بشمشیر نخواهد بودن *
 رشکم آید که کسی سیر نظر در تو کند *
 باز گویم نه که کس سیر نخواهد بودن *
 حکایت دانشمندی را دیدم بحبیب شخصی
 گرفتار و راضی از و بگفتار جور فراوان بردی و تحمل
 بی کران کردی باری بطریق نصیحتش گفتم دانم که
 ترا در محبت این منظور علتی نیست و بنای مودت
 بر نرعتی نه باوجود این معنی لایق قدر علما نباشد
 خود را متهم کردن و جور بی ادبان بردن گفت ای
 یار دست عتاب از دامن روزگارم بدار که بارها
 درین مصلحت که تو گویی اندیشه کردم صبر بر
 جفای او سهلتر نماید که صبر از و و حکیمان
 گفته اند که دل بر مجاهده نهادن اسانترست که
 چشم از مشاهده بر گرفتن *
 مثنوی هر که بی او بسر نشاید برد *
 که جفایی کند بیاید برد *
 هر که دل پیش دلبری دارد *
 ریش در دست دیگری دارد *
 روزی از دست گفتنش زنهار *

O antique amice dicas ; ne (quis) verbis mihi
amoris pœnitentiam imponat :

Quia (ab amore ejus) resipiscere non possum ,
licet ipse gladio instet.

Invidia * me subit , si te quis ad satietatem us-
que aspiciat.

Rursus dico : Ita tamen non est ; nemo enim
ejus aspectu satiari potest.

Historia : Studiosum quendam honesto alicujus
amore captum vidi , cui solo ipsius colloquio frui
fatis erat. Hinc (mortalium) incredibiles exagita-
tiones ferebat, & immensam tolerantiam ostende-
bat. Aliquando ipsum monere cœpi , inquires :
Scio equidem te hujus amore non quidem ad libi-
dinem captum esse ; neque amoris (tui) fundamen-
to aliquam turpitudinis vilitatem subesse : Vtut ta-
men est , celsò doctorum fastigio minime conve-
nit, seipsum reddere suspectum ; atque incondito-
rum hominum exagitationes sustinere. Respondit
ille : O Amice, correptionis manum à tempestatis
meæ sinu contrahas ; quia sæpius eandem rem, quam
tu mihi proponis, sollicito consilio sum meditatus.
Sed deprehendi , facilius esse, propter ipsum tole-
rare exagitationes, quam ipso prorsus carere. Sa-
pientes vero dixerunt : Animum cruciatui expo-
nere facilius est , quam oculum à contemplatione
ipsius retrahere.

Ille, qui sine illo (amico) vivere nequit ;

Si etiam affligerit , tolerare debet.

Quicumque animum delicio applicuerit ;

Barbam alterius manui commisit.

Quodam die illi dixi : Ab amico abstine.

V v

Ali-

بابت پنجم در عشق و جوانی

- چند اثر آن روز کردم استغفار *
- نکند دوست ز بنهار را اثر دوست *
- دل نهادم بر آنچه خاطر اوست *
- کر بلطغم نبرد خود خواند *
- ور بقهرم براند او داند *

حکایت * در عنوان جوانی چنان که افتد
ودانی با خوش پسری سري و سري داشتم بحکم
آنکه حلقي داشت طیب الادا و خلقي کالبدر
اذا بدا *

- بیت آنکه نبات عارضش آب حیات میخورد *
- و شکرش نکه کند هر که نبات میخورد *
- اتفاقاً بخلاف طبع آنرو حرکتی دیدم نپسندیدم دامن
آنرو در کشیدم و مهره مهرش در چیدم و گفتم *
- بیت برو هر چه میبایدت پیش گیر *
- سرمانداری سر خویش گیر *
- شنیدمش که میرفت و میگفت *
- بیت شبیره کر وصل افتاب نخواهد *
- رو تو بازرار افتاب نکاهد *
- این بگفت و سفر کرد و پریشانی او در من اثر
کرد *

بیت

Aliquoties ab eo tempore me dicti poenituit :

Sed amicus ab amico minime abstinet :

Ego itaque animum ipsius voluntati conformavi :

Sive me benevolentia quadam ad se invitaverit ;

Sive me severa objurgatione extruserit , id liberum illi est.

Historia : In primo juventutis meæ flore, prout fieri solet, & tibi constat , caput & amoris consilia cum filio quodam præclaro conferebam ; quia voce ad miraculum usque suavissima pollebat, & forma quadam incredibili , perinde ac plenilunium , splendebat.

Efflorescentem ipsius lanuginem intueatur , quicumque vitæ aquam haurire velit :

Sacchareum ipsius labium aspiciat, quicumque Saccharum comedere cupit.

Præter omnem expectationem in eo vidi contra (ipsius) morem actionem quandam mihi haud probatam : quapropter finum ab illo contraxi , atque amoris illius lapillum fregi, inquit :

Abi, & quodcunque tibi visum fuerit age.

Nostrum consilium cum non sequaris , proprium exequaris consilium.

Audiui illum abeuntem dixisse :

Vespertilio etsi ad Solis fulgorem non compareat ;

Fulgoris pretium in Sole ideo non minuitur.

Hæc dixit, & iter ingressus discessit ; ipsius vero animi dolor atque tristitia in me quoque penetravit.

بیت فقتد نرمان الوصل والمز جاهل *
 بقدر لذیذ العیش قبل المصایب *
 بیت باز ای و مرا بکش که پیشتر مردن *
 خوشتر که پس از تو نرند، کانی بردن *
 اما بشکر و منت باری پس از مدتی باز آمد آن حلق
 داودی متغیر شده و جمال یوسفی بزیان آمده و بر سیب
 زخم‌دانش چو آبه کرد نشسته و رونق بازاری حسنش
 شکسته متوقع که در کنارش گیرم کنار رفتم و گفتم *
 قطعه آن روز که خط شاهدت بود *
 صاحب نظر از نظر برانندی *
 امروز بیامدی بصلحش *
 کش فکحه و ضمه بر نشانندی *
 مشنوی تازه بهارها و رقت رز، شد *
 دیک منه کاتش ما سرد شد *
 چند خراهی و تکبر کنی *
 دولت پارینه تصور کنی *
 پینش کسی رو که طلبکار تست *
 ناز بران کن که خریدار تست *
 قطعه سبزه در باغ کفته اند خوشست *
 داند انکس که این سخن گوید *

Commercii occasionem perdidit ; sed ignorat
homo

Pretium jucundioris vitæ miseriis nunquam
exercitus.

Heus ! redi, & me interfice : quia coram te mori
Præstat, quam te discedente sine te vitam tra-
here.

Sed auspice atque duce Deo denuo reversus fuit,
mutata Davidica voce, & deperdita Iosephica pul-
chritudine : genæ ipsius perinde ut malum cydo-
nium lanugine obsessæ erant , atque splendor in-
comparabilis pulchritudinis ejus obscuratus erat :
sperabat ille, me eum amplexurum esse ; sed ego in
angulum deflectens, inquo :

Illo tempore, quo tibi jucundæ juventutis flos
esset ;

Aspicientem te à tuo aspectu repellebas.

Hodie denuo reverteris, ut amicitiam cum il-
lo redintegres.

Dum * Fetha & Samma apposuisti.

Teneri veris tui folium jam flavit ;

Ollam ne admoveas ; quia ignis meus refri-
xit.

Quousque exultas & fastum ostentas,

Et elapsi anni potentiam (in te) contemplaris?

Abeas ad aliquem, qui te desideret ;

Mollitiemque ostentes illi, qui tui emptor
existat.

Viride gramen in horto dixerunt pulchrum
est,

At mentem (hanc) capit ille, qui hoc dictum
pronunciavit.

یعنی اثر روی دلبران خط سبز دل عشاق بیشتر
جوید *

بیت بوستان تو کند نازار بست *

بس که بر میکنی و میروید *

قطعه تو پار برفته چو اهو *

امسال بیامدی چو یوری *

سعدی خط سبز دوست دارد *

نه هر الو چو والد زری *

قطعه کز صبر کنی و بر بکنی موی بناکوش *

این دولت ایام نکوی بسر آید *

کر دست بجان داشتمی همچو تو بر ریش

نکنداشتمی تا بقیامت که بر آید *

قطعه سوال کردیم و گفتم جمال روی ترا چه شد *

که مورچه بر کرد ماه چو شیدست *

بخنده گفت ندانم چه بود رویم را *

مکر بماتم حسنم سیاه پوشیدست *

حکایت یکی را اثر مستعربان بغداد پرسیدند گمانقول

فی المرء گفت لاخیر فیهم ما دام احد هم لطیفاتیخاشن

فاذا خشن یتلاطو یعنی تا خوب و لطیفند درشتی کند

و چون درشت شوند تلطو کنند و دوستی نمایند *

نظم

Vernantem juventæ ætatem

Animus amantium magis expetit.

Hortus tuus est porri fatum;

Quo magis evulseris, luxuriat magis.

Tu ante annum discessisti (formosus) ut cervus (amabilis,)

Hoc anno rediisti ut (terribilis) pardus.

Sadus tenerum amat juventæ florem,

Non amat hirtas in corpore fetas.

Si (pauillum) temporis expectaveris, & pilos produxeris;

Tum illa formæ venustas perierit.

Vtinam mihi sit imperium in animam, quod tibi est in pilos! Non finerem, ut illa æternum ex corpore exiret.

Rogavi ego inquires: tui vultus pulchritudini quid evenit,

Quod formiculæ Lunæ faciem occupaverint?

Subridens inquit: Nescio quid meo evenerit vultui;

Nisi, quod (amissæ) pulchritudinis luctu pulchram induerit barbæ vestem.

Historia: Advenam quendam Bagdadensium Arabum genti infertum rogarunt, inquirentes: Quid tibi videtur de formosis pueris? Respondit ille: Nihil boni inest ipsis: Quamdiu aliquis eorum pulchellus est, morosum se præbet; & cum adoleverit, benignus evadit: Id est: Quamdiu pulchri & grati sunt, morosos se præstant; cum vero ætate forma defloruerit, benignos se exhibent, & amicitiam ostendunt.

Im-

نظم ۱
 آمدن آن که که خوب روی بود *

تلخ گفتار و تند خوی بود *

چون بریش آمد و بلعت شد *

مردم امیز و مهر جوی بود *

حکایت * یکی را اثر علما پرسیدند که کسی

باماه رویی در خلوت نشسته و درها بسته

و رقیبان خفته و نفس طالب و شهوت غالب

چنان که عرب کوید التمر یانع و الناطور غیر

مانع هیچ دانی که بعلت پرهیزکاری اثر و سلامت

بماند گفت اگر اثر ماه روی بماند اثر بدگویان

نماند *

بیت ۲
 وان سلم الانسان من سوء نفسه *

فمن سوء ظن المذبح ليس يسلم *

بیت شاید پس کار خویشتن بنشستن *

لیکن نتوان زبان مردم بستن *

حکایت * طوطی را با تراخی در قفس کردند طوطی

اثر قبح مشاهده او مجاهده می برد و میگفت این چه

طلعت مکر و هست و هیات محفوت و منظر

ملعون و شمایل نا موزون یا غراب البین لیث بیثی

و یتیک بعد المشرقین *

قطعه

Imberbis, quamdiu fuerit formosus,
 Verbis est acerbus, moribus superbus.
 Barba nascente cum adoleverit, & pulchritudo
 deperdita fuerit;
 Cum hominibus (familiarius) conversari, &
 benevolentiam ambire cœpat.

Historia: Sapientem quendam rogarunt dicentes: Si quis cum puella formosissima in conclavi solus desideat, fores clausas teneat, rivales dormiant, affectus stimulet, atque libido æstuet, perinde ut Arabs ait: Dactylus maturuit, neque hortulanus (quo minus carpatur) prohibet: Numquid putas, religiosa pietatis conscientia ipsum incorruptum fore? Respondet alter: Etsi ille à formosa puella incorruptus manserit; à maledicentium tamen calumniis non incorruptus erit.

Quamvis quidem homo liber sit à malo affectu;

Non tamen à maligna suspicantium calumnia liber erit.

Homo quidem propriam obire provinciam potest;

Sed (protervam) mortalium linguam compe-
 scere non potest.

Historia: Psittacus cum corvo eadem concluderant cavea, psittacus ex horrido ipsius corvi aspectu mire discruciatatus, inquit: Quisnam hic foedus est vultus? Quænam hæc est forma tristis? Quisnam est iste detestabilis aspectus? Quisnam mores isti incompositi? O* corve, utinam inter me & te Orientis & Occidentis spatium interpositum esset!

قطعه علی الصباح بروی تو هر که بر خیزد *
 صباح روز سلامت برو مسا باشد *
 بد اخیری چو تو در صحبت تو بایستی *
 ولی چنان که تویی در جهان کجا باشد *
 عجبت آن که غراب از مجاورت طوطی بجان آمده بود
 و لا حول کنان از گردش کیتی همی نالید و دستهای تغابن
 بر یکدیگر همی مالید و میگفت این چه بخت نکونست
 و طالع دون و ایام بوقلمون لایق قدر من انستی که بازای
 بر دیوار باغی خرامان همی رقتی *
 بیت پارسارا بس این قدر زندان *
 که بود در طویله زندان *
 تا چه کناه کرده ام که روزگارم بعقوبت آن در سلك
 صحبت چنین ابلهی خود را و ناخس یافته در آئی
 چنین بند و بلا مبتلا کرده است *
 قطعه کس نیاید پیا دیواری *
 که بر آن صورتت نکار کنند *
 کر ترا در بهشت باشد جای *
 دیگران دوزاخ اختیار کنند *
 این مثل بدان اوردم تا بدانی که چندان که دانرا از نادان
 نفرتست صد چندان نادانرا از دانا وحشتست *
 بیت

Matutino tempore , qui vultu tuo viso surrexerit ,

Aurora beati illius diei, ipsi vesper erit.

Infelix aliquis (& deformis) qualis tu, tuo conveniebat consortio :

Verum enimvero tui instar (deformis) in hoc orbe ubinam fuerit ?

At vero mirabilius hoc est , corvum ipsius pfittaci consortio mire offensum, sortemque suam detestatum, acerbissimam fatorum iniquitatem incussasse, & complofis præ dolore unguibus ita ingemuisse : Quænam hæc est fati iniquitas ? Quænam ista fortunæ asperitas ? Et quænam hæc instabiles temporum meorum vices ? Profecto dignitati meæ hoc congruebat, ut cum corvo aliquo super vineæ pariete exultans incederem.

Religioso tantum supplicii & carceris satis est ,

Quod inter nebulonum cohortem vivat.

O (bone Deus!) quodnam (tam fonticum) admisi nefas , quod me fatum hoc (tam diro) affecit supplicio ? dum me consortem huic tam stolido , superbo , ignobili , atque garrulo (pfittaco) hoc malo vinculorum supplicio coercuit.

Nemo ad parietem illum concesserit ,

Vbi imaginem tuam depinxerint.

Si tibi in Paradiso fuerit locus ;

Tum alii (te fugientes) Tartarum subire malint.

Hanc similitudinem ideo adduxi , ut discas : Quantum scilicet Sapiens insipientem fugere solet ; centies tanto insipiens (& rudis) Sapientem horret.

بیت نراهدی در سماع زنجان بود *
 نران میان گفت شاهد بلخی *
 کر ملولی نما ترش منشین *
 که تو هم در میان ما تلخی *
 رباعی جمعی چو کل ولاله بهم پیوسته *
 تو هیزم خشک در میانشان رسته *
 چون باد مخالف و چو سرما ناخوش *
 چون برف نشسته و چون یخ بسته *
 حکایت * رفیقی داشتم که سالها باهم سفر کرده
 بودیم و نان و نمک خوردم و بی کران حقوق محبت
 ثابت شده آخر بسبب نفعی اندک از ار خاطر من
 روا داشت و دوستی سپری شد و باین همه از هر دو
 طرف دلبستگی حاصل بود بحکم آن که شنیدم که
 روزی دو بیت از سخنان من در جمعی همی
 گفتند *

قطعه نکار من چو در آید بخنده نمکین *
 نمک نریاده کند بر جراحت ریشان *
 چه بودی از سر زلفش بدستم افتادی *
 چو استین کریمان بدست درویشان *
 طایفه دوستان نه بر لطف این سخن بل که بر
 حسن

Religiosus quidam in nebulonum consortio
fuit;

Inter ipsos pulchellus Belchenfis (religioso)
inquit:

Si tu propter nos offenderis, tristis ne confi-
deas:

Quia tu in consortio nostro nobis quoque
molestus es.

Inter societatem, quæ ut rosa & hyacinthus se
mutuo est complexa,

Tu ut aridum lignum succrevisse videris;

Perinde ut ventus aliquis adversus, atque fri-
gus ingratum;

Quin ut nix confedisti; & ut glacies, indura-
tus non liquefcis.

Historia: Sodalem quendam habebam, cum quo
multos annos iter feceram, panem & salem come-
deram, atque incomparabile amicitiae jus (utrin-
que) sanctum erat. Tandem ille propter exi-
guum lucellum animum meum offendere sustinuit;
amicitiaque soluta fuit. Nihilominus utrinque ta-
men tacitus quidam animorum amor & conciliatio
fuit; quia audiveram, quodam die (hos) duos ver-
sus meos in sodalitis quodam recitatos fuisse.

Imago mea dum advenerit dulci risu (effusa,)

Plus falis indit vulneri animorum vulnerato-
rum. (meam incideret;

Vtinam cincinni illius extremitas in manum

Perinde ut liberalium sinus in manum paupe-
rum.

Nonnulli amicorum, non quidem hac suavi
verborum Venere inducti; sed singulari naturæ

حسن سیرت خویش کواهی داده اند او هم در آن میان
مبالغه کرده و بنز فوت محبت قدیم تاسف خورده و بخطای
خویش اعتراف کرده معلوم کردم که از طرف او هم
رغبت هست این بیتها فرستادم و صلح کردم *

قطعه نه ما را در میان عهد وفا بود *

جفا کردی و بد مهری نمودی *

بیکبار از جهان دل در تو بستم *

ندانستم که کردی بنمودی *

هنوزت کر سر صلحست باز آئی *

کز آن محبوبتر باشی که بودی *

حکایت * یکی را نرینی صاحب جمال بود در گذشت

و مادر زن پیر فرقتی بعزت صداق در خانه

ممکن بماند مرد از مجاورت او بجان رنجیدی و بحکم

صداق از مجاورت او چاره ندیدی یکی از بن طایفه

گفت چه گونه در فراق یار عزیز گفت نادیدن زن

بر من چنان دشوار نمی آید که دیدن مادر زن *

مثنوی کل بقاراج رفت و خار بماند *

کنج برداشتند و ما را بماند *

دیده بر تارک سنان دیدن خوشتر *

از روی دشمنان دیدن *

واجبست از

probitate propensi benignius testimonium (atque iudicium) ferebant; (inter quos ille laudes nostras) egregie prædicaverat, atque pristinae amicitiae jacturam conquestus deploraverat, suamque culpam fassus erat: unde collegi, illum sua sponte in meam amicitiam propendere, proinde hos versus illi misi, eamque cum illo denuo redintegravi.

An non inter nos sanctum erat fidei & amicitiae jus?

Tu offendisti, & malum amorem ostendisti.

Vno momento ab hoc mundo animum ad tui amorem adjunxi;

Nescius, te mutaturum ita subito animum.

Adhuc tamen, si amicitiae animum habeas; redi:

Longe carior eris, quam antea fuisti.

Historia: Quidam mulierem forma habebat admodum præclaram, qua defunctâ, mulieris mater decrepita anus, propter rationem * dotis in ædibus illius remansit, vir propter contubernium decrepitæ (focrus) mire discruciabatur animo: propter dotem tamen, illius consortium nullâ ratione effugere poterat. Quidam amicorum in matrimonio vivens inquit illi: Qua ratione agis post ereptam tibi adeo caram amicam? Respondit alter ille: Non aspicere uxorem (meam,) non usque adeo arduum est, quam aspicere ipsius matrem.

Rosa decerpta est, spinaque remansit:

Thesaurum abstulerunt, serpens * relictus est.

Oculo ipsum hastæ spiculum adversum aspicere præstat;

Quam vultum inimicorum intueri.

Oportet

واجبست از هزار دوست برید *

تا یکی دشمنت نباید دید *

حکایت * یاد دارم که در جوانی گذر داشتم بکوی
و نظر داشتم باماه رویی در ایام تموزی که حرورش
اب دهان را بخوشانیدی و سبومش مغز استخوان را
بخوشانیدی از ضغوبش ریت تاب افتاب نیاورد
لاجرم التجا بسایه دیواری کردم مترقب که کسی
ترجمت حرّ تموز از من ببرد و بای اتش من فرو
نشانده ناکاه از تاریکی دهلیز خانه روشنائی دیدم
جمالی که زبان فصاحت از بیان صباحت او عاجز
بماند چنانکه در شب تاریک صبحم براید یا آب
حیات از ظلمات بدراید قدحی برز آب بر دست
و شکر در آن ریخته و بعرق بر امیخته ندانم
بکلابش مطیب کرد یا قطره چند از کل مرویش
در آن چکید. فی الحجه شراب از دست نکازیند
بر گرفتم و بخوردم و عمر گذشته از سر گرفتم *

قطعه حرم آن فرخنده طالع را که چشم *

بر چنین روی افتد هر بامداد *

مست می بیدار گردد نیم شب *

مست ساقی روز محشر بامداد *

حکایت *

Oportet mille amicorum amicitias rescindi;
Ne unum inimicum tuum videas.

Historia: Memor sum, me in juventute quondam plateam quandam præteriisse, & puerum præclara forma præstantem conspexisse mense Augusto ferventissimo, cum nocturnus ejus ventus æstuans salivam in ore desiccaret: diurnus ossium medullam excoqueret. Per imbecillitatem humanam, (immesum) Solis æstum sustinere haud potui: quare ad parietis cujusdam umbram refugi, avide circumspiciens, an non quispiam vires meas æstu mensis Augusti fractas reficeret, & frigida meum (sitis) incendium restingueret. Præter omnem spem ex tenebroso ædium splendidarum atrio pulchritudinem quandam oriri video, cujus formæ elegantiam nulla linguæ eloquentia effari possit: perinde ac si in obscura nocte aurora prodiret; aut vitæ aqua ex Cimmeriis tenebris surgeret; poculum aqua nivali impletum manu tenebat, saccharo indito & vino eliquato temperatum. Nescio utrum aqua rosacea illud odoratum reddiderit; an vero aliquot guttas ex vultus sui rosa instillaverit. Ego ut paucis defungar, potum ex blanda illius manu acceptum hausi: atque præteritæ tædiosæ vitæ memoriam deposui.

O beatam atque felicem sortem illius oculi,
Qui in ejus vultum unoquoque mane incidit!

Ebrius vino evigilare solet ad mediam noctem:

Ebrius vero pincernæ pulchritudine extremi demum judicii mane.

Y y

Histo-

حکایت * سالی سلطان محمود خوارزمشاه باخطای
برای مصلحتی صلح اختیار کردند بجامع کاشغر
در امدن پسری دیدم در خوبی بغایت اعتدال
و نهایت جمال چنانکه در امثال او گفته اند *

رباعی معلفت همه شوخی و دلبری اموخت *

جفا و ناز و عتاب و ستمگری اموخت *

من ادبی بچنین شکل و خوی وقد و روش *

ندیده ام مگر این شیوه اثر پری اموخت *

مقدمه نوز محشری در دست و همی خواند ضرب

نزد عمر و کان المتعدی عمر ا فکتم ای پسر خوارزم

و خطای صلح کردند و نرید و عمر و را خصومت

همچنان باقیست بخندید و مولدم پرسید کفتم خاك

شیر اثر کفتم از سخنان سعدی چه داری کفتم *

قطعه بلیت بنحوئی حصول مغاضبا

علي كزید في مقابلة العمر و *

علي جر ذیل لیس یرفع راسه *

و هل یستقیم الرفع من عمل الجر *

کفت غالب اشعار او درین زمین بزبان پارسیست

اگر بگویی بفهم نزدیکتر باشد کلم الناس علی قدر

عقولهم *

منوی

Historia : Quodam anno Mahmudus Rex Chorsemæ cum Chitææ Rege proprii commodi causa pacem fecit : Ingressus ego templum Caschgeranum , quendam vidi puerum pulchritudine mira præditum , & singulari forma præstantem , adeo ut de eo dictum fuerit :

Magister tuus te festivos mores, & amores docuit :
(quitatem docuit.

Exagitationem, mollitiem, pertinaciam & ini-
Ego nullum hominem ista forma , pulchritudine , statura & gestibus (didicerat.

Vidi, sed istos molles & blandos mores à sene

Præfationem Syntaxeos Semachscherinæ manibus tenebat, atque legebat: Saraba Seidon Amran, Seidus verberavit Amrum : Accusativus patiens erat Amrus. Ego vero aiebam : O fili, Chor-sema* atque Chitæa pacem iniverunt; num Seidus atque Amrus bellum foveant æternum? Quo audito, ridens patriam meam rogat. Respondi ego ; esse Cyropolim. Ille inquit : Ex Sadi dictis quid habes? Ego contra :

Amore correptus fui alicujus discipuli Syntaxin discantis; (sed) invadebat ille iratus Me, perinde ut Seidus in (Syntactico) certamine Amrum :

(Superbus) sinum contrahens* caput non elevabat , (ut aliquem respiceret ;)

Sed num respiciat alios , qui sit superbus ?

Puer inquit : pleraque ipsius carmina hoc nostro loco lingua Persica circumferuntur; qua si illa recitaveris, facilius intelliguntur nobis: Loquitor hominibus ad captum suum.

مثنوی طبع ترا تا هوس نحو شد *
 صورت عقل از دل ما محو شد *
 ای دل عشات بدام تو صید *
 ما بشو مشغول و تو با عمر وزید *
 بآمدن آن که عزم سفر مصمم شد مگر کسی از کاروانیان
 گفته بودش که فلان سعدیست دیدم که دوان آمد
 و تلافی کرد و بر وداع تاشو خورد که چندین روز چرا نکفتی
 که منم تا شکر قدم بزرگان را بخدمت میان بستی گفتی *
 مصراع باوجودت نرمن او از نیامد که منم *
 گفتا چه شود که درین بقعه بر اسایی *
 تا از خدمت مستفید شویم *
 گفتیم نتوانم بحکم این حکایت که دیدم *
 مثنوی بزرگی دیدم اندر کوهساری *
 قناعت کرده از دنیا بغاری *
 چرا گفتیم بشهر اندر نیایی *
 که بار بند از دل بر کشایی *
 بگفت آنجا پری رویان تغزند *
 چو کل بسیار شد پیلان بلغزند *
 این کلام گفتیم و بوسه بر سر و روی همه دیگر دادیم
 وداع کردیم *

Ingenium tuum ex quo syntaxi sese applica-
vit, (periit.

Intellectus nostri ratio ex mente nostra plane

Sed heus tu! in cuius laqueo amatoris animus
prædæ est; (res est.

Nobis tecum, sed tibi cum Seido atque Amro

Mane cum consilium incundi itineris esset
certum, quidam nostrorum comitum illi forte
dixit: Iste est Sadus. Vidi itaque puerum præ-
cipiti cursu advolantem, miris officiis huma-
num, atque nostrum discessum, cum valedice-
remus, ægerrime ferentem, atque ita dicentem:
Tot per dies quidni dixisti, Ego sum (Sadus?) ut,
quo gratus erga magnatum adventum judicaret,
eos omnibus officiis & servitiis colerem. Ego vero
 respondi:

Te quidem præsentem non prodit vox ista, Ego
sum. (scas,

Respondit ille: Quid si in hoc loco acquie-
Vt te autore aliquid proficiamus?

Respondi: Non possum, huius historiæ, quam
vidi, autoritate motus. (vidi;

Magnatem aliquem inter montes sedem fixisse
Qui paucis contentus, mundo (rejectione) in spe-
lunca (sedebat.)

Quid ni, inquam, in urbem migras;

Vt onus animi tandem liberior resolvās?

Respondit ille: Ibi plurimæ formosæ & pul-
chræ sunt: (labascunt.

Et cum lutum est plurimum, elephanti quoque

Hæc verba dixi, osculoque capiti vultuique
mutuo fixo, valediximus.

مشنوی طبع ترا تا هوس نحو شد *
 صورت عقل اثر دل ما محو شد *
 ای دل عشاق بدام تو صید *
 ما بتو مشغول و تو با عمر وزید *
 بامدادان که غم سفر مصمم شد مگر کسی اثر کاروانیان
 گفته بودش که فلان سعدیست دیدم که دوان آمد
 و تلاحظه کرد و بر وداع تأسخورد که چندین روز چرا نکفتی
 که منم تا شکر قدوم بزرگان را بخد مت میان بستی گفتیم *
 مصراع باوجودت نرمن او اثر نیامد که منم *
 گفتا چه شود که درین بقعه بر اسایی *
 تا اثر خدمت مستفید شویم *
 گفتیم نتوانم بحکم این حکایت که دیدم *
 مشنوی بزرگی دیدم اندر کوهساری *
 قناعت کرد اثر دنیا بغاری *
 چرا گفتیم بشهر اندر نیایی *
 که بار بند اثر دل بر کشایی *
 بگفت آنجا پری رویان نغزند *
 چو کل بسیار شد پیلان بلغزند *
 این کلام گفتیم و بوسه بر سر و روی همه دیگر دادیم
 وداع کردیم *

Ingenium tuum ex quo syntaxi sese applica-
vit, (periit.

Intellectus nostri ratio ex mente nostra plane

Sed heus tu! in cuius laqueo amatoris animus
prædæ est; (res est.

Nobis tecum, sed tibi cum Seido atque Amro

Mane cum consilium ineundi itineris esset
certum, quidam nostrorum comitum illi forte
dixit: Ille est Sadus. Vidi itaque puerum præ-
cipiti cursu advolantem, miris officiis huma-
num, atque nostrum discessum, cum valedice-
remus, ægerrime ferentem, atque ita dicentem:
Tot per dies quidni dixisti, Ego sum (Sadus?) ut,
quo gratus erga magnatum adventum judicaretur,
eos omnibus officiis & servitiis colerem. Ego vero
 respondi:

Te quidem præsentem non prodit vox ista, Ego
sum. (scas,

Respondit ille: Quid si in hoc loco acquie-
vit te autore aliquid proficiamus?

Respondi: Non possum, huius historiæ, quam
vidi, autoritate motus. (vidi;

Magnatem aliquem inter montes sedem fixisse
Qui paucis contentus, mundo (rejectione) in spe-
lunca (sedebat.)

Quid ni, inquam, in urbem migras;

Vt onus animi tandem liberior resolvas?

Respondit ille: Ibi plurimæ formosæ & pul-
chræ sunt: (labascunt.

Et cum lutum est plurimum, elephantique quoque

Hæc verba dixi, osculoque capiti vultuique
mutuo fixo, valediximus.

بیت بوسه دادن بروی دوست چه سود *
 هم در آن لحظ کردنش بدرون *
 سبب کویی وداع یاران کرد *
 روی ترین سویی سرخ ازان سو نبرد *
 شعر ان لم امت انا يوم الوداع تأسفا *
 لا تحسبوني في المودة منصفاً *
 حکایت خرقه پوشی در کاروان حجاز همراه ما
 بود یکی از امراء عرب مرا صد دینار بخشید،
 بود تا نفقه عیال کند ناکاه دزد خفاجه بر کاروان
 نردند و پاک ببرند باز رکابان کریم و زاری کردن
 گرفتند و فریاد بی فایده خواندن *
 بیت کر تضرع کنی و کر فریاد *
 دزد زمر باز پرس نخواهد داد *
 مگر آن درویش خرقه پوش بر قرار خود مانده
 بود و تغییر درو نیامده گفتم مگر آن معلوم ترا
 نبردند گفت بلی بردند ولیکن مرا با آن معلوم
 چنان الفتی نبود که بفارقت آن خسته دل باشم *
 بیت نباید بستن اندر چنین و کس دل *
 که دل برداشتن کاریست مشکل *
 گفتم موافق حال منست آنچه تو گفتی که مرا در عهد
 جوانی

Osculari vultum amici quid juvat,
 Atque eodem momento ipsi valedicere?
 Sodalibus valedixit facie pomum,
 Altera vultus parte rubrum, altera pallidum
 referens.

Nisi inter valedicendum ipso moriar discessus
 die præ dolore;

Ne me existimetis in amore æquum.

Historia: Pauper quidam pannosa penula indutus in comitatu peregrinantium Meccam comes nobis ibat. Quidam ex Magnatibus Arabum illi centum aureos dono dedit, ut familiam (facilius) sustentare posset. Præter spem omnem prædones Chafaschani comitatum invadunt, & omnia illi bona auferunt. Mercatores flere atque plorare cœperunt, & frustra opem implorare.

Sive precibus obtesteris, sive miserabiliter
 exclames; (turus.

Prædo tamen aurum (creptum) non est reddi-

Forte religiosus ille pannosa penula indutus primam animi constantiam retinuit, & nihil quicquam mutatus fuit. Cui ego dixi: Fortassis tuam non abstulerint pecuniam? Respondit ille: Imo & meam abstulerunt: Verum enimvero ego pecuniam illam non adeo amabam, ut illa ablata ægro animo doleam.

Non decet animum ulli rei, aut homini
 mancipare

Quia animum ab illo revocare res est
 (imprimis) difficilis.

Respondi ego: Quæ tu dixisti, meæ conditioni
 conveniunt: ego enim juvenili mea ætate cum ju-
 vene

جوانی با جوانی اتفاق مخالفت بود و صدق مودت
بمثابتی که قبله چشم جمال او بودی و سود سرمایه
عمرم وصال او *

قطعه مکر ملائکه و کر نه بشر *

بحسن صورت او در زمین خواهد بود *

بدوستی که حرامست بعد از دوستی *

که هیچ نطفه چو او ادمی نخواهد بود *

ناکهی پای وجودش بکل اجل فرو رفت و دود فراق
از دودمانش بر آمد روزها بر سر خاکش مجاورت
کردم *

قطعه کاش کان روز که در پای تو شد خار اجل *

دست کیتی بزدی تیغ هلاکم بر سر *

تا درین روز جهان بی تو ندیدی چشم *

ای مگر بر سر خاک تو که خاکم بر سر *

قطعه آنکه قمارش نکر فتنی و خواب *

تا کل و سرین نشاندهی نخست *

کردش کیتی کل رویش بریخت *

خار بنان بر سر خاکش برست *

بعد از مفارقت او عزم کردم و نیت جزم که بقیه
زندگانی فرس هوش در نوردم و کرد مجالست نکردم
قطعه

vene quodam forte conversabar , verumque amorem colebam : adeo , ut Oriens ille, (quem preces fundentes aspicimus ,) oculis meis ipsius pulchritudo esset, atque pretiosæ meæ vitæ quæstus ipsius conversationis commercium. (quam,

Fortassis Angeli ; non vero mortalium quiformæ præstantia pares illi in terris esse possint.

Per amicitiam illam nefas esto , illo mortuo posthac amicitiam colere :

Neque enim semine humano similis illi quisquam homo gigni potest.

Præter omnem spem pes vitæ ipsius in fati lutum præceps ruit, atque ardentissima ob discessum illius suspiria à propinquis ejus mota fuerunt, aliquot ego dies ipsius sepulchro assedi perpetuos, (gemens :)

Vtinam illo die, quo fati spina in tuum pedem demersa fuit , (cussisset !

Coeli manus caput meum fatali gladio pervt hoc die mundum sine te oculus meus non aspiceret.

Heu mihi ! qui capite humo, qua tu conderis, incumbo : utinam illa capiti meo incumberet !

Heu misero illi ! qui non acquiescebat, neque somnum capiebat ; (stravissent :

Nisi rosas atque flores * Nasiræos primum subfatalis coeli cursus vultus ipsius rosam dejecit:

Atque spinarum radices super humo ipse produxit.

Postquam ille consortio nostro esset ereptus , votum vovi & sacrum consilium animo meo proposui, ut scilicet per reliquum vitæ meæ tempus affectuum stragulum contraherem, atque omni juvenili consortio abstinerem.

قطعه
سود دریا نیک بودی کر نبودی بیم موج *
حسب کل خوش بودی کر نیستی تشویش
خار *

دوش چون طاوس می نازیدم اندر باغ
وصل *

این زمان اندر فراق یار می بیجم چو مار *
حکایت * یکی را از ملوک عرب حدیث لیلی
و مجنون بگفتند و شورش حال او که با کمال فضل
و بلاغت سر در بیابان نهاده است و زمام اختیار
از دست داده است بفرمودش تا حاضر آورند
و ملامت کردن گرفت که در شرف انسان چه خلل
دیدنی که خوی حیوانی گرفتی و ترک عیش ادبی
گفتی مجنون بنالید و گفت *

شعر و رب صدیق لایمی فی و دادها *

الم یرها یوما فتوضع لی عذری *

قطعه کاش کانان که عیب من جستند *

رویت ای دلستان بدیدندی *

تا بجلی قرنجم در نظرت *

بیخسر دستها یریدندی *

تا حقیقت معنی بر صورت دعوی کواهی داهی ملک را

در

Quæstus maris esset quidem egregius, modo
non esset fluctuum discrimen

Consortium rosæ suave quidem foret, modo
non esset horridus spinæ aculeus:

Hæsterna nocte perinde ac pavo superbus in-
cedebam in horto amici consortio (lætus)

Nunc vero, amico amisso, perinde ut serpens
præ dolore in spiras collectus volutor.

Historia: Cuidam Arabum Regi retulerunt hi-
storiam Leilæ* atque Metschnuni, ejusque miserum
enarrarunt vitæ statum; qui scilicet tanta virtutis
præstantia & orationis facundia deserta petierit,
habenasque regiminis sui manu emisit: Rex jussit,
ut illum adducerent; adductum ita corripere cœpit:
(O Metschnune,) In nobili mortalium consortio
quid damni vidisti, quod ferarum more deserta co-
lens, jucundum mortalium commercium deserue-
ris? Metschnunus gemebundus inquit:

Multi amici me corripiunt, quod eam amo:

Sed an nullus eam aliquando viderit, ut tu
(amoris mei) veniam comprobes?

Vtinam illi, qui vitium meum carpunt,

Vultum tuum (O Leila;) animos in amorem
viderent!

Vt pro aureo* malo, tui aspectu

Abrepti, (& velut obliti sui,) manus suas scin-
derent.

Vt res ipsa (locupletissimum) testimonium liti
isti perhiberet, (eamque dirimeret;) Regem tan-
dem ipsa cupido incescit, ut pulchritudinem ipsius

در دل آمد که جمال او را مطالعه کند تا داند که چه
 صورتست که موجب چندین فتنه است بفرمود
 طلب کردند در احیاء عرب بگردیدند و بدست
 آوردند و پیش ملک در محن سراج به داشتند ملک
 در هیأت او نظر کرد شخصی دید سیاه فام ضعیف
 اندام در نظرش حقیر آمد بجکم آنکه کمترین
 خدام حرم او بجمال از رویش بود و بزینت پیش
 مجنون بفرست در یافت و گفت ای ملک از درجه
 چشم مجنون بجمال لیلی نظر بایست *

مثنوی ترا بر درد من رحمت نیاید *

رفیق من یکی همدرد باید *

که با او قصه می گویم همه روز *

دو خیزم را بهم خوشتر بود سوز *

شعر ما مژ من ذکر الحمی بمسمعی *

ولو سمعت ورق الحمی صاحت معی *

یا معشر الخالین قولوا للمعافی *

یا لیت قدری ما بقلب الموجعی *

نظم تند رستانرا نباشد درد ریش *

جزر بهم دردی نکویم درد خویش *

گفتن از رنبر یی حاصل بود

contemplaretur, quo cognosceret, qualifnam illa fit imago, quæ tantæ calamitatis caufa eſſe poſſit? Imperat igitur, ut eam quærant: Per Arabum familias quæſitam tandem inveniunt, & in vitrea lectica* concludam Regi afferunt. Rex formam ipſius intuitus, videt mulierem colore fuſcam, corpore debilem (& macilentam:) Regi ſatis videbatur miſera, adeo; ut infima ancillarum ipſius in gynecæo eam formæ pulchritudine & corporis cultu ſuperaret. Meſchnunus ſagaci mente tacitum hoc Regis de Leila ſua iudicium perſpiciens, inſit: O Rex, Meſchnuni oculis te pulchritudinem Leilæ aſpicere oportebat.

Tu meæ calamitatis haudquaquam miſereris;
 Socium aliquem meum pari calamitate ſubactum eſſe oportet;

Vt illi hiftoriam toto die enarrem:

Quia duo ligna una facilius (accenduntur &) ardent.

Illud, quod de mentione deliciæ ad aures meas pervenit;

Si turtur quoque campeſtris audiret, mihi congemeret.

O cariffimi amici dicite illis, qui (amoris expertes divino quodam munere) liberati ſunt: (vulnerato!

Vtinam tu intelligeres, quid fit in animo meo (Sed) valentes & ſani non ſentiunt vulneris dolorem;

Neque ego, niſi pari miſeria exercito, meam miſeriam dixerò.

Loqui de ape, ſupervacaneum fuerit,

بایکی در عمر خود ناخورده نیش *
 تا ترا حالي نباشد همچو من *
 حال ما باشد ترا افسانه پیش *
 سوز من بادیگری نسبت مکن *
 او نمک بر دست و من بر عضو ریش *
 حکایت * قاضی همدانی حکایت کنند که بانعلبند
 پسری سر خوش بود و نعل دلش بر آتش روزگاری
 در طلبش متهلو بود و پویان و مترصد و چویان
 و بر حسب واقعه کویان *
 رباعی در چشم من آمد آن سهی سرو بلند *
 بر بود دلم نزدست و در پای افکند *
 این دیده شوخ میکشد دل بکمند *
 خواهی که بکس دل ندهی دیده بیند *
 بیت از یاد تو غافل نتوان کرد بهیچم *
 سر کوفته ما رم نتوانم که به پیچم *
 شنیدم که در گذری پیش قاضی باز آمد طرفی ازین
 معامله بکوشش رسیده بود و زاید الوصو رنجیده دشنام
 بی تحاشی داد و سقط گفت و سنک برداشت و هیچ
 از بی حرمتی فرو نگذاشت قاضی بایکی از علما
 معترض که همعنان او بود گفت *

بیت

homini, qui pertotam vitam ejus aculeum non
senferit.

Nisi tecum res fit ita comparata, ut mecum ;

Tum res meæ tibi fabula esse videantur.

Meum (amoris) incendium cum alterius con-
ferre noli ;

Perinde enim est, ac si ille salem in manu, ego
vero vulnus in corpore habeam.

Historia: Narrant, judicem sacrum* Hemedanen-
sem cujusdam fabri ferrarii filium amasse ; adeo, ut
ferreus cordis ipsius calceus super amoris igne diu
in desiderio ipsius exercitus tabesceret & perpetua
inquietudine discruciaretur, eum magna cura ob-
servabat, quærebat atque suum ipsius statum ita
exprimebat.

(statura ;

Oculum meum cepit illa procera & pulchra

Animumque meum mihi abstulit, meque in
terram prostravit :

Hic oculus petulans animum illaqueat ;

Si vis ut animum ad neminem applies, oculos
claudes.

(nere possum :

A tua memoria nulla unquam ratione absti-

Sum enim serpens contuso capite, adeoque non
possum, quin me volutando torqueam.

Audivi, puerum in via venisse ad judicem, post-
quam nonnulla hujus rei de judice ad puerum
delata essent, quibus puer, supra quam dici potest,
accensus, judicem audacter contumeliis infestavit,
& multa indigna objecit : lapidem, quo eum percu-
teret, sustulit ; nec quidquam injuriarum omisit,
quo non judicem petiverit. Iudex cuidam sapienti
celeberrimo, qui ipsius sodalis erat, inquit :

Aspi-

بیت ان شاهدي وحشم گرفتن بینیش *
 وان عتده بر ابروي ترش شیرینش *
 در بلاد عرب کویند ضرب الجیب زریب *
 بیت از دست تو مشت بر دهان خوردن *
 خوشتر که بدست خویش نان خوردن *
 همانا از وقاحت او بوی سماحت می آید پادشاهان
 سخن بصلاحت کویند و باشد که در نهان صلح
 جویند *

بیت انکور تو او را ترش طعم بود *
 روزی دو صبر کن که شیرین گردد *
 این بگفت و عسند قضا با آمد تویی چند از عدول
 که ملازم او بودند زمین خدمت بیوسیدند که
 با جازت سخنی داریم در خدمت بگوئیم اگر چه
 ترک ادبست و بزرگان گفته اند *

بیت نه در هر سخن بحث کردن رواست *
 خطا بر بزرگان گرفتن خطاست *
 اما بحکم آنکه سوابق انعام خداوندی ملازم روزگار
 بندگانهست مصلحتی که بینند و اعلام نکنند نوعی
 از حیانت باشد طریق صواب آنست که پیرامن این
 طمع نکردی و فرش ولع در نورددی که منصب قضا
 پایگاهی

Aspice hunc puerum atque ipsius furorem;
 Ipsas rugas super palpebris blande contractas.
 (Sed) in Arabia ajunt : Dilecti verberatio uva
 passa est.

A tua manu pugnum ore excipere

Præstat; quam manu propria panem comedere.

Videtur equidem ab exigua illius verecundia
 iste petulantia odor proficisci. Reges dura &
 aspera quidem verba palam dicunt ; interea
 tamen clam pacem expetunt.

Vva recens & immatura saporem habet acer-
 bum ; (dulcescat.

Vnum atque alterum diem expecta , donec

Iudex his dictis ad tribunal suum redijt : Tum
 iusti aliquot viri , qui ministerio & familiaritate
 ipsum colebant , terram deosculati copiam dicen-
 di petunt , cum quædam necessario dicenda habe-
 rent ; quamvis illud sit minus modestum, & magni
 viri dixerint :

Non licet ob quodvis dictum contro-
 versiam movere ;

Atque magnatum crimina vituperare ,
 crimen est.

Verum enimvero infinita Domini beneficentia
 servorum fidem sibi obstrinxit æternum, adeo ut si
 quid viderint, nec indicaverint, illud protervæ in-
 gratitudinis sit exemplum. Vera virtutis & pieta-
 tis via hæc est ; ne circa hanc cupidinem oberres,
 quin profundæ hujus concupiscentiæ stragulum
 contrahas , quia dignitas judicialis est locus plane

A a a

celfus,

پایکاهی منیع است تا بکنایه شنیع ملوث نکر دای
 حربو اینست که دیدی وحدیث اینست که شنیدی *
 مثنوی یکی کرد بی آب رویی *

چه غم دارد از آب روی کسی *

بسا نام نیکویی پنجا سال *

که یک نام زشتش کند پایمال *

قاضی را نصیحت یاران یکدل پسند آمد و بر حسن
 رای و حفظ وفای ایشان افرین کرد و گفت نظر
 عزیزان در مصلحت حال من عین صوابست
 و مسئله بی جواب و لکن *

شعر ولو آن حبا بالملام یزول *

لسمعت افکای فتریه عدول *

بیت ملامت کن مرا چند آنکه خواهی *

که نتوان شستن از زرنکی سیاهی *

این بگفت و کسان را بتفحص حال او بر انگیخت
 و نعمت بی کران بریخت که گفته اند هر کرا زر در
 تر از روست نرور در باز روست و آنکه بر دنیا دست
 رسی ندارد در همه دنیا کسی ندارد *

بیت هر که زر دید سر فرو دارد *

وز تر از روی آهنین دوشست *

cellus , quem foedo (isthoc) crimine contaminare
haud decet : puer iste est , quem vidisti , atque no-
va hæc injuria quanta sit , ipse audivisti.

Ille , qui pudorem suum prostituerit ;

Quid curat pudorem alienum ?

Sæpe accidit , ut bonum nomen quinquagin-
ta annorum ,

Vnum infame nomen prosternat.

Iudici hæc concors sodalium admonitio per-
grata fuit ; ipsorumque bonum consilium & con-
stantem in se fidem laudavit , inquires : Consilium
Magnatum rebus meis datum , vere est pium , &
exemplum , quod nullo opposito argumento con-
velli possit : verum enimvero ,

Si amor correptione tolleretur ;

Tum quidem (eam cupide) admitterem ; * etfi
correptores falso (mihi) imponent.

Me corripe , quousque lubuerit ;

Sed non potest ablui Æthiopis nigror.

Hoc dicebat atque nonnullis id negotii de-
dit , ut puerum conciliarent , & opes immensas
effudit , (quarum beneficio desiderium suum exple-
vit ,) prout ajunt : Quicumque aurum in libra
habuerit , is vires in lacerto habet : Qui vero
opes in hoc mundo non habuerit , per to-
tum terrarum orbem neminem (amicum)
habet.

Quicumque aurum viderit , caput submittens
inclinat ,

Et si , ut Iustitiæ libra (ferreum scapum ,) fer-
reum humerum ipse habuerit.

في الجملة شبی خلوتی میسر شد و هم در آن شب
 سخن را خبر شد که قاضی همه شب شراب در سر
 و شاهد در بر اثر تنعم خفتی و بترتم کفتی *
 غزل امشب مگر بوقت نمی خواند این خروس *
 عشاق بسی نکرده هنوز اثر کنار و بوس *
 ز حساس یار در خم کیسوی تابدار *
 چون کوی عاج در خم چوکان ابنوس *
 یکدم که چشم فتنه بختست زینهار *
 بیدار باش تا فرد عمر بر فسوس *
 تا نشنوی ز مسجد آذینه بانك صبح *
 یا اثر در سرای اتابك غریو کوس *
 لب بر لبی چو چشم خروس ابلهی بود *
 قاضی درین حالت بود یکی اثر متعلقان در آمد
 و گفت چه نشینی خیز و تا پای داری کریر که حسودان
 بر تو دشتی گرفته اند بلکه حقّی گفته اند تا مگر این
 آتش فتنه که هنوز اندکست باب تدبیری فرو نشانیم
 مبادا که فردا چون بالا گیرد عالمی فرا گیرد قاضی
 بتبسم فرو نکه کرد و گفت *
 قطعه پنجه در صید کرده ضیغم را *
 چه نفوت کند که سک اید *

Vt paucis absolvam, quadam nocte illius pueri consortium contigit; sed illud eadem nocte prætor rescivit: scilicet, Iudicem sacrum totam noctem vinum potasse, puerumque in consortio suo habuisse; delitiis captum somnum non cepisse, atque carmina accinentem ita dixisse:

Hac nocte gallus suo tempore non cecinerit:

Quia amator nondum satis amplexus & osculatus fuit.

Vultus amici ex crispatis cincinnis effulgens,
Similis est pilæ eburnæ in orbe clavæ ex
ebeno factæ.

Vno illo momento, quo perfidus (inimici)
oculus dormiverit,

Pervigil esto, ne vita iners transigatur.

Quamdiu non audiveris ex (summo) templo
præconium vocis matutinæ;

Aut ex aula Arabeci strepitum tympani;

Labium super labio (furat,) perinde ut oculus
falacis galli in amore.

Iudex sacer dum his illecebris immerfus hæret,
ecce quidam familiarium foribus ingressus ait:
Quid desides? quin surge, & quousque pedibus
possis, fugam capeffe: quia inimici tibi fraudem
struxerunt, imo verum dixerunt. Age igitur, illud
inquietudinis incendium, dum adhuc in herba est,
moderaminis & prudentiæ aqua restinguamus; ne
forte eveniat, ut crastino die cum in flammam ex-
arferit, orbem impleat. Iudex subridens terram
aspicit & infit:

Vnguem si prædæ immiserit Leo;

Quid moratur, si advenerit canis?

رویی در روی دوست کن بکنار *

تا غدو پشت دست می حاید *

ملک را در آن شب آهنگی دادند که در ملک تو چنین
منگری حادث شده است چه فرمایی گفت من او را
از جمله فضلاء عصر و یکانه دهر می دانم باشد که معاندان
در حق او بغرض حوض کرده باشند این سخن در سمع
قبول من نیاید مگر اینکه که معاینه کرد که حکما
گفته اند *

بیت بتندی سبک دست بردن بتیغ *

بدندان برد پشت دست دریغ *

شنیدم که سحرگاهی ملک باتنی چند از حاصان نر بالین
قاضی رسید شمع را دید ایستاده و شاهد نشسته و می
ریخته و قدح شکسته و قاضی در خواب مستی بیخبر از
ملک هستی ملک بلطفش بیدار کرد و گفت بر خیز که
افتاب بر آمد قاضی در یافت و گفت از کدام جانب
بر آمد گفت از جانب مشرق گفت الحمد لله که در
توبه بانرست یحکم این حدیث که لا یغلق باب التوبه
علی العباد حتی تطلع الشمس من مغربها و گفت
استغفر الله و اتوب الیه *

قطعه

Vultum in amici vultum converte, & sine
Vt inimicus manûs tergum rodât.

Regi eadem nocte rem indicarunt, dicentes : In regno tuo ejusmodi patratum est scelus , quid fieri jubes? Rex inquit : Ego illum ex præstantissimis hujus ævi sapientibus, imo hujus seculi ocellum novi, fortassis æmuli illi de industria infidias struxerint : ego equidem id minime credere possum ; nisi illud evidenti ratione patefcat, quia (Sapientes) dixere :

Qui ira (percitus) temere manum gladio ad-
moverit
(Facti dolore) dentibus manus tergum appli-
cuerit ?

Audivi Regem circa auroram cum aliquot viris ex carissimis suis ministris (eum adiisse,) & judicis pulvinari adstitisse: vidit candelam illic positam, puerum sedentem, vinum effusum, poculum vitreum fractum, judicem vero temulentiae somno oppressum, ignarum Regem sibi adesse præsentem. Rex benevole judicem expergefecit, inquit : Heus tu ! expergiscere, quia jam Sol est ortus. Iudex rem cognovit & rogavit : Ex qua mundi plaga ortus est Sol? Rex respondit, ex Oriente. Iudex inquit : Laus Deo (immortali,) quia poenitentiae porta adhuc est aperta, argumento hujus traditionis : Non claudetur poenitentiae porta servis, nisi cum ortus fuerit Sol in Occidente. (Et addit ipse;) Deum (criminum meorum) veniam oro, ad eumque poenitens redeo.

Duæ

باب پنجم در عشق و جوانی

- قطعه این دو چیزم بر گناه انگیختند *
 بخت نا فرجام و عقل نا تمام *
 کر گرفتارم کنی مستوجبم *
 و بر بخششی عفو بهتر تراستقام *

ملك گفت توبه درین حالت که بر هلاك خود
 اطلاع یافتی سودی ندارد *

- قطعه چه سود از نزدی آنکه توبه کردن *
 که نتوانی کمند انداخت بر کاخ *
 بلند از میوه کو کوتاه کن دست *
 که کوتاه خود ندارد دست بر شاخ *

ترا باوجود چنان منکری که ظاهر شد بر سبیل خلاص
 صورت نه بندد این بگفت و موکلان عقوبت بروی در
 او بخت گفت مرا در خدمت سلطان يك سخن
 باقیست ملك پرسید که آن *

- قطعه باستین ملالی که بر من افشانی *
 طمع مدار که از دامت بدارم دست *
 اگر خلاص محالست ازین کنه که مراست *
 بدان کرم که تو داری امید واری هست *
 ملك گفت این لطیفه بدیع آوردی و این نکته غریب
 گفتی

Duæ res me in crimen præcipitarunt,

Fortuna mala, & ingenium debile.

Si me comprehenderis; dignus equidem fu-
ero:

Si vero mihi ignoveris; venia poenæ præstat.

Rex inquit: Resipiscencia hoc momento, cum ti-
bicapitis supplicium fuerit denunciatum, nihil pro-
fuerit.

Quid tum latroni profuerit à furto resi-
piscere; (non possit.

Cum scalas superiori tabulato applicare
Procero dicas, ut fructibus manu de-
cerpendis abstineat;

Quia parvulus per se manum in ramos
protendere nequit.

Cum tu manifeste in tanto scelere sis deprehen-
sus, nulla salutis via appareat; Rex his dictis eum
supplicii præfectis commisit: Tum inquit Iudex:
Mihi in præsentia Regis unicum, quod dicam, su-
perest verbum. Rex, quodnam illud sit, rogat?

Manica dum mihi incutis desperandi dolo-
rem,

Noli optinari, me manum à sinu tuo contra-
cturum.

Si liberatio nulla speranda fuerit, propter sce-
lus mihi admissum;

Saltem propter tuam, quam habes, benignita-
tem spes aliqua erit.

Respondet Rex: Istas facetias tu attulisti non
vulgares, istudque verborum pondus, quod dixi-

B b b

fti,

کفتی محال عقلست و خلاف شرع که امروز فضل
و بلاغت از چنگ عقوبت من برهاند مصلحت ان
بینم که ترا از قلعه بشیب بنیدانم تا دیگران عبرت
گیرند گفت ای خداوند جهان پرورده نعمت این
خاندانم و نه تنها من این کنه کردم دیگرانرا بینداز
تا من عبرت گیرم ملک را ازین سخن خنده آمد
و بعفو از سر خطای او در گذشت و متعذران او را
که اشارت بکشتن او کرده بودند گفت *

بیت همه جمال عیب خویشند *

طعنه بر عیب دیگران مزنید *

هر که او عیب خویشین بیند *

طعنه بر عیب دیگران نکند *

حکایت منظومه *

جوانی پاک باز و پاک مرو بود *

که با پاکیزه رویی در کرو بود *

چنین خواندم که در دریای اعظم *

بگردابی در افتادند باهم *

چو ملاح آمدش تا دست گیرد *

مبادا که اندر آن سختی بمیرد *

همی گفت از میان موج تشویر *

sti, est admirabile: Sed nulla rationis & sani iudicii via permittit; imo & sacrum jus adversatur, ut hodie te tua eruditionis præstantia & eloquentiæ vis mei supplicii unguibus eripiat: consultum equidem duco, ut te ex castello in subjectam rupem præcipitem dent, ut alii ex te exemplum sumant. Respondit ille: O Domine orbis terrarum, sum tuæ aulæ alumnus, neque ego solus hoc nefas commisi; alium quendam præcipitem dato, ut ego ex illo exemplum sumam. Rex hoc verbo in risum commotus, crimen ipsi ex animo remisit, atque inimicis ipsius, qui ejus interficiendi autores fuerant, ait:

Omnes proprii dedecoris bajuli sumus;
 Proinde aliena vitia ne vituperetis.
 Sed qui proprium nævum cernit;
 Aliorum nævum nunquam vituperat.

Historia carmine conscripta:

Iuvenis quidem casto amore & integris moribus erat;

Qui honestam & formosam deperibat puellam.

Ita legi: In oceano cum essent,

Ambos in Syrtes illapfos; (mox perituris)

Cum adesset nauta, ut manum juvenis prenderet,

Ne forte ista calamitate periret:

Clamabat ille ex mediis undis:

B b b 2

Sine

- مرا بگذار و دست یار من گیر *
- درین گفتن جهان بروی در اشت *
- شنیدندش که جان می داد و می گفت *
- حدیث عشق از آن بطل منبوش *
- که در سختی کند یاری فراموس *
- چنین کردند یاران نرند کانی *
- ز کار افتاده بشنو تا بدانی *
- که سعدی راه و رسم عشق با نری *
- چنان داند که در بغداد تا نری *
- دلایرامی که داری دل درو بند *
- دگر چشم از همه عالم فرو بند *
- اگر لیلی و مجنون نرند کشتی *
- حدیث عشق ازین دفتر من نوشتی *

Sine me (modo,) & amicæ meæ manum prehende.

Hoc dictum ipsius totus terrarum orbis est miratus.

Audiverunt eum, cum animam expiraret (ita) dicentem:

Amoris historiam ex isto infido homine ne discas,

Qui calamitatis tempore amicitiae obliviscatur.

Ita vixerunt sese mutuo amantes:

Tu ab illo, qui expertus est, discas, ut noris:

Quia Sodus ita viam & modum amandi

Novit; ut Bagdadensis * linguam Arabicam.

Si aliquam charam habueris, animum illi (soli) applicato;

Atque oculum à cæteris omnibus in hoc orbe claudito.

Si Leila & Merschnunus jam reviviscerent;

Amandi historiam & Artem ex hoc meo libro
* discerent.

کلستان
باب ششم
در صنع و پیری
حکایت

طائفة دانشمندان در جامع دمشق بحی

 همینکه دم ناکاه جوانی از در درآمد و گفت
 باشما کسی هست که زبان فارسی داند
 اشارت بمن کردند گفتم خیرست گفت پیری صد
 و پنجاه ساله در حالت نزعست و زبان فارسی چینی
 میگوید و مفهوم مانعی کرد و اگر بکرم قدم نرجه شوی
 مزد پایی باشد که وصیتی کند چون بیالینش فرارسیدم
 این میگفت *

قطعه دهی چند گفتم برارم بکام *
 دریغا که بگرفت راه نفس *
 دریغا که بر خوان الموان عمر *
 دهی چند خوردیم و گفتند پس *
 معنای این سخن باشامیان عبرتی گفتم تعجب
 کردند از عمر دراز و تاسو خوردن او بر حیات
 دنیا گفتمش چه کونه درین حالت گفت چه کویم *
 قطعه

R O S A R I I

CAPVT SEXTVM

De Imbecillitate & Senectute.

H I S T O R I A:

ME in templo Damasceno cum studio-
sis disputationem habente, ecce ju-
venis quidam foribus ingressus in-
fit: Quis vestrum linguam callet Perfi-
cam? Me monstrarunt; egoque mon-
strantibus annui. Hinc juvenis inquit: Senex qui-
dam centum quinquaginta annorum, jam ultimum
vitæ spiritum redditurus, lingua Persica aliquid
loquitur, nos vero (linguæ ignari) loquentem non
intelligimus: quod si per benevolentiam, acce-
dendi onus subieris, pietatis officium feceris: for-
tassis antequam abeat, aliquid monuerit. Cum prope
jam ad pulvinar accessissem, hæc verba effundit:

Me aliquot spiritus ex lubitu tracturum, (id est
aliquandiu etiamnum victurum) dixeram.

Sed ah interceptus est animæ meatus!

Ah ex variæ vitæ epulis

Aliquot tantum spiritus comedimus, meque
fatis jam comedisse, (fata) dixerunt!

Ego senis dicta Damascenis Arabice sum inter-
pretatus, mirantibus longum vitæ spatium, intem-
peratamque de vita mundana hominis sollicitudi-
nem. Tum ego seni dixi: Quomodo te habes hoc in
rerum momento? Respondit ille: Quid tibi dicam.

Non-

- قطعه ندیده که سختی همی رسید بکسی *
 که اثر دهانش بدر میکنند دندانانی *
 قیاس کن که چه حالش بود در آن ساعت *
 که اثر وجود غریزش بدر رود جانی *
 گفتم تصوّر مرگ اثر خیال بدر کن و وهم را بر طبیعت
 مستولی مگردان که فیلسوفان گفته اند مزاج اگر چه
 مستقیم بود اعتماد بقا را نشاید و مرض اگر چه هائل
 بود دلالت کلی بر هلاک نکند اگر فرمایی طبیعی را
 بخوانیم تا معالجه کند که به شوی گنت هیئات *
 مشنوی خواجه در بند نقش ایوانست *
 خانه اثر پای پست ویرانست *
 دست برهم نرند طبیب ظریف *
 چون حذف بیند اوفتاده حریف *
 پیر مردی نرنزع مینالید *
 و پیر زنی صندلش همی مالید *
 چون محبّط شد اعتدال مزاج *
 نه غریمت اثر کند نه علاج *
 حکایت پیری حکایت کرده بود که دختری خواسته
 بودم و حجره بکل اراسته و بخلوت باو نشسته و دیده
 و دل درو بسته شبهای دراز نغمه‌ای و بدنها و اطیفها
 گفته

Nonne vides, quantam homo patiatur
miseriam,

Cum unum tantum ori illius exemerint
dentem? (momentum,

Æstima ex eo, qualenam illud possit esse

Quando ex præclaro illius corpore tota
migraverit anima.

Ego seni dixi: Hæc mortis ludibria & opinio-
nes animo expellito, ipsamque naturam falso me-
tu ne frangito; Philosophi enim dixerunt: Tem-
peramentum perfectissimum non fidem æternita-
ti, sævisissimumque morbum non argumentum mor-
ti facere. Atque si jusseris, Medicum accersamus,
qui te curet, ut melius habeas. Respondit ille: Fru-
stra fit.

Dominus pigmentis fucoque ædes (frustra) or-
nare studet; (cæ fundamentum.

Cum collapsum dirutumque sit ipsum fabri-
Peritus medicus manuum concussu salutem
se desperare prodit:

Cum senem decrepitum ægrotantem viderit.
Senex agonis ultimique spiritus efflandi misce-
riam plangebat:

Aniculaque quædam illi * sandalum affricabat.
(Sed) cum temperamenti æquilibrio declina-
verit Natura; (restituere potest.

Neque Amuletum, neque medicamentum eam

Historia: Senex quidam historiam narrabat in-
quiens: Virginem juvenulam mihi matrimonioq.
junxi; thalamo proinde floribus exornato, cum illa
solus confidebam, oculis animoque in illam defixis,

C c c

per

گفتمی تا باشد که و خشت نکیرد و موانست پذیرد از آن
 جمله شبی میگفتم که بخت بلندت یار بود و چشم
 دولت بیدار که بصحبت پیری افتادی بخته و جهان
 دیده و کرم و سرد در روزگار چشیده و نیک و بد آزموده
 حق صحبت بدانند و شرط مودت بجایی آرد و مشغول
 و مهربان خوش طبع و شیرین زبان *

مثنوی تا توانم دلت بدست آرم *

و در بیازاریم نیاز آرم *

و در چو طوطی شکر بود خورشید *

جان شیرین فدای پرورش *

نه گرفتار آمدی بدست جوانی معجب و خیره رایی

سر تیز و سبک پای که هر دم هوایی نزد و هر لحظه

رایی نزد و هر شب جایی خسب و هر روز یاری گیرد *

بیت وفاداری مدار اثر بلبلان چشم *

که هر دم بر کلی دیگر سرایند *

اما طایفه پیران بعقل و ادب زندگانی کنند نه بر

مقتضای جهل جوانی *

بیت نرخود بهتری خوی و فرصت شمار *

که با چون خودی کم کنی روزگار *

گفت چندان برین نمط بگفتم و گمان بردم که دلش

در

per longas aliquot noctes nihil dormiens, joci facerisque illi blandiebar, ne rusticum aliquem pudorem indueret; sed consuetudini & consortio meo assuesceret. Inter cætera nocte quadam dixi: O magnam illam felicitatis sortem tibi comitem! vigilem potentiæ nutum sive oculum! quod tibi senis matrimonium contigit, senis inquam, qui mundum vidit, temporis æstus frigusque gustavit, bonum malumque didicit, consortii jus fasque novit, amorisque officia præstat, mansuetus, amans, ingenii commodi, suavisque linguæ.

Si potero, animum tuum mihi devinciam;

Etsi me offenderis, non tamen offensus ero.

Atque si perinde, ut psittaci, alimentum tuum saccharum fuerit; (dero.

Dulcem etiam animam tibi nutriendæ impen-

Ote felicem! quod non incidisti in manus juvenis alicujus morosi, animo impotentis, iracundi, varii & mutabilis, qui identidem nova juvenilis vanitatis monstra edat, quovis momento nova consilia agitet, quavis nocte singulari loco cubet, singulisque diebus scortum aliquod habeat.

Noli aliquid boni sperare à luciniis;

Quæ singulis momentis singulis rosis irrepantes modulantur.

Senes vero ex rectæ rationis virtutisque instituto, non ex juvenilis insanix arbitrio, vitam agunt.

Te meliorem quæras (ducem,) inventumque magno in pretio habeas:

Alioquin cum tibi simili tempus perdideris.

Senex ait: Hunc in modum multa ipsi protuli, adeo ut sim opinatus, jam illius animum in casses

در قید من آمد و صید من شد ناگاه نفسی سرد از دل
 پر درد بر آورد و گفت چندین سخن که گفتی در ترا زوی
 عقل من و زدن آن یک سخن ندارد که از قباله خویش
 شنیدم که زن جوان را اگر تیری در پهلوی نشیند به که

پیری *

نظم لما رأيت بين يدي بعلا *

شیا کارخی شفة الصائم *

نقول هذا معه ميت *

وانما الرقية للنائم *

رباعی زن کر بر مرد بی رضا برخیزد *

پس فتنه و جنک از آن سرا برخیزد *

پیری که زحای خویش نتواند خاست *

الا بعضا کیش عصا برخیزد *

في الجملة امکان موافقت نبود و مغایرت انجامید

مدت عذاب بر آمد عقد نگاهش با جوانی بستند تند

قرش روی تهی دست بدخوی جور و جفا میدید

و زنج و عنامیکشید و شکر نعمت خو همچنان میگفت

که الحمد لله که از آن عذاب الیم برهیدم و بدین نعمت

مقیم برسیدم *

بیت بالاین همه جور و تند خویی *

نازت بکشم که خوبرونی *

meos perductum & me petita præda jam pōritum esse. Sed ecce præter omnem expectationem, illa altum ingemiscens infit : Omnia illa , quæ tu in medium produxisti , argumenta mei ingenii trutinæ imposita , ne unius quidem verbi , mihi ex gente mea auditi , pondus æquare possunt : Scilicet , Puellæ lateri affixam sagittam satius esse ; quam senem.

Postquam vidit apud maritum suum

Rem, jejuni labiis molliorem,

Dixit : Hæc res cum ipso mortua est :

Oratio^b autem est propter dormientem.

Si qua femina , à mariti latere surrexerit pertæsa ; (orietur.

Multum mali contentionisque in ædibus illis

Senis enim , qui loco suo surgere nequit

Nisi virgâ , quomodo virga ad rem uxoriam surrexerit ?

Rem ut paucis absolvam , implacabilem matrimonii discordiam divortium finivit ; completo divortii^c tempore, eam in matrimonium cuidam dederunt juveni , moribus truculento , vultu severo , paupertate presso , male morato , apud quem diram fævamque experiebatur sortem , vexationes atque angustias tolerabat , nihilominus hoc modo divinæ benevolentiae grates agebat : Laus Deo , quod dirum senis elapsa supplicium , hoc optatum & certum tandem obtinui beneficium.

Non obstante & animi ferociâ & tua morum asperitate ,

Importunitatem tuam tolero ; quia tute es formâ præclarus

باب ششم در صغوف و پیری

- قطعه * باتو مرا سوختن اندر عذاب
 به که شدن بادیکبری در بهشت *
 بوی پیاز از دهن خوبروی *
 نغز تر آید که کل از دست نرشت *
 قطعه * روی زیبا و جامه دیبا *
 عرق و عود و زلف و بوی هوس *
 این همه نرینت نرزان باشد
 مرد را کیر و خایه نرینت بس *
- حکایت * مهمان پیری بودم در دیار بکر مال فراوان
 و فرزند خوبروی داشت شبی حکایت کرد مرا در عمر
 خویش بجز این فرزند نبودست درختی درین وادی
 ز بارش تگاهست که مردمان بجاحت خواستن آجا روند شهبای
 در پای آن درخت بخوانید نام تا مرا این فرزند بخشید راست
 شنیدم که پسر با رفیقان اهسته میگفت چه بودی که من
 آن درخت را بدانقی که کجاست نادعا کردهی پدرم میرد *
 حکمت خواجه شادی کنان که فرزند عاقلست *
 و پسر طعنه نرزان که پدرم فرزت *
 قطعه * سالها بر تو بگذرد که گذر
 نکنی سوی تربت پدرت *
 تو بجای پدر چه کردی *
 تا همان چشم داری از پسر *
 حکایت *

Tecumque mihi in Tartaro exuri præstat,
 Quam cum altero isto in Paradiso agere.
 Odor capæ ex ore forma præclari,
 Grator mihi est rosâ ex manu deformis.
 Vultus formosus, vestis auro intertexta,
 Vinum eliquatum, aloe, color, odor, atque
 hilaritas;

Omnia hæc feminarum sunt ornamenta:

Vir satis ornatus est hoc ipso, quo vir est.

Historia: Errorum meorum tempore in Mesopotamia feni cuidam hospes fui, qui locupletissimus filium forma habebat insignem. Nocte quadam mihi narrat, inquit: Præter hunc in hac vita nullum sustuli filium: Arbor quædam in hac est valle mortalium frequentationibus famosa, ego multas noctes sub arbore illa, spirans gemenisque Deum fatigavi, ut hunc tandem mihi concefferit filium. Patre hæc mihi narrante, filium sodalibus suis in aurem audio dicentem: Vtinam hanc ego, ubi sita esset, nossem arborem, ut precibus votisque, patris obitum accelerarem!

Bonus ille senex lætabatur, se filium habere ingenio egregium:

Filius vero patrem ludificans per ludibrium decrepitum vocabat.

Sed audi, (ô senex;) multi tibi labuntur anni, quibus

Patris tui tumultum non invisis.

Tu quodnam patri tuo pietatis reddidisti officium,

Cujus tibi reddendi in filio tuo spem & expectationem ponere possis?

Histo-

حکایت * روزی بغرور جوانی سخت برانده بودم
و شبانکه بیای کوهی سست مانده پیر مردی ضعیف و اثر
پس کاروان همی آمد و گفت چه خسبی خیز نه جایی
خفتنت گفتم چون روم که نه پای رفتنت گفت نشنیده
که گفته اند رفتن و نشستن به که دویدن و گشتن *
قطعه ای که مشتاق منزلی مشتاق *

پند من کار بند و صبر آموز *
اسب تازی دو تک رود بشتاب *
اشتر اهسته میرود شب و روز *

حکایت * جوانی چست و لطیف و خندان و شیرین زبان
در خلقه عشرت ما بود که در دلش اثر هیچ نوعی غم
نیامدی و لب اثر خنده فراهم نیاوردی روزی کاری
برآمد که اتفاق ملاقات نیفتاد بعد از آن دیدمش زن
خواستنه و فرزندان خاسته و بیخ نشاطش بریده و کل
هوشش پشمرده پرسیدمش که این چه حالتست
گفت تا کودکان بیاوردم دگر کودکی نکردم *

بیت چون پیر شدی ترکودکی دست بدار *
بازی و ظرافت بچوانان بگذار *
مثنوی طرب نو جوان نریز مجوی *
که دگر ناید آب رفته بچوی *

Historia : Quodam die roboris juvenilis fiducia citissimo pede iter feci, nocteque ipsa fessus & impotens ad montis radices restiti; debilis quidam senex viatores secutus ait: Quid jaces? surgito; hic enim non est dormiendi locus. Respondi ego: Quomodo pergam, pedibus itinere fessis? Senex ait: Ire & (subinde) requiescere, fatius est; quam currere & deficere.

O tu, qui hospitio procul abes, festinare noli:

Meum sequitor consilium, & patientiam discere.

Equus Arabicus duos cursus citissimo pede facit:

Mulus vere paulatim incedendo noctes diesque pergit.

Historia : Juvenis quidam alacer, facetus, hilaris, colloquio suavis, nostræ conversationis socius fuit: talis erat juvenis, qui nullius mali genere in vita turbatus, nullas unquam labiis à risu ferias fecerat: Per aliquod tempus forte conversandi copia non fuit; posthæc juvenem vidi, uxorem duxerat, prolem tulerat, radice facetiarum ipsius incisa, rosaque jucunditatis illius emortua: rogavi, quæ causa tam subito mores ipsius mutasset? Respondit ille: Postquam pueros sustuli, puerilibus prorsus abstinui.

Cum senium contraxeris, puerilibus abstine: Iocos illecebrasque juvenibus relinque.

Adolescentium jocos à sene requirere noli:

Non enim in alveum refluit aqua semel elapsa.

D d d

Semen-

باب ششم در ضعف و پیری

ترع را چون رسید وقت درو *
 نخر آمد چنانکه سبز نو *
 قطعه دور جوانی بشد از دست من *
 اه دریغ از نرمان دلفروزر *
 قوت سرینچه شیرین برفت *
 راضیم اکنون بینیری چو یوز *
 پیر زنی موی سیه کرده بود *
 گفتش ای مامک دیرینه روز *
 موی بتلبیس سیه کرده گیر *
 راست نخواهد شدن این پشت کوز *
 حکایت روزی بچهل جوانی بانک بر مادر مردم
 دل از رده بکنجی نشست کریان همی گفت مکر
 خوردی فراموش کردی که درشتی میکنی *
 قطعه چه خوش گفت نرالی بفرزند خویش *
 چو دیدش پلنک افکن و پیل تن *
 کر از عهد خریدت یاد امده *
 که بیچاره بودی در اغوش من *
 نکردی درین روز بر من جفا *
 که تو شیر مردی و من پیر زن *
 حکایت توانگری بخیل را پسری زنجور بود بیک
 خوا

Sementis, cum messis tempore jam adoleverit,

Non ita ut tenera, viridisque moveri solet.

Tempus juvenile mea manu est elapsum:

Ah Tempus illud animum inflammans!

Robur leoninæ ungulæ elanguit:

Nunc temporis perinde ut pardus * caseo sum
contentus. (gros,

Mulier quædam decrepita capillos fecerat ni-

Cui dixi ego: ô mater senio confecta!

Capillos arte denigraveris, ponamus:

At certe tergum senio incurvum arte corripi
& rectum fieri nequit.

Historia: Quodam die stoliditate juvenili matrem meam acriter perstrinxi: illa animo mœsta, in angulo quodam confidens, lacrymis per genas manantibus, dixit: Numquid es oblitus parvitatis tuæ, qui tantam magnitudinem nunc ostendis?

Quam bene anicula quædam filio suo dixit;

Quando illum vidit tigres subigentem, corporeque elephantino:

Quod si tu parvitatis tuæ temporis meminisses;

Quando miser impotensque in sinu meo jacuisti: (juriam,

Hoc quidem die nullam mihi faceres in-

Cum tu es leo, ego vero anicula.

Historia: Divitis cujusdam avari filius morbo graviter conflictabatur, patrem monebant amici dicentes: Consultum est, ut Alcoranum ipsius causa cures perlegendum, aut victimam cædas, atque

خواهانش گفتند مصلحت آنست که از بهر او ختم قرآن کنی و یا بذل قربان باشد که خدای تعالی شفا دهد لحظی باندیشه فرو رفت و گفت ختم مصحح بحضور اولیتز که کله داورست صاحب دلی بشنید و گفت ختمش بعلت آن اختیار افتاد که قرآن بر سر زبانست و زرد در میان جان *

مثنوی دریغا کردن طاعت نهادن *

کرش همراه بودی دست دادن *

بدیناری چو خر در کل بماند *

والحمدی بخواهی صد بخواند *

حکایت * پیر مریدی را گفتند چرا زن نکنی گفت بایره زنانه الفتی نباشد گفتند زن جوان بخواه چون مکنتم داری گفت مرا به پیرم بایره زنانه الفتی نباشد او را که جوان باشد بامن که پیرم چون دوستی صورت بدهد *

نمور باید نه زمر که بانورا *

کز دی دوستتر که ده من زمر *

حکایت منظومه *

شنیده ام که درین روزها کهن پیری *

خیال بست به پیرانه سر که کیرد جفت *

بخواست

distribuas , fortassis Deus altissimus (tui misertus)
pristinam illi valetudinem reddiderit. Ille, oculis in
terram dejectis, non nihil cunctatus inquit: In præsen-
tia quidem Alcoranum perlegere præstiterit; grex
enim longinquus est. Quidam cordatus, hoc audito,
ait: Corani lectionem hac de causa prætulit,
quia in linguæ superficie versatur; aurum
vero in animæ meditullio reconditum est:

O quam pessime Deo servirent *, preces-
que funderent mortales;

Si precum cultusque pars in erogando
ære confisteret!

Propter unum denarium, perinde ut asinus in
luto hæret:

Si vero unum Hymnum velis; centum cantat.

Historia: Viro seni dixerunt, qua de re non ducis
uxorem? Respondit ille: Vetularum mihi non pla-
cet consortium. Dixerunt, Adolescentulam igitur
ducas, cum opes habeas. Respondit ille: Mihi seni
anicularum non placet consortium: Ado-
lescentula vero quomodonam mecum, qui
senex sum, vitæ societatem ineat?

Robur requiritur, non aurum; quia heræ
Gratior est Venus, * quam Cræsi opes.

Historia carmine conscripta:

A udivi ego, hisce diebus Senem quendam
decrepitum
Amore senili uxorem ducere constituisse.

بخواست دختر کی خوب روی کوهر نام *
 چو درج کوهر از چشم مردمان بنهفت *
 چنانکه رسم عروسی بود تماشا بود *
 ولی بحمله اول عصای شیخ بخت *
 کمان کشید و نرد بر هذو که نتوان دوخت *
 مکر بسوزن پولاد جامه هنگفت *
 بدوستان کله اغار کرد و حجت ساخت *
 که خانمان من این شوخ دیده پاک برفت *
 میان شوهر و زن جنک و فتنه خاست چنان *
 که سر بشکنه و قاضی کشید و سعدی گفت *
 پس از خلافت و شنعت کناه دختر نیست *
 ترا که دست بلرزد کهر چه دانی ست

Expetiit itaque virginem forma præclaram,
nomine Margaritam;

Quæ, perinde ut arcula gemmarum, viris nun-
quam exposita erat.

Perinde ut mos fert nuptialis, magnus factus
est convivii apparatus.

Primo vero certamine senis baculus collapsus
procubuit:

Arcum tetendit, punctum haud tetigit: non
enim fuitur,

Nisi acu chalybea vestis holoserica.

(Nata hinc discordia) Amicis questus, senex
de injuria expostulare cœpit, dicens:

Meas ædes impudens illa everrit.

Inter maritum & conjugem tanta orta est con-
tentio & lis:

Vt tandem ad prætorem, judicemque res de-
venerit; Sadus vero dixit:

Hujus discordiæ infamiæque causa nequa-
quam est adolescentula;

Sed tu, (ô senex) manum enim dum habes tre-
mulam Margaritam quinam perfores.

گلستان
باب هفتم
در تاثیر تربیت
حکایت

از وزیرا پسری کودن داشت پیش یکی از
دانشمندان فرستاد که مر این را تربیتی کن
مگر عاقل شود مدتی تعلیمش کرد موثر
نبود پیش پدرش کسی فرستاد که این عاقل نمیشود
و مرا دیوانه کرد *

قطعه چون بود اصل جوهری قابل *

تربیت را درو اثر باشد *

هیچ صیقل نگو نداند کرد *

اغبی را که بد مهر باشد *

سک بدریای هفتکانه مشوی *

که چو تر شد پلید تر باشد *

خر عیسی کرش بمگه برند *

چون بیاید هنور خر باشد *

حکایت حکیمی پسران را پند همی داد که جانان
پدر هنر آموزید که ملک و دولت دنیا اعتماد را نشاید
و جاء

R O S A R I I

CAPVT SEPTIMVM

*De Disciplina & Bonorum Morum**Instructione.*

H I S T O R I A:

Quidam purpuratorum filium stolidum cuidam sapientum erudiendum misit, nuncians: Hunc mihi erudias; fortassis Sapiens evaserit. Ille per aliquod temporis spatium puerum docuit; sed nihil profecit. Sapiens virum patri illius ita renunciantem mittit: Hic nunquam sapiens evadet; quin me ipsum docentem etiam stolidum jam reddidit.

Quod si naturâ aliquis * fuerit capax;

Disciplina in illo fructum edit.

Nunquam vero bonum fecerit politor

Ferrum, quod naturâ pravum fuerit.

Canem (munditie causa) septem * in
maribus ne eluito:

Madidus enim cum fuerit, sordidior erit.

Asinum * Christi etsi Meccam duxerint;

Inde reversus, asinus tamen erit.

Historia: Sapiens quidam filios suos hortabatur, inquiens: O caræ patris animæ, artificium discite: in hujus mundi divitiis, potentiæque nulla ponen-

E e e

da

و جاء از دروازه بدر نرود و سیم وزیر در سفر محل
 خطرست یا دزد بیکبار ببرد و یا خواجه بتغاریق
 بخورد اما هنر چشمه نرینده است و دولت پاینده و اگر
 هنرمند از دولت بیفتد غم نباشد که هنر در نفس
 خود دولتست هنرمند هر جا که رود قدر بیند و در
 صدر نشیند و بی هنر هر جا که رود لقمه چینه
 و سختی بیند *

بیت سختست پس از جاه تحکم بردن *

خوکرده بنابر جور مردم بردن *

قطعه وقتی افتاد فتنه در شام *

هر کس از گوشه فرا رفتند *

روستا نرادکان دانشمند *

بوزیری پادشاه رفتند *

پسران وزیر ناقص عقل *

بکدایی بروستا رفتند *

بیت میراث پدر خواهی علم پدر آموز *

کین مال پدر خرج توان کرد بده روز *

حکایت * یکی از فضلا تعلیم ملک نراده کردی

و ضرب بی محابا نزدی و زجر بی قیاس کردی

پسر از بیطاعتی شکایت پیش پدر برد و جاحده اثر

من

da est fiducia ; Dignationes enim extra urbis portam tecum non peregrinantur. Aurum atque argentum in itinere periculosum : aut prædo illud universum semel abstulerit ; aut dominus ipse paulatim id consumserit. Ars autem fons est perennis stabilisque : atque artifex etsi divitias suas amiserit, nihil prorsus periculi est & mœroris ; quia ars ipsa divitiæ sunt. Artifex præterea quocunque iverit, honorem invenit, primoque loco confidet : Iners autem ubique buccellas colligit, angustiamque subit.

Difficile miserumque est ; provinciâ motum,
alterius jussis obtemperare, (rare.

Deliciisque assuetum mortalium ludibria tole-

Quodam tempore Damascus motibus turbis-
que agitata fuit : (dilapsi fuere.

Quibus cives Penatibus desertis per orbem
Sapientes rusticorum filii (ciis.)

Admoti sunt consilio Regis, (regni que provin-

Filii vero proregis vecordes

Mendicantes per pagos oberrarunt.

Patriam hæreditatem si volueris ; patriam scien-
tiam disce : (sumi possunt.

Patris enim opes decem dierum spatio ab-

Historia : Quidam sapientum Regis filium docens inclementius verberabat, dirisque vexationibus præter modum exagitabat : filius verberibus fessus præceptoris sævitiam patri exponit, pertæsusque vestes ex corpore misere lacerato rejicit.

Quibus pater accensus, præceptorem accersit, atque ita affatur ; Nullius equidem civis filium ita inhumaniter direque tractare ausus fuisses, ut filium

تن دردمند برداشت پدر را دل بهم برآمد استاد را
 بخواند و گفت بر پسران احاد رعیت چندین جفا
 و توبیخ روا نمي داري که پسر مرا سبب چیست گفت
 سخن باندیشه باید گفتن و حرکت پسندیده باید کردن
 همه خلوت را خاصه پادشاهان را که هر چه بر دست
 و زبان ملوک رفته شود هر آینه بافواه گفته شود و قول
 و فعل عوام را چندان اعتبار نباشد *

قطعه اگر صد ناپسند آید نزد رویش *

رفیقانش یکی از صد ندانند *

و کرم يك ناپسند آید نزد سلطان *

نراقلی می باقلیمی رسانند *

پس در تهذیب اخلاق خداوندزادگان اجتهاد

میش آزان باید کرد که در حق عوام *

قطعه هر که در خریدیش ادب نکند *

در بزرگی فلاح آرزو برخواست *

چوب تر چنانکه خواهی پیچ *

نشود خشک جز باتش رست *

فیت ان العُصُون اذا قَوْمَتِهَا اعتدلت *

ولیس ینفعك التقویم بالخشب *

ملك را حسن تدبیر ادیب و تقریر سخن او موافق

رای

tractasti meum: causam mihi, velim, dicas. Respondit præceptor: Verbum dicendum est considerate, actionesque & gestus edendi sunt grati omnibus, præcipuè vero Regibus: Regum enim facta dictaque per vulgus omnino feruntur: Vulgi vero dicta factaque idem (ac Principum) pretium non habent.

Pauper etsi centum fœdas actiones admiserit, turpiaque dixerit;

Sodales ipsius ne centesimam quidem partem resciverint. (ediderit turpem;

Rex vero si vocem actionemve unam Fama illam de Regno in Regnum differt.

Proinde in excolendis Regiæ stirpis, Magnatumque moribus, majus afferendum est studium, quam cæteris plebejis.

Quicumque in pueritia bonis moribus non fuerit imbutus;

Adultus cum fuerit; sine virtute erit.

Arborem, dum recens est, prout lubet, inflexeris: (igni recta erit.

Adulta siccaque cum fuerit; non nisi Ramum (viridem) si correxeris; rectus

erit. (rigere velis.

Sed vana ut est opera tua, si aridum cor-

Præclarum institutum, comptaque præceptoris oratio ingenio Regis arrisit, hinc togam & mune-

برای آمد خلعت و نعمت بخشید و پایگاه از آنچه بود
برتر گردانید *

حکایت * معلم کتابی را دیدم در دیار مغرب ترش
ز روی و تلخ گفتار و بد خوی و مردم از ارار و کدا طبع
و ناپرهیزکار که عیش مسلمانان بدیدن او تبه کشتی
و خواندن قرانش دل مردم سیه کردی جمعی پسران
پاکیزه و دختران دوشیزه بدست جفای او گرفتار نه
زهره خنده و نه یارای گفتار که عارض سیمین یکی را
تباچه کردی و کاه ساق بلورین دیگری را شکنجه
کردی القصه شنیدم که طرفی از حیانت او معلوم
کردند نزدندش و برانندند و مکتب او را بمصلحتی
دادند پارسایی سلیم نیک مردی حلیم که سخن
جزر بحکم ضرورت نعتی و موجب از ارار کس بر
ریانش نرفتی کودکان را هیبت استاد نخستین از سر
بدر رفت و معلم دموئن را اخلاق ملکی دیدند دیو
یکدیگر شدند و با اعتماد حلم او ترك علم کردند
و در اغلب اوقات ببازریجه فراهم نشستند و لوح
درست ناکرده بر سر یکدیگر شکستندی *

بیت اوستاد معلم چو بود کم از ارار *

خرسک بازند کودکان در بازار *

بعد

ra, virtutis scilicet præmia dedit, majorique dignitate extulit.

Historia : In Africa Magistrum quendam vidi, vultu severum, sermone asperum, moribus inconditum, humani generis hostem, ingenio mendicum, atque intemperantem. Muhammedanorum voluptas solo viri conspectu turbabatur, illiusque Corani recitatio mortalium animos lacerabat, teneri aliquot pueri, illibatæque puellæ in sævam illius manum inciderant, captæque tenebantur, neque ridendi, neque colloquendi copiam habebant: modo argenteo sive splendido alterius vultui colaphum infligebat, modo crySTALLINUM alterius brachium intorquebat. Tandem audivi, aliquam iniquitatis illius partem fuisse detectam, hominemque verberibus inde expulsam. Scholam vero ipsius viro cuidam dederunt pio, religioso, pacifico, bonis moribus prædito, mansueto, qui ne verbum quidem, nisi re flagitante, dicebat, neque unquam inconditam aliquam vocem, humanæ discordiæ semen stimulumque proferebat: Pueri formidine prioris magistri deposita, Angelicis huius moribus perspectis, Furiarum naturam rabiemque induerunt. Mansuetudinis illius fiducia, scientiæ desertores, plurimum temporis ludo absumerunt; tabulasque nondum perlectas, sibi invicem capitibus infligentes, frangebant.

Præceptor peritus sine severitate si fuerit ;

Pueri in foro ursum * luserint.

Post

بعد از دو هفته بر دران مسجد گذر کردم معلّم
اولین را دیدم که دل خوش کرده بودند و بمقام خوبش
باز آورده انصاف برنجیدم و لا حول کنان گفتم که ابلیس را
دگر بار معلّم ملائکه چرا کردند پیر مردی جهان
دیده بشنید و گفت نشنیده که گفته اند *

مثنوی پادشاهی پسر بمکتب داد *

لوح سیمینش بر کنار نهاد *

بر سر لوح او نوشته نمر *

جور اوستاد به که مهر پدر *

حکایت * پارشازاده را نعمت بی قیاس از ترکه
عمران بدست او فساد فستق و فجور اغار کرد و مبتدیری
پیشه گرفت فی الجمله چیزی نماند از سائر معاصی
و منکری که نکرد و مسکری که نخورد باری بنصیحتش
گفتم ای فرزندی دخل آب روانست و عیش آسیای
کردن یعنی خرج فراوان مسلم کسی را باشد که دخل
معین دارد *

قطعه چو دخلت نیست خرج اهسته تر کن *

که میگویند ملاحان سرودی *

اگر باران بکوهستان نبارد *

بسالی دجله گردد خشک رودی *

عقل

Post duas hebdomadas templi fores, in quo schola erat, præteriens, primum vidi Magistrum, quem conciliatum suo denuo loco restituerant. Iure accensus, Deumque testatus dixi: Dæmonem quare Angelis denuo præceptorem fecerunt? Senex quidam temporum rerumque usu doctus, verba mea audiens inquit: Nonne audivisti, quid sapientes dixere?

Rex quidam filium suum in scholam misit;
Argenteamque tabulam brachio illius subdidit.

Tabulæ fronti auro inscriptum fuit:

Severitas præceptoris præstat amoripatris.

Historia: Religiosi cujusdam filius hæreditate patruorum immensis divitiis potitus, foedæ libidinis luxusque vitia sectari, opesque profundere cœpit. Ut breviter rem perstringam: Nihil scelerum, detestabiliumque criminum reliquum fuit, quod non fecerit; nullumque inebriantis potus genus, quod non hauserit. Ego ipsum aliquando monui, inquit: O fili mi, opes aqua sunt ruens; deliciæ vero molæ revolutio: Multas scilicet facere expensas, datum est illi, qui certos redditus habet.

Quod si redditus non habes, sumptus parcius facito:

Nautæ enim carmen modulari solent:

Nisi in montanis pluvia caderet;

Vno anno vel ipsum Tigris flumen siccus alveus evaderet.

هتل و ادب پیش گیر و لپو و لعب بگذار که چون
 نعمت سپری شود سختی بری و پشیمان خوری پسر
 اثر لذت نای و نوش این سخن در گوش نیاورد و بر
 قول من اعتراض کرد و گفت راحت عاجل بتشویش
 محتب آجل منغض کردن خلاق رای خرد مند انست *
 مثنوی خداوندان کام و نیک بنحی *

چرا سختی بزند اثر بیم سختی *
 برو شادی کن ای یار دلفروغ *
 غم فردا شاید خوردن امروز *
 بیت فکیف مرا که در صدر مرآت نشسته ام *
 وعقد فتوت بسته و ذکر انعام من در افواه
 عوام اقتاده *

مثنوی هر که علم شد بسخا و کرم *
 بند نشاید که نهاده بر دهم *
 نام نکویی چون برون شد بکوی *
 در نتوانی که ببندی بروی *

دیدم نصیحت نمی پزیرد و دم کرم من در آهن سرد او
 اثر نمی کند ترک مناصحت کردم و روی اثر مصاحبت او
 بگردانیدم و بکنج سلامت بنشستم و قول حکما را کار
 بستم که گفته اند بلغ ما علیک فان لم یقبلوا فاعلیک *
 قطعه

Sapientiæ, virtutisque viam ingreditor, licetis
 istis cuticulæ lenociniis atque illecebris: cum enim
 opes istas absumferis, miseriam patieris, luxum-
 que fera poenitentia detestaberis. Filius gulæ, ti-
 biæ, porandique dulcedine illectus, verba benevolis
 auribus non accepit, quin consilio obniscus, inquit;
 Præsentis corporis delicias futuræ miseriam
 metu ludibriisque turbare, Sapientum judi-
 cio repugnat.

Homines deliciis fueti, bonæque fortunæ,

Quare miseriam metu, miseriam tolerant?

Vade & bono animo esto, ô sodalis animum
 inflammans, (mœroresque concoquere.

Non enim hodie oportet crastini diei tædia

Imprimis vero dedecori foret mihi liberalita-
 tis facile principi;

Qui munificentiam nomen acquisivi, cujusque
 benevolentiam fama orbem pervasit.

Quicumque enim liberalitatis beneficentiamque
 nomine fuerit famosus; (injicere.

Illum non decet, auro compedes vinculaque

Quod si beneficentiam tuam fama latissime fu-
 erit sparsa; (portam claudere.

Non poteris tum animo tuo munificentiam

Vidi ipsum consilium meum non admittere,
 ardentissimas meas preces in frigido illius ferro
 fructum nullum producere, proinde monere desti-
 ti, illius consortio abstinui, & tranquillitatis angu-
 lum colui, Sapientum secutus consilium, qui ajunt:
 Tu moneto, quod tibi monere incumbit; si
 non audierint, tua quid refert?

باب هفتم در تاثیر قریت

قطعه کرچه دانی که نشنوند بگو *
 هر چه میدانی از نصیحت و بند *
 نرود باشد که خیره سر بینی *
 بدو پای او فتاده اندر بند *
 دست بدست میزند که دریغ *
 نشنیدم حدیث دانشمند *

پس از مدتی آنچه اندیشه کرده بودم از نکبت حالش
 بصورتی بدیدم که پاره پاره برهم میدوخت و لقمه
 لقمه همی اندوخت دلم از صغوغ حالش بهم برآمد
 مروتی ندیدم در چنین حالت ریش درویش
 را بلامت خراشیدن و نمک پاشیدن بادل خود
 گفتم *

مثنوی حریف سغله در پایان مستی *
 نیندیشد زرو ز تنگدستی *

درخت اندر بهاران بر فشاند *
 زمستان لا جرم بی برگ ماند *

حکایت * پادشاهی پسر بی باکی داد و گفت این
 فرزندان تربیتش چنان کن که یکی از فرزندان
 خود سالی برو سعی کرد و بجایی نرسید و فرزندان
 ادیب در فضل و بلاغت منتهی شدند ملک دانشمند را
 مواخذة

Etsi illos te non audire sciveris; tamen dicito,
 Quicquid boni consilii; bonæque doctrinæ
 sciveris. (motum, atque confusum;

Brevi enim futurum, ut (ipsum) mente videas
 Et utroque pede in tragula captum;

Manusque ex mœrore concutientem atque
 ita miserantem: (obsecutus fui!

Ah, me miserum, qui Sapientis consilio non

Post aliquod temporis spatium, imminentem
 hominis miseriam, quam pridem animo prævide-
 ram, reapse sum expertus. Vidi hominem, ex inve-
 teratis pannis vestes consuisse, buccellasque hinc
 inde acquirere. Qua iniqua illius sorte animus mi-
 hi quam maxime turbatus; inhumanum tamen ra-
 tus, eo rerum statu, animi illius vulnera atque dolo-
 res, duris perstringentibusque verbis exacerbare,
 salemque ulceri aspergere, quin mecum ipse ita
 putavi, & dixi:

Abiectus in ebrietatis æstu

Non considerat imminencia paupertatis
 tempora.

Arbor æstivo tempore fructus profundit;

Atque ideo hyberno tempore sine foliis
 nuda restat.

Historia: Rex quidam filium suum magistro
 commisit, inquit: Hic meus est filius, tu eum per-
 inde ut filios tuos doctrina moribusque imbuas.
 Præceptor per integrum annum illi operam dedit;
 sed nihil profecit; filiis interea suis in sapientiæ, elo-
 quentiæque fastigium proVectis. Rex præceptorem
 corripiens, ait: Tu datæ fidei defuisti, promissique

مواخذ، کرد و گفت وعده را خلاف کردی و شرط وفا بجای نیاوردی گفت ای ملک تربیت یکسانست ولیکن استعداد مختلفو *

قطعه کرچه سیم و زر نرسند اید همی *

در همه سنگی نباشد زر و سیم *

حکایت * یکی را شنیدم از پیران مرّبی که مرید پرا می گفت چندانکه تعلق خاطر ادبی نراده بر وزیرست اگر بر وزیری ده بودی بمقام از ملایکه در گذشتی *

قطعه فراموش نکرد این در آن حال *

که بودی نطفه مدفون و مد هوش *

روانت داد و قتل و طبع و ادراک *

جمال و نطق و رای و فکر و هوش *

ده انگشت مرّتب کرد بر دست *

دو بانویت مرّتب ساخت بر دوش *

کنون پنداری ای ناجیز همت *

که خواهد کردنت روزی فراموش *

حکایت * اعرابی را دیدم که پسر خود را می گفت یا بقی انک مبسول يوم القيمة ما ذا اکتسبت لا يقال بمن انتسبت یعنی ترا خواهند پرسیدن که که عملت و نکویند که پدرت کیست *

قطعه

fas violasti. Præceptor Respondit: O Rex, par fuit institutio; sed dispar ingeniorum ratio atque capacitas.

Quamvis argentum, & aurum ex lapidibus proveniat; (gentumque latet.

Non tamen in quovis saxo aurum, ar-
 Historia: Senem quendam doctorem amico suo audiui dicentem: Si mortalium animi, ut opibus, ita opum Datori essent affixi; ipsos etiam Angelos antecellerent.

Tui non est oblitus Magnus ille Deus,
 illo momento,

Quando gutta* fuisti sepulta atque sensus expers. (& intellectum,

Dedit tibi animam, rationem, naturam
 Formam, linguam, iudicium, mentem
 atque ingenium. (digessit;

Decem tibi digitos in manibus ordine
 Duo brachia humeris tuis junxit:

Iamne primum opinaris, ô ignobilis ignavaque anima! (velit?

Quod vel unum diem tui immemor esse

Historia: Arabem quendam vidi, qui filio suo dicebat: O filiule, tu profectò in extremo iudicio rogaberis, quid sis lucratus, (id est, quæ pietatis officia præstiteris; aut scelera admiseris?) Non rogaberis, quo sanguine ortum duxeris. Id est: Rogabunt: Opus tuum quodnam? non vero; quisnam sit pater tuus?
 Te-

قطعه جامه کعبه را که میبوسند *

را و نه از کرم پيله ناهي شد *

با عزیزی نشست روزی چند *

لاجرم همجو او گرامی شد *

حکایت در تصانیف حکما آوردند که کز دم را ولادت *

معهود نیست چنانکه سائر حیوانات را بل که احشایی *

مادر را بخورند و شکم را بدزدند و راه صحرای گیرند و آن *

پوستها که در خانه کز دم بیفتند اثر است این نکته را *

پیش بزرگی همتی گفتند دل من بصدق این حدیث *

میدهد و جز چنین نشاید بود که در حالت خردی *

با مادر و پدر چنین معامله کرده اند لاجرم در بزرگی *

چنین مقبولند و محبوب *

قطعه پسری را پدر وصیت کرد *

کای جوانمرد یاد گیر این پند *

هر که باصل خود وفا نکند *

نشود دوست مروی دولتمند *

لطیفه کز دم را گفتند چرا بزمستان بیرون نمی آید *

گفت بتابستانم چه حرمتست که بزمستان نیز *

بیایم *

حکایت فقیر درویشی حامله بود مدتی مجلس *

سر *

Tegmen bombycinum, quo templum Meccanum operiunt,

Non ideo famosum est, quia fictorem habet bombycem:

Sed quia aliquantum temporis cum venerabili fuit.

Atque ideo tam venerabile evasit.

Historia: Proditum est in Sapientum monumentis, scorpionem non nasci modo naturæ usitato, cæterisque animantibus sueto; sed corrosis absumptisque genitricis visceribus, ventrem perrumpere, sicque in lucem prodire, illaque pellicula, quæ in scorpionis nido conspicitur, locupletissimum rei hujus est vestigium. Ego exquisitissimam hanc cuidam Magnati retuli sententiam, dicens: Animus meus veram esse hanc sententiam plane asserit, imo res aliter esse non potest; nisi quod parvuli cum matre patreque ita agunt: ea etiam de causa adulti ita grati scilicet atque amari esse solent.

Pater filium suum horratu, ait:

O Juvenis hoc consilium memoriæ mandes.

Quicumque auctori vitæ suæ benevolentia non responderit;

Nunquam acceptus felixque erit.

Per ludibrium scorpioni dixere: Hyberno tempore quidni ex nido proreptas? Respondit scorpions: Æstivo tempore, quis mihi honor & veneratio, ut hyberno quoque proreptem?

Historia: Paupercula cujusdam Religiosi conjux gravida fuit: imminente partus tempore, Re-

G g g

ligiosus,

بسر آمد درویش در همه عمر فرزند نیامده بود
گفت اگر خدای عز وجل مرا پسری دهد جز این
خرقه که پوشیده‌ام هر چه ملك منست ایشان
کنم اتفاقا نزنش پسری آورد شادمانی کرد و سفره
یاران بموجب شرط بنهاد پس از چند سال که از
سفر شام باز آمد بمحله آن درویش برگزیده و از
کیفیت حالش پرسیدم گفتند بزرندان شهنشاه گفتیم
سبب چیست گفتند پسرش خبر خورده است و عریضه
کرده و خون یکی ریخته و از شهر گریخته پدر را بغلت
ان سلسله در نای و بند کران بر پای نهاده اند گفتیم
این بلا را بدعا از خدا خواسته است *

قطعه نرزان باردار ای مرد هشیار *

اگر وقت مار نرانند *

از آن بهتر بنزدیک خردمند *

که فرزندان ناهموار نرانند *

حکایت * طفل بودم که بزرگی را پرسیدم از بلوغ
گفت مسطور کتب آمده است که نشان دارد یکی
پانزده سالگی و دوم احتلام سیوم آمدن مری نرهار
اما در حقیقت يك نشان دارد آن که در بند رضایی
حو جل و علا پیش از آن باشد که در بند خط نفس هر
که

ligiosus, cui nullus per totam vitam natus erat filius, inquit: Si æternus ille magnusque Deus filium mihi dederit, præter hoc, quod gesto, pallium, omnia, quæ possideo, Religiosis dilargiar. Propitio Numine conjux filium est enixa, ille lætans epulum sociis voti religione apparavit. Post aliquot annos ex Damasceno itinere reversus, vicum religiosi præterii, atque quomodo se haberet, rogavi? Respondere: Illum in prætoris carcere occlusum esse. Causam percontanti narrant: Filius ipsius vino ebrius furensque manus conseruit, cædemque commisit, atque elapsus est. Hac de causa patris colum numellis, pedesque gravibus onerarunt compedibus. Ego dixi; istud equidem malum sibi anxius precibus votisque à Deo efflagitavit.

Gravidæ feminæ, ô cordate,

Si partus tempore serpentem fuerint enixæ;

Illud præstat, prudentum judicio,

Quam si contumaces filios pepererint.

Historia: Infans quondam virum magnum pubertatis rogavi indicia: Ille mihi respondit; librorum fide & testimonio pubertas tribus indiciis liquet. Primum est: Ætas quindecim annorum. Alterum, nocturnum ludibrium. Tertium est, pilorum circa pudenda emissio. Sed unum certum verumque habet signum, scilicet: Si quis voluntati potius divinæ, quam corporis deliciis, illecebrarumque stimulis obsecutus fuerit. Atque illum, qui hac

G g g 2

vir-

که درو این صفت موجود نیست محققان بالغ
فشمارندش *

قطعه بصورت ادبی شد قطره آب *

که چل روزش قرار اندر رخم ماند *

وگر چل ساله را عقل و ادب نیست *

بتحقیقش نشاید ادبی خواند *

قطعه جوانمردی و لطافت ادبیت *

همین نقش هیولانی مینداز *

هنر باید که صورت میتوان ساخت *

بایوانها در اثر شنکرف و ژنکار *

چو انسان را نباشد فضل و احسان *

چه فرق از ادبی بانقش دیوار *

بدست آوردن دنیا هنر نیست *

یکی را اگر توانی دل بدست آر *

حکایت سالی نزاع در میان پیادگان حجاج افتاد

وداعی هم در آن سفر پیاده بود اخصاف در سر و روی

یکدیگر افتادیم و داد فسق و جدال بدادیم کجاو نشینی را

شنیدم که باعدیل خود می گفت یا العجب پیاده عاج

چون عرضه شطرنج بسری برد فرزین میشود یعنی به

ازان میشود که بود و پیادگان حجاج عرضه بادیه را

بسر بردند و بتر شدند *

قطعه

virtute non polluerit, accurati scriptores puberem esse negarunt.

Formâ homo facta est aquæ guttula

Quia in utero quadraginta dies (informis) latuit.

Atque si quis quadraginta annorum, judicio bonisque moribus caruerit;

Illum profectò hominem appellare dedecet.

Humanitas in liberalitate & benevolentia consistit:

Ne arbitreris illud corporeum simulacrum tantum hominem esse. (test

Virtute opus est: simulacrum enim pingi potest. In ædium parietibus ex minio & ærugine.

Quod si in homine virtus & benevolentia non fuerit;

Quid tum discriminis est inter hominem, & simulacrum parietis?

Hujus mundi opes acquirere non est virtus:

Sed alicujus animum tibi devincire, si potes, ea est virtus.

Historia: Quodam anno, inter illos, qui Meccam religionis causa pedites adierant, maxima nata sunt jurgia, egoque bene (vobis) ominans, in eodem itinere pedes fui, cum nos probe alter in alterius caput vultumque involassemus, satisque contumeliarum jurgiorumque edidissemus, quendam camelo infidentem* socio suo audivi dicentem: Mirum equidem est, eburneum peditem,* cum Regii ludi campum fuerit emensus, Reginam evadere: id est, meliorem, quam antea erat, fieri. Pedites vero Meccam religionis causa invisentes, desertum* Meccanum emensos, pejores evadere.

قطعه اثر من بگوي حاجی مردم گزاي را *
 کو پوستين خلق باز را میدرد *
 حاجی تو نیستی شترست اثر برای آنکه *
 بیچاره خار میخورد و بار میبرد *

حکایت * هندويي نطق اندازي همي اموخت حکمي
 گفتش ترا که خانه نيينست باري نه اينست *
 بيت تا نداني که سخن عين صوابست مکوي *
 و آنچه داني که نه نیکوش جوابست مکوي *

حکایت * مرد کي را درد چشم خاست پيش بيطاري
 رفت که مرا دوا کن بيطار اثر آنچه در چشم چهار
 پايان کردی در دیده او کشید کور شد حکومت
 پيش داور بردند گفت برو هيچ تاوان نيست اگر
 اين خر نبودي پيش بيطار نرفتي مقصود از بن
 سخن انست که هر که تا از مود را کار بزرگ فرمايد
 بالان که ندامت برد بنزد يك خردمند ان بخت راي
 منسوب گردد *

قطعه ندهد هوشمند روشن راي *
 بفر و مایه کارهاي خطير *
 جور ياباں اگر چه بافندست *
 نبرندش بکارگاه حرير *

حکایت *

Meo nomine dicas peregrinatori * mortalium exagitatori ; (lacerat.

Qui cuticulam mortalium offensionibus
Tu non es peregrinator ; sed tuus hac
de causa camelus ; (tat.

Quia miser spinis vescitur, onusque por-

Historia : Indo cuidam ignis * ludum discendi
sapiens quidam inquit : Tuus minime hic est ludus ,
qui ædes ex arundine habes constructas.

Verbum nisi præclarum, beneque dictum
sciveris, ne dicito : (sum, ne rogato.

Illudque, cujus non bonum fuerit respō-

Historia : Homuncio quidam oculorum dolore
perculsus, mulomedicum accedit, inquit : Meos
sanato oculos. Equarius medicus, illo, quo quadru-
pedum solebat , ejus quoque oculos inunxit un-
guento ; (sed miser ille) cæcus evasit. Litem ad ju-
dicem detulerunt, qui inquit : In medicum nullam sar-
ciendi damni actionem habetis ; hic enim nisi asi-
nus fuisset ; equarium medicum nunquam adiisset.
Hoc nostrum ex dictis est studium , & documen-
tum. Quicumque scilicet magni momenti ne-
gotium imperito commiserit , præterquam
quod damnum poenitentia eluit, prudentibus
levis ingenii argumentum quoque præbet.

Non committit vir prudens præclaro ju-
dicio præditus (tia.

Homini vili atque abjecto gravia nego-
Stra-

حکایت * یکی از بزرگان پسری شایسته داشت و فات یافت پرسیدندش که بر صندوق تربیتش چه نویسیم گفت انا کتاب مجید را عزت و شرف بیش از آنست که بر چنین جایها نویسند که برونکار شود کرده و خلائی تو برو بگذارند و سکان برو باشند اگر ضرورت چیزی می نویسد این دو بیت کفایت میکند *

قطعه و که هر که که سبز در بستان *
بد میدی چه خوش شدی دل من *
بگذار ای دوست تا بوقت بهار *
سبز بینی میدی از گل من *

حکایت * پارسای بر یکی از خداوندان نعمت گذر کرد دید که بنده را دست و پای استوار بسته عقوبت همی کرد گفت ای پسر همچو تو مخلوق را خدای عز و جل اسیر حکم تو گردانیده است و ترا بروی فضیلت نهاده شکر نعمت حق تعالی بجای آور و چندین جفا بروی روا مدار نباید که فردا در قیامت این بنده از تو به باشد و شرمساری بری *

مثنوی

Stragulorum ex arundinibus textor, et si
quidem fit textor; (qua serica texunt.

Non tamen admovent illum officinæ, in

Historia: Vir quidam magnus præclarum habebat filium, quo defuncto, patrem rogarunt: Quodnam filii tui tumulo inscribemus monumentum? Respondet pater: Sacri Corani oracula longe sunt sanctiora & digniora, quam ut talibus inscribantur locis, ubi temporum lapsu verustate abolentur & putrescunt, mortales ea pedibus conculcant, canesque permungunt: Si omnino aliquid inscribere lubet, hi duo versus sufficiant:

Ah quovis tempore, cum in horto viridis herba
Cresceret, quam bono animo eram!

Hæc præteriens, * amice, (tumulum meum in-
vise) ut tempore verno (deas.

Herbam viridem ex mea humo nascentem vi-

Historia: Religiosus quidam virum præteriens divitem, servum suum manibus pedibusque acriter ligatum, ferocissime tractantem vidit, (hominis ferocia motus) inquit: ô Fili, tibi similem creaturam incomparabilis magnusque ille Deus, tibi mancipio dedit, teque illi superiorem & dominum fecit: tu itaque divinæ benevolentiae grates reddito, tantamque ferociam & immanitatem in hominem ne exerceto: Ne quondam in extremo iudicio iste servus te melior esse appareat, teque pudor subeat.

Servo tuo ne pertinaciter irascaris;

Illum ne affligas, animumque ejus ne
perstringas.

H h h ipsum

باب هفتم در تاثیر تربیت

مثنوی بر بنده مکیر خشم بسیار *
 جورش مکن و دلش میبازار *
 او را تو بده درم خریدی *
 آخر نه بقدرت افریدی *
 این حکم و عرو و خشم تا چند *
 هست از تو بزرگتر خداوند *
 ای خواجه ارسلان و اغوش *
 فرمان ده خود مکن فراموش *
 در خبرست از پیغمبر علیه السلام که بزرگتر حسرتی
 در روز قیامت آن باشد که بنده صالح را ببیشت
 برند و خداوند فاسق را بدو نرخ *
 قطعه بر جلای که طوع خدمت تست *
 خشم بی حد مران و طیر مکیر *
 فصاحت بود بر روز شمار *
 بنده ازاد و خواجه در ترجیر *
 حکایت * سالی از بلخ باشامیان سفر بود راه از
 حرامیان بر خطر جوانی بدرقه همراه ما شد سپرباز
 و چرخ انداز و سلحشور و پیش نرد که ده مرد توانا
 کمان او را نه کردند و زور او را نه روی زمین پشت
 او را نه زمین نیاوردند اما متنعیم بود و سایه پرورده نه
 جهان دیده و نه سفر کرده رعد کوس دلاوران بکوش
 او نرسیده و برق شمشیر سواران ندیده *
 بیت

Ipsū enim decem(circiter)drachmis com-
Nequaquam tua potentia formasti. (paraſti;
Illud iudiciū , tumor, atque furor quouſ-
que tandem ?

Te enim ipſo maior eſt Dominus.

Tu ô Arſlani ° & Aguſchi Domine,

Imperatoris tui ipſe ne obliuiſcitor.

In traditione vatis extat , hanc in extremo iudi-
cio maximam fore calamitatem , ut ſcilicet pium
ſervum in Paradifum ferant ; improbum vero do-
minum in Infernum.

Servo, qui tuo obſequatur imperio, (ſeas.
Ne præter modum irascaris, atque ſuccen-
Abſurdum quippe videbitur in extremo ju-
dicio ; (culis oneratum.

Servum eſſe liberum, Dominum vero vin-

Hiſtoria: Quodam anno mihi ex urbe Belcha ſiter
Damaſcum^s faciendum erat ; viâ latronibus infe-
ſtâ, juvenem quendam ære conductum, itineris du-
cem comitemque habui, ſcutō ludentem, validiſſi-
mo arcu ſagittas jacientem , omnia arma vibran-
tem, corporiſque robore præſtāntem, adeo ut de-
cem viri robuſti, totis viribus conniſi, arcum ipſius
(vix) tenderent, nemoque illorum, qui per orbem
corporis robore erant famoſi, ipſum proſternere va-
leret , (ſed) illecebris adſuetum , domeſtica umbra
(molliter) enutritum, rerum humanarum adhuc im-
peritum, itinerum ignarum, tonitrua tympani viro-
rum fortium aures ipſius nondūm perculerant, ne-
que coruſca gladiatorum equitum fulgura oculos ip-
ſius perſtrinxerant.

H h h 2

In

باب هفتم در تاثیر تربیت

بیت نیتافتاده در دست دشمن اسیر *

بگردش نباریده باران تیر *

اتفاقا من و این جوان در پی هم دوان هر آن دیوار
قدیم که پیش آمدی بقوت بازو بینگندی و هر
درخت عظیم که دیدی بزور سر پنجه بر کندي و تفاخر
کنان کفتی *

بیت پیل کوتا کتو و بازوی گردان بیند *

شیر کوتا کز و سر پنجه مردان بیند *

ما درین حالت بودیم که دو هندو از پس سنگ
سر بر آوردند و قصد قتل ما کردند در دست یکی
چوبی و در بغل دیگری کلوخ کوبی جوان را کفتم
چه پای *

بیت بیار آنچه داری نمرودی و نرور *

که دشمن بیای خود آمد بگور *

تیر و کمان را دیدم از دست جوان افتاد و لرز بر
استخوان *

بیت نه هر که موی شکافد بتیر جوشن بخای *

بزور حمله چنک اوزان بدارد پای *

چاره جز آن ندیدیم که رحمت و سلاح و جامه رها
کردیم و جان سلامت کردیم *

قطعه

In hostium manus captivus non inciderat.

Neque circa ipsum sagittarum imber ruerat.

Dum nos alter alterum celeri pede sequimur , juvenis ille quemvis murum vetustum nobis obvium lacertorum robore disjecit , & quamvis arbo-rem magna unguinum virtute eruit , gloriosusque ait :

Vbinam est elephas , ut armos , lacertos-que versantem videat ?

Vbinam leo , ut volam , unguesque virorum sentiat ?

Nobis ita incedentibus , duo ecce Indi pone saxum latentes capita efferunt , (irruentesque) nos interficere parant , unius in manu grande lignum , alterius sub axilla gravis cestra. (Quibus visis) ego juveni inquo : Quid cessas ?

Ostende illam , quam habes fortitudinem & robur :

Hostis enim suo pede in tumulum ruit.

Sagittam arcumque juvenis manu vidi elapsum , ossaque trepida.

Non quivis , qui pilum etiam sagittâ armaturam penetrante ferit ;

Violentum fortium bellatorum impetum sustinet.

Nullum aliud vidi consilium , nisi ut res , arma & vestes (ipsis) relinqueremus , animamque reportarem incolumem.

قطعه بکارهایی گران مرد کار دیده فرست *
 که شیر شرنه در اردن بر زیر ختم کند *
 جوان اگر چه قوی بال و پیلتن باشد *
 بچنگ دشمنش از هول بکسلد پیوند *
 نبرد پیش مصاف از موده معلومست *
 چنانکه مسئله شرع پیش دانستند *
 حکایت * توانگر زاده را دیدم بر سر کور پدرش
 نشسته و بادرویش بچه مناظره در بیوسته که صندوق
 تربت پدرم سنگینست و کتابه رنگین و فرش رخام
 انداخته و خشت پیروزی درو ساخته بگور پدرت چه
 ماند خشتی دو فراهم آورده و مشتی دو خاک بر آن
 پاشیده درویش پسر این بشنید و گفت خاموش که تا
 پدرت زیر این سنگ گران بر خود بجنبید باشد
 پدرم بی هشت رسید باشد در خبرست موت الفقراء
 راحة *

بیت آخر که کمتر نهند بروی بار *
 بر آسوده تر کند رفتار *
 قطعه مرد درویش که بار ستم فاقه کشید *
 پدری مرگ همانا که سبکبار آید *
 وان که در نعمت و در راحت و آسایش نریست *
 مردنش

Gravia negotia viro committas experto,
 Qui ferocissimum etiam leonem restis laqueo
 subjiciat.

Juvenis etsi corpore fuerit robusto & ele-
 phantino;

Certamen tamen, hostis pavore perculsus,
 equo incitato subterfugit.

Certamen bellatoribus ita est notum,
 Perinde ut doctis canones scholastici.

Historia: Divitis cujusdam vidi filium patris
 fui tumulo infidentem, & cum pauperis filio hunc
 in modum disceptantem: Patris mei tumuli locu-
 lus est marmoreus, monumentum* aureis literis in-
 scriptum, tumulus marmoribus constratus, tessel-
 lisque æraneis distinctus: tui vero patris tumulus
 cuinam rei est similis? duo enim congesti sunt cæ-
 spites, duoque pulveris pugilli ipsi inspersi. Pau-
 peris filius, hoc audito, inquit: Tace; pater enim
 tuus, antequam sub gravi illo saxo se moverit &
 enisus fuerit, pater meus Paradisum jam conti-
 gerit. Ipsa enim traditio habet: Mortem pau-
 perum facilitatem & * quietem esse.

Afinus enim, cui levius imponunt onus;

In via facilius iter facit.

Pauper, qui iniquæ paupertatis molem tole-
 raverit;

Faciliori animo mortis fores accedere vide-
 tur.

Ille vero, qui in deliciis, illecebris, luxuque
 vixerit;

Mori

مردنش زین همه شك نیست که دشوار آید *
 بهمه حال اسیری که زبندی برهد *
 بهترش دان زامیری که گرفتار آید *
 حکایت * بزרכی را پرسیدم از معنی این حدیث که
 اعدی عدوك نفسك التي بین جنبيك گفت بحکم
 آن که هر آن دشمن که باوی احسان کنی دوست
 گردد مگر نفس که چندان که مدارا ینش کنی
 مخالفت زیادت کند *

قطعه فرشته خوی شود ادنی بکم خوردن *
 و کر خوری چو بهایم بیوفتی چو چاد *
 مراد هر که بر اری مطیع امر تو شد *
 خادو نفس که گردن کشد چو یاق مراد *
 حکایت * یکی در صورت درویشان نه بر سیرت
 ایشان در محفلی نشسته و شنعتی در پیوسته و دفتر
 شکایت باز کرده و دم توانگران آغاز سخن بدینجا
 رسانیده که درویشان را دست قدرت بسته است
 و توانگران را پای ارادت شکسته *

بیت کز پیمان بدست اندر درم نیست *
 درم داران عالم را کرم نیست *
 پرورده نعمت بزرگانم این سخن ناپسند آمد گفتیم
 ای

Mori in his omnibus, dubium minime est, quin acerbum sit.

Tu omnino captivum, qui vincula evasit, (cidit. Feliciorem scito, viro illustri, qui in vincula in-

Historia: Virum quendam magnum hujus traditionis rogavi mentem: Hostium acerrimus tibi tuus est affectus, qui est intra latera tua. Respondit ille: Hæc vera traditionis mens est: Inimicus, si beneficiis delinitus fuerit, amicus evadit: sed affectus, quanto magis illi indulseris, tanto vehementius tibi obnititur.

Homo Angelicis moribus evadit, modicum comedendo. (bidi instar corruis.

Tu vero si quadrupedum instar voraveris, ta- Cujuscunque desiderium expleveris, tuo is obsequitur dicto:

E contrario affectus tum recalcitrat & (acrius) obnititur, cum desiderium expleverit.

Historia: Quidam religiosorum specie, sed non moribus in consortio quodam confidens impudentiori ore querelarum codicem aperire, divitesque perstringere cœpit: verba eo pervexerat, ut diceret: Pauperibus ligata est potentiæ manus; divitibus vero fractus est benevolentiae pes.

Beneficorum in manu non est aurum:

Hujus mundi vero divitibus deest beneficentia.

Mihi magnatum munificentia enutrito ingrata.

ای یار توانکران دخل مسکینانند و ذخیره کوشه
 نشینان و مقصد زائران و کفو مسافران و متحمل
 بار کران از هر راحب دیگران دست تناول
 بطعام آنکه برند که متعلقان و زیر دستان بخورند
 و فضله مکارم ایشان بارامل و پیران و اقارب و جیران
 رسیده *

نظم
 توانکرانرا وقتست و نذر و مهمانی *
 نرکات و فطره و اعتاق و هدی و قربانی *
 تو کی بدولت ایشان رسی که نتوانی *
 جز این دو رکعت وان هم بصد پریشانی *
 اگر قدرت جودست و اگر قوت سجد توانکرانرا به
 میسر میشود که مال مذکی دارند و جامه پاک و عرض
 مصون و دل فارغ و قوت طاعت در لقمه لطیفست و صحت
 عبادت در کسوه نظیف پیدا است که از معده خالی چه
 قوت آید و از دست تهی چه مروت و از پای بسته چه
 سیر آید و از شکم کمرسته چه خیر *
 قطعه شب پراکنده خسب ان *
 که پدید نبود وجه بامدادانش *
 مور کرد او مرد بنابستان *
 تا فراغت بود نرمستانش *

فراغت

fuere hominis verba , proinde dixi : O socie , Divites pauperum sunt reditus , in angulo defidentium annona , peregrinantium desiderium , viatorum hospitium , qui grave pauperum onus suscipiunt , ut pauperes ipsi respirent , atque tum primum ad cibum sumendum manum extendunt , cum clientes , sibi que subjecti comederint , eximiaque ipsorum benignitas viduis , senibus , propinquis atque vicinis collata fuerit.

Divitum sunt legata , vota , epulæ ,
 Quinquagesimæ , strenæ , servorum manu-
 missio , munera , atque victimæ .

Tu quandonam istam potentiam attigeris ,
 qui nihil aliud potes ,

Nisi bis genua in oratione flectere , &
 hoc quidem centenis fastidiis ?

Sive liberalitatis facultatem , sive precum spectaveris copiam , illa ditioribus longe sunt facillima , qui opes habent illibatas , quinquagesimisque castigatas , vestes nitidas , mores attemperatos , animum curis defæcatum : Obsequii enim vis in bonis consistit buccellis , cultusque veritas in nitidis vestibus . Ab inani enim ventriculo quænam vis ? A manu inopi quænam liberalitas ? A pede ligato , quænam inambulatio ? Atque ab homine famelico , quodnam beneficium ?

Diram noctu quietem habet ille ,
 Cujus proximi diei reditus incerti fue-
 Formica æstate colligit ; (rint :
 Vt hyberno tempore otuari possit .

فراغت بافاقه نپیوندند و جمعیت در تداک دستی
صورت نبندد یکی تحرّمه عشا بسته و دیگری
منتظر عشا نشسته هر کر این بدان کی
ماند *

بیت خداوند روزی بچو مشغول *

پراکند روزی پراکند دل *

پس عبادت اینان بمحل قبول نزدیکترست که
جمعند و حاضر نه پریشان و پراکند خاطر که
اسباب معیشت ساخته و باوراد عبادت
پرداخته عرب گوید اعوذ بالله من الفقر المکب
و مجاورة من لا احب و در خبرست الفقر سواد
الوجه في الدارين گفتا نشیده که پیغمبر علیه
السلام گفت الفقر فخری گفتم خاموش که اشارت
خواجه عالم بفقر طایفه ایست که مردان میدان
رضاند و تسلیم تیر قضا نه اینان که خرّه ابرار پوشند
ولقمه ادرار فروشند *

ربای ای طبل بلند بانک در باطن هیچ *

بی توشه چه تدبیر کنی وقت پیچ *

مروی طمع از خلق پیچ از مردی *

تسبیح هزار دانه بر دست میبیم *

درویش

Otium in paupertate non datur, animusque compositus in egestate consistere nequit. Si enim quis preces vespertinas fuerit orsus, alius vero de vespertino cibo sit sollicitus, num hic illi comparari potest?

Opes qui possidet, divino cultui (animo) studet,

Ille vero, qui fortunæ angustiis laborat, animi angustias habet.

Proinde divitum cultus propior est, ut à Deo audiatur & gratus habeatur, quia animo sunt composito & præsentī, non distracto & inquieto; res enim vitæ sustentandæ necessarias, disposuerunt, precesque ad cultum divinum pertinentes, digesserunt. Arabs inquit: Deus nos servet à pauperie extrema, (quæ hominis oculos in terram deprimat,) atque à vicinitate illius, quem non amavero. Atque in traditione vatis est: Pauperies in utroque mundo* est vultus nigror. Respondit alter: Nonne audivisti, vatem dixisse: Paupertas mea est gloria. Dixi ego, tace mundi doctor verbis suis pauperie gentem quandam notavit, quæ benevolentia divinae palæstræ, fatigue sagittæ lubenter subscribit, omniaque Numini remittit; non illos, qui piorum habitum gestant, victumque ab aliis datum revendunt:

O magni foni tympanum introrsus vacuum!
Sine viatico quidnam ordinaveris prælii tempore?

Avaritiæ vultum à mortalibus deflectas, si vir
Milleque granorum sphaerulâs precatorias manibus ne verses.

در ویش بی معرفت نیارآمد تا فقرش بکفر
انجامد که کاد التقر ان یکون کفرا نشاید جز
بوجود نعمت برهنه را پوشیدن یا در استخلاص
کرفتاری کوشیدن ابنای جنس ما را بمرتبه ایشان
که رساند وید علیا بید سفلی چه ماند نبینی که
حو جل و علا در محکم تنزیل اثر نعمت اهل بهشت
خبر میدهد که اولئک لهم مرتب معلوم فواکه وهم
مکرمون فی جنات النعیم تا بدانی که مشغول کفاف
این دولت عفاف محرومست و ملک فراغت زریر
نکین مرتب معلوم *

بیت تشنگان را نماید اندر خواب *

همه عالم بچشم چشمه آب *

کجا که سختی کشیده و تلخی چشیده را بینی خود را
بشرد در کارهای خوف اندازد و اثر توابع آن نپرهیزد
و اثر عقوبت آخرت نهراسد و حلال اثر حرام
نشناسد *

قطعه سگی را کر کلوخی بر سر اید *

نرشادی بر جهد کین استخوانست *

و کر نعشی دو کس بر دوش گیرند *

لیم الطبع پندارد که خوانست *

اما

Pauper enim iners non acquiescit, nisi illius pauperies tandem in fidei defectionem desinat: Quia pauper proximus est, ut à Religione deficiat: nulla enim alia re, nisi opibus, nudi teguntur, atque captivi vinculis eximuntur; (At) nostri generis homines ad illorum fastigium quisnam evexerit? Atque eminens manus abjectæ manui quomodonam similis est? Nonne vides Deum maximum atque excelsum, in divino Corano de opibus illorum, qui participes sunt Paradisi, in hunc modum pronunciaſſe: Illis ſcilicet opes eſſe certas, eaſque opes fructus eſſe. Ipſosque opibus & beneficiis affici in Paradiso, deliciis pleno. Vt ſcias vitæ ſuſtentandæ curis diſtractum, munditiei decore deſtitui; opes vero, tranquilli animi cauſam, ſigillo quaſi * ſignatas, & certas omnino facultates eſſe.

Sitibundorum oculis in ſomnis
Totus terrarum orbis fons eſſe videtur.

Vbicunque enim hominem videris, qui miſeriam toleraverit, acerbitates devoraverit, comperies, illum avaritia quævis præcipitia tentare, omniſque generis diſcriminibus haud abſtinere, extremi iudicii ſupplicium non expaveſcere, licitum ab illicito non diſtinguere.

Si quis canis caput glebâ tramiferit;
Lætus affilit oſſiculum opinatus.
Si duo loculum humeris portaverint;
Vilis apparatam menſam opinatur.

Divi-

اما صاحب دنیا بعین عنایت ملاحظه فرمایند
و بحال از حرام محفوظ من همانا که تقریر این
سخن نکردم و برهان بیان نیاوردم انصاف از تو
توقع دارم هرگز دیدی که دست دعایی بر کتف
بسته یا بی نوایی در زندان نشسته یا پرده معصومی
دریده یا کفی از معصم بریده الا بعلت درویشی
شیر مردان را بحکم ضرورت در نقبها گرفته اند
و کعبها سفته و محتملست که درویش را نفس اماره
مطالبت کند چون قوت احسانش نباشد بقصیان
مبتلا گردد که بطن و فرج توأمانند یعنی دو فرزند
یک شکمند ما دام که این برخاست آن بر پاست
شنیدم که درویشی باحدث خبی بگرفتند با آن که
شرمساری بود بیم سنکساری بود گفت ای مسلمانان
فرزندارم که زن کنم و قوت ندارم که صبر کنم چه
کنم لا رهبانیه فی الاسلام و از جمله مواجب سکون
و جمعیت درون که خداوندان نعمت راست یکی
ان است که هر شب صفی در بر گیرند و هر
روز جوانی از سر که صبح تابانرا دست از صباخت
او بر دلست و سرو خرامان را پای حجالت
در کل *

Divites vero clementi Dei oculo respecti, licitarum opum beneficio ab illicitis sunt conservati: ego his verbis meis nondum enarratis, neque dictorum argumentis in medium allatis, inquit: Te humani juris non immemorem spero: (Sed audi quæso,) nunquid proditorem aliquem revinctis manibus vidisti, aut inopem aliquem in carcerem conjectum, aut honorem innocentis alicujus viri prostitutum; aut manum brachio præcisam, nisi ob paupertatem? Viri enim fortes, egestate urgente, in perfodiendis latrocinii causa parietibus comprehensi, compedibusque vulnerati cernuntur: ratioque concedit, ut pauperis alicujus affectus in veritum nitatur, ipseque, si temperare libidini nequeat, scelere polluat: Venter enim & Venus sunt gemelli, unius scilicet corporis fratres, alter dum decumbit, altera stimulat. Audivi ego, pauperem quendam in libidinis flagitio comprehensum fuisse, præterquam quod pudore suffusus, anxio etiam, ne lapidibus obrueretur, metu perculsus inquit: O Muhammedani! aurum non habeo, ut uxorem ducam; neque eam virtutem, ut continentiam colam: Quid itaque agam, dum cælibatus in Muhammedana religione non habetur? Atque ex omnibus tranquillæ compositique divitum animi causis, hæc una est, quod quavis nocte delictum aliquod in sinu amplectantur: singulisque diebus quasi novam juventutem induant, adeo ut coruscans aurora præ nimia divitis pulchritudine eum veneretur: mobilisque cupressi pes præ pudore se in humum demergat.

باب هفتم در تاثیر تربیت

- بیت بخون عزیزان فرو برده چنك *
 سر انكشتها كرده عذاب رنك *
 محالست كه باوجود حسن طلعت او كژد مناهي
 كردند و يا قصد تباهي كنند *
- بیت دلي كه حور بهشتي مربوط ويغما كرد *
 كي التغات كند بر بتان يغمايي *
 بیت من كان بين يديه ما اشتهي برطب *
 يغنيه ذلك عن رجم العناقيه *
- اغلب تهی دستان دامن عصمت بمعصيت الایند
 وكرسنگان نان بریایند *
- بیت چون ساك درزند، گوشت یافت *
- نیرسد كین شتر صالحست یا خر دجال *
- بسیار مستوران بعلت درویشی در عین فساد
 افتاده اند و عرض و دین كراهی بیاد نرشت ناهي
 داده اند *
- بیت باكرسنگي قوت پرهیز نماند *
- افلاس عنان از كوتقوي بستاند *
- حالي كه من این سخن بگفتم عنان طاقت درویش
 از دست تحمل برفت و تیغ غربان بر كشید و اسب
 قضاحت در میدان وقاحت جهانید و بر من
 دوایند

Cruore * amantium, ungulas tinxit ;

Digitorumque extrema sanguineo colore * asperfit.

Fieri quippe nequit, ut divites sorte adeo benigna felices, vitiorum vestigia terant, aut sceleribus studeant.

Animus, qui Paradisi * virgines rapuerit atque abstulerit ;

Quandonam blandietur hujus mundi formosis ?

Si quis stimulante ventriculo recentes dactylos ante se habuerit ;

Hoc ipsum facit, ne pendulos in palma dactylos faxis petat.

Plerumque inopes innocentem & illibatum finem criminibus polluant, famelicique panem raptant.

Rapax canis carnem modo invenerit ;

Non rogat, utrum Salichi * camelus, an vero Dischalis sit asinus ?

Multi viri vitæ temperatæ, paupertatis causa in scelera ruerunt, suum honorem, sanctamque religionem infamiæ vento dederunt.

In fame non restat temperantiæ virtus,

Paupertasque (continentiae) habenas pietatis manui eripit.

Hæc dum ego dixi, ecce patientiæ habenis ex pauperis tolerantiae manu excussis, linguæ ens emstrinxit, contumeliæque equum in impudentiæ campum egit, atque in me impulit, inquires: Tantis equidem laudibus illos extulisti, tamque inania

K k k 2

ipso-

دوانید و کتب چندان مبالغه در وصف ایشان کرده
 و سخنها را بر ایشان گفتی که وهم تصور کند که زهر
 فاقه را قریب باشد و یا کلید خزینه ارزاق *
 مسی منکبر و مغرور و معجب نفور و مشتغل مال
 و نعمت مفتتن جاه و ثروت سخن نگویند الا
 بسفاقت و نظر نکنند الا بکراهت علما را بکدایی
 منسوب کنند و فقر را بی سر و پای معیوب گردانند
 بغرور مالی که دارند و عزت جاهی که پندارند برتر از
 همه نشینند و خود را بهتر از همه بینند نه آن در
 سر دارند که یکی سر بردارند بخیر از قول
 حکما که گفته اند هر که بطاعت از دیگران کمست
 و بنعمت پیش بصورت توانگرست و بمعنی درویش
 بیت کمر بی همت مال کند کبر بر حکیم *
 کون خورش شمار اگر کاو عنبرست *
 گفتم مذمت ایشان روا مدار که خداوندان کردند
 گفت خطا گفتی که بنده درمند چه فایده که ابر
 اذ دارند و بر کسی نمی دارند و چشمه افتابند و بر کسی
 نمی تابند و بر مرکب استطاعت سوارند و می برانند
 قدمی بهر خدا نهند و در بی من وانی ندهند
 و مالی بمشقت فراهم آورند و بخت بکه دارند
 و محسرت

ipforum gratia verba fecisti, ut opinio sibi facile persuādeat, illos esse veneni paupertatis pharmacum, aut ærarii (erogandarum) opum clavem.

Sunt autem turba quædam elevata, superba, tumida, mortalium pertæsa, insatiabili auri, illecebrarumque studio flagrans, dignitati & rerum arbitrio totis viribus incumbens; verbum non fecerint, nisi vanum: neminem aspexerint, nisi vultu tristi & supercilioso. Sapientes mendicos appellant: Pauperes tanquam homines sine capite pedibusque vituperant: Solo divitiarum, quas tenent, fastu, atque dignitatis, cujus superba opinione tument, fastigio. Primo omnium loco accumbunt, sibi que cæteris mortalibus longe meliores videntur, illud minime ad animum revocant, ut scilicet alicujus gratia caput elevent: Ignari Sapientum sententiæ, quæ ita habet: Quicumque pietatē est cæteris minor, opibus vero major, specie quidem dives, reapse vero pauper est.

Iners, qui opum fastu se Sapienti prætulerit;
Illum a fini nates æstimato, etsi bos * Ambyæ fuerit.

Dixi ego: Illos vituperare noli, quia sunt Domini benevolentia pleni. Respondit ille: Erras longe: ipsi enim auri sunt mancipia; sed cui bono; etsi Martii mensis nubes sint; super neminem tamen pluviam effundunt: Etsi Solis sint orbis, neminem tamen radiis suis collustrant: potentiaque equo infideant, cursum tamen non faciunt, (sive nulli benefaciunt.) Dei amore ne pedem quidem vestigio movent; ne unum quidem teruncium sine exprobratione & murmure dant. Opes immenso labore congerunt, per avaritiam defodiunt; ipsique inopes cum

و بحسرت بگذارند و حکما گفته اند سیم بخیل وقتی
از خاک بر آید که وی بخاک رود *

بیت برنج وسعی کسی نعمتی بچنک ارد *

دگر کس آید و بی برنج وسعی بردارد *

گفتم بر بخل خداوندان وقوف نیافتة الآ بعلت
کدای ورنه هر که طمع یکسو نهد کریم و بخیلش
یکسان نماید محک داند که زهر چیست و کدا داند
که ممسک کیست گفتا بتجربه ان می گویم که متعلقان
بر در بدارند و غلیظان شداد را بر کنارند تا بار
غریزان ندهند و دست بر سینه صاحب تمیزان
نهند و گویند که کس در سرای نیست و بحقیقت
براست گفته باشند *

بیت انرا که عقل و همت و تدبیر و رای نیست *

خوش گفت پرده دار که کس در سرای

نیست *

گفتم بعذر ان که اندر دست متوقعان بجان آمده اند و از
رقعة کدایان بفرغان و محال عقلست که اگر ریک بیابان
در شود چشم کدایان بر نشود *

بیت دیده اهل طمع بنعمت دنیا *

پر نشود همچنان که چاه بشبیم *

حاتم

penuria vitam transigunt: Sapientes (vere) dixerunt:
 Avari argentum tum temporis ex humo in
 lucem prodit, quando ipse in humum abit.

Alius magno labore nisque opes acquirit:

Alius quispiam venit, easque sine labore nisque
 aufert.

Respondi ego: Magnatum tenacitatem non cognovisti, nisi mendicando: alioquin quisquis avaritiam & habendi cupidinem exuerit, illi liberalis tenaxque pares videntur. Lapis Lydius, quid sit aurum; mendicus vero, quis sit tenax, dignoscit. Respondit ille: Hoc quidem expertus dico, divites asseclas suos in foribus suis statuere, magnisque virorum roboribus committere, ne doctis, piisque viris aditus copiam faciant, manuque prudentiorum pectoribus injecta, dicant: Domi nemo homo est. Atque si verum fateri licet, verissime dixere.

In eum, qui ingenio, benevolentia, consilio atque prudentia destituitur,

Verissima sunt janitoris verba; Domi nemo est.

Respondi ego: Hoc utique divitum factum excusari potest, quia multitudine illorum, qui beneficia expetunt, fatigantur; mendicorumque libellis ad animi dolores usque exagitantur. Ratio hoc certo statuit: Etsi solitudinis arena in uniones fuerit versa; mendicorum tamen oculos expleri non posse.

(pibus;
 Avarorum oculi mundanis non explentur o-
 Perinde ut puteus non oppletur rore.

Ha-

حاتم طای که بیابان نشین بود اثر در شهر
بودی اثر جوش کبابان بیچاره کشتی و جامه بر
تن او پاره *

گفتا من بر حال ایشان رحمت میبرم گفتم نه که
بر حال ایشان حسرت میخوری ما درین گفتار
وهر دو بهم گرفتار بیدگی که براندي بدفع ان
بکوشیدمي وهر شاهی که بخواندي بغرزين پيوشیدمي
تا نقد کیسه همت همه در باخت و تیر جعبه حجت
همه بینداخت *

قطعه هان تا سپر نیفکني اثر جمله فصیح *

کورا جز ان مبالغه مستعار نیست *

دین و زر و معرفت که سخن دان سجع کوي *

بر در سلاح دارد و کس در حصار نیست *

عاقبة الامر دلیلش نماند دلیلش کردم دست
تعدي در انز کرد و بیهوده گفتن اغار و ست جاها لانت
که چون بدلیل اثر خصم فرو مانند سلسله خدمت
چنبانند چون اثر بت تراش که بحجت باسر بر
فیامد بچنک برخاست که قال الله تعالی لین لم تنه
لا رجمک دشنام داد سقطش گفتم کریبانم درید
نرخد انش گرفتم *

قطعه

Hatemtajus, qui vitam coluit campestrum, si in urbe aliqua habitasset; mendicorum multitudine fessus, ad incitاسque redactus, ipse laceras vestes gestare coactus fuisset.

Infit ille: Ego certe divitum vicem doleo. (Sed) respondi ego: Imo vero felicitatis illorum æmulatione stimulisque excederis. Nos dum ita loquimur, verbisque alter alterum infestamus, quemvis peditem, quem ille immittebat; ego acriter repellere studebam; & quotiescunque Regi^m fugam indicebat, ego Regina^m protegebam, ut tandem diligentia crumenam ære exhauferit, argumentorumque tela pharetra projecerit.

Caveas tu, ne clypeum in facundi certamine proicias;

Ille enim, præter tumidam eloquentiam & mutuo quidem acceptam, nihil habet.

Religioni, scientiaque omnes nervos intendas; magniloquus enim orator

Arma foribus præfixit, intra castellum vero neminem habet.

Tandem pauper argumentis exhaustus, atque à me convictus, impudentem manum protendere, (me percutere,) contumeliosisque dictis lacrare. coepit, ex more rudibus recepto, qui dum argumentis hostem superare nequeunt, jurgiorum & inimicitia catenam tendunt: perinde ut Afer^a simulacrorum fabricator, qui cum argumentis filium convincere non posset, in certamen surrexit, quemadmodum Deus altissimus ait: Nisi equidem abstineris, te hodie lapidibus obruam. Ille me injuriis affecit, egoque in ipsum contumelias jeci: ille collare meum laceravit, ego vero barbam ipsius invasi.

باب هفتم در تاثیر تربیت

قطعه او در من ومن درو قتاده *
 خلّو اثر پی ما دوان و خندان *
 انکشت تعجب جهانی *
 اثر کنت و شنید ما بدندان *

القصه مرافعه این سخن پیش قاضی بردیم و بحکومت
 عدل راضی شدیم تا حاکم مسلمانان مصلحتی بگوید
 و در میان توانکران و درویشان فرقی بگوید قاضی
 چون هیات ما بدید و منطق ما بشنید سر عجیب
 تفکر فرو برد و بعد اثر تاقل بسیار سر بر آورد
 و گفت ای آن که توانکران را ثنا گیتی و بر درویشان
 جفا روا داشتی بدان که هر جا که کلت خوارست
 و با خمر خوارست و بر سر کعبه مار و انجا که در
 شوارست نهنگ مردم خوارست لذت عیش و فیا را
 لذت اجل در پست و نعیم بهشت را دیوار مکار
 در پیش *

بیت جور دشمن چه کند که نکشد طالب دوست *
 کنج و مار و کل و خار و غم و شادی بهمند *
 نظر نکنی در بستان که بید مشکست و چوب خشک
 همچنان در زمره توانکران شاکرند و کفور و در حلقه
 درویشان صابرند و فخور *

بیت

Nos dum alter in alterum involamus ,

Populus à tergo accurrens,ridet : (totus orbis

Digitumq; consternationis præ admiratione

Ex dictis nostris auditisque dentibus rodit.

Vt rem paucis complectar , controversiam nostram ad judicem detulimus , æquitatisque ipsius judicio nos submisimus ; ut scilicet Muhammedanorum iudex causam aliquam excogitaret , discrimenque inter divites pauperesque pronunciaret. Iudex conspecta specie hac nostra , auditaque nostra oratione , caput meditabundus in togam demittit,postque longas meditationes caput exerens, inquit : O tu , qui divites laudibus extulisti , pauperes vero improbare æquum duxisti ; scito : Vbi cunque rosa est , esse quoque spinam : Atque in vino , capitis esse dolorem : Vbi thesaurus defossus est , latere serpentem : Vbi exquisitus unio,crocodilum hominis voratorem. Blandas hujus mundi illecebras , acerbissimum sequitur fatum : Ipsisque Paradisi deliciis objectus est multorum obstaculorum murus.

(voluerit :

Inimici injuriam ferre debet,qui amico frui

(Quia)defossus thesaurus & serpens,rosa &

spina,mœror atque lætitia conjuncta sunt.

Nonne vides in horto extare odoratam salicem & aridum truncum? Eodem modo reperiuntur inter divites pii , qui beneficia à Deo sibi collata agnoscunt,gratesque agunt : & improbi, qui ingratum animum produnt. Sic quoque inter pauperes, patientia insignes ,impatientiaque turpes.

بیت اگر نزاله هر قطره در شدي *

چو خر مهره بازار ازو پر شدي *

مقربان حضرت حق جل و علا توانکرانند درویش
سیرت و درویشانند توانکر همت مهین توانکران
انست که غم درویشان بخورد و بهین درویشان
ان که کم توانکران نکیرد قال الله تعالی ومن
یتوکل علی الله فهو حسبه * پس درویش عتاب
از من بدرویش کرد و گفت ای که گفتی توانکران
مشتغل مناهی اند و مست ملاهی نعم طایفه چنین
که گفتی هستند قاصر همت و کافر نعمت ببرند
و بنهند و بخورند و ندهند اگر بمثل باران نبارد
و یا جهان طوفان برآرد باعتماد مکنند خویش
از سخت درویش نپرسند و از خدای تعالی
نترسند *

بیت کر از نیستی دیگری شد هلاک *

مرا هست بظه مرا از طوفان چه باک *

بیت و را کبات نیاتا فی هوا دجها *

لم یلتفتن الی من غاص فی الکثب *

بیت دو نان چو کلیم خویش بیرون بردند *

کویند چه غم کر همه عالم مردند *

قوی

Si quævis roris gutta unio esset;

Perinde ut vilibus lapillis forum oppleretur.

Deo maximo Altissimoque propiores sunt divites, qui moribus pauperes sunt : & pauperes , qui moribus studiisque divites sunt. Divitum princeps est ille , qui pauperum dolores mœroresque suscipiat: pauperumque optimus ille, qui divitum nævos non tangat. Deus Altissimus enim dixit: Quicumque in Deo spem atque fiduciam collocaverit, Deus illi satis est. Hinc perstringendi vultu à me in pauperem converso, inquit: ô tu, qui divites vitiis intentos, illecebris ludisque ebrios dixisti: profecto, ut dixisti, ejusmodi hominum genus id est : ignavum, virtutisque expers, beneficia, quæ à Deo acceperunt , (grato animo) non agnoscunt : opes corradunt, & defodiunt; comedunt, nemini vero beneficium conferunt; si verbigratia, pluviam non plueret , aut diluvium orbem inundaret ; suis subnixi opibus , pauperis miseriam nihil morarentur , Deumque Altissimum non pavecerent.

Si alius egestate extinctus fuerit ;

Mihi opes sunt, (inquit:) Quidnam anser diluvium metuat?

Multæ feminarum camelis in lecticis suis vectæ,

Non misertæ sunt ejus, qui arenis * submersus perit.

Abjecti si suum modo stragulum (malis salvum) eripuerint;

Quid refert, inquit, si totus orbis interierit.

قوي برين صفت كه بيان كردم و طایفه ديگر
خوان نعم نهاده و صلاي كرم در داده و ابرو
بتوضيع كشاده طالب نامند و مغفرت و صاحب
دنيا و آخرت چون بنده كان حضرت پادشاه عالم
مؤيد من عند الله مظفر منصور على
الاعدائي مالك ائمة الانام حامي ثغور الاسلام
وارث ملك سليمان اعدل ملوك الزمان
مظفر الدين ابوبكر سعد ادام الله ايامه
ونصر اعلامه *

قطعه پدر بجاي پسر هر كز اين كرم نكند *
كه دست جود تو با خاندان ادم كرد *
خدائي خواست كه بر عالم بخشايد *
ترا بر حمت خود پادشاه عالم كرد *
قاضي چون سخن بدین پایه رسانيد و از حد
قياس ما اسب مبالغه در گذرانيد بمقتضاي
حكم قضا رضا داديم و از ما مضي در گذشتيم
و بعد از ما جري طريق مدارا گرفتيم و سر بتدارك
بر قدم يكدگر نهاديم و بوسه بر سر و مروي
همدگر داديم و ختم سخن بدین دو بيت
بود *

Iudex inquit: Est certe hominum genus, iis, quibus exposui, moribus; quin & aliud est, quod mensam facile apparat; promiscuamque liberalitatem præstat, oculos non nisi verecundissime aperit, boni nominis, criminumque remissionis cupidum, hujus alteriusque vitæ particeps. Perinde ut sunt ministri hujus Regis orbis terrarum, stabiliti à Deo, qui ope divina adjutus hostes superat, gentium Dominator, qui aperta gentis Muhammedanæ loca ab hostibus defendit, hæres regni Salomonici, omnium hujus ævi Regum æquissimus, Musaffer Eddinus, filius Sadi, Deus maximus vitam illius semper conservet, potentiæque ipsius signa adjuvet.

Pater filio nunquam istam benevolentiam fecerit;

Quam liberalis tua manus domesticis fecit.

Deus quippe hujus orbis misereri voluit,
Ideoque singulari misericordia te hujus orbis Regem constituit.

Iudex cum orationem huc provexisset, nostraque opinione acrius eloquentiæ equum impulisset, potenti fati judicio manus dedimus, interque nos acta invicem remisimus, positis itaque jurgiis, conciliandæ benevolentiae viam ingressi sumus, studioque caput alter alterius pedi imposuimus, in mutua oscula ruentes, litem duobus his versibus finivimus.

Ne

قطعه مکن ز کردش کیتی شکایت ای درویش
 که تیره بختی اگر هم برین فسق مردی
 توانکرا چو دل و دست کامرانت هست
 بخور ببخش که دنیا و آخرت بردی

Ne hujus orbis motum iniquitatis incu-
ses, ô pauper ;

Infelicissimus quippe eris , si hoc modo
obieris.

Tu vero,ô dives,dum animus manusque
rerum arbitrium tenet ,

Comede & dona liberaliter ; sic hujus
alteriusque vitæ confors fueris.

کَلِستان

باب هشتم

در آداب صحبت

حکایت

از بهر اسایش عمرست نه عمر از بهر
کرد کردن مال عاقلی را پرسیدم نیکبخت
کیست و بد بخت که گفته نیکبخت آنکه

خورد و کشت و بد بخت آنکه مرد و هشت
بیت مکن نماز بر آن هیچکس که هیچ نکرد
که عمر در سر تحصیل مال کرد و نخورد
حضرت موسی علیه السلام قارون را نصیحت کرد که
احسن کما احسن الله الیک نشیند و عاقبتش شنیدی
قطعه آنکس که بدینار و درهم خیر نیندوخت
سر عاقبت اندر سر دینار و درهم کرد
خواهی متمتع شوی از نعمت دنیا
با خلق کرم کن چو خدا با تو کرم کرد
عرب گوید جد ولا تمنن فان العایدة الیک عایده
نعنی ببخش و اعطا ده و منت منه که فایده آن
بتو باز گردد

R O S A R I I

CAPVT OCTAVVM

De Conversandi Virtutibus.

H I S T O R I A:

Divitiæ mitigandis vitæ humanæ molestiis datæ sunt : non vero vita coacervandis divitiarum cumulis. Prudentem quendam rogarunt: Felix infelix-que quis sit? Prudens respondit: Felix est ille, qui comedit & seminavit: Infelix ille, qui obiit & reliquit. (tis officium præstitit:

^a Vota ne facito pro vilissimo illo, qui nullum pietatis officium præstitit. Qui vitam suam acquirendarum opum studio consumpsit, ipseque non comedit.

Divinus ille vir Moses ^b Carunem monuit, inquiens; Benefacito, quemadmodum tibi benefecit Deus. Non obsecutus ille quam miserabilem habuerit interitum, fatis nosti.

Quicumque auro argentoque nullum pietatis officium fecerit; (studio perdidit.

Ille caput certe suum in auri argentique

Quod si frui volueris hujus mundi opibus;

Tum mortalibus benefacito, quemadmodum tibi benefecit Deus.

Arabs ait: Liberaliter benefacito: beneficium ne exprobrato, ut beneficii fructus ad te certo redeat. Hoc est: muneribus donisque certa, sine exprobratione, ut beneficentiæ fructum certo percipias.

M m m 2

Be-

- قطعه درخت کرم هر کجا بیخ کرد *
 گذشت از فلک شاح و بالای او *
 کر امیدواری کزو بر خوری *
 بخت منه اثر بر پای او *
- قطعه شکر خدای کن که موفق شدی بخیر *
 نرا نعم فضل او نه معطل گذاشتست *
 منت منه که خدمت سلطان همی کنی *
 منت شناس اثر که بخدمت بداشتست *
- حکایت دو کس رنج بیهوده بردند و سعی بی فایده
 کردند یکی آنکه اندوخت و نخورد دیگر آن که اموخت
 و نکرد *
- مثنوی علم چند آنکه بیشتر خوانی *
 چون عمل در تو نیست نادانی *
 نه محقق بود نه دانشمند *
- چار پای پی برو کتابی چند *
 آن تهی مغر را چه علم و خبر *
 که برو هیز و مست یا دفتر *
- حکایت علم اثر بهر دین پرورد نیست نه اثر بهر دنیا
 خوردن *
 بیت هر که پر هیز و علم و زهد فروخت *
 حرمی کرد کرد پاک بسوخت *
- حکایت *

Benevolentiae arbor ubicunque radices egerit,
Rami fastigiumque illius ipso cœlo altius eva-
dunt. (lius vescaris.

Quod si speras fore, ut aliquando fructibus il-
Exprobratione radici illius securim ne admoveas.
Grates habeto Deo, quod benigne es illustratus:
Quodque te miserum immensa beneficiorum
gratia destitutum non reliquit.

Noli tu gloriari, quod ministerium præ-
stas Regi: (suo dignatur servitio.

Quin gloriam esse existima, quod ille te
Monitum: Duo mortalium genera, inanes labo-
res subeunt, atque in vanum nituntur: Ille, qui
quæstum facit & non comedit: Atque ille,
qui scientiam discit, & actiones illi consen-
taneas non edit.

Scientiam, quanto magis excolueris;
Cum sine piis operibus fueris, (tanto ma-
gis) insipiens eris. . . (doctum evadit

Non enim magnus sapientiae doctor, neque
Quadrupes, aliquot codicibus oneratum.

Illud enim rationis expers neque scit, neque
cognoscit,

Vtrum ligna, an vero codices bajulet.

Monitum: Scientia tractandæ conservan-
dæque religioni est; non vero absumendis
hujus mundi opibus.

Quicumque vitæ severitatem, scientiam, sancti-
moniamque mortalibus venditaverit;

Fruges ille quidem cumulaverit; sed universas
exussit. M m m 3 Mo-

حکایت * عالم نا پرهیز کار کورست مشعلدار یدی
ولا پندیدی *

بیت بی فایده هر که عمر در باخت *

چیزی خرید و زمر بینداخت *

حکایت * ملک اثر خردمندان جمال گیرد و دین اثر
پرهیزکاران کمال یابد پادشاهان نصیحت خردمندان
محتاجترند که خردمندان بتقرب پادشاهان
قطعه پنجم اگر بشنوی ای پادشاه *

در همه دفتر به آترین پند نیست *

جز بخردمند مفرما عمل *

کرچه عمل کار خردمندان نیست *

حکایت * سه چیز پایدار ماند مال بی تجارت و علم
بی بحث و ملک بی سیاست رحم آورین بر بدان
سست بر نیکان و عفو کردن اثر ظالمان جورست
بر درویشان *

بیت خبیث را چو تعهد کنی و بنوازی *

بدولت تو کنه میکند بانباری *

حکایت * بر دوستی پادشاهان اعتماد نتوان کرد و بر
اواز خوش کودکان غره نباید بود که آن بخیاالی متبدل
شود و این بخوابی متغیر گردد *

Monitum: Sapiens^c temperatæ piæque vitæ expers, cæcus est, facem ferens, aliosque illustrans; ipse vero non illustratur.

Quicumque sine fructu vitam consumsit,
Nihil comparavit, aurumque prodegit.

Monitum: Regni decus & claritudo sunt Sapientes. Religionis perfectio, severo vitæ genere innocentes. Reges sapientum magis egent consilio; quam Sapientes Regum confortio.

Hoc meum, ô Rex, si audis consilium, (extat.
In omnibus codicibus hoc nullum præstantius
Nulli nisi Sapienti committas negotium:
Quamvis quidem sapientes rerum moli tædiis-
que obnoxii esse nolint.

Monitum: Tria in hac rerum natura stabilia constantiaque esse nequeunt: Divitiæ sine quæstu; Scientia sine controversia; Regnumque sine poena. Misereri pravorum, bonis est injuriam facere. Nefariisque crimina ignoscere, pauperes est affligere.

Ignobilem si honoraveris atque demulseris;
Sub tuæ potentiae umbra crimina admittit:
tuque criminum culpam una feres.

Monitum: Amicitiae Regum nulla habenda est fides. Neque suavi puerorum voci superbe nimis confidendum: Illam una suspicio tollit: hanc vero unum somnium^d mutat.

Rei

بیت معشوق هزار دوست را دل ندهی *

و مری دهی دل بخدایی بنهی *

حکایت * هر آن سرتی که داری بادوست در
میان منه چه دانی که وقتی دشمن کرد و هر
کردی که توانی کردن بادشمن مرسان باشد که
روزی دوست کردد رازی که خواهی نهان ماند
باکسی در میان منه اگرچه معتقد بود که هیچکس
بر سر تو مشفقتر نباشد *

قطعه خاموش به که ضمیر دل خویش *

باکسی گفتی و گفتن که مکوی *

ای سلیم آب ترس چشمه بیند *

که چو پر شد توان بستن جوی *

سخنی در نهان نباید گفت *

که بهر انجمن شاید گفت *

حکایت * دشمنی ضعیف که در طاعت آید
ودوستی نماید مقصود وی جز آن نیست که دشمنی
قوی گردد و گفته اند بر دوستی دوستان اعتماد
نیست تا بتملق دشمنان چه رسد هر که دشمن
کوچک را حقیر شمارد بدان ماند که آتش اندک را
مهمل گذارد *

قطعه

Rei mille amicis amatae animum ne applicato:
Si tamen alicui rei applicare velis, soli Deo
animum applicato.

Monitum: Quidquid arcani habueris, amico ne exponas: quid nosti, annon quondam fortassis inimicus evaserit? Quodvis quoque damnum, quod inimico dare potes, ne dato; fieri enim potest, ut aliquando ex inimico amicus fiat. Secretum quod volueris occultum, nemini etiam si fidissimo exponas, nullus enim tuo secreto te ipso faventior est.

Præstat tacere, quam animi secreta

Alicui detegere, atque, nulli dicito, monere.

O bone vir, aqua in fontis obstruenda est principio.

Cum vero mole intumuerit, tum flumen obstrui nequit.

Verbum aliquod in occulto dici non decet,

Quod in quovis hominum confluxu dici non licet.

Monitum: Impotens hostis, qui accepto tuo imperio, amicitiam tibi monstraverit, nihil aliud quærit, nisi ut inimicitiam pertinacius exerceat: Adagiumque habet: Non fi-
dendum esse amicitiae amicorum. Quid itaque de blanda inimicorum adulatione expectandum erit? Quicumque inimicum parvum existimat invalidum, similis est illi, qui exiguum incendium securius negligit.

N n n

Ho-

باب هشتم در آداب محبت

- قطعه
 * امروز بکش که میتوان کشت *
 * کاتش چو بلند شد جهان سوخت *
 * مگذار که زه کند کهانرا *
 * دشمن چو بتیر میتوان دوخت *
 * حکایت * سخن در میان دو دشمن چنان کوی که
 * اگر دوست شوند شرم نرزد نباشی *
 * مثنوی میان دو کس جنگ چون آتشت *
 * سخن چین بدبخت هیزم کشت *
 * کنند این وان خوش دگر باره دل *
 * وی اندر میان کور بختی و حجلی *
 * میان دو تن آتش افروختن *
 * نه عقلست خود در میان سوختن *
 * قطعه در سخن بادوستان آهسته باش *
 * تا ندارد دشمن خونخوار کوش *
 * پیش دیوار آنچه کوی هوش دار *
 * تا نباشد در پس دیوار کوش *
 * حکایت * هر که بادشمنان دوسنان خود صلح کند
 * سرازار دویستان دارد *
 * بیت بشوی ای خردمند از آن دوست دست *
 * که بادشمنانت بود همنشت *
 * حکایت *

Hodie extinguas, dum extinguere potes:

Ignis enim cum in flammam surrexerit, mundum pervastat.

Ne permittas, ut arcum suum tendat

Hostis, dum sagitta illum transfodere possis.

Monitum: Orationem inter duos inimicos ita instituas, ne, redintegrata forte amicitia, tibi pudori sis.

Inter duos inimicos perinde se habet simulas, ut incendium:

Vilisque auditorum delator, similis est illi, qui ligna incendio apportat.

Inimicus uterque si denuo amicitiam fecerint; Ille in medio contemptus atque derisus destituitur.

Inter duos enim inimicitiae ignem excitare; Seipsumque in medio exurere, mera dementia est.

Sermonem cum amicis habeto submissum;

Ne hostis sanguinolentus erectis auribus consilium tuum percipiat.

Quaecunque ante parietem dixeris, primum dispicito;

Ne forte pone parietem, auris aliqua attendat.

Monitum: Quicumque cum amicorum suorum hostibus amicitiam facit, amicos offendere studet.

Tu, ô prudens, manum ab ejusmodi amico eluas;

Qui cum hostibus tuis consortium atque commercium colit.

حکایت * چون در امضای کار مشرّف باشی ان
طرف اختیار کن که رازرایی تر برآید *
بیت بامردم سهل کوی دشوار مکوی *
بالانکه در صلح نزد جنک مجوی *
حکایت * تا کار بزرگ آید جان در خطر افکندن
نشاید *

بیت چو دست از همه حیلتی در کست *
حالاتت بردن بشمشیر دست *
حکایت * بر عجز دشمن رحمت مکن که اگر
قادر شود نکند *

بیت دشمن چو بینی ناتوان لاؤ از برو تا خود مرن *
مغرست در هر استخوان مردیست در هر پیرهن *
قطعه هر که بدی را بکشد خلوت را از بالای *
او برهاند و او را از عذاب خدای *
قطعه پسندیدست بخشایش ولیکن *
منه بر ریش خلوت از مرهم *
ندانست انکه رحمت کرد بر مابر *
که آن ظالمست بر فرزند آدم *

حکایت * نصیحت از دشمن پذیرفتن خطاست ولیکن
شنیدن رواست تا بخلاؤ آن کار کنی وان عین صوابست *
مثنوی

Monitum: Quod si in perficiendo aliquo negotio ambiguus suspensusque fueris; tum illam aggreditor partem, qua (minori offensa) negotium facilius perficitur.

Cum viro placido, sermonisque benigno, jurgia ne exerceto; (lum ne fumito.

Atque cum illo, qui pacis portam pulsât, bel-

Monitum: Dum auro agitur negotium, caput periculo casibusque objectare non decet.

Si vero manus tua arte omni destituta fuerit;

Tum quidem manum ferro admoveere licet.

Monitum: Hostis imbecillitati parcere noli: ipse enim si potens foret; tibi non parceret.

Hostem si impotentem videris, mystaces torquendo gloriari noli: (indusio vir est.

In quovis enim osse medulla, atque in quovis

Quicumque improbum interfecerit, populum fraudibus (eripit.

Illius liberat, atque ipsum divino supplicio

Ignoscere laudatum atque virtus est;

Verum vulneri illius, qui mortales vexat, non inungendum est balsamum sive unguentum.

An nescit ille, qui serpenti facit misericordiam;

Se mortalibus injuriam facere?

Monitum: Consilium hostis sequi, crimen est. Verum hostem consulere fas est: ut diversum facias, atque hoc pium est.

مثنوي حذر کن نزاع دشمن کوید آن کن *
 که بر زانو نری دست تغابن *
 کرت راهی نماید راست چون تیر *
 انزو بر کرد و راه دست چپ گیر *
 حکایت * خشم بیش از حد وحشت ارد و لطف بی
 وقت هیبت ببرد نه چندان درشتی کن که از تو
 سیر کردند و نه چندان نری که بر تو دلیر
 شوند *

مثنوي درشتی و نری بهم در بهست *
 چو فاصد که جراح و مرهم نهست *
 درشتی نکیرد خردمند پیش *
 نه سستی که ناقص کند قدر خویش *
 نه سر خویشتن را فرو نی نه *
 نه یکبار و نه در مذلت دهد *
 مثنوي شبانی باید گفت ای خردمند *
 مرا تعلیم ده پیرانه یک پند *
 بگفتا نیک مریدی کن نه چندان *
 که کرد چیره کرک تیر دندان *
 حکمت دو کس دشمن ملک و دینند پادشاه بی
 حلم و زاهد بی علم *

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 471

Caveas ab hoc, cum hostis dixerit; hoc facito.
Alioquin poenitentiae manum lugens genibus
infixeris.

Quod si hostis tibi, sagittae instar, viam rectam
monstraverit;

Tu inde flectas, sinistraeque manus viam in-
grediaris.

Monitum: Furor nimius parit odium; ni-
miaeque & intempestiva benevolentia auto-
ritatem minuit: Tu neque tantam prae te
feras severitatem, ut mortales te fastidiant:
Neque tanta sis lenitate, ut tibi insultent.

Severitatem benevolentiamque junctas esse
praestat:

Perinde ut Chirurgus, qui venam incidit, un-
guentoque inungit.

Sapiens sibi nimiam severitatem non sumit;
Neque effeminatam lenitatem, ut auctoritatem
suam minuat.

Sapiens seipsum non superbe extollit;
Neque è contratio mox seipsum abjectissime
gerit.

Juvenis quidam patri suo dixit: ô Sapiens,
Vnum mihi senile consilium dato.

Pater inquit: Boni viri officium facito; sed non
adeo,

Vt te lupus dentibus acutus superet.

Monitum: Duo & regni & religionis sunt
hostes: Rex sine clementia, Religiosus sine
scientia.

In

بیت بر سر ملک مباد از ملک فرمان ده *
 که خدا را نیود بنده فرمان بردار *
 حکمت پادشاه باید که تا بجای بر دشمنان خشم
 فرزند که دوستان را اعتماد نماند که آتش خشم
 اول در خداوند خشم افتد آنکه نریانه بخشم رسد
 یا نرسد *

مثنوی نشاید بنی آدم خاکزاد *
 که در سر کند کبر و تندي و باد *
 ترا با چنین کرمی و سرکشی *
 نپندارم از خاک یا زراتشی *
 قطعه در خاک بیلقان برسیدم بعابدی *
 گفتم مرا بتریت از چهل پاك كن *
 گفتا برو چو خاک تحمل كن ای فقیه *
 یا هر چه خوانده همه در زیر خاک كن *
 مطایبه بدخوی در دست دشمنی گرفتارست ده
 هر کجا که رود از چنك عقوبت او خلاص نیابد
 بیت اگر نزدست بلا بر فلک رود بدخوی *
 نزدست خوی بد خویش در بلا باشد *
 پند خویشی که در سپاه دشمن تفرقه افتاد تو جمع باش
 و اگر جمع شوند از پریشانی اندیشه كن *
 قطعه

In regni fastigio ne sit Rex, mandataque (aliis)
præscribat ille ;

Qui Dei maximi mandata ipse non fecerit.

Moni: Caveat Rex, ne tantum furori suo in
hostem indulgeat, ut illi amici etiam diffi-
dant: quia furoris incendium primum in do-
minum suum ruit, postea fieri potest, ut ejus
scintilla hostem tangat, aut non tangat.

Non decet mortales humo natos ;

Vt animo superbiam, ferociam, atque vanita-
tem præsumant. (mi pertinaciam,

Te propter illam ferociam, (inviçtamque) ani-
Non humo, sed igni ^d natum arbitror.

In Peilacana^a provincia virum quendam pium
accessi, (purses.

Et dixi: Meam doctrinâ tuâ ignorantiam ex-
Respondit ille: Vade & , perinde ut humus,
patiens esto, ô sapiens ;

Aut omnia tibi lecta humo obruito.

Morale: Pravis moribus corruptus, in ho-
stis cujusdam manu captivus est: quocun-
que iverit, diritatem unguularum ipsius effu-
gere nequit.

Pravis moribus imbutus etsi supplicium fugi-
turus ipsum cœlum conscenderit ;

Semper tamen in malorum morum supplicio
hærebit.

Consilium: Hostis tui militem si discordem
dispersumque videris ; bono animo esto. Si
vero concordem atque collectum ; tibi me-
tuito.

O o o

Ami-

قطعه برو بادوستان آسوده بنشین *
 چو بینی در میان دشمنان جنک *
 و کر بینی که باهم یک نربانند *
 کمانرا نره کن و بر باره بر سنک *

تنبیه دشمن چو از همه حیلتي درماند سلسله
 دوستي بجنابند پس آنکه بدوستي کارها کند که دشمن
 نتواند کرد *

پند سر مار بدست دشمن بکوب که از احدي
 الحسنيين خالي نباشد اگر اين غالب آمد مار کشتي
 و اگر از دشمن رستي *

بیت بروز معرکه ایمن مشو ترخضم صعیف *
 که مغز شیر برآرد چو دل نرجان برداشت *
 پند خبري که داني که دلي بیازارد تو خاموش باش
 تا دیگری بیارد *

بیت بلبلا مرده چهار بیار *
 خبر بد بیوم با نر بگذارد *

تحدیر پادشاه را بر خیانت کسی واقف مگردان مگر
 آنکه که بر قبول کلي واثق باشي و کر نه در هلاک
 خود همی کوشي *

بیت

Amicos adeas, lætusque confideas;

Cum inter hostes tuos certamen videris.

Si vero illos videris concordēs ;

Arcum tendas, castelloque saxa imponas.

Monitum : Hostis tentato omnium artium frustra genere, amicitiae vinculum contrahit : atque tum sub amicitiae imagine ea agit, quæ hostis efficere non potuit.

Consilium : Caput serpentis hostis manu percutito : duorum enim insignium beneficiorum, alterutrum certissimo surget : nam si hic superaverit, serpentem interfeceris : si ille, ab hoste liber eris.

Belli tempore, à debili hoste securus ne esto :

Leonis enim animum exerit, cum desperaverit.

Consilium : Nuncium, quem alicujus animum turbare nosti, tu silentio prætereas ; aliusque illum ferat, finas.

O lucinia, lætum verni temporis nuncium affer :

Tristem vero nuncium noctuæ relinque.

Cautio : Ne Regi alicujus perfidiam detegas, nisi tum temporis, cum Regem te omnino auditurum certissimus fueris, alioquin tibi ipsi perniciem festinas.

بیت پسیم سخن گفتن افکند کن *
 که دانی که در کار گیرد سخن *
 مطایبه هر که نصیحت خود ژایی میکند او خود
 بنصیحت دیگری محتاجست *
 ملاطفه فریب دشمن خور و غرور مداح خور که ان
 دام نر و نهاده است و این کام طمع کشاده اجورا
 ستایش خوش آید چون لاشه که در کعبش دی
 فربه نماید *

قطعه الا تا نشنوی مدح سخن گوی *
 که اندک مایه نفعی از تو دارد *
 اگر روزی مرادش بر نیاری *
 دو صد چندان عیوبت بر شمارد *
 قریبت متکلم را تا کسی عیب نگیرد سخنش
 صلاح نپذیرد *

بیت مشو غره بر حسن گفتار خویش *
 بتحسین نادان و پندار خویش *
 ملاطفه همه کس را عقل خود بکمال نماید و فرزند
 خویش بجمال *
 قطعه یکی جهود و مسلمان نزاع میگردند چنان *
 که خنده گرفت از حدیث ایشانم *
 بطیحه

Apparatum orationis tum facito ,
Cum orationem tuam penetrare sciveris.

Morale: Quicumque sciolo consiliū dederit , ipse alterius consilio eget.

Monitum: Hostis dolum ne admittas, magnique laudatoris superbam tui prædicationem pretio ne compares ; ille enim fraudis laqueum tetendit : hic vero , avaritiæ palatum aperuit. Stolido laudes audire suas pergratum est , atque perinde , ut cadaver , à calce inflatum * pinguedinem mentitur, laudum illecebris intumescere solet.

Caveas, blateronis laudes audias :

Qui vile laudum suarum præmium à te sperat.

Ni aliquando animum illius expleveris ;

Ducenta, ut primum laudes, de te vitia narrat.

Disciplina oratoris. Nisi quis (oratoris) vitia perstrinxerit, oratio ejus nunquam perfecta erit.

Inolescere noli dictorum tuorum elegantia ,

Approbatione imperiti , atque opinione propria.

Sententiā: Vnicuique suum perfectum videtur ingenium, atque proprius filius formā præclarus.

Quidam Hebræus atque Muhammedanus in controversiæ jurgia ita exarserant,

Vt sermone suo risum mihi moverint.

بطیره گفت مسلمان کرایین قباله من
 درست نیست خدایا جهود میرانم
 جهود گفت بتوریت میخورم سوکند
 اگر خلاف کنم همچو تو مسلمانم
 کر انر بسیط نرمین عقل منعدم کردن
 بخود کمان نیرد هیچکس که نادانم
 مطایبه ده ادبی بر سفره بخورند و دو سک بر جینه
 بسر نبرند حریص باجهانی کرسنه است و قانع
 بنانی سیر *

یت مروءة تنك بیک نان تھی پر کرد
 نعمت روی نرمین پر نکند دیده تنك
 یت پدر چون دور عمرش منقضي نشت
 مرا این يك نصیحت کرد و بگذشت
 که شهوت آتشست آنروی پرهیز
 بخود بر آتش دوزخ مکن تیز
 دران آتش نداری طاقت سوز
 بصبر ای برای آتش نرن امروز
 نصیحت هر که در حال توانای نیکویی نکند در
 وقت ناتوانی سختی بیند *

Muhammedanus ira accensus infit : Quod si
hæc traditio mea

Non fuerit vera ; tum tu, Magne Deus, me Iu-
dæum mori facias.

Iudæus ait ; ego legem sector Mosaicam :

Si falsum dixerō ; perinde ut tu, Muhammeda-
nus ero.

Si ingenium ex hoc terrarum orbe esset subla-
tum ;

Nemo tamen se ignarum esse autumaret.

Decem homines in una cibum capiunt
mensa : Duo vero canes de abominabili ca-
davere acriter certant. Avarus si totum ha-
buerit mundum , non satiabitur : qui vero
paucis est contentus , uno pane satiatur.

Angusta viscera fame stimulata uno implen-
tur pane :

Vniuersi vero orbis opes angustum oculum
satiare nequeunt.

Pater meus in vitæ suæ supremis hoc unum mi-
hi dedit consilium & obiit.

Lascivia incendium est , abstineas ;

Teipsum ne in atrocissimum Tartari ignem
præcipites.

Illius enim incendii æstum sustinere nequis :

Proinde patientiæ aquam huic incendio ho-
die affundas.

Monitum : Quicumque rebus florentibus
non benefecerit , rebus labentibus miseriam
videt.

Infe-

باب هشتم در آداب صحبت

بیت بد اختر تر از مردم از ار نیست *
 که در مصیبت کشش یار نیست *

حکایت * جان در حمایت یکدمست و دنیا وجودی
 میان دو عدم دین بدینا فروشان خرنده یوسف و فروشنده
 تا چه خرنده *

الم اعهد الیکم یا بنی ادم ان لا تعبدوا الشیطان *

بیت بقول دشمن پیمان دوست بشکستی *
 بین که از که بریدی و باده پیوستی *

قتیه شیطان با مخلصان بر نمی آید و سلطان
 با مغلان *

مثنوی و امش مده آن که بی نمازست *

ور خود دهندش ز فاقه بازست *

کو فرض خدا نمی گذارد *

از قرض تو نیز غم ندارد *

قطعه خاک مشرق شنیده ام *

که کنند بچهل سال کاسه چینی *

صد بر وزی کنند در بغداد *

لاجرم قیمتش همی بینی *

Infelicissimus mortalium est ille, qui mortales
exagitat :

Tempore enim adverso neminem amicum ha-
bet.

Monitum : Animæ salus unus est halitus.
Mundusque ens est inter duo non entia
medium : Religionem mundanis opibus
videntes , afini sunt : Iosephum vendunt,
ut nugas emant.

Nonne vos monuit Deus , ô mortales , ne Dia-
bolo serviatis ?

Hostis hortatu amici foedus violasti.

Videas itaque , à quo dissociatus sis , & cui te
junxeris.

Monitum : Diabolus contra probos nihil
potest ; neque Rex contra pauperes.

Vers : Illi , qui preces non fundit , ne mutuum de-
deris :

Etsi paupertate etiam os illius apertum fue-
rit.

Ille enim ne præceptum quidem præstat di-
vinum ;

Quanto minus de reddendo tibi debito soli-
citus erit ?

Audivi , quod ex humo Orientali ;

Quadraginta annis fictilia faciunt.

Sed Bagdadi, vel centum, si velis, uno faciunt
die :

Proinde tam abjecti sunt pretii.

P p p

Pul-

باب هشتم در آداب صحبت

قطعه مرغاك اثر بيضه برون آيد و روزي طلبه *

و آدمي چچه ندارد خبر اثر عقل و تميز *

ان كه ناكاه كسي كشت چيزي نرسيد *

واين بتمكين و فضيلت بگذشت اثر همه *

چيز *

ابگينه همه جاهست اثر ان قدرش نيست *

لعل دشوار بدست آيد اثر انست عزيز *

حكاييت * كارها بصبر بر آيد و مستعجل بسر *

در آيد *

مثنوي چشم خویش دیدم در بیابان *

كه مرد آهسته بگذشت اثر شتابان *

سمند بادپاي اثر تك فرو صاف *

شتر بان همچنان آهسته ميراند *

ملاطفه نادان را به اثر خاموشي نيست و اگر اين *

مصلحت بدانستي نادان نبودي *

قطعه چون نداري كمال و فضل ان به *

كه زبان در دهان نكه داري *

ادمي را زبان فصيحه كند جوهر مي مغز را سبكساري *

قطعه خري را ابلهي تعليم ميداد *

بر و بر صرف كرد عمر دايم *

حكيمی

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 483

Pullus postquam ex ovo proruperit, illico
quæstum facit;

Infans vero iudicii rationisque expers jacet.

Ille, qui subito perfectus esse videbatur, ad
nullam tamen justam & constantem per-
fectionem pertingit.

Hic vero paulatim virtute & præstantiâ supe-
rat omnes.

Vitrum reperitur ubique, ideoque pretium
non habet.

Lalus^s difficulter acquiritur, ideoque magni
fit.

Monitum: Negotia quæ paulatim fiunt, citius
(& certius) ad finem perducuntur.

Hicce meis in deserto oculis vidi:

Virum paulatim incedentem superasse prope-
rantem.

Equus velocissimis pedibus cursu deficit;

Camelarius vero paulatim incedendo ad iti-
neris metam pertingit.

Lepidum: Homini imperito nihil silentio
est consultius: quod si sibi consultum intel-
ligeret, imperitus non foret.

Si nulla tibi fuerit virtus atque doctrina, hoc
præstantissimum erit;

Vt linguam intra dentes contineas.

Homini ingenium prodit lingua: nu-
cemque cassam levitas.

Afinum quendam stolidus^s fermocinari doce-
bat:

Semperque cum ipso tempus prodigebat.

P p p 2

Sa

حکیمی گفتش ای نادان چه کوشی *
 درین سودا بترس از لوم لایم *
 نیاموزد بهایم از تو گفتار *
 تو خاموشی بیاموز از بهایم *
 مثنوی هر که تاامل نکند در جواب *
 پیستر آید سخنش ناصواب *
 پاسخ از ای چو مردم بهوش *
 یا بنشین همچو بهایم خموش *
 مطایبه هر که با دانانرا از خود بحث کند تا بدانند که
 داناست بدانند که نادانست *
 بیت چون در آید به از تو بی سخن *
 گرچه به دانی اعتراض مکن *
 لطیفه هر که بیدان نشیند نیکی نبیند *
 مثنوی کر نشیند فرشته بادیو *
 وحشت آموزد و خیانت و ریو *
 از بدان نیکویی نیاموزی *
 نکند کرک پوستین دوری *
 مردمانرا عیب نهانی آشکاره مکن که مرا ایشانرا
 رسوا کنی و خود را بی اعتبار کنی *

تشیبه

Sapiens quidam inquit : ô stolide , quorsum niteris ?

Hoc tuo (inepto) studio obtrectatoris reprehensionem metue.

Non didicerint sermonem (muta) animalia ex te :

Tu silentium discas ex mutis animalibus.

Quicumque responsum non meditatus fuerit ;

Pleraque ipsius verba inania erunt.

Verbum aut dicas perinde ut homo ingenio præditus ;

Aut perinde, ut muta animalia, filens confideas.

Morale : Quicumque cum se Sapientiori controversiam suscipit , eo fine , ut mortales se sapientem esse sciant, illum imperitum esse cognoscunt.

Si præstantior orationem orsus fuerit ;

Et si tu fortassis rem melius noveris ; tamen obniti noli.

Morale : Quicumque cum pravis confidet , bonum non videt.

Si Angelus confederit cum infernalibus furiis ; Pravitatem , pertinaciam , fraudemque didicerit.

Ex pravis bonum non didiceris :

Perinde ut lupus pelliceam artem non (exerceat .)

Morale : Occulta mortalium crimina ne vulges : illos enim foedas , tuamque existimationem imminuis.

تشبیه هر که علم خواند و عمل نکرد بدان ماند که
 کاو براند و تخم نیفشاند *

عبرت از تن بی دل طاعت نیاید و پوست بی مغز
 بضاعت را نشاید *

تشبیه نه هر که در مجادله چست در معامله
 درست *

بیت پس قیامت خوشکه زیر چادر باشد *

چون بازگویی مادر مادر باشد *

حکمت اگر شبها همه قدر بودی بس شب قدر بی
 قدر بودی *

بیت اگر سنك همه لعل بدخشان بودی *

بس قیمت لعل و سنك یکسان بودی *

حکمت نه هر که بصورت نیکوست سیرت زریبا
 دروست که کار اندرون دارد نه پوست *

قطعه توان شناخت بیک روز در شمایل مرد *

که تا کجاش رسیدست پایگاه علوم *

ولی زباطنش ایمن مباش و غره مشو *

که خبث نفس نکردن سالها معلوم *

تخذیر هر که بآبروگان ستیزد خون خود ریزد *

قطعه

Comparatio: Quicumque sapientiam acquisivit, ejus vero actiones non facit, similis est illi, qui aravit, nec seminavit.

Exemplum: Corpus sine animo obsequium non præstat, caput sine cerebro negotiationi est ineptum: nux sine nucleo non venditur.

Comparatio: Non quivis, qui in controversiis est versatus atque exercitatus, bonis quoque operibus est insignis.

Multa sunt corpora, quæ sub tentorii (umbra) eminus conspicientibus, apparent bella,
Illud si removeris, rugosæ aniculæ erunt.

Monitum: Omnes noctes si forent Potentiæ Nox, * Potentiæ Nox nullo in pretio foret.

Si quivis lapis esset Lalus Bedachschanus. ^b

Tum pretium Lali atque vilis lapidis idem esset.

Monitum: Non omnis, qui forma est præclarus, virtutibus etiam perfectus est; virtus enim in animo, non in cuticula relucet.

Vno die ex viri moribus cognosci potest;

Quousque in scientiis pervenerit.

Sed intimorum sensuum & consiliorum ejus neque securus, neque contemnens esto:

Maligna enim anima per multos annos non cognoscitur.

Dehortatio: Quicumque cum magnatibus contendit, sanguinem suum effundit.

Te-

باب هشتم در آداب صحبت

قطعه خوشترین را بزرك مي بيند *
 راست گفتند يك دو بيند لوج *
 نرود بيني شكسته پيشاني *
 تو كه بازري بسر كفي باقوج *
 پند پنجه باشير ومشت باشمشير كار خردمندان
 نيست *

بيت جنك و زور اوري مكن بامست *
 پيش سر پنجه در بغل نه دست *
 تخدير صعيقي كه باقوي دلاوري كند يار دشمنست
 در هلاك خویش *

قطعه سايه پرورده را چه طاقت ان *
 كه رود بامانزان بقتال *
 بست بازو بچهل ميگند *
 پنجه بامرد آهنين چنگال *
 قوبخ هر كه نصيحت نشود سر ملامت شنيدن دارد *
 بيت چون نيابد نصيحت در گوش *
 اكرت سرزنش كم خاموش *
 لطيفه بي هنر ان هنرمندانرا نتوانند ديدن همچون
 سكان بازمري سك شكاري را بتند ومشعله برارند
 و پيش آمدن نيارند *

تخدير

Te ipsum quidem vides magnum :

Sed vere dixerunt, luscus unum tanquam duo
videt.

Illico frontem tibi videris fractam ;

Tu qui per ludum capite tuo hædo occurrere
studes.

Consilium : Luctari cum leone , pugnum-
que ferro injicere opus prudentum non est.

Certamen corporisque robur cum ebrio ex-
periri noli ;

Coram robusto manum submittas & ebrio.

Impotens , qui contra potentiozem ma-
gnam fortitudinem exerere voluerit, in ma-
turanda sibi pernecie hostis sui adiutor est.

Sub umbra nutritus quomodo poterit ,

Vt cum Athletis in arenam descendat ?

Debilis lacerto stolidè conserit

Manus cum viro ferreis unguibus prædito.

Quicumque bonum consilium non ad-
mittit , reprehensiones audire studet.

Quod si consilium auribus non admittas ;

Si postea te perstrinxero , conticescas.

Ignavi virtute præditos oderunt, perinde
ut canes (domestici,) in macello culinisque
latentes , canem venaticum aspiciunt , ma-
gnoque latratu prosequuntur ; sed in cam-
pum prodire non audent.

Q q q

Cor :

تخذیر سغله چون بهنر با کسی بر نیاید بخشش
در پوستین افتد *

بیت کند هر آینه غیبت حسود کوته
دست *

که در مقابله کنکش بود زبان مقال *

شکایت جور شکم نیستی هیچ مرغی در دام نیفتادی
بل که صیاد دام ننهادی *

عبرت حکیمان دیردیر خورند و عابدان نیم سیر
و زاهدان تا سد رمق و جوانان تا طبق بر گیرند و پیران
تا عرق کنند اما قلندران چندانکه در معدۀ جای
نفس بماند و بر سفره روزی کس *

بیت اسیر بند شکم را دو شب نکیرد خواب *

شبی ز معدۀ سنکی شبی ز دل تنکی *

و عطا مشورت با نرزان تبا هست سخاوت با مفسدان
کناه *

شعر خبیث را چو تعهد کنی و نذرانی *

بدولت تو کنه می کند با نزاری *

حکمت هر که را دشمن پیش است *

کر نکشد دشمن خویش است *

بیت

Correctio : Abiectus, qui virtute cum alio contendere nequit, vilitate quadam vitia ipsius invadere cœptat.

Omnino vituperat invidus, contemptus, atque
abiectus, (lingua torpescit.

Cujus, cum res agitur, loquendumque est,

Accusatio : Ni ventriculi pestis gulæ voracitas foret, avis in laqueum non rueret: imo ne auceps quidem laqueum tenderet.

Exemplum : Sapientes comedunt tarde: pii ad mediam satietatem: devoti tantum, ne inediâ extinguantur: juvenes, donec patina auferatur: senes donec sudent: sed Calenderini tantum, ut ne in stomacho quidem respirandi locus relinquatur, neminique in mensa buccella remaneat.

Cuticulam faginans duas noctes non dormit:

Vnam, ex stomachi oppletionem & gravitate,
alteram, ex animi de novo victu quærendo solitudine.

Confil : Cum mulierculis consilium capere, stolidum est. Prodigisque liberalem se præbere, nefas.

Vili si multa præstiteris, eumque evexeris; (cio.

Tua potentia (evectus) scelera admittit, te so-

Monit : Quicumque inimicum suum coram
se habet, (erit.

Nisi illum interfecerit, sibi ipsi inimicus

Q q q 2

Si

بیت سنك در دست و مار سر بر سنك *

نكند مرد هشیار درنك *

قرچم بر پلنك تیز دندان *

ستم كاري بود بر كوسفندان *

و گروهی بخلاف این مصلحت دیده اند و گفته اند

که در کشتن بنده، کان تاقل اولیتر است بحکم آنکه

اختیار باقیست توان کشت و توان بخشید و اگر بی

تاقل کشته شود محتملست که مصلحتی فوت شود که

قد ارك ان ممتنع باشد *

بیت نيك سهلست نرنده بیجان کرد *

کشته را باز نرنده نتوان کرد *

شرط عقلست صبر تیرانداز *

آنکه رفت اثر کمان نیاید باز *

حکیم حکیمی که با جهال در افتد *

باید که توقع عزت ندارد *

و کر جاهل بر زبان او می بر حکیمی غالب آید عجب

بیست سئیکست که جوهر را شکند *

بیت چه عجب کر فرو مرد نفس *

عند لیبی عراب هم نفس *

بیت

Si faxum in manu ; serpentisque caput super
faxo fuerit ;

Nihil in festinanda ipsius cæde vir ingenio
præditus cunctabitur.

Misereri tigris dentibus acutissimis præ-
ditæ ,

Ovibus est injuriam facere.

Alii contrarium consultum esse duxerunt dicen-
tes: In interficiendis servis cunctari satius esse: hoc
argumento , quia arbitrium semper integrum est ,
interficias, an absolvas. Sin vero temere (quispiam)
peremptus fuerit , fieri potest , ut res aliqua pereat,
quæ nullo postea consilio restitui queat.

Perquam facile est, vivum animâ pri-
vare :

Interfectum vero vitæ reddere ne-
mo potest.

Iudicii lex cunctationem imperat sagit-
tario : (quam reedit.

Sagitta enim arcu (semel) emissâ , nun-

Morale : Sapiens , qui in omnium rerum rudes in-
ciderit ,

Nullum honorem sperare debet.

Si homo ignarus loquacitate Sapientem
superaverit, ne id mirum videatur : ille enim
faxum est , quod gemmam frangit.

Num mirum fuerit , si dulcis lucinæ cantus
superetur

A corvo eidem cavæ incluso ?

Q q q 3

Si

بیت کر هنرمند از او باش جفايي بيند *
 تادل خویش نيازارد و درهم نشود *
 سنك بد كوهي اكر كاسه نزرين شكند *
 قيمت سنك نيفزايد و زهر كم نشود *
 حكمت خردمندی را كه در زمره او باش اجلاق
 سخن صورت نه بندد شكفت مدار كه او از برط انر
 غلبه دهل بر نیاید و بوي عنبر از بوي كنده سير فرو ماند *
 شعر بلند او از نادان كردن افراخت *
 كه دانارا بي شري بيند آخت *
 نمي داني كه اهنك حجازي *
 فرو ماند نربانك طبل غازي *
 جوهر اكر در خالاب افتد همچنان نفيس است و غبار
 كر بفلك رسد همچنان خسيس استعداد بي تربيت
 در يغست و تربيت نامستعد صايغ خاكستر اگر چه نسبتي
 عالي دارد كه آتش جوهر علو نيست وليكن چون بنفس
 خود هنري ندارد با خاك برابرست و قيمت شكر نه
 از ني است بلكه آن خود از خاصيت ويست *
 مسك آنست كه خود ببويد نه آنست كه عطار بكويد
 دانا چو طبله عطارست خاموش و هنر نمائي و نادان چون
 طبل شانري بلند او از و ميان تهی و پانه دراي *

Si artifex à perduto nebulone vexatus fuerit ;
Ne ideo animo turberetur , mœroremque con-
trahat. . . (minuat ;

Lapis vilissimæ materiæ etsi vas aureum com-
Ideo lapis pretio non augetur , neque aurum
minuitur.

Morale : Si oratio viri Sapientis in consortio
perditorum non audiat, noli mirari : suavis enim
panduræ vox tympani strepitu obtunditur. Odor
Ambrae (suavissimus) alii foetore opprimitur.

Ignarus rabula collum superbe extendit ,
Cum Sapientem impudentissime proculcaverit.
An nescis tonum Hoschafium^h (suavissimum,)
Obrui strepitu tympani acriter percussi ?

Gemma etsi in sordes inciderit, (semper ut fuit,)
præclara manet : pulvis vero etsi ad cœlum tolla-
tur; abjectus esse, ut fuit, tamen non desinit. Præ-
claras ingenii dotes iusta institutione destitui mi-
serum est : Instructio vero in hominem ineptum
collata, vana est. Cinis etsi forte originem habeat
illustrem, ignis enim res est nobilissima; ipse tamen,
cum nulla præclarâ virtute polleat, terræ similis est.

Pretium sacchari non est ex arundine; sed
ex seipso ob præclaras suas virtutes. Muscus
id est, quod muscum olet : non quod aroma-
topola dicit. Sapiens similis est patinæ^a aroma-
topolæ , (omnibus fructibus aromatibus-
que pulchre instructæ :) tacitus , virtutes
suas exerens ; pulchraque facinora edens.
Insipiens tympano magno murmure strepi-
tanti , intus vacuo ; foris pelliculis confuto.

Sa-

باب هشتم در آداب صحبت

عالم اندر میان بیخبران *
 مثلی گفته اند صدیقان *
 شاهدهی در میان کورانست *
 مصحفی در سرای نردیقان *
 چو کنعان طبیعت بی هنر بود *
 پیبر نژاد کی قدرش نیفزود *
 هنر بنمائی اگر داری تو کوهر *
 کل اثر خاست و ابرهیم اثر ازهر *
 حکمت دوستی را که بعمری فرا چنک آرند
 نشاید که بیکدم بیان آرند *
 بیت سنگی بچند سال شود لعل پاره *
 زنهار تا یک نفس نشکنی بسنگ *
 حکمت عقل در دست نفس چنان گرفتار است
 که مرد عاجز در دست زن کر بر *
 بیت در خرقی بر سرای ببند *
 که بانگ زن از روی بر آید بلند *
 حکمت رای بی قوت مکر و فسونست
 وقوت بی رای چهل وجنون *
 بیت تمیز باید و تدبیر و عقل و آنکه ملک
 که ملک و دولت نادان سلاح چنک خودست *
 حکمت

Sapiens inter ignaros ,
 Similis est , dixere cordati ,
 Pulchello in medio cæcorum (posito ;)
 (Aut) sacro codici in domo Epicureorum.
 Cum Canaan natura fuerit iners ,
 Genitore vate quod sit ortus , id minimè di-
 gnitatem illius adauxit.

Virtutem ostende , si tu nobilis es ;
 Nempe rosa ex spina nata est : Abrahama-
 mus Afero ortus.

Monitum : Amicum , quem toto vitæ tem-
 pore acquisiverint , non decet , ut uno mo-
 mento offendant.

Lapis per plurimos annos fit Lali frustillum ;
 Cave igitur , ne uno momento illud lapide
 frangas .

Morale : Ingenium in manu affectus ita capti-
 vum detinetur ; ut vir uxorius in manu feminæ
 impotentis.

Lætitiæ fores illi domui occludas ,
 In qua audiveris feminæ vocem foris resonan-
 tem.

Consilium sine potentia fraus est atque de-
 mentia.

Potentia sine consilio insipientia & delirium.
 Opus enim est primo iudicio, prudentia, con-
 silio ; deinde opibus:

Opes enim atque potentia insipienti sunt ar-
 ma , quibus illa seipsum oppugnat.

حکمت جوانمردی که بخورد و بدهد *
 به از عابدی که روزی دارد و بنهد *
 هر که ترک شهوت از بهر قبول خلق کرد *
 است از شهوت حلال در شهوت حرام افتاده است *
 عابد که نه از بهر خدا کوشه نشیند *
 بیچاره در این دنیا تاریک چه بیند *
 بیت اندک اندک بهم شود بسیار *
 دانه دانه است غله در انبار *
 حکمت عالمی را نشاید که بسفاهت از عافی بحلم
 بکنارد که هر دو طرف را نریانی دارد هیبت
 کم شود و چهل ان مستحکم *
 بیت چو باسغله کوی بلطو و خوشی *
 فروز گرددش کبر و کردش کشی *
 حکمت معصیت از هر که صادر شود ناپسندیده است و از
 علما ناپسندیده تر که علم سلاح خدای شیطان است و خداوند
 سلاح را چون با سیری برند شرمساری او بیشتر خواهد بود *
 بیت عافی نادان پریشان روزگار *
 به نزدانشمند ناپرهیزگار *
 کان بنایینائی از راه او نتان *
 وین دو چشمش بود و در چاه او فتان *
 حکمت

Liberalis, qui dederit & comederit, præstat religioſo ,

Qui jejunaverit, & repoſuerit. (tior eſſet,
Quicunque delicias fugit, ut mortalibus gra-
Is conceſſas delicias fugiendo in inconceſſas
ruit. (non confederit,

Religioſus, qui Dei amore in angulo quodam
Miſer in ſpeculo & tenebris quidnam viderit?
Pauillum pauxillo junctum, fuerit plurimum.
Granum grano additum, acervus in granario
fiet.

Morale: Sapientem non decet ſcurrilitatem & levia facta neſcii plebeji manſuetudine prætereire: utrique enim inde damnum naſcitur. Sapientis autoritas minuitur: neſcii vero inſcitia confirmatur.

Si vilem benignis comibuſque verbis tractaveris ;

Superbia & pertinacia ipſius invaleſcunt.

Morale: Scelera à quocunque patrata fuerint, deteſtabilia ſunt. Si vero à Sapientibus patrentur; etiam deteſtabiliora: quia ſcientia telum eſt, ad debellandum diabolum: atque ſi virum telis (bene) armatum in ſervitutem abripuerint, majori opprobrio is dignus eſt.

Imperitus plebejus, moribus diſſolutus,
Præſtat Sapienti, ad Catonis normam non viventi :

Quia ille cæcitate viam perdidit ; (ruit.
Hic vero utroque oculo videns in puteum

حکمت هر که در زندگی نانش نخورند چون بمیرد
نامش نبرند لذت انکور پیوه داند نه صاحب میوه
یوسف صدیق علیه السلام در خشک سال مصر سیر
نخوردی تا کرسنه کانرا فراموش نکند *

بیت آنکه در راحت و تنعم نریست *

او چه داند که حال کرسنه چیست *

حال درمانده کان کسی داند *

که باحوال خویش در ماند *

بیت ای که بر مرکب تانزده سواری هوش دارد *

که خر خارکش مسکین در آب و گلست *

اتش نرخانه همسایه درویش خنوا *

کانه بر روزن او می گذرد دود دلست *

پند درویش ضعیف حال را در تنگی و خشکی سال

مپرس که چونی مگر بشرط آنکه مرهم بریش او

بنهی و نه ملو می در پیش *

بیت خری که بینی و باری بگل در افتاده *

بدل برو شفقت کن ولی مرو بسرش *

کنون چو رفتی و پرسید پیش که چون افتاد *

میان ببند چو مردان بکیر دنب خرش *

حکمت دو چیز محال عقلست خوردن پیش

اثر

Morale: Cujuscunque vivi panem non comederint, mortui illius nomen non celebraverint. Uvæ gustum (paupercula) vidua novit, non ipse dominus fructuum. Iosephus justissimus, pax sit super ipso, sicco anno in Ægypto ipse ad satietatem non comedebat, ne esurientium oblivisceretur.

Qui (semper) in rerum omnium affluentia & deliciis vixit,

Ille quid novit; quis sit esurientis status?

Miserorum conditionem ipse noverit,

Qui ipse miser fuerit.

O tu, qui celeri equo veheris, ad animum revoca, (cœno hædere.

Egeni asinum spinas portantem in aqua & Ignem ex domo egeni pauperis petere noli:

Quia vapor ille, qui in ædibus ejus versatur, fumus cordis est (& ardentissima suspiria.)

Monitum: Pauperem debilem sterili siccoque anno noli rogare: Quomodo vales? nisi ea lege, ut vulneri ipsius unguentum illinas, ipsique necessaria præstes.

Asinum si videris clitellis oneratum in luto hærentem, (nec eum juvare possis,)

Animo ipsius miserearis; sed ne ad eum accedas.

Si vero eo procedens eum rogaveris, quomodo cecederit;

Tum vestitum succingas, ut virum decet, prensaque asini caudâ, eum luto extrahas.

Duo in rerum natura nequeunt fieri, plura

از رزق مقسوم و مردن پیش از وقت معلوم
بیت قضا ذکر نشود و هزار ناله و آه

بشکر یا بشکایت برآید از دهی *

فرشته وکیل است بر خراین باد *

چه غم خورده که بمرده در چراخ پروانه *

پند ای طالب روزی بنشین تا بخوری وای مطلوب

اجل مرو که جان نبری *

بیت جهد رزق ورنه کنی ورنه کنی *

برساند خدای عز وجل *

ور شوی در دهان شیر و پلنگ *

خورزاد مکر بر روز اجل *

حکمت بنافهاده دست نرسد و نهاده بهر جا که

هست برسد *

بیت شنیده که سکندر برقت تا ظلمات *

بچند محنت و هرگز نخورد آب حیات *

حکمت صیانی بی روزی در دجله ماهی نکیرد

و ماهی بی اجل در خشکی نمیرد *

بیت مسکین حریص در همه عالم همی رود *

او در قنای رزق و اجل در قنای او *

پند توانگر فاسق کلوخ نراند و دست و درویش

صالح

comedere, quam benignitas divina concesserit: & mori, antequam destinatum tempus adfuerit.

Fatum non mutatur, ^k etsi mille gemitus & suspiria,

Laudans vel queribundus quis ore effundat.

Angelus præfectus est venti thesauris

Quid vero moratur si circa lampadem paral-
lis moriatur?

O tu, qui opes quæris, confide, ut comedas:

Tu vero, quem fata petunt, fugere noli; quia
animam non liberas.

Opes sacro studio five quæfiveris, five non
quæfiveris;

Largitur eas Deus optimus Maximus.

Si vero fueris in ore leonis & tigris;

Non te voraverint, nisi fatalis adfit hora.

Illud, quod (divino munere) non fuerit assigna-
tum, manus non contingit: assignatum vero, ubi-
cunque locorum fuerit, (cuique) pertingit.

Audivistine Alexandrum usque ad Cymerias
tenebras ivisse

Multis molestiis: vitæ aquam tamen non hau-
fisse:

Monitum: Piscator sine fatali felicitate piscem
unum non ceperit: neque piscis sine fato vel in
ipso sicco morietur.

Miser avarus totum terrarum orbem percurrit,

Ipse (sacro studio) sectatur opes, fatum vero
à tergo sectatur ipsum.

Monitum: Dives moribus corruptus auri est
cæspes & manus: pauper vero pietate præditus
ipsa pulchritudo est luto respersa: hic lacerata Mò-
fis

صالح شاهدي خاك الود اين دلگو موسيست مرقع وان
ريش فرعون مرصع *
شدت نيكان روي در فرح دارد و دولت بدان سر
در نشيب *

بيت هر كرا جاء و دولتست بدان *
خاطر خسته در نخواهد يافت *
خبرش ده كه هم دولت و جاء *
بسراي دكر نخواهد يافت *
حكمت حسود از نعمت حق بخیل است و مردم
بي كناه را دشمن *

بيت مردكي خشك مغز را دیدم *
رفته در پوستين صاحب جاء *
هفتم اي خواجه كر تو بدبختي *
مردم نيك بخت را چكناه *

بيت ديگر * الا تا نخواهي بلا بر حسود *
كه ان بخت بر كشته خود در بلاست *
چه حاجت كه بر روي كني دشمني *
كه اورا چنين دشمني در قفاست *

حكمت تلمذي بي ارادت عاشق بي زراست و رونده
بي معرفت مرغ بي پر و عالم بي عمل درخت بي
بر و زاهد بي علم خانه بي در *

sis toga, ille vero coronati Pharaonis ulcus est.

Paupertas bonorum animum in lætitia conservat : opulentia malorum caput intra thoracem deprimit.

Notum sit tibi, quicumque dignitatem potentiamque habet,

Et tristes oppressosque animos non visitaverit ;

Illi indicato, ipsum nullam potentiam dignitatemque

In (coelesti) palatio inventurum.

Morale: Invidus in divinam benevolentiam liberalitatemque avarus est, innocentique homini hostis.

Homuncionem* sicco cerebro præditum vidi,
Qui viri dignitate præditi vitia perstringebat.
Dixi homini : Si tu, Domine, mala sorte vexaris ;

Vir ille bonæ fortis quid criminis habet ?

Tu itaque invido supplicium ne votis acceleres : (vivit.

Quia ob sortem illam malam ipse in supplicio
Quid itaque urget, ut tu illum hostiliter infestes, (habeat?

Cum ipse (perpetuo) ejusmodi hostem à tergo

Monitum : Invitus discipulus, amator est
fine auro. Peregrinator fine scientia, avis
fine alis. Sapiens fine bonis operibus, arbor
fine fructu. Religiosus fine doctrina, domus
fine foribus.

پند مراد از نرول قران تحصیل سیرت خوبست نه
 قرتیل مکتوب عامی متعبد پیاده رفته است و عالم
 متهاون سوار خفته عاصی که دست بر دارد به از
 عابدی که سر بردارد *

بیت سرهنك لطيفو خوي و دلدار *

بہتر ز فقیہ مردم انزار *

حکمت عالم بی عمل زنبوری بی عسل است *

بیت زنبور درشت و بی مروت را کوی *

باری چو عسل نمی دہی نیش من *

حکمت مرد بی مروت زن است و عابد با طمع زن *

بیت ای بناموس کرد جامہ سفید *

بہر پندار خلق و نامہ سیاه *

دست کوتاہ باید از دنیا *

استین خواہ دراز و خواہ کوتاہ *

حکمت دو کس را حسرت از دل نرود و پای تغابن

از گل بر نیاید تاجری کشتی شکسته و وارثی با قلندر یان

نشسته چنانکہ گفته اند *

حکمت خلعت سلطان اگرچہ عزیز است جامہ

خلقان خود بہ عزت تر و خوان بزرگان اگرچہ لذت

است خرد انبان خود بلدتتر *

بیت

Monitum: Hunc in finem cœlo demissus est Coranus, ut scilicet mortales bonos mores discant; non vero ut ipsi Coranum splendide depingant: Religiosus indoctus, pedes est progrediens. Sapiens otiosus, eques est dormiens. Peccator, qui manum (supplicem) tollit, melior est (Religioso) Numinis cultore, qui caput extollit.

Prætor moribus benignus, ingenioque comis,
Præstat juridico mortales perstringenti.

Monitum: Sapiens sine (bono) opere, apis est sine melle.

Superbæ ignavæque dicas api: (desinat.

Mel cum non faciat, pungere quoque

Monitum: Vir sine humanitate femina est: Religiosus avarus; prædo.

Heus tu, qui magno religionis studio vestem tuam dealbasti,

Vt vulgo pius esse videaris; hoc ipso nomen tuum denigraſti:

Manus brevis & retracta esse debet à mundo;

Ora vestis lata, an angusta sit nihil refert.

Monitum: Duo hominum genera dolorem ex animo nunquam delent, neque luctus pedem ex luto extrahunt: Mercator, qui navim fregit: & (optimus) hæres, qui cum Calendrinis¹ familiariter vixit.

Monitum: Toga regia etsi sit magnifica; pannosa tamen propria vestis magnificentior est. Epulæ magnatis quamvis sint suaves; proprii tamen panis frustillum multo suavius est.

بیت سر که از دست رنج خویش و تره *
بهتر از نان ده خدا بره *

حکمت خلاف رای صوابست و نقض عهد اولو
الالباب دارو بکمان خوردن و راه نادیده بی کاروان
رفتن *

حکمت از امام مرشد محمد بن محمد الغزالی رحمه
الله علیه پرسیدند که بدین پایگاه چه گونه رسیدی در علوم
گفت بدانکه هر چه ندانستم از پرسیدن آن ننگ نداشتم *

بیت امید عافیت آن که بود موافق عقل *

که نبض را به طبیعت شناس بنمائی *

پرس هر چه ندانی که ظل پرسیدن *

دلیل راه تو باشد بغیر دانایی *

پند هر چه دانی که هر اینه معلوم تو خواهد شدن
پرسیدن آن تعجیل مکن که هیبت دهشت را نریان
دارد *

شعر چو لقمان دید کاندل دست داود *

همی اهن بمعجز موم کرد *

نپرسیدنش چه می ساری چو دانست *

که بی پرسیدنش معلوم کرد *

پند از لوازم صحبت یکی انست که یا خانه پیرداری
و یا پاخانه خدای در ساری *

بیت

Acetum ex manu proprii laboris & Carthamus
Melior est donatio magnatis pane.

Monitum: Rectæ rationi contrarium est, atque
cordatorum consilio adversatur: Medicamen-
tum sumere anceps: atque iter ignotum sine
comitatu ingredi.

Monitum: Muhammedem filium Muhammedis,
Gafalensem * Antistitem sacrorum illustrem roga-
runt: Hoc scientiarum fastigium qua ratione con-
rigisti? Respondit ille: Quæ nescivi, me ro-
gare non puduit.

Valetudinis spes tum temporis homini judi-
cio prædito apparet;

Cum arteriæ pulsus medico naturæ perito
explorandum præbuerit.

Roga, quæ nescis: quia vilitas rogandi,
Dux & via tibi fuerit ad majestatem
scientiæ.

Monitum: Quicquid noveris, tibi certo
(per se) notum fore; illud rogare ne festina;
quia authoritatis fastigio damnum inferitur.

Cum Locmannus videret in manu Davidis^m

Ferrum singulari portento liquefcere;

Non rogavit illum: Quid facis? quia norat,

Non roganti id notum fore.

Monitum: Vnum ex humanæ societatis requisitis
hoc est, ut vel propriam domum & familiam cu-
res: vel ad Dei domum sive prochodochium te
conferas.

باب هشتم در آداب صحبت

بیت
 حکایت بر مزاج مستمع کوی *
 اگر دانی که دامن باتو میلی *
 هر آن عاقل که باجنون نشیند *
 نکوید جز حدیث روی لیلی *
 حکمت هر که بآید آن نشیند اگر نیز طینعت ایشان
 درو اثر نکند بطریقت ایشان متهم گردد چنانکه اگر
 شخصی بخرافات رود بنابر کردن منسوب نشود الا
 بخر خوردن *

بیت
 رقم بر خود بنادانی کشیدی *
 که نادان را بصحبت بر گزیدی *
 طلب کردم نزدانی یکی پند *
 مرا گفتا که با نادان مینوند *
 که کر صاحب تمیزی خر بباشی *
 و کر نادانی ابلهتر بباشی *

حکمت حلم شتر چنانکه معلومست که اگر طفلی
 مهارش بگیرد و صد فرسنگ ببرد آن متابعت
 او نیچاند اما اگر راهی هولناکش پیش آید که موجب
 هلاک باشد و طفل بنادانی خواهد انجامید برفت زمام
 آن کفش در سالاند و دیگر متابعت نکند که هنگام
 درستی ملاطفت مذمومست و گفته اند دشمن
 بملاطفت

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 511

Historiam pro ingenio & captu auditoris narra;

Si sciveris illum te amore prosequi.

Quicumque ingenio præditus, amoris insaniâ fuerit correptus;

Nil præter historiam vultus (pulcherrimæ) Leilæ loquitur.

Monitum: Qui consortium habet cum malis, etsi ipsorum ingenium ipsum non corruperit ipsorum tamen consortio corruptus audiet: perinde ut quis tabernas frequentans, non (ibi) preces facere; sed vinum portare dicitur.

Teipsum inscitiae damnaſti;

Qui inscium tuo consortio allegisti.

A viro quodam Sapiente unum petii consilium:

Mihi respondit ille: Ne rudi te focium jungas:

Nam si iudicio præditus fueris, asinus fies:

Si imperitus sis, stupidior evades.

Monitum: Mansuetudo cameli, ut notum, est tanta, ut si infans quidam habenas ipsiusprehendat, & centum* parasangas ducat; collum ipsius obsequium non detrectet. Si vero via adsit ardua, cujus præcipitiô mors certissima adsit, eumque infans imprudens eo deducere velit; habenas manui ipsius eripit, nec porro illi obsequitur: Quia tempore severitatem flagitante mansuetudo improbanda est. Vetus

بلاطقت دوست نگیرد بلکه طمع زیادت کند *
 بیت کسی که لطف کند باتو خاکپایش باش *
 و کر خلاف کند در دو چشمش اکن خاک *
 سخن بلطف و کرم بادرشت روی مکوی *
 که ثرنگ خورده نکردن بنرم سوهان پاک *
 حکمت هر که در پیش سخن دیگران افتاد تا
 مایه فضلش بدانند بیشاک پایه جهلش معلوم کنند
 و بزرگان گفته اند *

بیت ندهد مرد هوشمند جواب *
 مگر آنکه کزو سؤال کنند *
 کرچه بر حق بود مزاج سخن *
 حمل دعویش بر محال کنند *

حکمت ریشی درون جامه داشتیم شیخ هر روزی
 پرسیدی که چونی و نپرسیدی که جراحته تو بزر
 کجاست احترام از آنکه ذکر هر عضوی روا نباشد
 و خردمندان گفته اند *

هر که سخن نسجد از جوابش برنجد *
 بیت تا نیاید ندانی که سخن عین صوابست *
 باید که بگفتن دهن از هم نکشایی *
 کر

tus dictum est. Hostis benevolentia amicus non fit : sed plura expetit præ avaritia.

Quicumque tibi benefecerit ; tu illi obnoxius esto. (humo oppleto.

Si vero obnitatur tibi ; tu duos illius oculos Verbum benevole atque benigne moribus præfracto ne dicitō :

Ferrum enim ærugine exesum non molli lima politur.

Monitum : Quicumque aliorum sermonem interpellat , ut suam scientiam alii noscant , dubio procul inscitiae illius magnitudinem cognoverint. Gravium virorum sententia sic habet :

Vir ingenio præditus non responderit ;

Nisi alii ipsum rogaverint.

Etsi quidem vera & temperata illius fuerit oratio ;

Alii tamen intempestivum ejus loquendi studium mendaciorum monstrum appellant.

Monitum : Ulcus aliquod intra vestes meas habebam ; venerabilis senex quotidie rogabat : Quomodo vales ? Nunquam rogabat : Vbinam est ulcus tuum ? Illud modeste subterfugiens , qui sciret ; Cujuslibet membri commemorationem non esse honestam. Sapientes enim dixere :

Qui orationem non ponderat , responso offenditur.

Nisi probe sciveris , verbum aptissime esse dictum ;

Decet , ne verbum dicturus os aperias.

T t t

Nam

کر راست سخن گویی و در بند بمانی *
 به زان که دروغت دهد از بند رهانی *
 حکمت دروغ گفتن بضرت لازم ماند اگر نیز
 جراحت درست شود نشاند * چون برادران یوسف
 بدروغ منسوب شدند بر راست گفت ایشان اعتماد
 ماند * قال الله تعالی بل سئولت لکم انفسکم *
 بیت یکی را که عادت بود راستی *
 خطایی کند در گذاری رواست *
 و کر نامور شد بقول دروغ *
 اگر راست گوید تو گویی خطاست *
 مطابقه اجل کاینات از روی ظاهر ادمیست و اقل
 موجودات سک و باتفاق سک حق شناس به از ادهی
 ناسپاس *

قطعه سگی را لقمه هرگز فراموش
 نکردد کر نرنی صد نوبتش سنک *
 و کر عمری نوازی سفلۀ را *
 بکمتر چیزی اید باتو در جنک *
 لطیفه از نفس پیروز هنر نیاید و بی هنر سروریرا
 نشاید *

Nam si verum dixeris, & in vinculis maneat;
Præstat illud, quam si te mendacio vinculis
exemeris.

Monitum: Mendacium dicere simile est
vulneri inflicto: vulnus etsi quidem coive-
rit; vestigium tamen relinquit. Perinde ut
fratres Iosephi, cum jam mendacio essent
notabiles, ipsorum veritati nec habita fuit
fides. Altissimus enim Deus dixit: sed affe-
ctus vestri vos seduxerint.

Cui mos fuerit verum dicere,
Etsi semel peccaverit; connivere fas erit.
Si vero mendacitate aliquis fuerit infamis;
Etsi verum dixerit: tu tamen mendacium
dixisse censes.

Iucun: Creaturarum præstantissima, ut pa-
lam liquet, homo est, vilissima canis: Sapien-
tum tamen iudicio; Canis fas agnoscens ho-
mini ingrato præstat.

Canis acceptæ unius buccellæ memoriam
Non exuit, etsi centies saxi petitem abegeris,
(semper tamen redit.)

Si vero semel demulseris hominem vilem;
Levissimæ rei causa contra te bellum sumit.

Iucun: Quicumque cuticulam curat, ab
eo virtus & artificium non est expectan-
dum. Atque ut virtutis expers aliis præsit,
indignum est.

باب هشتم در آداب صحبت

مثنوي مکن رحم بر کاو بسیار خوار *
 که بسیار خسبست بسیار خوار *
 چو کاو اثر همی بایدت فریهي *
 چو خر تن بجور کسان در دهی *
 قریبت در انجیل آمده است که ای فرزند آدم اگر
 توانکری دهمت از من مشغول شوی بمال واکر
 درویش کمت تنگدل نشینی پس حالات ذکر من
 کجا یابی و عبادت من کی شتابی *
 قطعه که اندر نعمتی مغرور و غافل *
 که اندر تنگدستی خسته و ریش *
 چو در سزا و سزا حالت انیست *
 ندانم کی بجو پردازی اثر خویش *
 هیرت ارادت بیچون یکی را از تخت شاهی فرو دارد
 و دیگری را در شکم ماهی نکه دارد *
 بیت وقتبست خوش آنرا که بود ذکر تو مونس *
 و رخون بود اندر شکم حوت چو یونس *
 حکمت اگر تیغ قهر کشد بی وولی سبر در کشد واکر
 غمزه لطف بجنباند بداترا بنیکان در رساند *
 قطعه

Noli misereri bovis multum edentis;
 Multum enim dormit, qui multum comedit.
 Si necessaria tibi est bovis pinguedo;
 Asini instar corpus aliis vexandum dabis.

Morale: In Evangelio dicitur: ô hominis fili!
 Opes & potentiam si tibi largiar; à me de-
 clinans omne studium, omnemque curam
 in opes potentiamque convertis: si te pau-
 perem faciam, mœstus curisque anxius lan-
 guescis: ubinam igitur mei nominis dulce-
 dinem inveneris? & quandonam cultum
 meum maturaveris?

Modo enim opibus præditus tumidus es at-
 que ingratus; (flictus.

Modo in fortunæ angustiis mœstus atque af-
 Quandoquidem igitur rebus felicibus infelici-
 busque hic tuus est status;

Nescio equidem, quandonam tuâ sponte Deo
 sis vacaturus.

Exempl: Divina illa & incomparabilis
 voluntas alium regni fastigio movet, alium
 vero in piscis visceribus incolumem præ-
 stat.

Felicia ille habet tempora, qui tui semper me-
 moriam colit; (inde ut Ionas.

Etsi ipse in piscis detineatur visceribus; per-
 Si furoris gladium strinxerit Deus, vates san-
 ctusque (trepidi) caput contrahunt. Si vero bene-
 volentiæ suæ levissimum signum dederit; impro-
 bos probis æquaverit.

باب هشتم در آداب صحبت ۱۸

قطعه کر بحشر خطاب قهر کند *

انبیاء را چه جای معذرتست *

وعظه هر که بتادیب دنیا راه صواب نگیرد بتعذیب

عقوبی گرفتار اید قال الله تعالی ولئن یقنهم من العذاب

الادنی دون العذاب الاکبر *

بیت پندست خطاب مهتران آنکه بند *

چون پند دهند و نشنوی بند نهند *

فی کجاستان بحکایات و امثال پشینیان پند گیرند پیش

از آن که پشینیان بواقعۀ ایشان مثل زنند *

قطعه فرود مرغ سوی دانا فراتر *

چون دگر مرغ بیند اندر پند *

پند گیر از مصائب دگران *

تا نگیرد دیگران از تو پند *

حکمت آن را که کوش ارادت گران افرید ماند چون

کند که بشنود و آنرا که بکمند سعادت کشید ماند چون

کند که نرود *

قطعه شب تاریک دوستان خدای *

می بتابد چو روز رخسند *

وین سعادت بزور بانرو نیست *

تا بخشد خدای بخشد *

رباعی

Si Deus in extremo judicio ex severitate egerit;

Ne ipsis quidem vatibus veniæ locus erit.

Quicumque in hoc mundo afflictus , pietatis viam ingressus non fuerit; æternis tandem torquetur cruciatibus. Deus enim altissimus ita ait : Nos ipsis certo delibanda damus leviora illa supplicia , antequam graviora supplicia subeant.

Magnorum virorum prima correptio monitu est , altera vinculum :

Si, dum monent , non obtemperaveris , tandem vincula injiciunt.

Felices ex majorum historiis exemplisque documentum prius sumunt , quam ut posterius sua olim exempla circumferant.

Nequaquam avicula circuiverit granum ;

Si aliam avem in laqueo pendentem viderit :

Tu ex aliorum damnis exemplum capito ;

Ne alii ex te exemplum sumant.

Monitum : Ille , cujus voluntatis aurem conderunt surdam, qui faciat, ut vadat? Ille vero, quem felicitatis cingulo traxerunt , qui faciat , ut non vadat?

Nox nubibus obducta amicis Dei

Fulget perinde ut splendidissimus dies.

Atque hæc felicitas lacertorum robore non contingit ;

Nisi munificentissimus ille Deus eam donaverit.

Cui-

رباي از تو بکه نالم که دگر داور نيست *
 و نزدست تو هيچ دست بالاتر نيست *
 انرا که تو رهبري کني کم نشود *
 وانرا که تو کم کني کسش رهبر نيست *
 عبرت کدائي نيک انجام به از پادشاه بد فرجام *
 بيت غمي کز پيش شادمانی بري *
 به از شادي کز پشش غم خوري *
 لطيفه زمين را از آسمان نثارست و آسمان را از
 زمين غبار کل انا، يترشم بها نيه *
 بيت کرت خوي من آمد ناسزاوار *
 تو خوي نيک خویش از دست مکن امر *
 حق تعالي مي بيند وي پوشد و همسايه نمي بيند وي
 خروشد *

بيت نعوذ بالله اگر خلق غيب دان بودي *
 کسي بحال خود از دست کسي نياسودي *
 مطايبه زهر از معدن بکان کندن بدر آيد و از دست
 بخيل بجان کندن *

قطعه دونان نخورند و کوش دارند *
 کويند اميد به که خورده *

Cuinam , nisi tibi , exponam animi dolores?

præter te enim iudex est nullus ;

Atque tua etiam manu nulla est celsior.

Ille , cui tu te ducem præstiteris , non perit :

Illi vero , quem tu perdideris , dux nemo erit.

Exempl : Mendicus , cuius extrema sunt felicia ,
præstat regi , cuius extrema sunt infelicia.

Mœstitia , quam ante gaudium habes ,

Præstat gaudio , post quod mœstitiam habes.

Morale: Terræ pluviam suppeditat cœlum: cœlum vero à terra pulverem accipit. Quodlibet vas eo , quod continet , turgescit atque redundat.

Si mores mei tibi visi fuerint indigni ;

Tu ideo mores tuos bonos amittere noli.

Deus Altissimus (scelera) aspicit , & regit : vicinus vero nihil videt ; & tamen (nihil , nisi alienos nævos) crepat.

Verf: Bone Deus , si mortales occultorum conscii essent ;

Nemo suo otio fruens , ab alterius (lingua
&) manu respirare posset.

Aurum ex terræ visceribus terram fodiendo provenit: ex manu vero avari , fodiendo animam ipsius , eruitur.

Viles non fruuntur ; sed magnâ curâ custodiunt:

Absumendi spes , ajunt , præstat rei absumtæ.

V u u

Quo-

باب هشتم در آداب محبت

روزي بيني بكام دشمن *
 زهر مانده و خاكسار مرده *
 آداب هر كه بزير دستان نبخشاید بجور ربر دستان
 گرفتار آید *

مثنوی نه هر بانرو كه دروي قوتی هست *
 بردي عاجزان را بشكند دست *
 ضعیفان را مكن بر دل كزندی *
 كه درمانی بجور زور مندی *

حکمت عاقل چون خلاف در میان بیند بجهد و چون
 صلح بیند لنگر بنهد كه انجا سلامت بر کنار است
 و اینجا حادث در میان *

حکمت مقام را سه شش می باید ولیکن سه يك
 می آید *

بیت هزار بار چراگاه خوشتر از میدان *
 ولیکن اسب ندارد بدست خویش عنان *
 تصرع درویشی در مناجات میگفت یا رب بر بدان
 رحمت كن كه بر نیکان خود رحمت کرده كه ایشان را
 نيك آفریده *

حکمت اول کسی كه علم بر جامه وانكشتری در دست
 نهاده جمشید بود گفتندش چرا همه زینت و آرایش
 بچوب

Quodam die vides , ex sententiâ inimici,
Aurum illius relictum , ipsum vero miserum
obiisse.

Monitum : Quicumque minorum non mi-
feretur , exagitationi majorum subjicitur.

Non quivis lacertus robore pollens
Fortitudine miserorum manum frangit.
Debilium animum injuriâ aut damno ne uras :
Quia potentioris injuriæ succumbes.

Monitum : Sapiens si in medio , discordia-
rum incendium tumescere viderit ; (inde se-
se) proripit : Si vero pacem viderit ; ancho-
ram jacet. Illic enim salus est in littore : hic
vero deliciæ sunt in medio.

Aleam ludenti ter sex jecisse , opus erat : verum
enimvero (vix) ter unum cecidit.

Millies pratum gratius fuerit hippodromo ;
Sed equus suas habenas minime regit.

Supplicatio : Religiosus quidam ardentissi-
mis precibus ita ingemiscebat : O Domine !
miserere malorum : bonorum enim jam ipse
es misertus , dum eos bonos creasti.

Monitum : Qui omnium primus notam * vesti ,
atque annulum manui induxit, Schimschidus * fuit.
Quem hunc in modum rogarunt : Quare omnem
ornatum atque decus sinistra contulisti , cum dex-
træ manus dignitas illud sibi jure vindicare videat-

V u u 2 tur ?

بجب داري و فضيلت راست راست گفت راست را
 نرينت راستي تمامست *

قطعه فریدون گفت نقاشان چين را *
 که پير امون خراگهش بدوزند *
 بدان را نيك داري اي مرد هشیار *
 که نيكان خود بزرك و نيك مروزند *
 حكمت بزركي را گفتند باچندین فضيلت که
 دست راست دارد خاتم چرا در دست جب
 میکنند فتن نداني ده همیشه اهل فضل
 محروم باشد *

بيت ان که خطه افريد و مروزي سخت *
 يا فضيلت همي دهد يا بخت *
 ملاطفه نصيحت پادشاهان مسلم کسی راست که بیم
 سر ندارد و امید زهر *

مثنوي موحد چه در پای ريزي زرش *
 چه شمشير هندي نهی بر سرش *
 امید و هراسش نباشد ز کس *
 برینست بنیاد توحید و بس *
 لطیفه پادشاه اثر بهر دفع ستمکارانست و شکنه
 برای خون خواران و قاضی مصلحت جوی طراران
 هر

tur ? Respondit ille : Dextræ manui summum decus ipsa dexteritas est.

Feridunus imperavit phrygionibus Sinenfibus,
Vt tentorii sui ambitum his vocibus exornarent :

Malos bene habe , ô vir ingenio pollens:
Boni enim per se magni sunt atque felices.

Morale : Magnatem quendam rogarunt , dicentes : Tantâ virtute cum manus dextra præstet ; annulo lævam quorsum exornant ? Respondit ille : An nescis , viros virtute præstantes semper negligi ?

Ille, qui sortem condidit, opesque creavit ,

Dat aut virtutem , aut fortunam.

Morale : Illi datum est Reges monere , qui capitis periculum non vereatur , nec auri studio & spe laboret.

Ante pedes Deum vere noscentis aurum profuderis ;

An Indicum acinacem capiti illius imposueris
(nihil interest.)

Ille nec spem , neque metum ullius habet :

In qua re veræ pietatis fundamentum unicè consistit.

Regis est , iniquos coercere : Licitoris , homicidas plectere. Iudicis, litigantium crumenifecarum

V u u 3 lites

هر کز دو خضم بحر راضی پیش قاضی نروند *
 قطعه چو حو معاینه دانی که می باید دان *
 بلاطوبه که بجنک او می و دلتنگی *
 خراج اگر نکند آمد کسی بطیبت نفس *
 بقهر از رو بستانند مرد سرهنکی *
 مطایبه همه کس را دندان بترشی کند کردن وقاضی را
 بشیرینی *

بیت قاضی که بر شوق بخورد پنج خیار *
 ثابت کند از بهر تو ده خبره زار *
 لطیفه قحبه پیر از نابکاری چه کند که توبه نکند
 وشکنه معزول از مردم ازاری *
 بیت جوان گوشه نشین شیر مرد راه خداست *
 که پیر خود نتواند ترکوشه برخاست *
 بیت جوان سخت می باید که از شهوت پرهیزد *
 که پیر سست رغبت را خود الت بر
 نمی خیزد *

حکمت حکیمی را پرسیدند که چندین درخت نامور
 که خدای تعالی آفریده است بلند و برونند هیچ
 یکی را ازاد نخوانند مگر سرو را که ثمر ندارد درین
 چه حکمت است کنت هر یکی را دخلی معینست
 ووقتی

lites dirimere. Neutiquam duo adversarii, juris divini & æquitatis memores, ad judicem adierint.

Si debitum aperte sciveris esse solvendum ;
 Bona cum gratia itaque exsolvere præstat ,
 quam cum jurgiis & animi commotione.
 Censum si quis bono animo non solverit ;
 Imperiose illi abstulerit (prætor) vel prætoris affecula.

Omnium dentes obtunduntur acore ; Iudicis vero dulcedine.

Iudex qui munus quinque cucumerum accepit ;
 In tui gratiam tibi decem peponum solum adjudicaverit.

Decrepita meretrix à stupris quomodo non respiscat ; atque prætor munere suo dejectus, à mortalium vexatione quomodo non desistat ?

Juvenis anguli latebras colens , leonis instar ,
 divinis vestigiis insistit.

Decrepitus enim per se angulo suo moveri nequit.

Generoso opus est juvene, qui libidinis abstinere irritamentis :

Senis enim , libidine languescente , ipsum membrum per se non surgit.

Sapientem quandam rogarunt : Inter tot præclaras arbores, quas altissimus Deus creavit proceras & fructiferas, nullam præter Cypressum appellant liberam, quæ nullos tamen fructus edit : illud quodnam naturæ arcanum est ? Respondit sapiens:

Quæ-

و وقتی معلوم که کاهی بوجود آن تازه است و کاهی بعدم
آن پیش مرده و سرور را هیچ ازین چیزی نیست و در
همه وقت تازه است و این صفت آزاد دانست *

قطعه بر آنچه میکنند دل منه که دجله بسی *
پس از خلیفه بخواند گذشت در بغداد *
کرت نزدست بر آید چو نخل باش کریم *
و رت نزدست نیاید چو سرو باش آزاد *
وعظه دو کس مردند و حسر بردند آن که داشت
و نخورد و آن که دانست و نکرد *

قطعه کس نبیند بخیل فاضل را *
که نه در عیب گفتنش کوشد *
و کریمی دو صد کنه دارد *
کریمش عیبها فرو پوشد *

خاتمه الکتاب

تمام شد کتاب گلستان واللّه المستعان درین جمله
چنان که رسم مولفان از شعر متقدمان بطریق استعاره
تلفیقی نرفت *

بیت کهن خرقة خویش پیراستن به از جامه
عاریت خواستن *

غالب گفتار سعدی طرب انگیز است

و طیب

Quævis arbor assignatos sibi edit fructus , & præfixo quidem tempore : Quibus si modo instructa fuerit, recens est & juvenescit : iis rursus destituta languescit & moritur. Cui rei obnoxia minime est Cupressus, quæ tamen semper recens virefcit : quæ vera hominum liberorum * facies atque descriptio est.

Rei fluxæ animum ne applicato ; quia Tigris multum temporis etiam (perfluet.

Post Imperatores (suos defunctos) Babylonem

Si potes, Palmæ * instar liberalis esto :

Sin minus, Cupressi instar liber esto.

Duo obierunt, atque animi dolorem (secum) abstulerunt. Alter, qui opibus valuit ; nec iis frui (per avaritiæ vitium) potuit. Alter, qui scientiam habuit ; nec eam bonis operibus asseruit.

Nemo aspexerit sapientem avarum ,

Quin grave illius vitium perstringat. } *

Sed liberalis etsi ducenta crimina admittat ;

Ipsiùs tamen liberalitas omnia vitia tegit.

LIBRI CONCLUSIO.

AD finem perductus est ROSARII Liber , Numine feliciter aspirante : In hoc opere toto, prout scriptorum mos est , ex antiquorum Carminibus nihil aliunde depromptum inferum fuit.

Obsoletam propriam togam refarcire fatius est, quam vestem (novam) aliunde mutuam petere.

Pleraque Sadi dicta suas animum mire oblectantes Veneres habent , admixtisque suavi-

X x x

tati-

و طیبیت امین و کوته نظران را بدین علت زبان طعن
 در آنز کردند که مغز دماغ بیهوده بردن و دود چراغ
 بی فائده خوردن کار خردمندان نیست ولیکن
 بر برای روشن صاحب دلان که روی سخن
 در ایشانست پوشیده نماند که دُر موعظه‌های شافی
 در سلك عبارت کشیده است و در روی تلخ نصیحت
 بشهد ظرافت بر امیخته تا طبع مخاطب ملول نشود
 و آنر دولت قبول محروم نماند *

مثنوی ما نصیحت بجای خود کردیم *

روزگار می درین بسر بردیم *

کر نیاید بکوش مرغبت کس *

بر رسولان پیام باشد و بس *

قطعه یا ناظر آفیه سل بالله مرجمه

عَلِی الْمَصْنُونِ وَاسْتَغْفِر لِكَاتِبِهِ

وَاطْلُبْ لِنَفْسِكَ مِنْ خَيْرٍ قَرِيدٍ *

مَنْ بَعْدَ ذَلِكَ غَفَرْنَا لِصَاحِبِهِ *

تمّ الکتاب بعون الملك الوهاب *

tatibus pollent ; illi vero , qui obtusa mentis acie , præcipiti iudicio fervent , audaci lingua hanc ipsam ob causam calumnias illi ita intendent: Ingenii succum inutiliter impendere , (nocturnæque) lucernæ fumum temere devorare prudentum haud est. Verum enimvero cordatos, illustri iudicio præditos, ad quos hæc mea Oratio dirigitur, minime latet, uniones morales bonis consiliis illustres hoc eloquentiæ filo esse confertos, & amaram Disciplinæ medicinam suavissimi mellis dulcedine temperatam , ne scilicet Lectoris ingenium tædio affectum, oblata bonorum consiliorum maiestate frustretur.

Nos bona consilia suo loco dedimus,
Et bonam vitæ partem huic (operi) impendimus :

Si quis ea pronis auribus non admiserit ;
Vates officium fecit, * si monuit.

Tu vero, qui librum hunc inspicias , Dei misericordiam ora

Autori, & criminum remissionem exscriptori.
Ora tibi ipsi quoque bona, quæ desideras :
Postremo libri possessori divinam gratiam.

Finitus est liber ope REGIS omnium bonorum datoris,

F I N I S.

THESE

$$x_1, x_2, \dots, x_n \in \mathbb{R}^n, \quad x_1 = x_2 = \dots = x_n = 0, \quad x_1 + x_2 + \dots + x_n = 1, \quad x_1^2 + x_2^2 + \dots + x_n^2 = 1.$$

R O S A R I V M P O L I T I C V M
B R E V E S N O T Æ
I L L V S T R A N D O A V T O R I
N E C E S S A R I Æ.

Piritus hîc aër est , quem naturæ imperio vel inviti in viscera attrahimus, moxque reddimus. Attractus vitam producit; qui, simul ac incaluerit, redditus mire corpus reficit. Quæ duo immensa, in uno halitu sunt beneficia ; alterutrum si negetur, homo certo pereat, necesse est. Pag. 3.

^b *Cortinam honoris servorum ob turpe flagitium non rumpit.* Occulta scilicet mortalium flagitia , eos ludibrio expositurus, minime retegît Deus.

^c *Ignicola*] *Perfis* کبر Cheber, Arabibus مجوسي Meschusi, à voce مجوس Meschus appellatur : Est autem Meschus ipsis Arabibus idem ille, quem Græci Magum vocant : quia Arabes , quod Græci & Hebræi per suum ג & γ , illud per ج efferre solent : uti videre est in vocibus جبن caseus , quæ vox est ab Hebræo גבנה. جبرائيل Angelus Gabriel , quem Arabes Spiritum Sanctum esse ajunt, à גבריאל. גן עדן Gan Eden , Paradisus. جهنم à גהנום infernus. جبل à نبل Camelus, quæ vox, ipsa etfi jam Latina sit, sua tamen incunabula Orientalibus debet. جبل طارق Gibraltar, nomen Montis Hispanici

nici, cum in eo Saracenorum dux طارق Taricus sua castra posuerit, Gibraltar, sive Tarici Mons appellatus fuit: unde progressi, porro quicquid in Hispania obtinuerunt, expugnarunt. Sic etiam Magus, mutato γ in ج, illis مجوس Meschus dicitur: Est autem illis gentibus vates longe antiquissimus, qui mortalibus primus Numinis arcana revelasse dicitur, ignisque cultum Orienti induxit, cujus sacra in Perfide, Chaldaea, fuere celeberrima, ignem per quater mille annos continuum foverunt, qui tandem ab Omero, tertio Muhammedis successore, Perfide subacta, extinctus fuit: à cujus ignis vehementia, etiam morbus quidam ardentissimus, Perfici ignis nomen sortitus est.

pag. 5. ^d *Stratori Subsolano dixit:*] Subsolanum ventum *stratorem* appellat, quia per Orientem aulæis, plerumque viridibus, ædes suas consternunt, & illum, qui ea sternit, *فراش* ferrasch stratorem vocant; eodem nomine subsolanum, verno æquinoctio spirantem, quo totum terrarum orbem virescentibus herbis, veluti insigni aliquo aulæo, obducit, vocare auctori placuit.

^e *Vt Smaragdinum lectum sterneret,*] Smaragdinus est color viridis, à viridi smaragdi gemma multis virtutibus præstante: Nam si quis medicato potu, aut venenati animalis ictu, corruptus, duorum hordei granorum pulverem hauserit, periculum evadit. Eadem serpentes, scorpionesque fugat: alias multas hujus gemmæ dotes brevitatis studio præterimus.

^f *Nutrici verna nubi imperavit.*] Verna nubes nutrici comparatur, quia uti hæc infantes lactis, ita illa pluviae beneficio herbas nutrire solet.

^g *Vt herbas filias in terra incunabulis educaret:*] Filiae vocan-

vocantur Fossilia, Animalia, & Herbæ. *Incunabula* terra, utpote in cujus gremio omnia recumbunt; Matres sunt quatuor elementa: pater vero suprema coelorum sidera, ut quæ suo calore matres fovent atque fœcundant, ut tantos & tam varios filios producere possint.

^b *Arbores æquinoctiali habitu, viridi foliorum toga circumquaque amicit.*] Iam inde à tempore Perlarum Regis Schelal Eddin, filii Ulpii Arslani in Perfide mos obtinet, ut statis æquinoctio verno novi anni auspiciis, Reges proceribus regni, patres familiarum domesticis suis, novas splendidaſque togas, quisque pro modo facultatum conferant. Hinc æquinoctialem diem, quo Sol Arietem ingreditur, *نوروز* *Neurus, Novum diem* appellant, unde novi anni auspicia sumunt, qui dies totius anni omnium festorum est celeberrimus, ubi omnes novi anni auspiciis novis vestibus induti, cum ipsa terra, arboribusque, novâ virescentique herbarum & foliorum togâ obductis, novo splendore & incredibili celeberrimi hujus festi lætitia certare, vernare & ridere videntur: æquinoctium autumnale, cum Sol libram ingreditur, *مهرگان* *Mihirschan* appellatur.

Succus arundinis illius potentia saccharum factum est præstantissimum.] Iste locus alia pariter ratione, nec dispari autoris studio & mente, non minori saltem lectoris cum admiratione accipi potest in hunc modum: Vox *نار* significat arundinem, & ob formæ similitudinem quoque gulam, quam Arabes *حلجوم* vocant: & *شَهْد* inusitatus *شَهْد* proprie mel una cum favis suis ab apibus productum notat: si itaque

que per نبي arundinem capiamus, tum per شاهد metaphorice saccharum intelligitur: si vero gulam intelligamus per نبي, tum altera vox propriam significationem tenet, & sensus talis emergit non minus admirabilis; *Succus gula* (scilicet apis,) *illius potentia, factum est mel præstantissimum.*

ⁱ *Et signiferi*] (scilicet Muhammedis:) Quia gens illa, quæ Muhammedem sequitur, tergum illius nativo quodam signo notatum fuisse credit: Tradunt quoque scriptores ipforum, qui res Muhammedis ambitiose extollunt, Buheiram Damascenum monachum, Muhammedem puerum cum patruo suo Abutalibo illuc venientem, hospitio excepisse: & cum omnia futuri vatis signa in illo deprehendisset, atque patruo ipsius, illum Dei vatem esse indicasset, tandem Muhammedem exorasse, ut sibi resecto scapularum interstitio, nativam & plane prodigiosam notam illam, qua verus vates esse argueretur, ostendere vellet, quam ipse cum aspexisset, plenam illi tanquam vero vati à Deo misso, fidem habuisse dicitur. Alii vero notam illam in fronte ipsius collocant, cum in ea sapientiæ divinæ indicia eluxisse tradunt.

Pag. 7. ^k *Affidui templi Majestatis illius cultores.*] Summum Muhammedanæ religionis fanum Meccæ est, in quo plurimi assiduo vanæ superstitionis suæ studio Deum colunt: multi etiam recti & religiosi cultus opinione, & sacerrimi loci amore, totam vitam suis sacris ibidem ultro promptissime impendunt. Loci religionem, & prima templi olim illic constructi fundamenta ad Patriarcham Abrahamum referunt.

Pag. 9. ^l *Cordatorum quidam divina contemplaturus, capite in togam*

togam demisso, oraculorum pelago immersus erat.] Per cordatorum quendam ipse hujus libri autor Sadus intelligendus est, qui ad evitandam ambitionis & gloriæ calumniam, seipsum sub incerti nominis specie, modestiæ ergo sapientibus tamen satis prodidit. Per cordatos intellige viros vitæ probitate, cæteris virtutibus, integra & amica cum mortalibus conversatione insigniores, præsertim vero illos, qui contemptis hujus mundi opibus, pietatis & divinæ contemplationis studio, suæ vitæ, temporisque impendia faciunt, ipse scilicet religiosorum flos, qui per Orientem divina contemplaturus, ut mentis vela alto contemplationis pelago committit, ita capite in togam demerso, genibusque subnixo sedere & meditari divina solet.

Ex horto illò, in quo fuisti, nobis quid grati muneris tulisti?] Hortus ille est amplissimus & fragrantissimus divinæ contemplationis campus, in quo inter varias Majestatis divinæ delicias & flores humanæ mentis oculus ita affici & abripi solet, quemadmodum corpus nostrum terrestribus his hortorum voluptatibus recreatur.

^m *Mihi quidem consilium erat, rosarum fruticem cum contigero, sinum rosis implebo.*] Rosarum frutex est ipsa divina Majestas, ipsius oracula, & revelationes, quarum fragrantia mens humana satiari atque expleri potest.

ⁿ *O lucinia verum amorem ex pyralide discas.*] Hoc tacitum est responsum amico petenti, ut sibi Majestatis divinæ arcana, & revelationis illius usuram revelet, quasi dicat: sed ô lucinia! quæ cognitionis divinæ fastu superba, post mediam etiam noctem

magno strepitu & clangore divinas laudes decantas, ejusque notitiam pleno ore quasi ebuccinas, tu minime Deum vere amas, quia voce altâ, id est, compositis arte verbis, Dei notitiam & amorem jactas, reapse & factis haudquaquam approbas: nam si tibi moriendum esset amore illius, quem amare tantopere cantas, fugeres: Igitur rejectis verborum & gloriæ lenociniis, verum amorem ex pyrallide discas, quæ lucis amore sine cantu & strepitu seipsam in facis flammam præcipitat, sine murmure exurit, & mero lucis amore perit.

^o *Ostentatores isti in flagrantissimo illius desiderio, sunt sine notitia.*] Ostentatores isti, qui inanibus ampullationibus divinæ Majestatis notitiam & amorem sibi ambitiose arrogant, serio ineptiunt: qui enim illius notitiæ & amoris usuram habet; ille ejusmodi arcanum nemini vulgat.

^p *Confessus est finitus, metam tetigit vita.*] In Oriente quando colloquia instituuntur, accumbere solent: ideoque hic accubitus pro dissertatione de cognitione Dei, & essentia ejus divina sumitur.

^q *Oraculorum illius calamus sacchari instar mortales in deliciis habent.*] Illius, scilicet autoris Sadi, de cujus vita & moribus satius est tacere, quam pauca dicere: hoc unum obiter dicam, longinquæ & variæ peregrinationis laude virum esse notabilem, quadraginta enim annos doctos viros per orbem quærendo, ipsorum consortio & variæ doctrinæ studio impendit, præterea quoque vitæ longæ gloria fuisse insignem, quidam centum viginti, alii centum, alii centum duos annos vixisse tradunt:

centena-

centenarium superasse consentiunt omnes. Obiit anno à fuga Muhammedis sexcentesimo nonagesimo primo.

[*Chartas dictorum illius, perinde ut aureas literas circumferunt.*] *Aurea litera* sunt in Perside illæ, quibus aurum acquiritur: nam mos illic obtinet, ut Reges, quibus benefacere volunt, iis literas aureas vel auri, ut dicunt, in provinciam aliquam, urbem, aut pagum largiantur, quibus provinciæ præfecto traditis, ille singulis familiis, officinis, certam pecuniæ summam imperat, quam collectam Regis nomine literarum latori confert; qui mos etiamnum per Persidem viget.

[*Successori Salomonis:*] Autor Regem suum Salomonis successorem vocat, quia Schiras five Cyropolis, Salomonis quoque regia fuisse, illis gentibus traditur & creditur: & cum Rex Musaffer Eddin Abubekerus eandem regiam post tot secula quoque coleret, successorem Salomonis auctori appellare lubuit; Est autem Schiras, urbs Persidos longe jucundissima, vix ulla sit in ea domus, quæ suis hortorum & aquarum deliciis careat, amoenitatibus non alliciat, item amplissima, populo & mercatoribus frequentissima, patria nostri auctoris Sadi, & aliorum præstantium ingeniorum genitrix fecundissima, posita cælo & solo clementissimo, longitudine septuaginta trium graduum, triginta quinque minutorum, latitudine viginti novem graduum, & triginta sex minutorum: inde Spahanam, nunc Persidos regiam, patet iter septuaginta duarum parafangarum, ipsa est, quæ cum Hura Indiæ urbe potissimum celebratur, de hac ipsa nostri auctoris patria

بيت چه مصر و چه شام و چه بر وجه بحر
همه روستايند و شيراز شهر

Quid est Cairum ? quid Damascus ? quid terra ?
quid ipsum mare ?

(Id est, quicquid præter duas illas urbes terra marique urbium præterea extat,)

Omnes (urbes) pagi sunt, & sola Schiras urbs est.

Vocatur autem Schiras, ob similitudinem leonini, ingenii, quia شیر leonem significat, & uti leo omnia devorat, sic Schiras omnia, quæ aliunde importantur, absumit. Quod autor noster hoc loco invindendas Regi suo virtutes adscribit, multis fabulosum & vanum esse videbitur; Sed notandum est, auctoris & Orientalium mentem eam non esse, ut rem ita prorsus sese habere, & ipsi credant, & aliis persuasum velint; verum piæ mentis illud desiderium & votum est; ut Rex, Numine adspirante, ingenti hac laude stimulatus, talibus virtutibus ornatiores evadat.

Vmbra summi Numinis in terra.] Rex vocatur umbra Numinis in terra, hoc scilicet nomine, ut miseri & malorum iniquitate afflicti, ad Regem veluti Numinis umbram refugiant, & latibulum suum ab inimicis quærant, perinde uti viatores æstuante Solis calore fessi, umbræ refrigerium requirere solent.

السلطان ظل الله ياؤي اليه كل مظلوم

Rex umbra Dei est, sub quam refugit, quicunque injuria afficitur.

* Ali-

¹ *Aliquantum terra odorifera in balneo quodam die pertigit ex manu dilecti in manum meam.*] Per Orientem præfertim Persidem & Turciam certum terræ five glebæ genus habent, quo terræ visceribus effosso, sme-gmatis loco in balneis utuntur, imprimis femina, quia sordes blandius tollit, & capillos emolliendo splendiores reddit, quod rosarum accessu odoratum redditur, atque tum magis afficit, adeo ut in Perside viris quoque in usu esse soleat.

² *Tumuscuses, an Ambra.*] De Ambra origine propter incertam præstantissimi & celeberrimi medicamenti sedem inter naturæ consultos varie disceptatur, & ambitiose quæritur. Aliqui eam à balænis produci ajunt, quia incredibilis ejus vis in balæna quadam reperta quondam fuit; sed si fides hos suos non destitueret autores, tum ubi maxima balænarum vis & copia est, uberrimus quoque Ambrae proventus esse debebat; hinc Ambra in illa ipsa balæna, non quidem ipsius naturæ munus; sed iniqua alienæ virtutis per absorptionem usura, & stulta inventorum credulitas fuerit; qui suam fortunam & casum, naturam esse temere crediderunt. Alii bovem marinum Ambrae autorem esse tradunt, sed eos pari fortunæ casu, & simili simplicitatis studio abreptos fuisse atque deceptos autumo. Alii insulæ cujuspiam glebam totam Ambrae esse, aliis joco, an serio persuasum iverunt. Alii vero ipsum mare, prout Corallium & alia multa solet, gignere Ambrae opinati fuerunt, quia per maris undas eam in littora subinde ejectam viderunt. Sed vera ejus origo idoneis & gravissimis autoribus hæc est: In extremis Africæ limitibus ad Æthiopiam præalti sunt

montes & alpes, qui ab incredibili apum frequentia obfidentur, quæ illic mellificant, istud mel una cum favis suis, ob calidam cœli intemperiem, Sole liquefcens, in mare tum defluit, tum pluviis, imbribus, aliisque tempestatibus abreptum, in mare deferitur, cui mare aliam formam atque naturam confert, posteaque perfectius in littora ipsius Arabiæ Felicis rursus ejicit. Ex melle esse confirmant illorum locorum accolæ, odor in nonnullis partibus recensejectis atque inventis, atque, quod maximum est, ipsi etiam quandoque Ambrae inhærentes apum exuviæ.

Alioquin ego terra sum tantum, quod sum.] Hic autor noster Sadius seipsum modestiæ causa terram appellat, sui nominis gloriam non sibi; sed Regi suo Abubekero, ut odorifero consortio attribuit, utpote à cujus fragrantia ipse odorem, à cujus splendore ipse quoque nominis sui claritatem acquisiverit.

Pag. 13.

** Discessi propter iniquitatem Turcarum.] Turcæ proprie non sunt gens illa, quæ hodie Græcorum Imperium tenet, ea enim Turcicæ gentis quædam tantum particula est; neque etiam illa est Turcia, quam nos vulgo nunc ita vocamus, quin ipsa gens per se est longe maxima, & amplissimam quoque regionem tenet ultra mare Caspium, quam ipsi proprie Turkistan, id est Turciam, appellant, sub qua & Chatana & Chytæa comprehenditur, nos sine discrimine per locorum istorum imperitiam, totam illam regionem borealem Scythiam nuncupamus, inde proprie gens ista, quæ nunc Græciæ & Asiæ minori dominatur, primam suam originem*

nem traxit, quæ postea ad Muhammedana obsequia à gentilismo suo conversa, primo nomine appellari detrectat, malunt enim audire Mullimani & Romani, quia nomen **تُرْك** Turc ipsorum lingua valde ignominiosum, *latronem* denotat: quamvis Turcæ hoc nomen suum colore quodam derivatum, & sibi impositum falso velint ab Arabico **تَرَكَ** Taraca, deferere, quasi vero gentilismo deserto ad Muhammedanam sectam accesserint: gens alioquin moribus inculta & fera, atque fœda est, adeo ut ipsum gentis ingenium, ipso quoque nomine vere fuerit expressum: quid enim gravius dici potest, quam si quem latronem appelles. Propter ipsam morum Turcicæ gentis fœditatem summus quispiam illorum autor hæc de ipsis pronunciavit:

تُرْك اَكْر مُوَلِّي شُود
 قَتْلَش حَالَل شُود

*Turca etsi sit doctrina summus,
 Tamen eum interficere fas est.*

Alioquin in Muhammedanis quoque sacris magnum atque sanctum doctrinæ nomen est, ut qua omnis morum emendetur asperitas: Turcas vero adeo fœdos esse, ut summum doctrina illorum virum interficere liceat, utpote quem Turcam propter innatam ingenii fœditatem, doctrina emendare non possit: hinc ipsa Ottomannica familia, quamvis illa ortu Turcica sit, tamen gentem suam ab aulæ suæ ministeriis prorsus removet; adeo ut neminem gente Turcam tanquam inutilem in satellitum suorum numerum & in aulæ ministeria adsciscat: quin omnes isti, parentibus Christianis

orti, plerumque in Græcia nati, invitis parentibus impuberes eripiuntur, aut gentium jure bello capri, atque Muhammedanis sacris per ætatem adhuc omnium rerum rudes, partim vi, partim honorum spe, & splendoris specie, initiari atque ad regios usus magna cura & severitate educari solent, atque hi soli sunt, qui regiis ministeriis digni habeantur: ex quibus postea dignissimi quique ad regni ministeria & provinciarum curas promoventur, inceptiores in equestrem ordinem rejiciuntur.

Cum ista Turcarum gens auctoris patriam bello infestaret, auctor peregrinationem suscepit, alibi sapientiæ lucem ducemque quærens, tandem Bagdadi magnum virum Schehab Eddinum invenit, cujus sapientiæ radiis longe illustrior evasit, prout ipse de se testatur in altero opere suo, quod Pomarium inscribitur.

¹ *Quia vidi orbem tumultibus implicitum, capillitii Æthiopum instar:*] Capillitium Æthiopum ob ferventissimum cœlum ita deficcatur, ut arctissime complicatum, nullo pectine explicari possit, hinc magna cura crescens barbarum lanugo oleo perungenda & explicanda sæpius, ne convolvatur, & capillitia, ne tædio sint, prorsus raduntur.

Pag. 15.

² *Tigresque tigrinos suos mores exuisse.*] Turcæ ab auctore lupis & tigribus comparantur ob ferinos suos mores, imò usque adeo gentem illam incultam fuisse, & suo loco etiamnum esse tradunt, ut crudis vescantur carnibus, nec ullum esse poterit dubium, præsertim cum nullis, tum temporis, humanis, neque divinis regerentur legibus; quia Muhammedem postea in Perfide demum amplecti & sequi cœpere.

Intra

Intra urbem cives erant, ut Angeli, moribus optimi: Extra vero erat exercitus Turcarum leonum instar ferocium.] scilicet domi & intra urbes aborigines habitabant Persidis incolæ & cives, bonis vitæ moribus excul- tissimi, adeo ut non homines; sed Angeli esse viderentur. Extra urbes vero ferox grassabatur hostilis Turcarum exercitus, qui omnia crudelissime depopulabatur, adeo ut ipsi non homines, sed lupi, leones & tigres esse viderentur, feræ humano generi infestissimæ.

^a *Saxum habitaculi cordis lacrymarum]* ^b *Adamante perforavi.]* Hic autor antea ctæ juventutis ignaviam ex animo dolet atque deplorat: *lacrymas*, ob splendorem & incomparabilem durissima ingenia commovendi vim, adamanti comparat: hic enim uti omnes alias etiam si durissimas forat & frangit gemmas; sic lacrymæ durissimos mitigant animos, qui saxi assimilantur.

^c *Discessus tympanum percusserunt:]* tympanum dis- Pag. 17. cessus *كوس رحلت* appellatur, immensæ magnitudinis tympanum, quo per Orientem olim castra moturi, pulsato, discessus inculcabatur militi. Viatores quoque eodem modo comitibus suis itineris tempus adesse indicant. Ottomanica familia nunc tubæ usum quoque habet: hic vero per discessus tympanum, fatalis necessitas atque abitus intelligitur.

^d *Beatus est ille, qui bonitatis palmam reportavit.]* autor proprie pilam reportavit dicit: quia in Perside ludum habent, ubi certum campi spatium certis limitibus circumscribunt, tum pila in medio posita, aliquot equites fustibus clavarum in modum

incurvis, instructi, de pila illa extra limites præscriptos promovenda acerrime certant, atque ille, qui eam expulerit, reliquos superans, palmam reportavit, & fortitudinis laudem acquisivit: hîc vero bonitatis nomen & palma intelligitur, prout Arabes dicere solent:

طوبى لمن ترك الدنيا قبل ان يتركه
ومهد القبر قبل ان يدخله

Beatus est ille, qui mundum deseruerit, antequam mundus deserat ipsum:

Et qui sepulchrum suum constraverit, antequam illud ingressus fuerit.

** Heus tu, qui manu vacua forum adiisti;
Metuo, ut plenum referas strophium.]*

Per Orientem forum adeuntes obsonia plerumque strophiolis domum deferunt, hîc vero per forum, divinum tribunal intelligitur. Atque serio monentur illi, qui in hac vita nullas bonorum operum impensas faciunt, ut bene secum dispiciant, an in futura vita aliquam felicitatis usuram sperare possint; quippe autor metuit, ne, ut illi, qui sine ære forum frequentant, sine obsonio inanes domum redeunt; sic hi bonorum operum expertes, illic quondam inopes destituantur & miserrime pereant.

pag. 19. ** Ne caput quidem cultus divini gratia genibus innixum extuli:]* Uti supra retulimus, Orientales pietatis studio divina contemplaturi, capita sua togis immergunt, iisque genibus suis innixis, cœlestia meditari solent, quod commodius fit, cum tapetibus humi stratis semper sedeant.

Craftino

*Craftino enim die, cum fati satelles te accesserit,
Invitus linguam contrahes.*

Posuit autor diem craftinum, pro instanti mortis tempore, quia quanto magis vitam producimus, tanto propiores morti sumus. Per fati satellitem, Angelum Afraelem intelligunt, ut qui illo, scilicet perimendi homines, munere fungatur, quæ Muhammedanorum sententia est.

^e *Sacramenti quoque, si quod dixerit, piaculum facile est.]* Pag. 21.

Sacramentum Muhammedanis ritibus trium dierum jejunio, aut decem homines cibis explendo, piatur.

^b *Vt Ali ensis in vagina lateat reconditus.]* Ensis iste primum Muhammedis fuit, fuit enim unus ex octo gladiis, quos ipse, præter unum patria hæreditate relictum, omnes vel hostium præliis, vel amicorum munificentia acceperat, quos etiam propriis nominibus distinxerat, hunc itaque *ذو الفقار* Sulficar appellatum, postea Ali dono dedit, quo ipse Ali postmodum maximas inter hostiles copias longe lateque strages edidit, atque si Ali hunc gladium suum non strinxisset, nunquam tantarum victoriarum, tantæque sibi gloriæ autor fuisset.

ⁱ *Primus erat Ardebehschti mensis Schelaliani dies.]* In Pag. 23.

Perfide à Regum suorum regno æram olim instituere solebant, qui mos usque ad ultimum Persarum Regem Nuschirvani nepotem, Jisdeschirdum nomine valuit, ipsius enim tempore, qui anno à Muhammedis fuga undecimo regnare cœpit, subacta per Saracenos Perfide, Muhammedis æra inducta fuit, quæ quadringentos sexaginta quatuor annos circiter duravit: quia defuit tempore Regis Schelal

Schelal Eddini Ulpii Arslani filius fuit, ille vero regnare cœpit anno à Muhammedis fuga quadringentesimo septuagesimo quinto, mensis Ramasani die octavo, cum Sol ipso meridie arietem ingrederetur; tum enim sub ipsis novi regni auspiciis, cum aliqui viri sapientes Regi gratularentur, inter quos Omer Chiamus Astronomus erat, præsentē Rege de æris sermo forte habitus est: Omer Chiamus inquit: Quid necessum est, hanc æram observare, quin priscorum æram secuti, hunc auspicalem novi regni Augustissimi Regis diem æram instituimus: Quæ vox tanquam oraculum ab omnibus pronis auribus atque animis excepta est. Abrogato igitur Jisdeschirdi instituto, primum novi regni diem, vernum æquinoctium inquam, prima novi anni auspicia pariter atque æram constituerunt; hinc est, quod ipsum verni æquinoctii diem, novo nomine نوروز Neurus, quasi tu Novum Diem dicas, sua lingua appellaverint: Atque primum mensium mensē Ferurdinum, pari Naturæ atque mortalium amplexu constituerint; hinc fit, ut illum Verni æquinoctii diem, inter festos toto anno omnium celeberrimos habeant, cujus celebritas ipso regnante quotannis in majus crevit, adeo ut hunc morem Reges ipsius successores secuti ad hunc usque diem observent, atque hæc causa est, quod autor menses illos Schelalianos appellet, ac si nos eos Gregorianos, aut Iulianos vocemus. Est autem Ardebehischt mensis anni ab æquinoctio verno secundus, nostro Aprili magna ex parte respondens.

^k *Pleiadumque nodulos sive tintinnabula ex arborum fastigiis suspensa.* ثريا Suraja significat Pleiades, & cum fructus

fructus pari densitate ex arboribus penderent, auctor illos Pleiadibus comparavit.

Vnum atque alterum caput per istos aliquot dies præter spem in chartam conjecta fuerunt.] Caput scilicet unum de conversandi decoro & elegancia. Alterum vero de colloquendi modestia & civilitate: primum est caput septimum; alterum octavum.

¹ *Perinde ut domus picturarum Sinensis.]* In Indiæ limitibus magna quædam urbs Sina appellatur, quæ domum continet amplissimam, ubi insigniores regni illius pictores, præclara ingenii sui monumenta, omnis generis admirandas imagines, tanquam artis suæ exempla posteritati imitanda, posuerunt. Pag. 27.

^m *Effigierumque liber Ersengi]* Erseng est liber effigierum nobilissimus, quem Manus pictor divinus omnis generis imaginibus implevit, hunc egregii pictores, ut certissimum artis suæ ducem sequi solent.

ⁿ *Vultus enim formosus non indiget ornatrice, aut purpurisso.]* Vox *مسططه* Meschate significat feminam, quæ puellas & sponfas exornat, vultus purpurisso & aliis fucis pingit, capillos pendulos egregie pectit, nam à pectere vox ipsa deducitur: quia *مسططه* pectinem notat: Persæ istiusmodi feminam *زن پیرایه* Sen Piraje, mulierem ornatricem appellant. Pag. 31..

^o *Quod sapientes Indorum magna Busurschumhuri virtuti objecerunt.]* Busurschumhur composita vox est, conflatur ea ex *بزرگ* Busurc magnus, & *مهر* amor, ac si tu magnum delictum dixeris: nam sapientissimus Rex Nuschirvanus, hoc nomen suo proregi, ob raras ingenii dotes, quas ipse amabat plurimum, proprium imposuit.

^p *Levisque pretii merces Principi tulero.]* Hæc verba de sumpta sunt ex ipso Corano, quia fratres Iosepho Ægyptiorum Principi munera ferentes, in Corano ita locuti fuisse inducuntur; *وَجِئْنَا بِبَضَاعَةٍ مَرْجَاةٍ*. Sed venimus tenuibus cum munusculis. *بَضَاعَةٍ* proprie pecuniæ sortem, hic vero merces & munera notat: *مَرْجَاةٍ* rem vilem & levis pretii.

^q *Altissimaque turris Elvendi radici adstructa humilis cernitur.]* Mons Elvendus in Provincia Hemedana est positus, cum vero in sua patria sit summus, incolis altiorem nunquam contemplatis, montium longe omnium altissimus celebratur: alioquin in Asia & Europa montes extant, quorum respectu ipse vix collis aut verrucæ nomen habere possit. Posita est Hemedana longitudine septuaginta quinque graduum, octo minutorum; latitudine triginta sex graduum & triginta duorum minutorum. Hemedana Spahanam usque est iter octoginta parasangarum.

^r *Formosus quoque sum, sed non in Cananæa.]* Cananæa est Iosephi patria, qui corporis pulchritudine reliquos mortales superasse traditur: Autoris vero mens hæc est: Quamvis ego variæ doctrinæ nomine, & longi temporis usu sim spectabilis, in conspectu tamen proregis, ubi sapientissimorum virorum confluxus est, & ipse humanæ prudentiæ apex cernitur, vix postremus sapientiæ discipulus habear.

CAPVT I.

^a **A** *Rcui astivarii Regis Feriduni, ita inscriptum fuit.]* Pag. 41.
 Feridunus fuit priscis temporibus Rex quidam celeberrimus, plurimorum in hoc terrarum orbe regnorum Dominus, statura corporis præcellsa, ac plane gigantea, hic est ille, qui mortales in classes & ordines primus divisit, ille est, qui asinum ad equam ineundam primus admisit, unde mulus primum procreatus est. Hic est ille, qui trucidavit Regem quendam, Sahacum nomine, quod patrem suum Atabinum jugulasset, satiandis duobus serpentibus, quos natura in humeris illius produxerat, qui non alio cibo, quam humano cerebro satiari poterant, hinc quotidie binos homines pascendis his monstis jugulare mos erat, inter quos Ferudini pater quoque mactatus fuit. Ego autem minime veros istos serpentes fuisse existimo, quod tamen multis etiam doctis viris persuasum fuisse video; sed teterrima ulcera fuisse autumo, quorum maligna edacitas nisi mitigata fuisset inpositis extrinsecus humani cerebri malagmatis, reliquam corporis carnem depastura protinus fuisset. Sahacus iste post diluvium anno millesimo vixisse traditur. de quo plura in Thesauro Regum.

^b *Quidam ex Regibus Chorasana Regem Machmudem filium Sebuchtegni, post excessum illius annis centum hoc modo in somnis vidit.]* Mahmud est Rex celeberrimus, cujus mentio fit, in eo libro, qui *Thesaurus Regum* inscribitur.

^c Nuschirvanus Rex Perfidis, omnium Regum post hominum memoriam longe æquissimus &

benignissimus fuit, cujus rerum gestarum & beneficentiæ egregia monumenta supersunt plurima, regnavit annos quadraginta octo, atque anno regni illius quadagesimo natus est Meccæ Muhammedes, adeo ut Muhammedes licet gentilium omnium acerrimus hostis, & perparcus benignioris judicii de ipsorum virtutibus, de ipso ita tamen pronunciaverit: *ولدت أنا في زمن الملك العادل*
 Ego natus sum tempore Regis æqui: Obiit Nuschirvanus anno à Muhammede nato octavo.

Pag. 47. ^d *Nemo mortalium sub noctua patrocinium concesserit:*

Et si aquila in orbe terrarum non exstiterit.]

Illud aquilæ genus Persæ *هوما* Huma appellant, est vero singularis quædam & optimi ominis avis, quæ in aëre degere dicitur, & in eo ova, pullosque suos excludere. Hæc illi virtus tribuitur, ut ille, quem volans umbra sua contigerit, aut ad regium, aut ad summæ opulentiæ fastigium evehatur: quemadmodum noctua è contrario omnia sinistra, & præcipites rerum humanarum casus portendere solet.

Pag. 55. ^e *Canis dormitorum in spelunca, aliquot dies*

Bonorum vestigia secutus, homo evasit.]

Celeberrima est septem Speluncariorum historia, per Orientem in Latina atque Græca Ecclesia, hi enim persecutionem & tyrannidem Decii Imperatoris propter religionem Christianam fugientes, speluncam quandam religionis suæ refugium habuere, fugientes secutus est quispiam pastoris canis, qui una cum ipsis in ipsa spelunca obdormivit, dormivisse vero traduntur secundum nonnullos perpetuos trecentos decem annos, postea vero longo hoc somno denuo soluti inter mortales versati sunt:

sunt : Latina & Græca Ecclesia horum memoriæ quotannis festum diem Iulii mensis vigesimum celebrant : Muhammedes in suo Corano eorundem quoque historiam peculiari capite conscriptam habet, Christiani & Muhammedani ex hac historia magnum resurrectionis argumentum eliciunt. Muhammedani suæ superstitioni indulgentes, huic cani quoque, altum stertenti, uti & balænæ Ionæ, & aliis nonnullis animalibus ratione carentibus, Paradisum & æternam beatitudinem adscribunt.

^f *Prætoris cujusdam in Uglumischia aula vidi filium.*] Uglumischus Rex quispiam fuit, à magno Principe Change genus ducens. Pag. 57.

^g *Quodam die in consortio Regis in Thesaurò Regum historia illa legebatur :*] Per *Thesaurum Regum* hic intelligitur præclarum opus, carmine à divino Poëta Ferduso conscriptum, quo ipse licet rusticus, nullis artibus atque disciplinis imbutus, incredibili tamen naturalis judicii atque ingenii felicitate, res gestas priscorum Regum argutissimis versibus ingeniosissime est executus; unde Orientis Regibus variæ fortunæ, atque omnis prudentiæ exempla peti solent. Pag. 61.

Paradisi virginibus Purgatorium est Infernus :

Contra Infernales roga ; utrum illis Purgatorium non sit Paradisus.

Purgatorium Arabibus *اعراف* appellatur, à voce *عرف* Arafâ, quæ scire significat, quia scilicet illi, qui sunt in Purgatorio, ut medio inter utroque loco positi, cognoscent eos, qui in Paradiso & in Inferno sunt.

^h *Hormusum gestanda corona autorem rogarunt :*] Hormusum. Pag. 67.

musus iste fuit æquissimi Regis Nuschirvani filius, qui regnavit per annos duodecim; hic primus coronam gemmis fulgentem capite gestavit.

Pag. 69. ⁱ *Discessus tympanum fati manus pulsavit.] De hujus tympani magnitudine & usu, uti & fati fatellite, Afraele scilicet, superius dictum est.*

^k *Quodam anno in templo Damasceno ad caput sepulchri vatis Johannis:] sepulchrum illud est Damasci in famosissimo illo templo, quod Christianis templum divi Iohannis hodieque appellatur, Arabibus vero جامع بني أمية Schami bene Ummiæ dicitur.*

Pag. 73. ^l *Religiosus quidam Bagdado oriundus, precibus votisque mire potens apud Deum, ab Hoschaso Iosepho vocatus, itaque compellatus fuit.] Hoschasus Iosephus, id est, Iosephi filius, Rex Muhammedanorum fuit, uti Nuschirvanus æquitatis exemplum, sic ille portentosum iniquitatis monstrum fuit; ille templum Meccanum destruxit & instauravit, quæ nunc extat Fani fabrica, ipsius opus est: Muhammedanorum sexcenta millia trucidasse dicitur, vel octodecim millia in carcere ipsius jussu perempta fuisse traduntur, quibus captis pro alimento lotium & stercus asininum propinabat: regnavit annos quatuor & unum mensem.*

Pag. 77. ^m *An nescit ille, sacra adis ararium buccellam esse pauperibus, non vero epulas diaboli sodalibus.] De sacro illo Muhammedanorum ærario, & ejus administratione hoc loco paulo prolixior est historia, ideoque meliori occasione eam consulto reservamus.*

Pag. 81. ⁿ *Aquila ideo omnium avium censetur præstantissima, quoniam vescitur ossibus, ceteraque animantia non dilaniat.] Hoc idem illud aquilæ genus est, cujus supra litera ^d mentionem fecimus, in aëre degit ova, & pullos*

los in eodem excludit, nullis latrociniis dedita, offibus folis vescitur, quæ humi jacentia, seipsam demittens, rostro correpta in sublime subducit, quia ipsa pedibus carens, terram non calcatur, nec colitur.

° *Atram Auriculam rogarunt:*] Atra Auricula Persis *سياه گوش* Siah Gusch appellata, est animalculum leonis affecla, quod mira sagacitate leoni, velut domino suo, prædas suas investigare & prodere solet, unde & postea prædæ reliquias, laboris scilicet sui mercedem, à leone accipit, impense verbò cavet, ne propius eum accedat, metuens ne & ipsam dilaniet.

^P Si vero manum ejus potentia felicitatisque culmen viderint amplexam, Pag. 93.

Laudantes manus pectori imponunt.]

In Oriente modestiæ index, est manuum pectori impositio, hinc cum inferiores superiores salutant, vel iisdem ad interrogata respondent, vel ministri suis dominis ministrant, ambabus manibus pectori impositis, id ipsum facere, solent.

^q Cum templum Meccanum mortalium preces audiat, ideo Pag. 97.
ex remotis provinciis

Illud visum adeunt per multa milliaria.]

Muhammedani tradunt, preces ante nigrum, quod in templo Meccano est, saxum; item inter saxum illud ejusque templi fores, ad ipsas quoque fores; in loco, ubi Angelus Gabriel olim apparuit: in loco illo, ubi Abrahamus quondam stetit; denique ad fontem Ismaëlis rite effusas, à Deo audiri: hinc religione facerrimi istius loci, & spe precum suarum illico audiendarum, eo mortales ex remotissimis orbis partibus quotannis undique frequentes confluent.

^r Carn-

Carunus interfectus est, quia quadraginta habuit domos ære plenas.] Carunus Mosi patruclis fuit, ejusque affinis, sororis conjugio devinctus. Narrant Arabum monumenta, imperatum à Deo Mosi fuisse, ut legem aureis literis describeret: ille, cum se nullum aurum habere prætenderet, à Deo Chymica scientia instructus fuit. Carunus autem valde egenus, numerosa familia oneratus, cum Deum religiose noctu coleret, & jejuniis seipsum interdium maceraret, misertus ejus egestatis ex animo Moses fuit, eumque Chymica illa scientia imbuit, ut familiam commodius aleret, & Deum religiosius coleret, Carunus Chymicæ artis beneficio immensam divitiarum vim confecit, adeo ut autor quadraginta domos ære plenas eum habuisse tradat. Hinc opum fiducia Dei cultum deferere, Mosemque superbe contemnere cœpit. Deus postea Mosi imperavit, ut à Caruno opum quinquagesimas exigeret, computatis igitur opibus, cum quinquagesimæ in immensum excrescerent, Carunus eas, tanquam iniquum petenti, his verbis præfracte negavit. Crastino die convocabo urbis populum, causamque hanc coram eo disceptabimus, si tu me conviceris, eas dabo; sin minus, liber ero. Erat autem inter Israëlitas, quædam pulchritudinis quidem inusitatæ, sed pudicitia vulgatæ femina, quam Carunus accersitam ita compellat: cras populus convocandus est, si tu Mosem stupri palam postulaveris, teque gravidam ex eo esse asserueris, magnum à me obsequii tui præmium feres: illa conditionem turpissimi quæstus spe lubens accipit. Sequenti die Carunus populum convocat, Mosemque

que invitat : Populus vero vatem suum ita affatur :
 O Moses tu orationem nobis habeas, & bona vitæ
 præcepta doceas : Moses cum inter alia & hæc
 moneret : *Quicumque stuprum commiserit, illum lapidibus
 obruam.* Carunus assurgens ait : Quod si ipse stuprum
 commiseris, quodnam tuum supplicium erit ? Mo-
 ses inquit, si reus sum, idem supplicium feram. Instat
 Carunus : Nonne huic feminæ stuprum intulisti ?
 Nonne illa asserit, ex te gravidam se esse ? Illa digi-
 to monstrata tandem surgit, sed Numinis reveren-
 tia & conscientiæ turpitudine trepida atque victa,
 non quidem falsum crimen, sed rem ipsam hoc mo-
 do liberrime passa fuit : Moses innocens equidem est,
 Carunus autem sceleris, cuius eum arguit, ingens
 mihi præmium promisit, meque insidiosè instruxit,
 ut Mosem stupri postularem. Ego vero Deum ve-
 rita, illius vati falsa crimina affingere non possum.
 Moses his insidiis commotus, abiit, & Deum ar-
 dentibus precibus supplex oravit, qui illi, quæ fieri
 vellet, integrum fecit ; terram ipsam ipsius obsequi
 imperio ad devorandum Carunum. Hinc Moses
 consilii certus, ad Carunum reversus, eum aureo so-
 lio suo infidentem, & pretiosissimis pulvinaribus in-
 nixum vidit : sed Moses terra baculo suo primum
 pulsata, mox eo protento, solium ipsius monstravit,
 quod statim terra haustum fuit : Carunus vero re-
 pente exiliit, Moses tamen imperat, ut terra Caru-
 num quoque devoraret, adeoque ille genuum te-
 nus humi demersus, miser precibus supplex Mosem
 orat ; sed Moses minime respiciens, eum terræ de-
 vorandum imperat, qui una cum tota familia & do-
 mo misere absorptus fuit. Tradunt Arabum monu-

menta, Deum Mosem oraculo monuisse; O Moses, quater tuam imploravit Carunus supplex misericordiam, & tamen illi propitius non fuisti; profecto si meam semel supplex expetivisset clementiam, ipsi equidem propitius fuisset. Tum dixere filii Israelis, Moses perdidit diris suis Carunum, ut ipse divitiis illius potiretur; Moses his accensus sermonibus, ipsas opes quoque diris execratus & detestatus fuit, adeo ut omnia terræ voragine hausta perierint.

Pag. 109. [†] *Quidam mancipiorum Omeri filii Leisi, fuga elapsus, ab insectantium manu correptus, denuoque reductus fuit.]* Fuit Omerus Leisi filius Muhammedanorum Rex, moribus commodis atque facetus: de quo alibi plura.

[†] *Cum funditore si pralium commiseris;
Proprium caput recordia vulneras.]*

Imperitum scilicet cum probatissimo & peritissimo funditore prælium committere, amentiam arguit; atque eum non tam hostis prudentia, quam propria focordia debellat; adeoque in omni hominum genere, autor noster arti atque virtuti nominis locique fastigiumtribuendum, inertiae vero humilitatem adsignandam esse censet.

Pag. 111. [¶] *Rex Susorum:]* Susa Persis سوسن Seusen, Chorasanæ provinciæ urbs amplissima, inter Huram & Nisaburam posita, multorum virorum in omni doctrinæ genere ortu clara & nobilis, longitudine octoginta octo graduum, triginta minutorum; latitudine triginta quinque graduum, viginti minutorum.

Pag. 117. ^{*} *Tu aut serpens es, quemcunque enim videris, pungis:
Aut noctua, ubicunque enim confederis, omnia vertis.]*

Noctua

Noctua Hebræis etiam חַשְׁמַל & חַשְׁמַל Ianschof, id est, noctua five tenebrio appellatur à חַשְׁמַל Neschef, quæ vox tenebras & noctem denotat ; ita denominata , quod lucem & diem fugiens , nocturno tempore volare & gemere soleat. Est vero communi Orientalium tessera avis inauspicatissima, quæ suo occur- su quoque mortalium res & consilia turbet , con- fessu ruinam, cædes, incendia, & alia fatalia præsa- giat: Græcis quoque & Latinis dirum ostentum & feralis habita. Cum Pyrrhus Epirotarum Rex equo insidens Argos peteret , & hastam erectam ferret , noctuam obviam hastæ illius insedisse, & ingloriam atque ignobilem plane mortem, qua ipse occubuit, ferali præfagio suo ostendisse narrat Ælianus, lib. x cap. xxxvii.

¹ *Cosrois corona inscriptum fuit.]*

Pag. 119.

Cosroes est filius Siausii, Siausius pater in Turciam profectus, matrimonium cum Ferasiabi Turcarum Principis filia contraxit, cumque nominis illius fama inclaresceret, focer ipsius Ferasiabus generum suum metuere cœpit, ne forte aliquando regnum sibi eri- peret, quem ideo primum in vincula coniectum, po- stea clam interfici iussit ; Tum Ferasiabi filia ex eo gravida, Siausium Cosroen peperit, quem avo cela- tum, alibi clameducandum dedit. Qui cum optime educatus animo. & corpore maturuisset, clam inde iter suscipiens , ut sanguinarium avi materni ani- mum effugeret, Babylona profectus est; atque cum eodem tempore mortuus esset Ciausius, ille regnum ejus occupavit , cui Persis postea sese subjecit ; regno igitur firmato , magno exercitu avum ma-

B b b b 2

ter-

ternum Ferasiabum petiit, quem post multa prælia & clades, quod patrem suum occidisset, interfecit, indeque ex Turcia infinitum Turcarum numerum in servitutem abduxit; tum Belcham petiit, ubi regni fundamenta jecit, populum in classes suas distinxit, postquam regnasset sexaginta annos, obiit, cui Cheresabus Ceicebadi filius in regno successit.

Pag. 121. ² *Iuvenis perinde ac gravis vino Elephas, singulari quodam fastu & robore superbus incescit, ut ferreum montem loco proruturus videretur.] Elephantorum potus aqua est; sed cum eos ad bella & certamina adhibere consilium est, tum inebriantibus vires ipsorum corroborare, atque animos accendere solent, ut facilius ad rabiem & furorem concitati, crudelius in hostes suos sæviant.*

Pag. 125. ² *Quidam Purpuratorum Suelnununum Ægyptium adiit, ipsiusque vota & bona omnia expetiit.] Duo sunt viri, qui hoc cognomento in hoc terrarum orbe notabiles fuerunt, alter est vates sanctissimus Ionas, à pisce deglutitus, & post triduum in litora denuo incolumis eiectus. Alter est ذو النون Suelnun Ægyptius quispiam, gentibus illis sanctus habitus, qui nomine Lubanus, cognomine Abufeis; ob res gestas vero Suelnununus appellatus fuit; quia aliquando navi quadam iter fecit, & cum plures alii vectores eadem navi veherentur, quispiam illorum pretiosam quandam gemmam forte fortuna amisit; & cum omnes, qui aderant, noti essent, solus Lubanus tanquam ignotus & externus, furti suspicionem incurrit; & quamvis ille furtum verbis primum, mox sacramento religione detestaretur, ejusque suspicionem à se remove conaretur, fidem tamen externus invenit*

venit nullam: hinc miser furti suspicione turbatus, precibus supplex apud Deum tantum effecit, ut piscis quidam ex mari prodigiose emergens, gemmam illam integram retulerit, atque hanc ob causam Suelnun, id est, piscis Dominus, appellatus fuit: quia سو Su, dominum, atque نون Nun piscem notat. Haud temere uterque hoc nomine exornatus fuit, cum singulari quodam fato, alterius vitæ, alterius vero famæ, nocere piscis non potuerit. Illi sacra, huic profana historia fidem facit.

^b*c* Impostor quidam crines suos, perinde ut sacra Alis progenies, revinctos habebat, se sacrum mentiens.] Inter Muhammedanos sacrosancta est Alis progenies, ut quæ vatem Muhammedem per femininum sexum contingat, nam cum ipse Muhammedes nullum masculum reliquerit, & Ali filiam ipsius Phatmam, uxorem habuerit, ex eaque duos masculos Hufinum & Hafanum susceperit, hæc quasi vera stirps, et si per feminam tantum vatem contingat, autoritate ipsius vatis esse censetur: hinc omnibus Muhammedanis tam feminæ, quam masculi, inde originem trahentes, sacrosancti haberi & æstimari solent. Cum vero privilegiis reliquo hominum generi plurimum præferantur, hinc fit, ut multi ignaviæ & ambitionis ergo, stirpem istam mentiri soleant; ut ea ratione inter mortales majori in veneratione, & quadam autoritatis licentia vivere possint. Agnoscuntur habitu à cæteris hominibus insignes, plerumque capita viridibus fasciis revincta habent.

^d Ego hominem istum in victimarum festo Basra vidi, quoniam modo Meccana veneratione insignis erit.] Basra urbs est amœnissima ad Tigridis fere ostia posita, omni-

bus ad vitæ sustentationem necessariis abundans, longitudine septuaginta quatuor graduum, latitudine unius & triginta.

* *Alius quidam ait : pater ipsius Melatia Christianus fuit, quomodo itaque sacra stirpis decora acquisiverit.*] Melatia est Asiæ minoris urbs, ultra Ancyram posita, fertilium arborum copia, frugibus & fructibus, præsertim vero multis juglandibus & avellanis foecundissima, rivulus undarum liquore memorabilis, urbis mœnia præterfluit, qui adjacentes hortos longe frequentissimos aquis suis irrigat atque foecundat, hiberno tempore acerrimo frigore infestatur, sedes Ottomannicæ quondam familiæ, priusquam ignota adhuc & ignobilis, grande illud Asiæ imperium moliretur; sita est longitudine graduum unius & sexaginta, latitudine triginta novem graduum, octo minutorum.

^f *Carmenque ipsius in libro Divan Envari reperitur; quomodo iste illius autor erit?* دیوان Divan proprie Tribunal significat, in quo controversiarum sententiæ, & reorum judicia ferri solent; atque hinc Orientales suos libros, præsertim carmine scriptos دیوان appellant, cum in iis de variis Poætæ sententiam suam libere proferre consueverint. Vel quia juxta tribunalia & fora publice omnis generis merces, oculorum oblectamenta veneunt; adeo ut liber iste sit quasi omnis & variæ eruditionis officina, & memorabilium penus quispiam, quibus eruditorum animi suavissime oblectari & refici possint. Envari seculi sui doctissimus Poëta fuit, qui opus suum Divan appellatum carmine erudito conscripsit, quo ipso æternam nominis sui memoriam consecutus est.

^g *Vt amicorum animum tibi devincias ;*

Pag. 131.

Vel patris hortum divendito.]

Autor proprie dicit , ut amicorum animum tibi devincias , patris hortum divendere præstat : sed ille loquendi mos , & Persicæ linguæ genius est , quem sensum nos eo sermone , quo debuit , Latine expressimus.

^h *Quidam filiorum Haruni Reschidis , patrem suum accessit :*] Harun Reschides cognomento Abu Schefer appellatus , fuit unus ex Muhammedanorum Imperatoribus, vir corpore procero, & crasso, colore candido, animo liberalis, benignus, fortis, multis gravissimis proeliis victor; ille est, qui Imperatorum Muhammedanorum primus atque ultimus Meccam peregrinantium religione & moribus , solito tempore invisit, sepultus jacet in maxima & florentissima Chorasanae urbe Neucana : quæ posita est longitudine octoginta duorum graduum, unius & quadraginta minutorum: latitudine triginta trium graduum & octo minutorum, fuit Chalifarum Abafidarum sextus Chalifa , regnare coepit anno à Muhammedis fuga centesimo-septuagesimo.

Sapientum nonnulli in Cosrois aula de quodam differabant negotio.] كسرى Arabes Kasra & Kisra pronunciant, Persæ vero Kisra dicunt, est cognomentum Regum Persicorum, quemadmodum suos Romani Cæsares , quam vocem ita Arabes قيصر Keisar scribunt, Abessini Bechasch, Ægyptii Pharaones , Turcæ Chakan, atque Sinenfes Fagfur appellant , ita Persæ suos Reges كسرى Kisra, id est, Cosroes vocitant, est vero vox كسرى Kisra corrupta à Persica voce خسرو Chosroeu.

ⁱ *Æthiops*

ⁱ *Æthiops vultu equidem adeo erat deformis, ut ipsa etiam Sachra ad aspectum ipsius horresceret.]* Sachra est una ex furiis infernalibus; quæ tam prodigiosa deformitate esse traditur, uti cæteris quoque furiis ideo sit terribilis; illa est, quæ Regi Salomoni annulum furripuit.

^k *Ipsiusque axilla perinde ut infernalis picis, fons fœtebant.]* Quia Æthiopum corpora, ob flagrantissimum cœli æstus, sudori & putredini quam maxime sunt obnoxia, adeo ut singularis mundities ipsis conservandis requiratur, cui plurimum serviunt frequentissimus balneorum atque tonsorum usus, quorum beneficio superflui pili, præsertim sub axillis, & alibi raduntur, sudores fœtidi eluuntur, corporumque valetudini consultum itur; quod nisi diligentissime observetur, pilosæ corporis partes, præsertim axillæ, fœtorem putri & rancido sudore terribissimum plane exhalent.

Pag. 143. ⁱ *Hypocrita fame stimulatus si solus fuerit, domi, quæ omnium deliciarum sit plena;*

Ratio minime admittit, ipsum jejunii religione à comedendo retentum iri.]

Hypocrita in Persico textu vox Arabica مُلْهِدٌ Mulhid habetur, quæ hominem impium notat, qui licentioso vitæ genere exultans, mortuorum resurrectionem, & futuram vitam æternam negat:

Historia: *Alexandrum Magnum rogarunt: Orientem & Occidentem quomodo tu cepisti, cum prisca Reges arariis, regnis, atate, exercituque te longe superiores, eos subigere non potuerint?* Alexander Magnus corrupte Scender, cognomento رومي Rumi, id est, Græcus, vel ذو القرنين Suelcarnein, id est, bicornis appellatur: Mire disce-

disceptatur inter Orientales , quam ob causam ita vocetur, verior autem sententia hæc est, ipsum dominum orbis fuisse suo ævo potentissimum, & cum orbis ipsis propter Orientem & Occidentem duobus cornibus fuerit assimilatus, hinc ipse dominus duorum cornuum , id est , Orientis & Occidentis cognominatus fuerit , adeo ut illud cognomini Magni valde respondeat. Regnum autem cornu comparari in sacra pagina sæpe occurrit , propter singulare robur, quo regna pollent, idque fit , quia animalia potissimam suam vim in cornibus habent, quibus salutem suam ab hostibus fortiter defendere, eosque perdere possint. In sacris literis, apud Danielem capite octavo, unum ingens cornu Alexandro Magna tribuitur , quod postea frangitur , quo ipso ipsius adhuc juvenis immatura mors , atque præceps vasti imperii ruinæ denunciatur, cujus loco alia quatuor cornua subnata dicuntur, quibus regni illius in quatuor principatus divisio prædicta fuit.

CAPVT II.

Historia : *Quendam Mecca vidi religiosum , qui capite in limine templi Meccani posito , ingemiscens dicebat :*] Notandum est limen templi Meccani venerationis causa ad humanæ staturæ modum sublimē attolli. Pag. 147.

^a Historia : *Abd Elkadir Gilanensis in templi Meccani vestibulo , vultu minutis lapidibus imposito , ita dicebat :*] Gilan provinciæ nomen est , sunt autem ejus nominis provinciæ quatuor , celebriores sunt Gilan Reschut , & Lachschan , ejus provinciæ incolæ Pag. 149.

vescuntur pane ex-oryza, quæ magna ibi feritur copia, abundant quoque piscibus: sita est longitudine septuaginta quatuor, quinque & sex graduum; latitudine triginta quinque & sex graduum.

Pag. 151. ^b *Amor Cordatorum in absentia & presentia semper est idem.]* quid per cordatos intelligat autor, superius pagina 536 patet.

Pag. 153. ^{*} *Bonis operibus certa, & quicquid lubuerit, gesta; Nihil interest, capiti coronam imponas, an pauper mendicitatis notam humero assuas.]*

In Arabia moris est, & in Perfide, ut mendici notâ humeris suis assutâ omnibus egestatem suam publice profiteantur.

Pag. 155. ^c *Ecce religiosum illum! qui religiosi pallium gestabat, Sacrum templi Meccani velamen asino tegmen fecerat.]* Muhammedani locum istum, quem sacrum opinantur, quotannis novo & sumptuoso velamine operiunt, quod velamen, anno elapso, alio denuo novo inducto, aufertur: illud vero sacrum & venerabile omnibus habetur, quia sacerrimi loci Majestas, si Diis placet, illud contactu suo sacrasset: ideoque illud profanis usibus adhibere grande est nefas. Cum vero Ottomannica familia, post expugnatam Ægyptum, templi Meccani curam sustineat, quæ ad Ægypti regnum proprie spectat, illa quotannis novum velamen Constantinopoli, terrestri per Damascum itinere, magna cum ostentatione & pompa Meccam mittit, cui sese ingens peregrinantium turba comitem adjungere solet, quæ Meccam & Medinam religionis causa invisit.

^d *Vereor*

^d Vereor equidem, ô erro, ut ad Meccanum templum pag. 157.
pertingas,

Hac enim via, qua tu insistis, in Turciam ducit.]

Proprie textus habet vocem Arabicam **أعراب**
Arab, quæ gentem incertis sedibus per campestria
& deserta vagabundam denotat; hic itaque vagum
& vanum viatorem intellige, qui verbis quidem
& religionis specie Meccam; sed re Turciam petit.

Historia: *Quidam piorum montis Libani, cujus celebre per* pag. 161.
Arabiam nomen, & miracula famosissima erant, templum
Damascenum, (preces fusurus) ingressus, in ora cisterna cal-
caria, cum manus pedesque ablueret, pede forte labascente
in cisternam illapsus, agerrime evasit.] Templum illud Da-
mascenum, jam **جامع بني أمية** Schami bene Um-
miæ appellatur, quondam Christiana pietate per
Arabiam vigente, à Christianis extructum, iisque
diu proprium fuit, donec tempore Muhaviæ Mu-
hammedanorum Principis, partem templi illius
mediam, Orientem spectantem, Christianis vi eri-
puerint, Fanum suo Muhammedi sacrandam. Tem-
porum vero lapsu Velidus Abdelmeleci filius
Christianis alia templa construenda concedens, re-
liquam augustissimi templi partem, quæ Christianis
olim superfuerat, quoque ademit, adeoque totum
illud templum, quod Christianum fuit, Muham-
medanum fecit. Adornando vero huic Fano proxime
illius murum calcem accumularunt, quem locum
كلاس Kellasa, id est, Calcarium à **كلس** Kils Calce
ibidem copiosissima appellarunt. Postea Nureddi-
nus Mahmud Sengi filius eodem calcario loco an-
no à Muhammedis fuga quingentesimo quinquag-
esimo quinto Gymnasium condidit, quod etiam-

num كلساء Kellasa, id est, calcarium appellatur, quingentesimo septuagesimo anno, id ipsum incendio conflagravit, quod postea Saladinus Syriæ Rex denuo instauravit, sed ejus Musæa adeo angusta struxit, ut non nisi singula singulos capiant. In media Gymnasii area est cisterna illa calcaria, sesqui hominis staturam profunda, ubi Muhammedani ritibus suis indulgentes, antequam preces fundant, manus pedesque religiosissime abluunt; atque inde per Gymnasii ostiolum in ipsum Fanum ingressus patet.

Pag. 163. * Aliud vero tempus, quod cum Hafasa & Sineba transi-

gebat.] Hafasa Muhammedis uxor, filia Omeri fuit, qui post Abubekerum Muhammedi in imperio successit, quam biennio ante fugam ipse sibi matrimonio junxit, junctam postea repudiavit, Oraculo vero monitus repudiatæ conjugium repetiit, quæ præmortuo Muhammede imperante Osmano Medinæ obiit, ætatis suæ anno sexagesimo sexto.

[Sineba,] Notandum est Muhammedem, contra Mosaicæ Legis & Evangelii normam, imo contra sua ipsius instituta, plures uxores habuisse, quam aliis ipse in Corano suo concessit: ex Corani enim præscripto, quem divinum librum esse jactat, aliis non plures, quam quatuor uxores concedit; ipse vero exlex unam & viginti habuit, ex quarum numero sex repudiatis, quinque defunctis, illi superfuere decem, novem domi suæ aluit, decimam vero domum nondum duxerat: atque inter novem illas, quarum singulæ suas cum vate concubitus noctes habebant, Sudam repudiare constituerat; illa vero supplex Muhammedi facta, inquit: Ego ut
viri

viri minime appetens, noctem meam Aischæ dedi, peto ut non repudiata in resurrectionis die inter mulieres tuas susciter, precibus his admissis, Muhammedes novenas vices subire debebat, Aischæ, Hafasæ, Em Selemæ, Em Habibæ, Sefiæ, Sinebæ filia Hasclesi, Meimunæ & Schujeriæ, quarum singulæ singulas noctes, Aischæ vero Abubekeri filia duas noctes, alteram suam, alteram Sudæ munere habuit; hic vero Sinebæ Hafimæ filia intelligitur, quam anno à fuga tertio duxit, quæ postquam trimestre in conjugio exegisset, anno quarto obiit.

^a *Quidam rogavit illum, qui filium amiserat :*

O clara stirpe oriunde senex sapientissime.

Ex Ægypto odorem indusis illius subodoratus es :

Quomodo in puteo Cananeo illum non vidisti?

Hic intelligitur patriarcha Iacobus, stirpe sua vere clarissimus, qui filium suum Iosephum amiserat. *In puteo Cananeo:* Cananæa fuit habitatio ipsius Iacobi, atque puteus ille duabus parasangis à Cananæa vix distabat, hodie circa eum Muhammedanorum Fanum cernitur, cum adstructo quoque pago, quod Damasco iter facientibus Hierosolyma occurrit :

^b *Historia :* *In templo Baalbeccano pro concione verba faciebam.]* Baalbecca Syriæ urbs fuit antiqua, muris cincta, arcem habuit munitissimam & amplissimam, arboribus, fluviis, fontibus felix, & omnibus rebus abundantissima, domos ex marmore constructas, adeo ut per totum Syriæ regnum nulla fuerit urbs, cujus ædificia hisce æquari possent, distat Damasco miliaribus octodecim, longitudine sexaginta graduum, quadraginta quinque minutorum, latitudine triginta trium & quinquaginta minutorum.

Nunc vero vicus est valde jucundus, sesquidiei iter Damasco distans, nullus in toto Syriæ regno locus est, qui fœcundissimi soli beneficio, atque aquarum copia, suos cives atque advenas viliori pretio liberalius alere possit: Templum illud, de quo autor loquitur, à Chalido Velidi filio conditum, in ipso vici meditullio positum est.

Pag. 165. ⁱ Obrepente itaque tadio captus ingemui, quod asinos meliora frustra docerem, speculumque cæcorum foro exponerem.] In India & Perside mos est; ut pauperes honestius mendicaturi, speculum circumferant, quod obviis submisce exhibent, qui eo inspecto, quasi aspectæ suæ humanitatis & pulchritudinis præmium, stipem exhibitori largiuntur.

Pag. 167. ^k Dulce quidem est sub Mugilana arbore in deserti itinere decumbere,

Itineris nocte; sed vita discrimini exponenda erit.]

Mugilana, Perfici magnitudine, spinosa est arbor, quæ in itinere Meccano ejusque deserto cre-
scit, spinas habet longas & nigras, qua sola viato-
res, per desertum aliis lignis destituti, ignem alunt:
sub ista arbore, tanquam unico umbræ præsidio,
viatores, itineris æstusque tadio fessi, decumbere
solent; sed cum Arabes latrociniis fueti, desertum &
vias sæpissime infestent, nemini soli, sine vitæ dis-
crimine decumbere, & somnum capere liceat.

Pag. 171. ^l Tua rei quid confert pauperum penula, lacera vestes,
palliumque pannosum?

Quin improbis actionibus abstineto:

Haud opus est, ut mitram gestes ex pelle ovilla;

Animo virtuteq; religiosus esto, mitramq; regiam gestato.]

Notum esto in Perside Schirvanenses, Caraba-
gen-

genes, & Afirbanschkanenses, imo plerosque Persas mitram ex pelle ovilla gestare; sed cum religiosi omnes eam in illis locis ubique gestent, autor eam tanquam propriam iis assignavit. Pro *mitra regia*, textus proprie Tataricam habet, quia Tatarorum Principes & magnates, ex pretiosissimis pelibus mitras suas conficiunt; sed per *Tatarorum mitram* Muhammedanam intelligas, necesse est; alioquin si Muhammedanus pileum, aut mitram Christianam, vel Christiani hominis, citra necessitatem gestaverit, aut cingulo ejus accingatur, lege sua religionis Christianæ reus, capitis damnatur. Tanta enim in Christianos per Muhammedanam legem est iniquitas, ut vix ulla per summam injuriam major esse possit.

^m *Historia: Pedes quidam capite pedibusque intectis, cum (Meccam religionis causa peregrinantium) comitatu ex urbe Cufa prodiit.*] Cufa urbs ad unum Euphratis cornu posita, quondam nobilissima & florentissima, omnibus vitæ necessariis non tantum; sed etiam deliciis affluentissima, summi templi & plurimorum mausolæorum splendore instructissima, magnitudine mediam Bagdadi partem æquans, populo quoque frequentissima, unde etiam, à populi inquam frequentia, nomen habere creditur, quia Arabes de arena dicunt: *كوف الرمل اذا تركب بعضه بعضا* Kuf Erremeli &c. quando alia alii accumulatur. Nunc temporis vero omnia disjecta sunt atque everfa, adeo ut quatuor summi templi parietum, & aliorum ædificiorum hodie nulla supersint vestigia, quia Bechfecana gens omnia ipsius templi & mausolæorum fundamenta ex terræ visceribus quoque eruit, ut sibi domos

domos construerent , adeo ut ne fundamentorum quidem ulla supersint vestigia , & merito excidii exemplum haberi possit; cum tamen nostri auctoris tempore inde frequentissimus comitatus Meccam peteret, uti nunc Damasco & Cairo fieri solet, distabat quatuor dierum itinere Bagdado , posita longitudine sexaginta novem graduum , viginti sex minutorum : latitudine triginta unius , & triginta minutorum : hîc sepultus jacet Ali Abutalibi filius, quartus Muhammedis successor , ad cuius sepulchrum Muhammedani undique frequentissimi confluunt, propter summam viri, quam inter suos obtinuit gloriam , tum propter incredibilem eruditionem, tum propter fortitudinem incomparabilem, quibus ea gessit, quæ alii præstare non potuerunt: primus ille ad Muhammedana sacra accessit, impuber , ipso Muhammede hortante , quatuor annos novem menses & aliquot dies regnavit, quem Cusæ, cum populum die Veneris mane de turri templi ad sacra obeunda, rite advocasset, Abderrahman Mefchemi filius percussit, ex quo vulnere ipse proximo die Dominico sub noctem obiit , ætatis suæ anno sexagesimo tertio, secundum nonnullos sexagesimo quinto. Hic est ille, cui, quo loco eum jam sacrarum ipsius consortem habiturus esset, roganti Muhammedes respondit : Nonne tibi satis fit , si apud me illo sis loco, quo apud Mosem Aron fuit: Ali fuit Muhammedis patruelis atque gener ; quia Fathmam filiam illius in matrimonio habuit : occubuit anno à fuga Muhammedis quadragesimo. .

⁂ Quando Mahmudis Palmam contigimus , dives ille (præter omnem spem & opinionem) fato concessit ; religiosus morien-

morientis pulvinari forte adfistens ait :] Locus hic trium dierum iter distat Cufa; Subeida femina ibi Fanum, hospitium egregium, atque cisternas construxit; Meccæ peregrinatores ibidem per triduum morati, itineris tædia loci amœnissimi illecebris solantur.

° Historia : *Quamvis me infinitum venerandus ille sc-* Pag. 175.
nex Schemes Eddin Abu Elferetsch filius Schusi hortatus sit,
ut rejectis Musica illecebris, vita solitaria instituta amplecte-
rer, & in abdito viverem.] Schemes Eddin vir omni eru-
 ditionis genere summus, autoris nostri præceptor
 fuit.

° *Sacer præco intempestive exclamavit ,* Pag. 179.
Nescius quantum noctis elapsum esset.]

Quia Muhammedani, pertinacissimo Christiano-
 rum odio, campanarum usum abhorrent, & viva
 præconum voce, Muhammedis exemplum secuti,
 suos ad preces & sacra peragenda, quinquies ex
 summis turriculis, quas fanis adstruxere, quotidie
 convocant. *Nescius quantum noctis elapsum esset.* Quia
 æstivo tempore ante Solis etiam ortum, hiberno
 vero circiter tertiam noctis horam, omnes ad pre-
 ces obeundas conclamant; adeoque per somnolen-
 tiam clepsammidio intempestive verso, nullo diei
 aut Solis vestigio, à præconibus facile errari potest.

° *Factum istud tuum à prudentum foro alienum est, quod*
scilicet augustum illud seniorum pallium, ejusmodi Musico de-
disti, qui per totum vitæ tempus, ne assem quidem in manu sua
habuerit, neque teruncium tympano suo exceperit.] *دف* Def
 proprie significat tympanum, quod uno latere tan-
 tum pelle obductum, altero vero vacuum est: nec
 malleolis; sed summis manuum digitis leviter pul-
 satur: neque horrido strepitu, ut tympana militaria,

D d d d omnia

omnia implet, quippe vix alias usum præstat, nisi voce simul etiam accinentibus. Altero illo latere concavo atque inani, cantu finito, ab auditoribus præmium suæ artis excipere solent.

⁹ *Talis erat Musicus; Deus illum ab hac beata aula procul dimoveat,*

Nemo illum bis in uno loco lubens viderit;

Profecto quando vox ejus ex ore prodibat,

Mortalibus pili in corpore horrescebant;

Ipsa avis æstivario imposita, vocem illius inconditam horrendens arolabat.]

Moris olim Persarum fuit, ut æstivariis suis tornatiles aves, ventorum indices, imponerent; alii psittacos, colore virides, cæruleos, vel candidos, alii columbos, turtures, pavones, atque aquilas: avium vero corpora intus cava, oribus ipsarum tubuli sive fistulæ immissæ erant, quibus, quotiescunque ventus stationem mutaret, aves versato corpore varios sonos ederent.

Pag. 181.

^r *Suavis vox ex palato, ore, labioque dulci profecta,*

Sive Musica arte temperetur, sive non, animum demulcet,

Si vero cantica, seu soni Uschack, Safahan, atque Haschas,

Ex absurda cantatoris gula profluxerint; ingrata erunt.]

Hi tres sunt Musici toni, sive cantica certis tonis constituta, in Persarum regno ad lætitiâ inventa à Musicis, & propter dulcedinem suam mire celebrata.

Pag. 189.

^r *Tandem ita ad familiam Iachia filii filiorum Helalis per-
vecti sumus.] نجيل بني هلال Nechil bene Helal, in*

Arabia

Arabia loci nomen est, cui familia, quæ eum coluit, de nomine suo nomen dedit; distat tredecim dierum iter Cufa, atque illinc Medinam quatruidi iter est.

Nostine, quid mihi dixerit matutina illa lucinia?

Pag. 191.

Tu cujus generis homo es, quod amoris es expertus?

Camelus Arabis carmine, gaudio, lætitiæque oberrat;

Tu si gaudio carueris, perversa natura bestia eris.]

Familia est in Arabia camelariis, ut camelos itinere fessos, pulsos ad carmina citharis ad itineris celeritatem magis excitent, quia camelis hoc natura ingenitum est, ut fidium vocisque dulcedine capti, veluti amentes, iter suum longe alacrius prosequantur. Hoc enim divinum Musica munus obtinet, ut non tantum homines; sed jumenta quoque illecebris suis exhilaret, & ad ferenda sua tædia inflammet. Proinde etiam sapientum Arabum sententia est, ut cum Rege defuncto, infantulo relicto, regnum ab interrege in spem filii sit administrandum, infantuli ingenium vocis suavissimæ cantu diligentissime explorent, nam si vocis dulcedine captus eam affectare, & lætus auscultare videatur, id certum boni ingenii indicium habent: sin minus, delirum & mentis impotem fore præfagiunt.

Gravissimus quidam scriptor tradit, se quondam per Arabiæ deserta peregrinantem, in quandam Arabum familiam incidisse, atque apud virum quandam ejusdem familiæ diversatum fuisse, cujus universi cameli recenti clade extincti essent, seque à servulo nigro compellatum hoc modo: Tu hac nocte nobis hospes, dominoque meo longe gra-

D d d d 2

tissimus

tissimus eris ; si tu apud dominum meum intercesseris pro culpa mea , tuæ deprecationi procul dubio dominus meus locum dabit. Cum nos mensæ accumberemus , ego ad dominum hoc pacto orationem meam instituo : Non prius cibum cepero , quam huic servulo culpam suam ignoveris : Tum infit dominus : sceleratissimus servus iste , omnes opes meas perdidit , meque ad incitas plane redegit. Quid fecerit , mihi roganti respondet : mira vocis suavitatem pollet , atque camelis meis minister additus , eos oneratos vocis suæ dulcedine adeo excitavit , ut tridui iter veluti amentes , uno die confecerint , posteaque oneribus depositis deficientes expiraverint omnes : sed in tui hospitis tamen gratiam illi culpam remisi.

*“ Camelus cum sit amore captus , latitiaque subsultet ,
Quod si homo ejus expertus fuerit , penitus asinus erit.]*

Celebris asini ob extremam ignaviam atque stuporem fama est , hinc autor hominem amoris expertem asinum vocat , scilicet qui tot manifestis per orbem terrarum indiciis in creaturis ubique extantibus , ad Dei cognitionem & amorem non accendatur , præsertim vero Musices dulcedine non excitetur , illum non hominem ; sed asinum , ignavissimam atque stupidissimam belluam esse.

*“ Pauperis patientiam divitis liberalitati præstare ;
Si Bihramus unum onagrum assaiverit , pauperibusque
totum distribuerit ,
Non unum quidem locusta pedem , quem formica tulit ,
aquaaverit.]*

In historiis geminus hujus nominis Bihramus occurrit , alter Bihramus Schubin , qui vir fortitudinis

nis

nis gloria clarissimus: alter Bihramus Cour, Rex Persarum audacissimus fuit: کور Cour enim onagrum notat, quem cum Rex frequentissime venaretur, à fera illa cognomen tulit; quippe aliis nullis feris, præterquam onagris insidiabatur: adeo ut quodam die onagrum in speluncam fugientem persecutus fuerit, quid illi ibidem porro evenerit, incertum est; cum vero Rex, quo evasisset, ignoraretur, mater ipsius armigerum atque vestiarius, regiæ cædis suspectos, tormentorum cruciatui subjectos peremit, uti faterentur, quid de filio suo factum esset: illum vero in spelunca illa à fera oppressum atque dilaniatum esse, communis omnium sententia est; hinc celeberrimus Poëta Chiamus de ipso ita canit:

بهرام که کور می گرفت همه عمر
بنکر که چه کونه کور بهرام گرفت

En Bihramum, qui onagros semper captabat;
Vt ab onagro tandem captus est!

* *Non locusta pedem, quem formica tulit, aqua verit.*]

Hic non muneris dati pretium, quod pertenuè est, sed dantis animus æstimatur, qui rebus angustissimis tantus apparuit, ut ipsi potentissimo Regi in liberalitatis certamine longe præferatur: convenit res cum illa historia Evangelica, qua pauperculæ viduæ donum apud Deum divitum liberalitati præponitur.

^y *Abu Hureira quotidie invisere per officium solebat Mustapham.*]

Abu Hureira, id est, feliculæ pater, alias paganismi tempore Abd Elschems, id est, Solis servus, aut Abd Omer, appellatus, postquam Muhamme-

D d d d 3 dem

dem sequi cœpit, novo nomine Abd Errahman, id est, servus Dei à Muhammede vocatus fuit; est unus ex familiarissimis Muhammedis amicis, cujuspiam feliculæ multo amantissimus, adeo ut in publico etiam incedens, feliculam suam vestibus tectam circumferret; à Muhammede itaque aliquando in publico conspectus, & quid gestaret, rogatus, feliculam meam gesto, respondit: hinc Muhammedes infir: Tu equidem ob incredibilem, quo eam prosequeris, amorem, Abu Hureira, id est, feliculæ pater appellari mereris, quo postea cognomine lætus lubensque magis, quam proprio nomine, inclaruit. Est eorum septem, qui traditiones Muhammedis posteritatis memoriæ prodiderunt, longe princeps: ille enim post Muhammedis obitum, incomparabili memoriæ felicitate pollens, multa ex vate, ob frequens cum ipso consortium, audita prodidit, quæ aliorum memoriam fugissent: Ille reliquis sex Traditionariis palmam præripiens, solus quinque mille trecentas quadraginta traditiones ex Muhammede auditas, felicique memoria retentas, postea propagavit, donec tandem literarum monumentis consignata in lucem prodierint: Obiit Medi-næ anno à Muhammedis fuga quinquagesimo septimo, natus annos septuaginta octo, Bekiæ, quæ prope Medinam est, sepultus jacet.

* Per *Mustapham*] hîc ipse Muhammedes intelligitur, qui & Abu Kasim, & Achmed, atque aliis nominibus appellatur.

Pag. 197. * *Ex consortio amici Damasceni natus mihi est animi dolor, & perturbatio; proinde Hierosolymitana petens deserta, cum feris societatem contraxi; donec tandem in Francorum vincula incidens*

incidens in Tripolitana fossa humum cum Hebrais aggerere coactus fuit.] Omnes Europææ gentes stricto vestitu per Orientem Franci vocantur, reliquæ laxiori per Europam habitu singulæ vel suis, vel barbaricis nominibus discernuntur; suis Mosci, Russi, Walachi, Bulgari & Servii: Barbaricis vero; Græci Rum, Poloni à Rege suo Lecho Lech, Hungari Maschar, Moldavi Bugdan, Albani Arnaut appellantur. Francorum per Orientem indicium est, præter strictum vestitum, galerus & cæsaries: reliquarum vero præter laxum habitum mitra & rasum capillitium. Inclaruit Francorum nomen per Orientem suscepta anno millesimo undecentesimo à Francica gente ad recuperandam Terram Sanctam expeditione, autore Petro Eremita Picardo, annuente Pontifice Maximo Urbano, qui sacri hujus belli classicum fortiter cecinit, ad quod utriusque sexus ex Germania, Gallia, Italia, Hispania, atque Britannia ad sexcenta peditum, centena equitum millia confluxere, qui duce & auspice Godefrido Lotharingio & aliis, Asiam petentes, capta Nicæâ, porro Palæstinam, ejusque caput Hierosolyma expugnaverunt: quam, constituto primo Hierosolymorum Rege Godefrido, octoginta octo annos sub octo Regibus tenuerunt. Eodem illo victoriarum impetu Antiochiam, Edessam, atque Tripolim ceperunt; illa & ista principatus, hæc vero comitatus nomen obtinuit: atque autor noster duodecimo illo seculo atrocissima Turcarum bella in Perside patria sua fugiens, hîc Damasci amici cujusdam consortio turbatus, ut anachoreta per Palæstinæ solitudines oberrans, in Christianorum manus &

vincu-

vincula incidit, quem fatalis quædam felicitas servatum, procul dubio quia gente Persa atque præterea inermis esset, Tripolim abduxit, ubi permuniendæ urbi, una cum Iudæis, egesta terra in vinculis & compedibus, fossam ducere cogeatur, donec tandem quidam primorum Haleppensium, qui cum illi familiaritas intercesserat, illac transiens, Sadum agnitum decem aureis ex Francorum vinculis liberavit; secumque Haleppum abduxit, & filiæ suæ, quam habebat unicam, matrimonio junxit; quæ cum prava & procax esset, illi pauperiem suam hunc in modum exprobrat, inquit:

Pag. 199. ² *Nonne tu ille es, quem pater meus decem aureis Francorum vinculis exemit? Respondi ego: Imo decem aureis me servitute liberavit; centum vero aureis me tibi mancipium vendidit.]* Quia in dotem sponsus ipsi sponsæ pro virginitate polliceri debet certam pecuniæ summam, quam uxori, si eam postea repudiare velit, præstare tenetur. Autor noster uxori suæ centum aureorum dote adstrictus erat; adeoque dicit, cum pauper nullam præstandæ dotis viam videret, se in servitutem illi à patre suo datum esse. Repudiare quidem eam per legem licebat; sed dos afferenda primum erat, quam ille, omnium rerum egenus, habebat nullam.

Pag. 207. ^{*} *Digitus formosa, atque ima auricula aspicientis animum capiens,*

Sine inauribus, annuloque ex erano pulchra sunt.]

Eranus gemmæ genus est, colore cæruleo, quod Persæ & Arabes *فیروز* Firuse & *پیروزه* Piruse appellant, vulgo Turcois.

Pag. 213. ^{*} *Benevolus quidam amicus senecionem consulens inquit:*
Quid

Quid agendum mihi, mortalium crebro accessu quam maxime fesso; pretiosissima quippe mihi accessu suo turbant, eripiuntque tempora? Respondit senecio, Pauperibus, qui te acceperint, mutuum dato: à ditioribus vero aliquid petito.]

Hæc historia casu, non consilio comprobata fuisse à scriptoribus traditur, per Caïsum Sadi cujuspiam filium, cui, cum ille gravissime ægrotaret, atque nemo mortalium eum inviseret, ejus rei causam roganti, responsum hoc modo fuit. Pudet illos non quidem turpis facti; sed suæ egestatis, eoque te invisere verentur: quia omnes in ære tuo sunt; neque, quod reddant, habent. Ad quam vocem respondit ille: Apage malas illas divitias, quæ nobis mortalibus bonæ tantummodo mentis impedimenta sunt, atque amicos etiam & fratres inimicos faciunt: cognita igitur vera hujus pudoris causa, statim edixit: omnium nomina, quæ in suo ære essent, liberali munificentia remissa esse: tradunt ipsum plus, quam ducenta aureorum millia debitoribus suis condonasse, atque egregio illo liberalitatis exemplo pristinam amicitiam instaurasse.

* Apologus: *Hanc audias historiam, Bagdadi*

Inter vexillum & tapetum natum est jurgium.]

Page. 219.

Bagdadum urbs longe amplissima & nobilissima ad Tigrim flumen condita, Chalifis quondam Abasidis regia fuit; qui aulam in ea habuere longe amplissimam, cujus murus à fluminis ripa surgens in Occidentem recederet, atque inde in Orientem dimidiatæ lunæ in modum reflexus, in eadem fluminis ripa rursus desineret, ut spectantibus semicirculi speciem præberet: aula hæc tertiam Bagdadi urbis partem magnitudine æquabat; septem

E e e e

portis,

portis, magnæ alicujus urbis instar, & omnibus deliciis instructissima fuit; per quarum mediam Reges, Principes & legati ad Chalifas admitterentur: mediam urbem Tigris flumen interluit, Occidentalis urbis pars ^{الكرخ} Elcarch appellatur, quam Abu schefer Elmensur, cum urbem conderet, colebat: Orientalis urbis pars ^{عسكر المهدي} Asker Elmehdi dicitur; quia Mehdi Mensuri filius eam primus cum exercitu suo insedit: Vrbs vero nomen suum invenit, ut placet nonnullis, à simulacro ^{بغ} Bag, quod ibidem olim divinis honoribus colebatur, & à ^{داد} Dad, quæ à Persica voce ^{دادن} Daden derivatur, & dedit significat, quasi tu eam, simulacri Bagi munus esse, dicas: Vel ut alii malunt, à Rege quodam Bag appellato, quasi tu illam Bagi Regis opus esse dicas: vel à Persica voce ^{بغ} Bag, quæ Persice hortum notat, & à viro quodam Dad appellato, ac si illa Dadi cujuspiam olim hortus fuerit: posita est longitudine septuaginta graduum, quadraginta quatuor minutorum: latitudine triginta trium graduum, viginti quinque minutorum: Babylon urbs ab hac longe fuit diversa, quippe ea condita fuit ad flumen Euphratem, à quo interluebatur media: longitudine quidem graduum septuaginta; alii malunt sexaginta novem: latitudine triginta duorum; adeoque bidui itinere à Bagdado distita fuerit.

* Respondit tapetum: Ego caput meum limini impono:

Haud tuo exemplo caput ad astra levo.

In Oriente nullos conclavium parietes Europæorum more tapetis vestiunt; sed eorum pavimenta iis consternunt, quibus & ingredi & infidere,

re,

re, sine ullo fordium inquinamento, mos est; cum duplici calceo vestiti, exterior sit exutilis, quem antequam tapeta contingant, sine ulla molestia, crepidarum instar facillime exuunt: hinc tapetum, cum solo insternatur, ita loquens inducitur: Ego caput meum limini impono; non ad astra levo.

** Respondi ego: Erras; quinimo oraculo quam maxime* Pag. 223.
suffragantur; Altissimus enim Deus ita ait; si tibi (parentes
tui) insisterint, ut mihi socium adjungas, quem tu negas, ne
illis obtemperaveris.] Hæc verba ex ipso Corano petita potissimum Christianos notant, quia Muhammedes, ut omnes pariter infestis armis peteret, primum omnes Vatiniano odio inter suos traducere debuit, prætexto parando sibi imperio Numinis jussu. Gentilibus itaque suo jure & lege nulla vitæ relinquitur spes, nisi sacra Muhammedana amplexi, in ipsorum verba & sensus juraverint: Christianis atque Iudæis pariter quoque infestus, illis propter Sanctissimæ Trinitatis mysterium, his propter trucidatos quondam prophetas; utrisque, quia non re-jectis suis sacris, quæ Muhammedes abrogasse Numinis jussu ambitiose jactat, ipsorum imperia & Coranum per omnia sequantur; aliqua tamen ratione mitius habentur gentilibus, quod scilicet perfoluto vectigali vitam redimere possint quotannis.

** Jurisconsultus quidam filiam suam maxime deformem* Pag. 225.
caco cuidam matrimonio sociavit: scriptores tradunt, eodem
anno ex insula Serendib Medicum quendam venisse, qui
cacis visum restituebat. Jurisconsultum rogarunt: Quidni
genero tuo oculorum usum quoque reddis? Respondit ille:
Metuo, ne videns filiam meam repudiet.] Serendib Indici

maris insula, urbem nomine Agnam habet, longitudine centum viginti quatuor, latitudine sesquigradus positam; Insulam totam in duas partes dividit vastissimus mons, cui Rahun nomen est, ipsi lineæ æquinoctiali suppositus. Opinantur Muhammedani, primum hominem Adamum Paradiso, quem ipsi in cœlo fuisse statuunt, à Deo ejectum, in hunc montem primum descendisse: Europæi Insulam istam vulgo Zeilan appellant.

Hæc vero Sadi nostri historiæ gemina est illa, quam Arabes tradunt: Patrem quendam filiam habuisse valde deformem, adeo ut eam cæco cuiquam in matrimonium dare coactus fuerit; hæc aliquando marito suo inquit: Mi vir, ô si tu nunc oculorum usum haberes, ut me vel semel contemplari posses! tum demum conspiceres vultum meum plenilunii instar splendidissimum, collum meum argenti instar nitidum, genas meas ut aurum coruscantes, mentum ut rosam, labia uti rubinum, dentes ut uniones, linguam uti corallium. Ad hæc maritus: Quamvis ego o mulier, non oculorum quidem; sed recti tamen iudicii usum habeo, quod equidem hoc mihi persuasum sit, si tu ea pulchritudine fuisses, qua te nunc mihi non videnti jactas, non te mihi cæco nuptum dedisset pater.

Pag. 229. *Velamen septem coloribus distinctum foribus tuis ne obtendas,*

Tu, qui intra ades storeas, seu vilia stragula tenes.]

Hic autor noster alludit ad Orientalium morem, quo omnes ædium suarum solum, tapetis divites, pauperes vero storeis & vilibus stragulis consternunt, præterea contra hibernas tempestates foribus vela-

vela-

velamina diverſorum colorum vel texta, vel ex vario panno ſcite confuta obtendunt : monet igitur pauperem , qui ſtorea vili conclave habet conſtratum , ne ſpecioſum velamen foribus ſuis obtendat. Quo ipſo religioſos docet , ne animo & moribus pravi, externo religioſo habitu fictam pietatis ſpeciem hominibus oſtentent.

[†] *Moris eſt, ut domini, qui mancipiis libertatem reddunt, pag. 231.
Senioribus ex iis libertatem præſtent.]*

Hic Sadus ſub aliena perſona cauſam propriam agit , argumento à dominis petito, qui cum inſigne beneficium ſervo alicui conferre volunt , ſeniorẽ fervilibus tædiis per multos annos viribus exhaustum manumittunt ; ut iſto pacto beneficium longe acceptius eſſe videatur. Sic Sadus petit, ut Deus illum tanquam ſenem multis malis exercitum , dira infernalium pœnarum ſervitute ereptum , æternæ beatitudinis libertate donare velit.

^{*} *Infelix eſt ille, qui caput ſuum deflexerit
Ab his foribus; alias enim fores non invenerit.]*

Hic per fores ipſum divinæ Majeſtatis Numen accipitur, ad cujus ſcilicet limen omnes, quotquot calamitatibus premuntur, accedentes opem implo- rant : Monet autor has fores , ut unicum ſalutis portum, minime deſerendas, quia nuſquam aliæ inveniantur.

^{*} *Inſcriptum fuit tumulo Bihrami Couri : pag. 233.
Manus liberalis lacerto robuſto præſtat.]*

Hic Bihramus Cour ille Rex eſt , cujus ſupra meminimus pag. 577.

[†] *Non reſtitit Chatemtajus , verum in æternum*

Restabit magnum illius nomen, benevolentia & liberalitate famosum.]

Chatemtajus gente Arabs, vir omnium seculorum memoria dignissimus, non sui tantum; sed omnis ævi mortalium liberalissimus fuit, adeo ut insigni sua liberalitate, cujus nunc quoque recens memoria est, liberalitatis vocabulum genti suæ eripuerit, & suum illi nomen pro eo reliquerit: Chatemtajum enim vocant, si quem liberalem dicere volunt. De innumeris egregiæ ejus liberalitatis exemplis, quorum pleni sunt omnes Arabum libri, pauca tantum velut in transitu hîc attingere consilium est, unde tanquam ex ungue leonem divinam viri indolem, qua demereri omnes gaudebat, cuius facile erit æstimare.

Igitur memoriæ proditum est, Chatemtajum inter equos, quos plurimos alebat, pulcherrima corporis specie equum habuisse, colore atrum, cursus celeritate, supra quam dici potest, celebratum; Chatemtajus vero & is, quem dixi, equus, late orbem impleverant, ille liberalitatis, hic pernicitatis suæ fama, adeo ut apud ipsum etiam Græcorum Imperatorem uterque aliquando ita laudaretur, tanquam si neuter, nec Chatemtajus liberalitate, nec equus generositate parem usquam inveniret. Tum Imperator consiliario suo illos laudanti: Rem nunquam visam, inquit, sine certissimo testimonio laudare non decet; ejus rei periculum facere mihi certum est, laudatissimum illum equum à Chatemtajo petam, si petenti donaverit, tum demum re intellexero, illum liberalitatis nomine summum virum esse; sin negaverit, tantum vana fama falsum hoc libe-

liberalitatis nomen differri. Imperator igitur ad Tajanam familiam sapientissimum virum cum decem comitibus legatum misit, qui hyeme domo digressi, vere eo pervenere : Quibus Chatemtajus quam benignissime exceptis, generosissimo illo equo mactato epulum statim apparat, atque inter epulas hospitibus suis, quo gratos sibi venisse eos testaretur, regali munificentia manipulos auri plenos dilargitur. Legato postridie missum se dicenti, quo inclytum illum equum imperatori suo peteret, Chatemtajus hac voce tanquam fulmine quodam percussus ait : utinam vero, vir summe, maturius legationis tuæ causam exposuisses, ut donato illo equo te & imperatorem tuum beare potuissem? Ego enim præstantissimum illum equum heri in vestram omnium gratiam mactavi, & assum atque elixum vobis epulandum apposui: Cum ob spurcam cœli tempestatem, & largissimos imbres, quibus omnes viæ inviæ erant, alii equi, qui in pascuis essent adduci non possent; nec ovium, boum, aut camelorum, qui longe aberant, copia ulla esset, ut non aliis, quam mactati hujus equi dapibus vos excipere potuerim: indignum enim ingenio & moribus meis existimabam, si hospites mei, minus liberaliter habiti, jure conqueri posse viderentur: ego enim in hac vita non equi; sed nominis mei inclytam famæ gloriam affecto: Tum Chatemtajus hospites suos aliis generosissimis equis, multo auro, & magnificis vestibus donatos domum remisit. Imperator tum ex legato, tum ex comitibus ejus quoque seorsim, intellecto liberalissimo illius ingenio, divinam viri mentem veneratus, assiduis
eum

eum laudibus ad cœlum ferre nunquam destitit.

Temporibus ipsius Chatemtaji, in Arabia felici Rex quispiam fuit, qui liberalitatis & munificentiae gloria omnes sui ævi Reges superabat, eoque nomine late inclaruerat, adeo ut suæ liberalitatis conscientia superbus, Chatemtaji nomen minime ferre posset: quin ad nominis ipsius memoriam graviter excandescens, laudantes eum his verbis acriter corripere: Quid mihi vanum istum hominem memoratis, qui neque regnum, neque imperiũ, neque thesauros habet; sed incertis sedibus errans deserta colit? Quid eum mihi tantopere laudatis; non enim Rex aliquis est, qui de omnibus bene merendi habeat facultatem? Idem Arabiae Rex aliquando magnificum toti populo epulum præbuit; in illo epulo incredibili quadam benignitate omnes habebat, ut cujusque dignitas & vitæ conditio maxime postulare videbatur; Inter ipsas epulas aliquis forte Chatemtaji mentionem fecit; alius quispiam hoc audito, eum pleno ore celebrare & beneficentiam ejus prædicare cœpit. Quo ipso Rex invidiæ stimulis accensus, Chatemtajo irascitur, adeo ut interficiendi ejus consilium caperet, ita enim secum reputabat: Hoc quidem vivo dignam ex liberalitate famam sperare non licet, tenet ille, tenebitque, dum vivet, hoc liberalitatis regnum, & fulgore gloriæ suæ inclariscentis famæ meæ luminibus officit. Repertus igitur ex satellitibus regiis est, qui Chatemtajum si interfecturum pollicitus, ex templo Tajanam familiam peteret: Ille ubi ad Tajanæ familiæ sedes pervenit, fit ei obviam juvenis quispiam, qui ipse Chatemtajus erat, cujus incredibili humanitate,

tate, & suavissima oratione captus mire delectabatur : hic summi ingenii & divinæ benignitatis juvenis, satellitem illum hospitio suo exceptum, quam liberalissime habet, adeo ut malum hominis animum, omni officiorum genere devinctum & devictum, prorsus sibi conciliaverit. Postridie juvenis discessuri hospitis manus deosculatus, precibus obnixè obtestatur, aliquot etiam dies apud se commorari velit, ut ex animi sententia eum cole-
ret, se enim brevitatem temporis prohibitum, nulla justâ beneficentia & honore hospitem suum prosequi potuisse. Hic satelles inquit: Minime commorari diutius hic licet, grave enim quoddam negotium, quod lentas moras non patitur, alio me vocat. Tum juvenis : si id mihi aperueris, & operam meam ad illud negotium quidquam conferre posse censeas, equidem omnem operam dabo libens, ut voti tui quam primum compos fias. Satelles benignissimo hoc juvenis responso lætus, ô liberalissime juvenis, admove aures, inquit, ut tibi arcanum meum detegam & consilium prodam : quia certus sum, benignos & liberales viros, ab aliis sibi credita arcana nusquam effutire, proinde & tibi hoc fidenter committo, ne illud cuiquam mortalium prodas, per Deos immortales obtestatus: Nostine in hoc loco virum aliquem nomine Chatemum, ingenio præstantem & moribus benignum? Arabiæ Felicis Rex caput ejus expetit, & me ad interficiendum eum huc misit, graves inter illos inimicitias esse oportet, quarum quidem causa parum mihi comperta est. Tu si mihi hominem monstraveris, aut ubi habitet, demonstraveris, satis mihi officii feceris, ni-

nil amplius expeto. Tum juvenis cognito hospitis
 fui arcano & atrocissimo consilio ridens inquit :
 Chatemtajus ille, quem quæris, en ipse ego sum !
 Caput hoc meum, ecce, gladio tuo ultro præbeo !
 præcide fane, & aufer, atque desideratum hoc mu-
 nus Regi tuo offer, ut tuo & ejus animo abunde
 factum sit satis. Sed nunc è vestigio id auferas, mo-
 neo, dum adhuc multa nox est, ne forte si cesses,
 ubi diluxerit, periculum tibi à familia mea immi-
 neat, & pulcherrimam occasionem, quæ nunc
 adest, cunctando corrumpas. Cum Chatemtajus
 intrepide & liberalissime homini caput suum am-
 putandum offerret, ipse novo hoc rei miraculo
 perculsus, lacrymis ubertim per genas manantibus
 alta voce exclamat : Mox præ stupore collapsus,
 denuoque resurgens, modo solo, modo manibus,
 pedibusque ejus oscula figens, cum incredibilem
 illam animi constantiam, & liberalitatem plus quam
 humanam demirari satis non posset, cogitati faci-
 noris culpam supplex deprecatur : & gladio phare-
 traque, victi in modum, humi projectis, manibusque
 in coelum admirantium more sublatis, inquit : Si
 medius fidius vel unum corporis tui pilum violare
 ausus fuero, non equidem vir, sed ignavissima
 mulier æterno cum opprobrio omnibus habear ;
 dignissimus certe, quem Dii Deæque omnes sempi-
 ternis animi corporisque suppliciis mactent : sic
 ille. Tum mox discessum parans, Chatemtajum
 quam amicissime complectitur, eumque deoscula-
 tus Arabiam suam Felicem repetit, & ad Regem
 suum redit. Rex conspecto viri vultu, cum eum
 nihil egisse cognosceret, inquit : Ehodum ad me
 bone

bone vir, ut audiam ex te, quid tandem renuncies, cur caput ejus pharetræ tuæ alligatum huc non adfers? An vero congressus viro, certamine impar eras, qui re infecta redeas. Ille supplex terram facie contingens, cum Regem veneratus esset, inquit: Ego Chatemtajum virum reperi gloriæ famā celeberrimum, magnanimitate, prudentia, liberalitate præstantissimum; moribus formaque pulcherrimum; & quod fateri pudet, fortitudine meipso longe superiorem. Ille me infanda beneficiorum mole obrutum, benignitatis & liberalitatis gladio jugulavit. Hinc Regi, quæ viderat ipse, atque expertus erat, omnia enarrat ordine. Quibus auditis, Rex tantum Tajanæ familiæ decus gratulatus, divinasque Chatemi animi corporisque dotes toto pectore veneratus, ingenue inquit: Merito te, Chatemtaje, tanquam præsens aliquod Numen certatim laudant & colunt omnes, quia virtus tua famæ respondet. Atque satelliti illi, cujus eum oratio mirum in modum affecerat, marsupium auro plenum, laborum virtutisque suæ præmium dari jubet, quod liberalissimi Chatemtaji nomine obsignatum atque ornatum esse voluit.

Aliquando legatum misisse dicitur Namano Munferi filio, ille contra ipsi duos camelos auro & argento bene oneratos remisit: Ad cujus rei famam Arabes Nomades certatim advolant, dicentes: Tibi tantæ missæ sunt divitiæ, nos vero pauperes huc adsumus, ut earum tuo beneficio participes fiamus. Tum Chatemtajus omnes illas divitias summa liberalitate ipsis distribuit, ut ipse nec hilum ex iis sibi reservarit.

F f f f 2 : Hic

Hic tantus vir, quem natura in id produxisse videtur, ut perfectæ benignitatis exemplum omni posteritati repræsentaret, jam à teneris unguiculis, atque primo adeo infantiae ortu, (mirum dictu, mirum creditu,) quantus ille olim liberalitate vir futurus esset, dederat sane documenta maxima: quotiescunque enim mater infanti mammam dare vellet, nunquam eam attingere ille sustinuit, nisi simul etiam alienum infantem alteri mammæ suæ admovisset, ut cum per tenellam ætatem aliter non posset, saltem communicato materni lactis fructu, alios demereri inciperet, manifesto ingenitæ benignitatis argumento.

Matrem quoque liberalissimam habuit, adeo ut ipsa divitias, quas maximas habebat, effusa largitione plane profunderet: egestatis igitur metu, primum à fororibus frustra correpta, tandem in vincula conjecta fuit, uti dedoceretur malum istum largitionis morem; & cum annum in carcere exegisset, acquisitæ frugalitatis spe vinculis eximitur; sed illa ad ingenium rediens, denuo feminæ cuiusdam egenæ marsupium auro plenum dilargitur, inquit: Tum temporis, cum in vinculis misere constricta, solitæ liberalitatis usum intermittere cogeret, votum feci, ut nullum posthac hominem pauperem indonatum à me dimitterem.

Tanta tam inusitatæ liberalitatis gloria etiam à morte viri, generi & genti ejus ad salutem profuit: cum enim Muhammedis ævo Tajana familia religionem illius amplecti noller, hinc illam tanquam contumacem bello adortus, immisso exercitu, nonnullos ex ea capit, eosque ad se adductos interfici jubet,

bet, legem suam averfantes, ut qui per se impuri, impura quoque sacra colerent. Inter eos femina quædam forte erat, quæ supplicium sibi parari videns, inquit : Ego inclyti illius Chatemtaji filia sum, vos mihi, ô Muhammedani, Muhammedem vestrum orate, ut mihi benefici patris filia libertatis beneficium præstare velit ; jussu igitur Muhammedis illam vinculis compedibusque solutam dimittunt, de reliquis supplicium sumpturi. Quod cum Chatemtaji filia videret, carnificem populares suos jam jam gladio percussurum, lacrymis genas perfusa obtestatur, inquiens. Tu mihi quoque cervicem deme, malo enim cum popularibus meis una mori, quam sine iis solâ superesse. Non equidem illud beneficium esse existimo, ut me solam vinculis exsolvi, populares vero meos vinculis constrictos ad supplicium rapi videam. morte igitur illis jungi, id vero mihi longe gratissimum erit. Hanc familiæ suæ calamitatem lacrymis manantibus, flebilique voce miserata expressit, ut ipse Muhammedes plorantis vocem exaudiret, precibusque ejus & grata benefici quondam patris memoria permotus, totam illius gentem liberam dimitteret.

CAPUT III.

Historia : In Annalibus Ardesiri Babegani memoria proditum est, illum rogasse medicum Arabem, quantum cibi capiendum sit uno die? Medicum respondisse: Centum drachmas sufficere. Cui ille oblocutus, ait: Tantillum quid roboris homini præstare potest? Medicus reddit: Illa cibi quantitas te satis bajulabit: si vero illam excefferis; tu

cibi bajulus eris.] In Thesauro Regio geminus hujus nominis Rex occurrit, alter est Ardeschirus Esfendiari filius, cujus pater Custasibus اسفنديار مرويين تن Esfendiar æneo corpore cognominatus fuit. Alter est Ardeschirus Sasani filius, qui Babegani filiam conjugem habuit: hinc itaque addito Babegani nomine, alter Esfendiari filius excluditur, qui Babegani tritavus fuit.

Scriptum est in libro eo, qui Keschaf appellatur, Harunem Reschidum eximium Medicum habuisse Christianum, qui cum aliquando Ali Husini filio, nepoti Wakidi objiceret: Miror, vos in religione vestra nihil quicquam de Medicina habere, cum tamen duæ sint principes scientiæ, العلم علمان Altera corporum Medica, altera animorum religio. Respondit Ali: Imo vero Deus in nostro Korano universam medicinam dimidio commate his verbis est complexus: كلوا واشربوا ولا تسرفوا. *Edite, bibite; sed ne prodigite.* Tum instat Medicus; hæc Korani, id est, ut vos opinamini, Dei optimi maximi verba sunt; sed vates vester nihil quidquam de Medicina ipse prodidit. Imo, inquit alter: Vates noster paucis his verbis totam Medicinæ summam comprehendit: المعدة بيت الداء والحجبة رأس كل دواء واعط كل بدن ما غدا. *Gula omnium morborum officina est, eorundemque præsens remedium abstinentia: atque cuius corpori illud prabe, cui adsuevit.* Hic Medicus Christianus inquit: لا ترك كتابكم ولا فتيكم لجالينوس طبيا. *Supervacua igitur omnis nostra Medicorum cura est, atque ipse*

ipse omnium Medicorum Princeps Galenus operam suam perdidit.

Saccharum rosatum si nimium comederis, noxam adfert : Pag. 245.

Si vero siccum parce comederis panem, saccharum rosatum erit.]

Huc spectare videtur illud cujuspiam veteris sapientis præceptum, cui filium suum monenti, Ne cibum nisi cum saccharo comederet, filius ita respondit : Non reliquisti mihi, ô pater, tantas opes, ut cibum cum saccharo sumere possim. Tum infit pater : A cibo abstine, donec stomacho fame stimulado, quilibet cibus sacchari instar tibi edenti dulcis & suavis fiat.

^b *Apud lanionem quendam in urbe Wasita religiosi aliquantum aris alieni contraxerant : lanio suum quotidie flagitans, miseros acribus indignisque verbis laniabat.]* Wasita Arabice واسط, Wasit appellatur, ab urbium medio scilicet, in quo posita esse dicitur : quia hinc Basram proficiscenti iter quinquaginta parasangarum patet : Cusa totidem distat : Ahvana quoque atque Bagdado tantundem : Uti nobis haud inepte Mesopolis sive Mediurbium dici posse videatur : utramque Tigridis ripam ædificiis ita complexa, ut ipsam flumen navali ponte junctum interluat mediam. Hinc asportatur calamus ille scriptorius, sive arundo, qua in Oriente, uti nos in Occidente asferinis pennis, commode utuntur, quæ etiam à natali suo solo, quo nascitur, cognomen tulit, ut واسطى قلم Calem Wasiti, id est, Calamus Wasitanus dicatur : urbs amoena & multorum doctorum virorum gloria clara : posita est longitudine septuaginta

ginta unius graduum, triginta minutorum: latitudine triginta duorum graduum, viginti minutorum.

* *Viro cuidam liberali in Tatarico certamine graviter vulnerato quidam infis:]* Per certamen Tataricum intelligitur illud, quod à تاتار هولاکو id est, Tataris Hulagu, quondam paganis, contra Muhammedanos certatum est; quibus etiam victis Perfidem atque Arabiam Tataři eripuerunt.

Pag. 247. *Colocynthidem ex manu viri probi & benevoli si comederis,*

Præstat; quam si dulce (sive saccharum) ex manu viri virulenti & vultu torvo.]

Colocynthis Persis & Arabibus حنظل Hensal Turcis ابو جهل قريونى dicitur: duo ejus genera sunt, mas & femina; fructus pomi magnitudine, insigni amarore, varias virtutes in morbis curandis obtinet, præcipua vero ea est, quod potus mire adversetur serpentum, scorpionumque ictibus, adeo ut de eo referant, Arabem quendam quatuor diversis locis à scorpione ictum, hausto unius drachmæ pondere statim sanatum fuisse. Cum vero sua quoque incommoda habeat, adeo ut nisi aliis pharmacis correctus interficere possit, & insigniter amarus sit; hinc autor ait: se ex benevoli viri manu amaram colocynthidem, quam ex virulenti manu saccharum comedere malle.

Pag. 257. *O tumide, quidnam te in discrimen precipitavit, Vt interieris? Utinam formica non subvolaret! Abiectus si dignitatem, argentum, aurumque obtinuerit; Caput ejus colaphum omnino ambit.]*

In Oriente & alibi quoque formicis, adulta jam ætate, alæ succrescunt, quas tum reliquæ adhuc involu-

volucres certatim adoriuntur, ut moribus & corporis habitu sibi dissimiles magno impetu vexant atque expellunt. Alatæ vero, alarum fastu superbæ, cæterarum tyrannidem fugientes, in sublime subvolant, quæ tum consortio & victu destitutæ, per tempestatem pereunt. Hinc est, quod autor noster dicit: Vtinam formica alas non haberet, quia illa insperata & inusitata corporis dissimilitudo, quæ reliquis odio est, animos illi facit, atque iste per sublimia volatus, ipsi uti superbis suis fastus exitium affert.

^d *Quendam ex Arabibus, qui per avia incertis sedibus vagantur, in circulo gemmariorum ita narrantem audivi.] Arabes in duas classes commode dividuntur: in اعراب & عرب: Arabem proprie dictum, & Arabem sylvestrem. عرب Arab, Arabs universam Arabum gentem complectitur, sive urbes, sive pagos, sive deserta incolat. اعراب Aarab vero, ejus gentis partem notat, quæ urbibus, pagisque neglectis, sola deserta & campestria inhabitat, quem Arabem sylvestrem vel Nomadem bene dixeris; inde adjectivum عربي Arebi, id est, Arabicus, hinc vero اعرابي Aarabi, id est, ad Arabem sylvestrem pertinens.*

^e *Desiderium meum est fluvius, cujus unda genua mea* Pag. 259.
pulsent:

Vt ingrediens utrem meum impleam.]

In Oriente aquam fontanam vel fluvialem utribus infusam, atque jumentis impositam, per urbes & pagos venalem circumferunt; viatores quoque in itinere utres aqua impletos devehunt, quæ per sicca & arida locorum sitim expleant: hîc vel

G g g g utrem

utrem ipsum, vel ob similitudinem sitientis hominis ventriculum intellige.

*Aurum, quod tenet, etsi totum obryzum fuerit,
Vir sine viatico, animi desiderium in deserto haud expleverit.]*

In textu obryzi loco Scheferinum habetur, quia Scheferini aurei ab Imperatore Schefero sic dicti, magnitudine & auri purissimi pretio celebrantur.

Pag. 261.

*Gallina assa in conspectu viri saturi,
Vilior est cartami folio in prandio.
Pauperi vero & inopi, qui facultates non habet,
Coctum rapum gallina assa est.]*

Cartamus five nasturtium, in Oriente & Occidente quoque prandentibus pro obsonio est.

Pag. 265.

Quendam vidi mercatorem, qui centum quinquaginta camelos mercibus onustos, quadraginta servos, ministrosque habebat: Quadam nocte in insula Kisch me in hospitium suum deductum, totam per noctem stolidis sermonibus fatigavit, inquit:] Insula Kisch sive Keischa inter Bafaram & Indiam posita, palmis abundat, uberrimo margaritarum proventu nobilitata, uno die ab expeditissimo equite obiri potest. Iacutus tradit; insulam esse amœnam, multo plurimis hortis & palmetis frequentem, quæ ipsius temporibus, cum eam lustraret, plurium doctorum virorum gloria inclyta erat. Posita est longitudine septuaginta octo graduum, octo minutorum: latitudine viginti octo graduum & octo minutorum.

Pag. 267.

*Hocne audivisti in campo Gurenſi
Viatorum ducem, camelo delapsum
Dixisse? Angustum avarumq; mundani hominis oculum
Aut continentia, aut sepulchri humus opplet.]*

Gura

Gura est duplex, altera inter Tehamam & Arabiam Felicem; altera inter Indiam & Belcham posita, unde campus hic dictus est.

* *Servo necessitate percusso, quid refert supplices manus* Pag. 269.
Tendere ad Deum pietatis causa, benefaciendi vero tempore eas sinu condere?

Textus pro finu vocem بَغْل Bagal habet, quæ Arabice بَاطِل id est, axillam denotat, quasi autor dicat: Frustra est, Deum calamitatis tempore opem poscere, manibus in cœlum sublatis; benefaciendi vero tempore manus contrahere, easque sub axillas aut sinum recondere.

† *Propinqui pauperes audita clade vestes dilacerarunt, novas vero ex præstanti serico lana intertexto, & Pelusiaco vario coloris panno pararunt.* Pelusium nunc Damiatum dicitur, hinc textus دَمِيَّاطِي id est, Damiaticus habet, quia hoc panni genus colore varium, ex lino & gossypio Damiatæ, in urbe Ægypti textitur, unde & nomen sortitur.

Damiatum Ægypti urbs, muris cincta, mari ad Orientale Nili ostium, ubi in mediterraneum effunditur, adstructa, anno à Muhammedis fuga octingentesimo quadragesimo octavo diruta periit, crebris obsidionibus fatigata, tandem à Francis capta atque everfa fuit. latitudine unius & triginta graduum.

† *Illo momento, cum hostis ingruerit densus,* Pag. 273.
Arcus Kianeus tendi nequit.

Historici Persarum Reges in quatuor familias distribuunt, prima *Pischedadiorum*, undecim Reges continet, sic dicta à Persico پيش Pischa, quod Prius, & داد Dad, quod justitiam notat, ac si primos illos juris præsides, five justitarios dicas: qui

G g g g 2 hoc

hoc cognomine ornari meruerunt propter egregiam justitiæ & æquitatis laudem, qua sylvestrem & ferinam hominum vitam ad virtutem & humanitatis mores composuerunt. Horum primus Rex Kiumertus fuit, qui omnium primus urbes & civitates in terris condere aggressus est, cujus auspicia fuerunt famosissima & antiquissima illa Persidis urbs *اصطخار* Istechar, quam incredibilis artis & firmissimi operis fabricam, tanquam æternum & stupendum regię opulentię monumentum omni posteritati relinquere voluit: hanc ipse & ab eo alii Persarum Reges diu regiam coluere, à quibus etiam, præsertim vero ab Huschenscho & Schimschido mirifice aucta & ampliata fuit, ut nulla usquam urbs magnitudine & magnificentia cum ea certare unquam potuerit. Rex ille Feridunus, cujus supra mentionem fecimus, in hac Pischdadiorum familia ordine quintus, Gerschafusus ultimus fuit. Altera *Kianeorum* novem Reges complectitur, quorum primus Keicabadus, postremus Alexander Darabi, id est, Darii filius, per quem *اسکندر ذو القرنين* Alexandrum Sualcarnein, id est, Magnum intelligi volunt; quia eum non Philippi filium, sed ex filia nepotem esse contendunt Persæ: invaluit autem fama illa, ut diceretur Philippi filius, quia ab ipso educatus, tanquam in paternis laribus, nepos filii loco, ut sæpe fit, ad solandam filii orbitatem, habitus esset. Fuit autem patre penultimo Dario Persarum Rege, ex Philippi filia genitus, quam ille à nuptiis, comperto corporis vitio, ex se gravidam patri Philippo domum remiserat, unde etiam post patris Darii obitum, cum Dario fratre tantá discordiarum & bel-

& bellorum femina de Persici regni hæreditate orta fuerunt. Regnante hac Kianeorum familia floruit laudatissimus ille Cyrus, qui matre ortus Hebræa à sexto hujus familiæ Persarum Rege Bahmano, Esfendiari filio, Babylonipræfectus fuit: Idem ille Bahmanus, matris conjugisque Hebrææ, quæ, ut fama est, genus ad Davidem referebat, amore in hanc mentem impulsus, ut Cyro imperaret, Iudæis, duce, quem ipsi vellent, præposito, redeundi in patriam, ad instaurandum templum Hierosolymitanum, potestatem faceret. Tertia *Eschganiorum* viginti quinque Reges habet, primum شابر Schabur, id est, Saporem; ultimum vero Bihramum, Bihrami filium. Quarta *Sasanorum* unum & triginta Reges comprehendit, primum Ardeschirum Babeganum Sasanii filium, ultimum Iisdeschirdum Schehriari filium; cui à Muhammedanis gravissimis bellis oppresso, Persicum regnum ereptum fuit. Autor noster ab altera illa *Kianeorum* familia arcum Kianeum appellat, quia illa sagittariæ artis studio & gloria quam maxime floruit, unde, etiam, ob insigne hujus artis studium, robustos & præstantes arcus semper habuit, quibus nomen suum adeo nobilitavit, ut arcus omnium fortissimi & præstantissimi à nomine ejus Kianeii cognominarentur.

* *Similis equidem est mortalibus asinus ille;*

Vt vitulus corpore, voceque bovina pradisus.

His verbis stolidus ille obesus, pretiosa toga indutus, Arabico equo insidens intelligitur, quem Sadus ingenii stupiditate asino, inepto corporis habitu vitulo, atque incondita vocis ruditate bovi comparat; atque pro his verbis, *ut vitulus corpore re-*

G g g g 3 *scribe,*

scribe, Vitulino corpore, voceque bovina præditus.

Pag. 275. * *Præstantia & ars inania sunt vocabula; nisi in forum producantur:*

Aloën igni imponunt, muscumque terunt.]

Hic per Aloën lignum, non vero planta, cujus quoque succus eodem nomine gaudet, intelligitur: illud enim Arabibus Persisque عود Vd, hæc vero صبر Sabber dicitur, & à locis, ubi nascitur, cognominatur, ut صبر ستوطري Aloe Sacutrina, ab Insula Sacutra. صبر عربي Aloe Arabica, quæ in Arabia gignitur. صبر سمنجاني Aloë Semen-schana; hæc omnium pessima, ista mediocris, illa præstantissima & est & audit. Vtrumque insignes usus habet, hoc corpori, illud reficiendis sensibus nobile est remedium: hinc frequentissimus ejus in Oriente est usus, nec ejus virtus cognoscitur, nisi prunis impositum paulatim exuratur, sed nobilissimum est Mendelinum, aliis virtute longe præstantius; atque ideo autor ait: Aloën igni imponunt, ut virtutem suam exerat, alioqui nisi incendatur, quanta ejus sit virtus, vulgo ignoratur.

Pag. 279. * *Corpus viri sapientis, perinde ut aurum obryzum est; Quocunque ierit, momentum pretiumque ejus norunt, Rudis vero divitis filius similis est coriacea Regis moneta, Qua in aliena provincia nihil valet]*

Coriaceam monetam Persæ شهر و Schiehrevā appellant, à voce Persica شاه Schah, contracte شه Scheh, quæ Regem; & روا Reva, quæ alioquin licitum esse, hic vero voluntatem & arbitrium notat; ac si tu coriaceam illam monetam Regis arbitrio subditis obtrusam dicas. Fuit enim quondam
in

in Perfide Rex quispiam iniquissimus, qui subditis suis pro ære atque argento parva, numerum magnitudine, coria imagine sui signata obtrudebat, quæ in contractibus tantundem, ac ipsum aurum valebant, istaque moneta ipsis sub jugo versantibus iniquior & visa & habita fuit, hanc quoque ob causam eam etiam hoc invidiæ nomine شهره Scheh-reva notarunt, ac si tu dicas, Rex sic vult, sic jubet. Hinc quoque illa remansit monetæ istius memoria, ut cum Regis alicujus iniquitatem notare volunt, cum coriaceam monetam subditis suis obtrudere dicant.

[†] *Formosus quocunque iuerit, honorem & benevolentiam experitur;*

Etsi pater materque ipsum domo exturbaverint.

Pennam pavonis inter Corani videns folia,

Dixi: dignitas hac gradu tuo altior est.]

Pavonis pennæ ob variam pulchritudinem inter librorum folia in Oriente ponuntur, quinetiam ipsius Corani, quem gens Muhammedana divinum & credunt & venerantur. Cum vero maxima librorum inter eos veneratio sit, ut disiectas etiam chartarum quisquillas magno studio colligant & asservent, neque ullam chartam obscœnis usquam usibus adhibeant, facile parer, summum hunc esse honorem, quo prosequuntur istum pavoniæ pennæ ornatum, hinc illa auctoris verba: *Ista dignitas altior est gradu tuo.*

^h *Si in peregrinum orbem ex patria discesserit;*

Inopiam miseriamque non videt cerdo:

Si vero in peregrina loca inciderit ex regno suo;

Famelicus jacet Nimrusi Rex.]

Pag. 281.

Nimru-

Nimrusum in Turcia ultra mare Caspium urbs quædam primaria est. Pro peregrino vero loco textus habet vocem خراب, quæ solitudinem notat, hic vero regna ipsius imperio non subiecta intelliguntur.

Pag. 285. * *Donec tandem ad aqua cuiusdam ripam pervenit, qua rapidissimo cursu continua saxa volvebat, strepitumque ad milliare usque edebat.*] Pro milliari autor habet vocem فرسنگ Ferseng, Arabes فرسخ Fersach dicunt, Latini Parasangam, complectitur duodecies mille passus.

Pag. 289. * *Quam bene monuit Bechtaschus Chiltaschum ?
Si hostem exacerbareris ; securus ne esto.*

Bechtaschus & Chiltaschus duo nobilissimi sunt athletæ, quos celebrat Thesaurus Regius.

Pag. 291. * *Culices, si plures fuerint, elephantem pungunt ;
Quamvis animal sit ferocissimum & violentissimum.
Parva formica si consenserint ;
† Ferocissimi leonis cutem lacerant.]*

Præsentissimum elephantis periculum, imo exitium ab insectorum minimo culice imminet, qui cum agmine facto certatim invadere & acribus moribus impetere solent : Cum vero proboscidem solus animalium habeat, si eam forte culex aliquis invaserit, acerrime discruciat, unde vastum illud animalium robur, in morbum conjicitur, & fere isto frequentissimorum culicum malo extinguitur. Vt autem culices elephantum, sic parvæ formicæ animalium Regem leonem adoriuntur, quem lacerata cute crebris moribus interficiunt.

CAPUT IV.

H Ocne audivisti, quendam religiosum applicuisse *Pag. 307.*
Ferramenti calcei sui aliquot clavos.] Mos Orientis populis est, ut calceorum soleis communiter cum feminæ, tum viri, ad gradum certius figendum, ferramenta suppingant, quorum exemplum Mosci, Poloni & Hungari in Europa sequuntur.

^a *Sabbanum Wajelum eloquentia dixerunt incomparabilem; qui etsi per annum integrum pro concione verba faceret, verbum nullum bis dicebat.]* Sahbanus in Arabia eloquii gloria inclytus, Wajeli filius fuit, quia vox *ابن* Ibn, id est, filius, ob frequentissimum usum, inter duo nomina propria brevitatis causa, ut hic, sic alibi, sæpe intelligitur. *Pag. 311.*

^b *Nonnulli servorum Regis Mahmudis rogarunt Husinum Meimendinum dicentes: Hodie tibi quid Rex de hoc dixit negotio?] Husin Meimendinus Regis Mahmudis prorex fuit.*

Historia: Astrologus quidam domum suam ingressus *Pag. 315.*
hominem peregrinum cum uxore sua sedentem deprehendit; ignominiarum flammam vomere, calumnias jacere cepit, adeo ut jurgia & contentiones nata fuerint.] Historiam huic aliam haud dissimilem Arabes scriptores tradunt: Fuisse virum quendam, qui domi suæ hominem ignotum apud uxorem suam sedentem deprehenderit: maritus cum sublato clamore rem vulgare pararet, ignotus ille his verbis id impedire conatus dixit: Audi me, bone vir, tibi consilium dabo rectum, quod si rem hanc uspiam proferas, mulierem adeo formosam repudiare necesse erit, quam si repudiaveris, serio & fero te repudii poe-

H h h h nitebit:

nitebit: sin autem celaveris, nemo culpæ hujus conficius erit. Maritus his verbis ad sanio rem mentem revocatus, postquam rem omnem diligenter apud animum suum perpendisset, celandæ rei consilium admisit, sed hominem istum probrosa & minaci oratione increpitum domo sua expulit.

Pag. 315. *Tu si declamantem audivisses, dixisses equidem pica vocem vocis ipsius cantum fuisse:]* Pica Arabibus غراب البير Gurab Elbein, id est corvus inauspicatus sive medius dicitur, quasi vero ille interveniens obstet, quo minus voti sui compos quis fieri possit: quia opinantur Arabes, si quis peregre profecturus obviam in via habuerit picam, illum sui voti nulla ratione compotem fore, atque hinc pica conspecta, illam ut sinistrae fortunæ augurium fugientes, plerumque ex ipso itinere domum redeunt.

*c Quando praco ille asinorum pater rudebat,
Vocem edebat, qua munitissimam
Persarum arcem Istechar destruebat.]*

Istechar استخار Persicarum urbium antiquissima, jam olim ab ipsis Persici regni primordiis diu ejusdem gentis regia fuit, urbis magnitudinem, ædificiorum magnificentiam vastissima ruinarum monumenta hodieque arguunt; antiquitas urbem hanc, ob incredibilem fabricæ artem & structuræ solertiam, quam ab humano ingenio ne fingi quidem, nedum opere, aut arte fieri potuisse existimarent, ab ipsis geniis, uti & Baalbeccam, & Tedmuram conditam esse posteritati persuaferunt. Schirasâ distat duodecim parasangis, posita est latitudine triginta duorum graduum, octo minutorum.

Pag. 317. *d Quidam in sacrario Sincheriano gratis alta voce preces
praibat,*

praibat, voce inquam ; qua insuavitare sua auditorum animos raderet.] Sinscheria juxta Bagdadum prope Niven egregium quondam oppidum fuit, nunc vero eversum in ruderibus jacet.

CAPUT V.

E T si tu septem quidem Corani partes memoria recensere possis ;

Amore si fueris captus, ne Alphabetum quidem noveris.]

Corani Lectores, totum Coranum tempore Hoschafi in triginta duas partes diviserunt : deinde eodem quoque tempore in septem partes distribuerunt, adeo ut per septem partes ipse totus intelligatur.

* *Hodie denuo reverteris, ut amicitiam cum illo redintegres, pag. 341.*

Dum Fetha & Samma apposuisti.]

Per Fetha & Samma Arabum vocales ob figurarum similitudinem barba intelligitur, ut qui imberbis antea discesserit, nunc barbatus rediisse videatur.

* *Psittacum cum corvo eadem concluderant carnea, psittacus ex horrido ipsius corvi conspectu mire discruciatu inquit : o corve, utinam inter me & te Orientis & Occidentis spatium interpositum esset !] o corve, hinc autor voces غراب البين Gurab Elbein, adhibet, quæ corvum inauspicatum significant, quo picam signant. Sed cum antea simpliciter de corvo orationem instituerit, ne hinc lectorem incerta varietate vocum turbaremus, nos eandem vocem retinuimus ; id modo innuentes, illis gentibus picam quoque corvorum generi annumerari.*

* *Defuncta mulieris mater, decrepita anus, propter rationem pag. 351.*

H h h h 2

dotis

dotis in adibus illius remansit.] Quia dos illa defuncta filia ad matrem lege redibat, & cum ille non esset solvendo, mores illius ferre debebat.

Pag. 351. * *Rosa decerpta est, spinaque remansit ;
Thesaurum abstulerunt, serpens relictus est.*]

Per rosam & thesaurum formosa illius conjux, quam mors abstulerat ; per spinam & serpentem conjugis mater, decrepita & morosa anus, intelligitur.

Pag. 355. *Quodam anno Mahmudus Rex Chorsema cum Chitæa Rege proprii commodi causa pacem fecit ; ingressus ego templum Caschgeranum, quendam vidi puerum mira pulchritudine præditum, &c.*] Chaschgera urbs Chitææ amplissima, muris cincta, Turcarum regia est, superstitione Muhammedana jam olim infecta, longitudine nonaginta sex graduum, triginta minutorum; latitudine quadraginta quatuor graduum.

* *Ego vero ajebam : ô fili, Chorsema atque Chitæa pacem iniverunt; num Seidus atque Amrus bellum forwent aeternum?*] Chorsema Asiæ provincia, ultra mare Caspium sita, ab Oriente MawaraEnneher, id est, Trans Oxianam, à meridie Chorasfanam, ab Occidente & Septentrione Turciam antiquam limites habet, maximo frigori est obnoxia, hanc ultimam flumen Scheichun interluit cultam, quia illam emensum per inculta deinceps fertur, maximam, quam continet urbem, flumini Scheichuni à meridie adstructam Kurkensch appellant, Arabes eam Scharfchaniam majorem vocant, continet & alteram quoque urbem, sibi cognominem, quæ Arabibus Scharfchania minor dicta, eidem flumini à septentrione adjacet. Chitæa Turciæ antiquæ provincia, cujus caput Chasch-

Chaschgera est. Cum vero pax illa inter Chorsemæ & Chitææ reges iniretur, autor ipse legationi, ad pacem faciendam missæ, præfuisse, aut certe interfuisse creditur, quod haud obscure arguere videntur hæc ipsa autoris verba: *Quodam anno Mahmudes Chorsemæ Rex cum Chitææ rege pacem iniuerunt: ingressus ego templum Chaschgeranum vidi puerum quendam mira pulchritudine præditum, &c.*

Heu misero illi! qui non acquiescebat, neque somnum Pag. 361.
capiebat;

Nisi rosas atque flores Nasiræos primum substravissent.]
Flores Nasiræi, sunt Narcissi, neque dubitem, quin Narcissi vox ex ipsa voce Nasrin deducta, aut corrupta fuerit; quia ut Oriens primus florum propter cœli clementiam cultor fuit, ita suis quoque florum deliciis primus nomina imposuit, qui inde ad alias gentes, ad aliud solum translati, alia quoque nomina vel acceperunt, vel sua corrupta retinere.

Vitam illi, qui vitium meum carpunt, Pag. 363.
Vultum tuum, ô Leila, animos in amorem flectentem viderent,

Vt pro aureo malo, tui aspectu

Abrepti, & velut obliti sui, manus suas scinderent.]

Locus hic lucem fœneratur ab illa Iosephi historia, quam in Corano à Muhammede traditam, interpretes Arabes hunc in modum uberius exposuerunt: Nimirum Selicham Principis Ægypti conjugem, cum illa Iosephi pellicibus indiciis amores expeteret, nec tamen animum ejus ad pudicitiam obstinatum expugnare posset, ad istam indignissimi facinoris famam omnes horruisse Ægyptias feminas, damnato hoc Selichæ consilio, quæ in tanto

majestatis fastigio constituta servi Cananæi, Iosephi inquam, pudicitiam per degeneres blanditias tentare sustinuisset. Ipsa hoc vituperandi feminarum judicio ad se delato, eas ad epulum invitat, & cum aurea poma, addito singulis cultro, apposuisset, ipsa Iosephum prodire in illarum conspectum jubet, quem cum femina istæ intuerentur, incredibili pulchritudinis ipsius fulgore abreptæ, & veluti oblitæ sui, poma incisuræ, manus suas vulnerarunt, his vocibus per stuporem editis: Proh Deum immortalem ! Non homo hic ; sed pulcherrimus Angelus est. Tum Selicha inquit : Atqui iste est, ob quem me tantopere vituperastis : Iste, inquam, servus ille est Cananæus, cujus me amantem stultitiæ damnastis, antequam pulchritudinem ipsius contemplatæ essetis. Sed si animis vestris tantam vel hominis pulchritudinem concipere potuissetis, cum temere damnaretis meum amorem, procul dubio animo meo veniam dedissetis.

Pag. 367. * *Narrant judicem sacrum Hemedanensem cujusdam fabri ferrarii filium amasse; &c.] Hemedana urbs in Perside cognominis provinciæ maxima, quatuor portas habet, hortorum & fluviorum deliciis insignis, rara agrorum fertilitate commendabilis, longitudine septuaginta graduum, octo minutorum, latitudine triginta sex graduum, octo minutorum: distat Spahana octoginta parasangis.*

Pag. 373. * *Vultus amici ex crispatis cincinnis effulgens, Similis est pila eburnea in orbe clava ex ebano facta.]*

Alludit hic autor ad gentis suæ lulum, quo illa exercendis corporis viribus, pilam eburneam clavâ, quæ una parte orbem ex ebano excipiendæ pilæ aprum

aptum habet, summis viribus quam longissime excutere contendit. Candidissimum ebur & nigerri-
mum ebum, alterum alterius contrario colore
quam pulcherrime refulget; formosissimam igitur
faciem ob malarum rotunditatem, & nitidissimam
vultus candorem eburneæ pilæ, crispas vero cin-
cinnos faciem blande amplexos, ob nigrorem clavæ
orbi ex ebena concinne comparat.

Rex benevole judicem expergescit, inquit: Heus tu! pag. 375.
expergescere, quia jam Sol est ortus. Judex rem cognovit
& rogavit: Ex qua mundi plaga ortus est Sol? Rex respon-
dit, ex Oriente. Judex inquit: Laus Deo (immortali,) quia pœ-
nitentia porta adhuc est aperta, argumento hujus traditionis:]
لا يغلز باب التوبة علي العباد حتي تطلع الشمس من مغربها
Non claudetur pœnitentiæ porta
fervis, nisi cum ortus fuerit Sol in Occidente. Tra-
ditionem hanc ipse Muhammedes reliquit, atque
aliis autoribus aliis paulo verbis recenferi solet.
من تاب قبل ان تطلع الشمس من مغربها تاب الله عليه
Quicumque pœnitentiam egerit, antequam
Sol ex Occidente ortus fuerit, illum in gratiam cle-
menter recipit Deus.

Si me comprehenderis; dignus equidem fuero: pag. 377.

Si vero mihi ignoveris; venia pœna præstat.]

Omnes virtutes vitia habent opposita, velut
scientia inscitiam, fortitudo ignaviam: sola vero
Iustitiæ virtus aliam virtutem oppositam tenet,
clementiam, inquam, sive veniam lapsis.

** Juvenis integris moribus honestam deperibat puellam: pag. 379.*
Ambo in syrtes illapsi, mox perituris cum adesset nauta,
Vt manum juvenis prehenderet; ne forte ista calamitate
periret:

Clau-

Clamabat ille ex mediis undis :

Sine me modo & amica mea manum prehende.

Hoc dictum ipsius totus terrarum orbis est miratus.

Audi-verunt eum, cum animam expiraret, ita dicentem:

Amoris historiam ex infido isto homine ne discas ,

Qui calamitatis tempore amicitia obliviscatur.]

Tradunt Arabum scriptores de Muhammede Abdullahi filio Bagdadensi , ipsum vidisse Basræ , juvenem quendam , qui summo ædium tecto conscenso his verbis populum alloquebatur: Qui moritur præ amore, sic moriatur, quia amor sine morte inanis est : Mox se ex alto præcipitem dans, ruina misere elisus periit.

Pag. 381.

** Tu ab illo, qui expertus est, discas, ut noris ;*

Quia Sadus ita viam & modum amandi

Novit, ut Bagdadensis linguam Arabicam.]

Castissimo & elegantissimo linguæ Arabicæ usu celebres fuerunt cives urbis Bagdadi, quam medio inter Persidem & Arabiam loco , optimo cœli & soli situ positam, Imperatores Abasidæ diu regiam habuerunt , quorum temporibus non tantum Imperii sedes ; sed omnium artium & scientiarum domicilium fuit, & fœcunda præstantium ingeniorum mater , unde tanquam ex equo Trojano innumeri doctrinæ & ingenii principes prodierunt, imprimis vero illustre inter Abasidas inclyti illius Almai-
monis nomen fuit, qui summus doctorum virorum cultor idem ac antistes, promovendis publico bono præclaris ingeniis natus, omnia sapientiæ instrumenta Græcorum atque aliarum gentium egregia liberalitate undique conquifivit & in Arabicam linguam verti curavit ; Idem ille etiam propositis

am-

amplissimis præmiis , ad liberalium artium & Arabicæ linguæ culturam omnium animos. ingenti studio inflammavit, unde non tantum artes omnes & scientiæ; sed ipsa etiam Arabica lingua per Chaldæam finitimasque terras propagata, & ab omnibus certatim exulta fuit, atque ad summam elegantiae perfectionem deducta: quare etiam Bagdadensium lingua eo loco apud Arabes; quo Attica apud Græcos fuit, ut optime Arabice crederetur loqui, qui Bagdadum patriam haberet.

Si Leila & Metchnunus reviviscerent,

Amandi historiam & Artem ex hoc meo libro discerent.]

Decantati per totum Orientem Leilæ & Metchnuni amores prolixiores sunt, quam pro instituto nostro, quos si pro dignitate, aut amplitudine parem exponere, tempus, quam res maturius me deferret: nos, qui breves esse laboramus, cupidum ejuscemodi rerum lectorem ad illos autores remittimus, quibus unum hoc opus fuit, amores illos incredibili quadam orationis suavitate celebrare. Illorum autem historiam in altero opere nostro, quod præ manibus habemus, brevi edendum, si Deus nobis vitam & vires, uberius persequemur.

C A P V T V I.

E Go senis dicta Damascenis Arabice sum interpretatus, Pag. 383.
*mirantibus longum vita spatium, intemperatamque de
 vita mundana hominis sollicitudinem.]* Duo vitia ingravescente ætate senes haud segni pede comitantur,
 opum scilicet & longioris vita avaritia: Quod Arabes
 I i i i argu-

argutissima sententia, quamvis illi suo Muhammedi eam adscribant, elegantissime exprefferunt.

قال النبي اذا شاب ابن ادم يشب فيه حصتان

Hominum ingenium id est, الحرص وطول الامل, quando ipsi ætate senescere paulatim incipiunt, duo vitia in illis adolefcunt, Avaritia & longioris vitæ defiderium.

Pag. 385.

* *Peritus medicus manuum concussus salutem se desperare prodit:*

Cum senem decrepitum agrotantem viderit.]

Manuum concussus ad magnos & subitos casus, cum mentem & vocem mœror intercipit, desperantium gestus est, per quem illi dolore amentes calamitatis magnitudinem, quam voce & mente non possunt, miserabili prorsus ratione exprimunt.

* *Senex agonis ultimique spiritus efflandi miseriam plangebât:*

Aniculaque quadam illi Sandalum affricabat.]

Sandalum, arbor Orienti notissima, triplici genere colore suo distincta, rubro, albo & flavo: frigida ultimo gradus secundi est, sicca secundo, medetur omnibus inflammationibus, qua aquæ rosacæ mixta caput, pedumque plantæ ad pellendum capitis dolorem & calorem haud inutiliter inunguntur: quod ipsum anicula illa morienti seni fecisse hic traditur.

Pag. 389.

^b *Postquam vidit apud maritum suum*

Rem, jejuni labiis molliorem,

Dixit: Hac res cum ipso mortua est:

Oratio autem est propter dormientem.]

Oratio hæc, quæ Arabibus رقية & عرييت Per-
fis

sis افسون dicitur, illa est, quam chartæ inscriptam ægrotis morbo pellendo vel propinant, vel collo ut amuletum appendunt, vel religioso conatu admurmurant. Muhammedani plerumque divina nomina, vel preces, vel integra capita ex ipso Corano deprompta habent, cui superstitioni istud hominum genus plurimum tribuit.

* *Rem ut paucis absolvam, implacabilem matrimonii discordiam, divortium finivit; completo divortii tempore, eam in matrimonium dederunt cuidam juveni &c.]* Post divortium Muhammedanis ritibus femina aliquot mensium spatium coelebs agere debet, ut interea temporis certo patefcat, an ex primo marito gravida sit, nec ne: ut infans suum patrem, & pater suum agnoscat infantem; ne forte, hæc si cautio absit, foeda generis humani confusio fiat, & promiscua stuprorum & incestuum licentia invalescat. Deinde etiam, ut si divortium per iræ impetum forte sit factum, dato illo deliberandi & respiciendi spatio, pristinus conjugii amor possit reintegrari, quod utique haud facile sit, si repudiatae alterius viri conjugium statim sit concessum.

* *Bonus ille senex latabatur, se filium habere ingenio egregium:* Pag. 391.

Filius vero patrem ludificans per ludibrium decrepitum vocabat.

Sed audi, (ô senex) multi tibi labuntur anni, quibus Patris tui tumulum non invisis.]

In Oriente tam Christiani, quam Muhammedani vatum suorum & aliorum, vitæ sanctitate illustrium virorum, atque majorum suum sepulchra frequentius, semel vero in anno solenni ritu invi-

fere, preces suas illic fundere, suffitum adolere, & planctum miscere solent. Adstant quoque ex Armeniis Christianorum sacerdotes, qui pro defunctis preces suas ad sepulchra magnâ religione instituunt. Quod vero Muhammedani vatis sui sepulchrum, quod Medinæ est, tanta religione, tanta frequentia, & tantis denique laborum tædiis quotannis invisant, mirum videri minime debet; ejus enim rei geminam causam habent. Quarum altera est summa spes conciliandi sibi Muhammedis manes, quibus propitiis, in extremo quondam judicio ab omni supplicio immunes, æternæ felicitatis facilius consortes fiant. Altera sunt gravissimæ Muhammedis diræ, quibus ille sui contemtores & negligentes acerbissime prosequitur, utrumque ex sequentibus Muhammedis dictis, quæ religiosa traditione circumferuntur, satis patet.

قال رسول الله من زار قبري وجبت له شفاعتي
Quicunque inviserit sepulchrum meum, pro illo intercedere mihi necesse est.

من آتى المدينة زائرا وجبت له شفاعتي يوم القيامة
 ومن مات في أحد الحرمين بعث آمنا *

Qui venerit Medinam, sepulchrum meum invisiendi causa, pro illo intercedere in resurrectionis die mihi necessum erit. Si quis in alterutro sanctissimo loco, id est, Meccæ aut Medinæ mortuus fuerit, ille beatus sine ullo supplicii metu suscitabitur.

من زار قبري بعد موتي فكأنما زارني في حياتي
 ومن لم يزر قبري فقد جفاني *

Qui

Qui inviserit sepulchrum meum post obitum meum, perinde est, ac si me viventem inviseret. Qui vero sepulchrum meum non inviserit, ille in me maxime contumeliosus est.

Muhammedanis vero ipsa Medina longe præstantior est Mecca, sui vatis patria, quod ipsum ex vatis traditione quoque liquet.

قال رسول الله لما خرج من مكة اللهم انك اخرجتني من احب البلاد الي فاسكنني احب البلاد اليك فاسكنه الله المدينة والمدينة حرم حرما الله ورسوله

Vates cum Mecca egredéretur, ita orare coepit; Deus mi, cum tu eduxeris me ex urbe longe carissimam mihi, traduc me in urbem longe carissimam tibi: tum Deus eum Medinam traduxit, quam urbem ipse Deus & vates ejus sanctam esse voluere.

Mulier quædam decrepita capillos fecerat nigros,

Pag. 395.

Cui dixi ego: O mater senio confecta!

Capillos arte denigraveris, ponamus:

At certe tergum senio incurvum arte corrigi & rectum fieri nequit.]

Mos in Oriente obtinet, ut senectutem magnates & Principes fuco dissimulent, barba arte denigrata: quia imbecilla senectus paulatim evilescit, unde sæpe regnorum mutationes ex senescentis Principis contemptu instant. Idem quoque rufi faciunt, ut ingenii malignitatem celent, colore plerumque nigro barbam tingentes. Capillitium enim, quod illis radere mos est, alunt nullum. Aniculæ comam tingunt, ut falsa juventutis specie, callide dissimulata senectute, florentem ætatem mentiantur.

Pag. 395. *Divitis cujusdam avari filius morbo graviter confictabatur, patrem monebant amici, dicentes : Consultum est, ut Alcoranum ipsius causa cures perlegendum, aut victimam cadas atque distribuas ; fortassis Deus altissimus tui misertus, pristinam illi valetudinem reddiderit.]*

Muhammedani non suas, ut olim Hebræi, Deo victimas adolent ; sed concisas pauperibus comedendas distribuunt : hinc est, quod victimam distribui jubet.

Pag. 397. * *Robur requiritur non aurum ; quia hera
Gratior est Venus, quam Cræsi opes.]*

Pro Cræsi opibus, autor dixit decem libras pondo auri, quod monitum volui illos, quibus voces magis, quam sententias discere studium est : quia ١٠ decem, مَن libram pondo, زَر aurum significat.

حب المال يزدداد في الشيوخ
Quo quisque senior est, eo est avarior.

CAPVT VII.

Pag. 401. * *Vnquam vero bonum feceris politor
Ferrum, quod natura prauum fuerit.
Canem munditiei causa septem in maribus ne eluito :
Madidus enim cum fuerit, sordidior erit.]*

Arabum Geographi post Oceanum, alia septem nobiliora maria celebrant. بحر الصين Bachar Effin : id est, Mare Sinense. بحر الاحمر فهو بحر الهند Bachar Elachfar : Mare Indicum. بحر فارس Bachar Faris : Mare Persicum. بحر القلزم Bachar Elkulsom : Mare Rubrum. بحر الروم Bachar Errum :
Mare

Mare Mediterraneum. بحر الخزر Bachar Elchefer

Mare Caspium. بحر بنطس Bachar Pontus, id est,
Pontus Euxinus.

Patriam hereditatem si volueris, patriam scientiam Pag. 403.
disce :-

Patris enim opes decem dierum spatio absumi possunt.]

Per decem illud dierum spatium, brevissimum
quodque tempus intellige, quo etiam maximæ
opes per luxum disperdi possunt.

Pauper etsi centum fœdas actiones admiserit, turpiaque Pag. 405.
dixerit ;

Sodales ipsius ne centesimam quidem partem resciverint.

*Rex verò si vocem actionemve unam ediderit turpem ;
Fama illam de Regno in Regnum differt.]*

Paupertas enim ubique fere ignora vilet, & ne-
mo facile vilium hominum naves & vitia obser-
vat, quorum vita & vitia juxta in obscuro sunt.
Quis vero nescit, Regum & Principum, qui in ex-
celso atatem agunt, dicta & facta in propatulo
esse, & fere homines mentem & oculos ad alta ista
flectere : Nec mirum utique, si splendentis Solis ra-
dii objecta nube fœdati facilius, quam minorum
siderum defectus, observentur.

Homines deliciis sueti, bonaque fortuna, Pag. 411.

Quare miseria metu miseriam tolerant ?

*Vade & bono animo esto, o sodalis animum inflammans,
Non enim hodie oportet crastini diei tadia, mœroresque
concoquere.]*

Eleganti carmine Persæ docent, animum instan-
tis miseriæ metu minime esse turbandum : verba
sua lingua sic habent.

غم نا امد، خوردن بتقدم ترچه مي دارد
همان ان به كه با فردا كنارم كار فردا را

*Miseriam, qua nondum adest, dolere, miserrimum est.
Futuram calamitatem futuro tempore elugendam relin-*
que.

Pag. 415. O filiole in extremo iudicio rogaberis, quid sis lucratus,
(scilicet, qua pietatis officia praestiteris, aut scelera admiseris:)
id est; rogabunt opus tuum quodnam? Non vero quisnam
sit pater tuus?] Sua quisque non majorum virtute
est æstimandus: Natalium splendor virtuti con-
iunctus, laudi; vitiis, opprobrio est: quod ipsum
Persæ hoc modo eleganter expresserunt.

نسب نيست بنسبت مردم
هر كسي را بنفس خود شرفست
شرف در نرحوهر، خوشتست
نه كه پاكي كوهر از صدفست

Hominem non genus nobilitat, ..
Sed sua virtus.
Vnionis pretium à suo splendore est,
Non ab ortu, quem ex concha ducit.

Pag. 417. Res aliter esse non potest, nisi quod scorpiones parvuli cum
matre patreque ita agunt; ea etiam de causa adulti ita grati
et amati esse solent.] Hinc scite Arabes dicunt:

ان الولد الذي لا يعظم ابويه في صغره لا يصير
مقبول الانام في كبره

Quicumque filius parentes suos in pueritia non
honoraverit, adultus cum fuerit, hominibus parum
gratus erit.

Pag. 421. Mirum equidem est, eburneum peditem cum Regii ludi
cam-

campum fuerit emensus, Reginam evadere.] Ludus Regius per Christianum orbem plurimum innotuit : in Oriente omnia ejus ludi simulacra ex ebore fiunt , altera colore nigro tinguntur , altera vero candida relinquuntur , quo lutores tesseras suas facilius agnoscant. Hoc ludo isti proprium est, ut Regina semel capta , si pedes aliquis hostilem aciem fortiter perruperit, eo ille honore mactetur, ut Reginae jam captæ majestatem & jura feliciter obtineat : quia per tot infidiosos hostes illi enitendum fuit , ut , cum hostilia castra victor incolumis pervaserit , hac egregiæ virtutis laurea merito donandus esse videatur.

* *Meo nomine dicas peregrinatori mortalium exagitatori; Pag. 423.*

Qui cuticulam mortalium offensionibus lacerat.

Tu non es peregrinator ; sed tuus hæc de causa camelus ;

Quia miser spinis vescitur, onusque portat.]

Peregrinatorem sacrum intellige, qui pietatis ergo , ut sacrorum suorum satagat , Meccam Medianamque invisit : illam Abrahami atque Adami memoriâ , positisque primum ibidem sacrorum fundamentis celebratam : hanc Muhammedis , quem superstitiose nimis venerantur, sepulchro nobilem.

* *Tu ô Arslani & Aguschi Domine ,*

Pag. 427.

Imperatoris tui ipse ne obliviscitor.]

Arslanus & Aguschus sunt nomina Mancipiorum, quæ alieno dominio subsunt. Per Imperatorem Deus Optimus Maximus intelligitur , cujus nos omnes servi sumus: Monentur domini, qui sub imperio suo servos habent, ne eos immitius tractent, id semper secum cogitantes, omne sub regno graviore regnum esse , atque idem illud , quod mino-

K k k k

res

res ab ipsis extimescunt , majorem id ipsis Dominum minari.

Pag. 427. ^f *Quodam anno mihi ex urbe Belcha iter Damasum faciendum erat, via latronibus infesta.]* Belcha Chorasanae sive Transoxianae provinciae urbs celeberrima, clementissimo cœlo, & fecundissimo solo posita, sacchari arundine & aliis plurimis rebus abundat: longitudine sexaginta sex graduum: latitudine triginta sex.

^g Damascus hic non Syriae; sed juxta Indiam provinciae & urbis minus nobilis nomen est, quæ illis gentibus Schamiana appellatur.

Pag. 431. ^{*} *Mortem pauperum facilitatem & quietem, esse.]*

Arabes eleganter dicere solent :

الموت اربعة موت الامراء وموت الاغنياء وموت العلماء
وموت الفقراء الأول فتنة والثاني ظلمة والثالث حسرة
والرابع راحة *

Pag. 435. ^b *Sive liberalitatis facultatem, sive precum spectaveris copiam, illa ditioribus longe sunt facillima, qui opes habent illibatas, quinquagesimisque castigatas.]* Muhammedani lege sua non tantum facultatum suarum decimas; sed quinquagesimas insuper sustentandis pauperibus quotannis erogant. Atque opum domini nec legi, nec animo suo existimant factum satis, nisi illas erogaverint. Alioquin opes, nisi ista decimarum erogatione sacratas, impuras atque Dominis suis infaustas credunt.

Pag. 437. ^{*} *Pauperies in utroque mundo est vultus nigror: Respondit alter: Nonne audivisti, vatem dixisse: paupertas mea est gloria. Dixi ego, tace: mundi Doctor verbis suis pauperie gentem quandam notavit, quæ benevolentia divina palastra, fatique sagitta libenter subscribit, omniaque Numini remittit:*

tit : non illos , qui piorum habitum gestant , victumque ab aliis datum revendunt.] Multa eaque acris inter mortalis lis est, utra hominis conditio, divitis, an pauperis Deo gratior sit ? plerique paupertatem Deo acceptiorem prædicant , & divites Cœlitum sedibus excludunt , nulla virtutum aut vitiorum ratione habita, hinc multi neglectis aliis virtutibus , divitiis rejectis , tanquam unico bonæ mentis & virtutis impedimento, paupertatem amplectuntur, sacrarum literarum autoritate scilicet permoti. Cum tamen ea Dei Optimi Maximi mens minime sit , quia multos pauperes vitiis turpes & esse & fuisse constat : multos contra divites virtutibus illustres : eleganter & acute rem ipsam Arabes explicuerunt.

المقربون عند الله من الاغنيا هم الذين يكونون اغنيا
بالمال وفقراء في الاحوال *

Accepti Deo divites , qui in divitum fortuna pauperum animum gerunt.

المقربون عند الله من الفقراء هم الذين يكونون فقراء
بالمال واغنيا في الافعال بان لا يظهروا عند الناس
فقرهم بل يتصدقون كما قيل السخاء في المغلة *

Accepti Deo pauperes, qui in pauperum fortuna divitum proprias virtutes , liberalitatem & beneficentiam colunt : qui adeo paupertatem suam aliis non produnt , ut etiam eleemosynas egenis largiantur, re probantes illud, quod vetus verbum habet : *Liberalitatem etiam de pauxillo esse.*

* Adeo ut coruscans aurora præ nimia divitis pulchritudi- Pag. 441.

K k k k 2

ne

ne cum veneretur : Mobilisque Cupressi pes pro pudore se in humum demergat.] Cupressus pulcherrima ob proceritatem eximiam, ramos arcte & apte compositos, atque virorem perennem arbor est. Hæc adeo procera, nec ramos late diffusos, nec in longum projectos, sed breves & trunco proxime inhærentes habet; qui ab ima fere arbore venustissima serie surgendo, paulatim coeuntes in longum acumen definant, ut eminus nulla trunci pars nuda, sed tota perpetuo virore, tanquam smaragdino habitu vestita, pulcherrima naturæ facie conspiciatur: Ipsa vero ob gracilem proceritatem, qua mali nautici instar in æthera protenditur, levibus ventorum flabris facile huc atque illuc impellitur. Pes ejus radix est.

Pag. 443.

* *Cruore amantium ungulas tinxit;*

Digitorumque extrema sanguineo colore aspersit.]

Hic ad morem alluditur, quo feminæ per Orientem rubro colore manuum pedumque extrema, digitos inquam, ornatus gratia tingere solent; quod & viri, sed rarius tamen faciunt. (lerit;

* *Animus, qui Paradisi virgines rapuerit, atque abstulit. Quomodonam blandietur hujus mundi formosis?]*

Muhammedani, ut alia multa religionis suæ portenta habent, sic quoque hujus vitæ delicias in futura vita æterna quondam frundas, magnis animis ex putido religionis suæ fonte concipiunt: ubi virgines incredibilis pulchritudinis, non singulis singulæ; sed uni viro plures ob summam voluptatem addentur. Cum igitur Paradisi virgo summam pulchritudinem habeat, qua major nec dici, nec fingi possit, autor eam, ut pulchritudinis exemplum, hic proposuit.

* *Rapax*

* *Rapax canis carnem modo invenerit ;
Non rogat utrum Salichi camelus , an vero Dischalis
sit asinus.]*

Salichus Muhammedanis vates habitus , filius Arphacadi, nepos Schemi, pronepos Noachi, Hebræis Schelach dicitur. Dischales est falsus Messias, sive Antichristus, qui ante extremum iudicium asino infidens venturus est.

* *Inertem, qui opum fastu se sapienti pratulerit ,
Asini nates aestimato , etsi bos Ambra fuerit.]* Pag. 445.

Hic locus à superiori , quo de Ambræ origine differuimus, lucem foeneratur, scilicet multos fortunæ ludibrio delusos , Ambram in bove marino nasci, falso credidisse.

^m *Quemvis peditem, quem ille immittebat , ego acriter re-
pellere studebam : Et quotiescunque Regi fugam indicebat ,
ego Regina protegebam.]* Pag. 449.
In ludo regio illud est familiare , ut quando Regi periculum imminet , illi id ipsum hostes voce quoque indicent : Vt Rex istâ ratione vel fugâ, vel objecto militum præsidio servari possit. Cum vero Regina in hoc ludo primas facile teneat , illa sæpe sola ipsum Regem, egregia virtute defensum, discrimini eripit.

ⁿ *Perinde ut Aser simulacrorum fabricator , qui cum argumentis filium convincere non posset, in certamen surrexit.]*
Abrahami pater Terachus, gentilibus Aser cognominatus, quo cognomento alibi cum inclaruisset, in ipso quoque Corano ita appellatus fuit : Ille vero simulacrorum cultum à Nimrodo acceptum pertinaciter cum sectaretur ; nec dehortaptem ab eo filium Abrahamum audiret , minimo minus abfuit, quin à verbis ad verbera deveniretur : hinc est ,

K k k k 3 quod

quod autor dicat ; Aferum idoneis argumentis destitutum , contra filium in certamen surrexisse.

Pag. 453.

** Multa seminarum camelis in lecticis suis vecta,
Non misera sunt ejus, qui arenis submersus periit.]*

Per deserta Arabiæ & Abessinorum loca immensa est arenarum copia , quæ ventorum turbine interdum impulsæ , profundi æquoris instar , undas agit , unde quandoque tota viatorum agmina , qui per vastos arenarum campos & invias solitudines maximo cum vitæ periculo iter faciunt , cœortis subito arenarum procellis , viva obruuntur. Nulla hîc manifesta viarum vestigia, nec aberrare à via, propter obsessos utrimque à serpentibus campos, impune viatori licet. Locorum igitur peritissimis opus ducibus est, qui singulari cura publicis stipendiis aluntur, ut viatores per vastas & invias arenarum solitudines tuto deducant , qui nec ipsi , turbatis vento vestigiis , ulla certa viarum indicia habent , nisi quod incredibili quadam peritia & frequentissimo commeandi usu , stationes suas agnoscant : quas, si forte aberraverint, tanquam odoriferi canes, mira sagacitate odoratu investigant, odorem lotii , quo stationes perfudere cameli, patulis naribus captantes.

C A P V T V I I I .

Pag. 459.

F*elix est ille, qui comedit & seminavit : Infelix ille , qui obiit, & reliquit.]* Docet autor verum divitiarum usum , quas mortalibus largitus Deus immortalis est , ut & ipsi iis fruantur , & pauperibus , unde utantur , liberalissime impertiant : ignoravit ergo earum

earum fructum , qui iis ipse vix usus, invidit , dum vixit, pauperibus earum usum.

^a *Vota ne facito pro vilissimo illo, qui nullum pietatis officium præstitit :*

Qui vitam suam acquirendarum opum studio consumpsit, ipseque non comedit.]

Muhammedani pro defunctorum manibus quoque vota faciunt ; & qui aliqua in re sunt , legata bona bonorum suorum parte, quotidie vota pro se fieri & aliquot Corani capita legi curant.

^b *Divinus ille vir Moses Carunum monuit, inquit : Benefacito, quemadmodum tibi benefecit Deus.] De Caruno, prodigiosis ejus divitiis, profunda avaritia, & miserabili ejus interitu supra abunde est dictum.*

Benevolentia arbor ubicunque radices egerit ;

Pag. 461.

Rami fastigiumque illius ipso cælo altius evadunt.]

Quia bonorum operum vestigia ad ipsum cælum usque pertingunt. فان آثار الثواب يرتفعي الى العرش

^a *Te propter illam animi ferociam, invictamque animi pertinaciam,*

Pag. 473.

Non humo; sed igni natum arbitror.]

Vt homo ex humo , molli & apta ingenio ejus materia, sic furias omnes & malos genios igni, acerrimo elemento, natos esse & ipsi Arabes credunt , & ab aliis credi volunt.

^a *In Peilacana provincia virum quendam pium accessi,*

Et dixi ; meam tua doctrina ignorantiam expurges.]

Peilacana regionis Aranæ, quæ Armeniæ pars est , cujuspiam tractus & urbis nomen , hæc omni rerum copia affluens, à Peilacano Armenii filio, qui eam primus condidisse & coluisse dicitur , nomen hoc traxit.

Pag. 477. * *Stolido laudes audire suas pergratum est ; atque perinde ut cadaver à calce inflatum pinguedinem mentitur , laudum illecebris intumescere solet.] Alludit ad lanionum morem , quo ipsi ad excoriandas facilius oves , eas à calcibus inflant,& cutem acri flatu distentam à carne diducunt.*

Pag. 481. * *Audiui , quod ex humo Orientali Quadraginta annis fictilia faciunt.] Sinensia fictilia cape , quæ vulgus Porcellanea vocat : matéria , ex qua nobile hoc vasorum genus subtili arte fingitur , humo defossa , quadraginta amplius annos macerata vix maturescit , ut sæpe parentes hanc filiis & nepotibus tanquam abstrusos latentisque thesauros , pro luculenta hæreditate relinquunt.*

Pag. 483. * *Ille , qui subito perfectus esse videbatur , ad nullam tamen justam & constantem perfectionem pertingit. Hic vero paulatim virtute & præstantia superat omnes.]*

Pullus scilicet gallinaceus , simulac ovo est exclusus , adultus & ad omnia vitæ munia habilis esse videtur , qui statim sibi ipsi victum quærat , nullo materni lactis , aut alius rei præsidio egens. Contra homo , cum primum partu editus in lucem est , omnis rationis expers jacet , & totus impos sui ab alieno arbitrio pendet , qui roboris & ætatis maturitatem , quam paulatim & veluti per numeros gradusque suos acquirit , diutius etiam retinet : cum pullus gallinaceus , ut subito natus & adultus , ita & subito senescat ac pereat.

* *Lalus difficulter acquiritur , ideoque magni fit.]*

Lalus gemmæ genus , colore rubro , rarum & magni pretii est , optimum in Bedachschana provincia nascitur.

* *Omnes*

* *Omnes noctes si forent Potentia Nox, Potentia Nox nullo in pretio esset.* Pag. 487.
 Potentiæ nox illa est, quæ in Muhammedanorum menstruo jejunio, quod Ramasan appellant, certo septem dierum spatio, incerta tamen hora occurrit: credunt vero, ea nocte omnia vitæ crimina sibi certo remitti, & quidquid à Deo petiverint, impetrari; sed præcipitem hanc & incertam horam observare, certe parum certum.

** Fatum non mutatur, etsi mille gemitus & suspiria
 Laudans vel queribundus quis ore effundat.* Pag. 503.

De fato quæ subtiliter scribant & sentiant Arabum & Persarum gens, longum sit & operosum hic exponere, alias erit de his commodior dicendi locus.

* *Qui omnium primus notam vesti, atque annulam manui induxit, Schimschidus fuit.* Pag. 523.
 Schimschidus Anuschano patre natus, quartus Persarum Rex, ex prima Pischdadianorum familia oriundus, fratrem habuit Thamuratum, tertium Persarum Regem, cui sine prole defuncto, ipse in Imperio successit, pulcherrima corporis specie, maximo ingenio, & incomparabili doctrina summus fuisse memoratur, ut fratre præmortuo, ipsi Persarum proceres illi regnum ultro detulerint: hic ille est, cujus in maximæ urbis Istecharæ origine mentionem supra fecimus. Septingentos circiter annos, diluvii temporibus proximus, regnasse traditur, tandem ingenio superbys, & humanæ fortis nimium oblitus, divinos affectavit honores, sui simulacra, ut Numina, colenda per omnia regni loca dimisit & imperavit: sed à Schedado Adi filio, bello petitus; is fratris sui Elvani filium Schacum cum exercitu misit, qui, Schimschido bello oppresso, Persarum regnum occupavit.

F I N I S.

L I I I

S V M-

S V M M A P R I V I L E G I I .

CAutum est auctoritate Præpot. DD. Ordinum
Fæderata Belgica , seorsim quoque Hollandia ; ne
quis Rosarium hoc Politicum , hœc , vel alio
quocunque modo , totum , vel aliquam ejus partem , impri-
mat , illud in aliam quamcunque linguam vertat , & excu-
dat ; vel alibi impressum in Fæderatam Belgicam inferat ,
atque divendat ; sub omnium librorum & alia insuper pecu-
nia multa : quemadmodum latius in diplomatis patet.
Dat. Haga Comitû Anno c l o l o c l i .

In Confessu Ordinum
Generalium xxx Junii.

In Confessu Ordinum
Hollandiæ vii Julii.

I A C O B V E T H .

I . C A T S .

Ad mandatum eorundem
Ordinum

N. R V Y S C H .

H E R B . v a n B E A V M O N T .

101.
1655434

G.10.

